

Latvijas Republikas
Ekonomikas ministrija

ZIŅOJUMS

PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS ATTĪSTĪBU

Rīga, 2013. gada jūnijs

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija

**ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU**

**RĪGA
2013. GADA JŪNIJS**

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519

Tālrunis 371-67013293
Fakss 371-67280882
E-pasts: macro@em.gov.lv
Interneta vietne: <http://www.em.gov.lv>

Ziņojumu sagatavojuši: O.Barānovs (Ziņojuma apkopošana, 1., 4.1.1.), I.Skrībāne (2., 3.1.3., 4.3., 5.2.), E.Gergelevičs (2., 3.1.4.), L.Stelmaka (3.1.1., 3.1.2, 4.1.2., 4.1.3., 5.1., 5.2.), J.Salmiņš (3.2.1., 3.2.2., 3.3.), V.Skuja (4.4.), I.Šnīdere (4.2.), N.Ozols (5.3.), J.Ušpelis (5.4.), R.Rimša (6.1.1.), Č.Gržibovskis (6.1.2.), A.Jansons (6.2.1.), D.Klinsone, L.Stauvere, J.Zakovics (6.2.2.), G.Jaunbērziņa-Beitika (6.2.3.), I.Beināre, K.Soms (6.3.), D.Dravnieks (6.4.), M.Auders, E.Avota, M.Deņisova, Dz.Grasmanis, D.Suveizda, R.Špade (6.5.), I.Jankava, I.Šīrava (6.6), I.Lore (6.7., 6.8.), A.Krūze (6.8., 6.12.), L.Saliniece (6.9.), L.Neiders, (6.10.), M.Stenders (6.11.), L.Zemīte, I.Žunde (6.13.), J.Maurāns, B.Mistre, I.Pilmanis, O.Veilande (6.14.), L.Dreija (6.15., 6.16.), D.Freimane (6.17.).

Pamatā skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Eiropas Savienības dati tiek iņemti no *Eurostat* datu bāzes. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

ISSN 1407-4095

© Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2013

Pārpālečanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Godātais lasītāji!

Ekonomikas ministrijas speciālisti ir sagatavojuši kārtējo Ziņojumu par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Pirmais Ziņojums tika izdots 1994. gada septembrī, nākamie kopš 1995. gada – tradicionāli divreiz gadā jūnijā un decembrī. Tāpat kā iepriekšējās Ziņojumos arī šajā tiek vērtēta situācija ekonomikā, kā arī prognozētas ekonomikas attīstības perspektīvas.

Latvijas ekonomika turpina sekmīgi atgūties no krīzes. IKP 2012. gadā pieauga par 5,6%, bet 2013. gada 1. ceturksnī IKP bija par 3,6% lielāks nekā iepriekšējā gada 1. ceturksnī. Latvija jau vairākus ceturšņus pēc kārtas ir bijusi viena no visstraujāk augošajām ekonomikām Eiropas Savienībā. Turklāt būtiski ir atzīmēt, ka esam ne vien auguši, bet arī spējuši īstenot strukturālas izmaiņas ekonomikā un sakātot valsts finanses ilgtspējīgākā virzienā. Pēdējos gados par ekonomikas dzinējspēku ir kļuvis eksports. Preču un pakalpojumu eksporta apjomī pašlaik ir sasnieguši vēsturiski augstāko līmeni, kopējam eksportam par gandrīz 20% pārsniedzot pirmskrīzes perioda augstāko punktu.

Eksporta kāpums iepriekšējos periodos ir ļāvis atgūties arī tirdzniecības un būvniecības sektoriem, kuru kāpums, ḥemot vērā ievērojamo kritumu krīzes periodā, pagaidām bažas par jauniem burbuliem nerada. Tomēr svarīgi ir saglabāt līdzsvaru un mērķtiecīgi turpināt ekonomikas struktūras pārmaiņas par labu rūpniecībai un citām eksportējošajām nozarēm.

Vienlaikus nenoteiktība saistībā ar globālās ekonomikas attīstības perspektīvām liek mums piesardzīgi vērtēt Latvijas ekonomikas attīstību 2013. gadā. Tāpēc Ekonomikas ministrijas eksperti prognozē, ka Latvijas ekonomikas izaugums 2013. gadā būs nedaudz mērenāka nekā 2012. gadā, bet joprojām salīdzinoši spēcīga, un IKP pieaugums var sasniegt 4,5 procentus.

Latvijas ekonomikas atveselošanās atzīta arī starptautiski. Latvija ir saņēmusi Eiropas Komisijas un Eiropas Centrālās bankas sagatavoto konvergences ziņojumu, kurā norādīts, ka visi Māstrihtas kritēriji tiek izpildīti, lai 2014. gadā Latvija varētu sekmīgi pievienoties eirozonas valstīm. Šis pozitīvais vērtējums ir atzinība par Latvijas ekonomikā panāktajām izmaiņām. Pievienošanās eirozonai palīdzēs nodrošināt ilgtspējīgu valsts kopējo attīstību, samazinot dažādās ar valūtas konvertāciju saistītās izmaksas iedzīvotājiem un uzņēmumiem, radot stabilāku uzņēmējdarbības un investīciju vidi.

Nozīmīgs solis mūsu ekonomikas un uzņēmējdarbības vides kvalitātes celšanai ir arī saņemtais uzaicinājums sākt sarunas par Latvijas iestāšanos Ekonomiskās sadarbības un attīstības

organizācijā (OECD). Uzaicinājums pilnvērtīgi iekļauties pasaules ekonomiski attīstītāko valstu saimē ir novērtējums mūsu paveiktajam un rezultāts aktīvam visas valsts pārvaldes un nozaru ekspertu darbam vairāku gadu garumā. OECD dalībvalsts statuss viennozīmīgi veicinās valsts atpazīstamību ārpus ES, kas padarīs Latviju vēl pievilcīgāku investīcijām, kā arī atvieglos uzņēmējiem pieeju kredītu tirgiem savu attīstības plānu un projektu īstenošanai.

Tomēr, lai uzturētu ekonomikas izaugsmi ilgtermiņā, viens no galvenajiem uzdevumiem un vienlaikus īzaicinājumiem būs ražīguma pieaugums. Augstāka produktivitāte gan privātajā, gan valsts sektorā būs priekšnoteikums arī darba samaksas kāpumam un attiecīgi sabiedrības kopējai labklājībai. Mūsu mērķis ir ar *Nacionālo industriālo politiku* (NIP), kas 2013. gada 28. maijā tika apstiprināta Ministru kabinetā, palīdzēt uzņēmējiem attīstīties, ražot augstāka ienesīguma preces un pakalpojumus, radīt jaunas, labāk apmaksātas darbavietas. NIP kā pārnozaru politika paredz īstenot aktivitātes tādās jomās kā darbaspēka pieejamības un prasmju pilnveidošana, industriālo telpu un teritoriju pieejamība, finanšu pieejamība, inovācijas veicināšana, eksporta veicināšana un energoresursu izmaksu ierobežošana.

Būtiska NIP sastāvdaļa ir arī regulārs un ciešs dialogs ar nozaru asociācijām un nozaru uzņēmumiem, kas valstij palīdz iegūt daudz precīzāku informāciju par situāciju nozarēs. Ekonomikas ministrija visās NIP izstrādes fāzēs ir konsultējusies ar lielākajām nozaru asociācijām un uzņēmumus pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām, kas nodrošināja nepieciešamo informāciju par ekonomikas mikro līmeņa darbības principiem un galvenajiem īzaicinājumiem.

Līdztekus ir arī sākta vairāku pilotprojektu ieviešana, piemēram, inovācijām zāļajā ražošanā un industriālo zonu izveidei reģionos. Tomēr veiksmīga un rezultatīva NIP īstenošana būs cieši saistīta ar visu iesaistīto pušu sadarbību un regulāru un konstruktīvu pārnozaru dialogu. Bez reformām izglītības sistēmā, darba tirgus politikā vai pašvaldību pieejā darbam ar uzņēmējiem NIP ieviešana būs ierobežota un mazproduktīva. Dialogs un kopīgs redzējums nereti ir svarīgāks pat par pieejamo finansējumu, kas NIP pasākumiem šobrīd tiek plānots vairāk nekā 700 milj. latu apmērā.

Kopā ar NIP 2013. gada 28. maijā Ministru kabinets atbalstīja arī *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnnes 2013.-2019. gadam*. Latvijas uzņēmumu konkurrētspējas paaugstināšana, mērķtiecīgi pasākumi ārvalstu tiešo investīciju piesaistēi un atbalsts komersantiem ārējo tirgu apgūšanai ir galvenie pamatnostādnēs ietvertie rīcības virzieni, kas nodrošinās Latvijas kā investīcijām labvēlīgas vides

veidošanu un veicinās tās atpazīstamību starptautiskajā līmenī, sekmēs Latvijas uzņēmumu iziešanu ārējos tirgos.

Uzskatu, ka ārvalstu tiesīs investīcijas Latvijas ekonomikas tālākās izaugsmes sekmēšanā ir nozīmīgas gan ar dažādu ražošanas un menedžmenta prasmju apgūšanu, gan jaunu darba vietu izveidi, kas rada iespēju izmantot jaunas tehnoloģijas un priekšnosacījumus tehnoloģiju pārnesei, veicina valsts integrēšanos starptautiskajā tirdzniecībā un uzņēmumu iesaistīšanos ražošanas nojetu kēdēs.

Esmu gandarīts, ka šogad ir noslēdzies arī *Enerģētikas ilgtermiņa stratēģijas 2030* tapšanas, saskaņošanas un pieņemšanas process. 2013. gada 28. maijā valdība atbalstīja Ekonomikas ministrijas izstrādāto informatīvo ziņojumu *Latvijas Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai*, kas ir pirmais šāda līmeņa enerģētikas nozares dokuments Latvijā. Stratēģijas 2030 virsmērķis ir veicināt ekonomikas konkurētspēju, veidojot sabalansētu, efektīvu, ekonomiski, sociāli un ekoloģiski pamatotu, uz tirgus principiem balstītu enerģētikas politiku.

Ekonomikas ministrija ir uzsākusi darbu arī pie nepieciešamo normatīvo aktu un plānošanas dokumentu izstrādes, lai sasniegtu Stratēģijā 2030 definētos Latvijas enerģētikas politikas ilgtermiņa mērķus. Taps vairāki grozījumi Ministru kabineta noteikumos, likumos, kā arī, balstoties uz Stratēģijā 2030 noteiktajiem pamatvirzieniem, līdz 2014. gada 1. maijam tiks izstrādātas detalizētākas *Enerģētikas politikas pamatnostādnes* laika periodam no 2014.-2020. gadam.

Turpinās aktīvs darbs, lai izveidotu Attīstības finanšu institūciju. Šogad sadarbībā ar Finanšu ministriju tiks izveidots institucionālais ietvars Attīstības finanšu institūcijai, lai ar dažādu finanšu instrumentu palīdzību sniegtu atbalstu uzņēmumu attīstībai dažādos to biznesa posmos. Tāpat uzņēmējdarbības vides turpmākajiem uzlabojumiem nepieciešams aktivizēt iesaistīto pušu darbu turpmākajām reformām, īpaši attiecībā uz tieslietu sistēmas darbības uzlabošanu un *Būrviečības likuma* pieņemšanu Saeimā, ko jau tuvāko nedēļu laikā plānots pieņemt pēdējā lasījumā Sacimā. Abi šie pasākumi ir izšķiroši svarīgi, lai uzlabotu Latvijas uzņēmējdarbības vides konkurētspēju.

Viens no būtiskiem mērķiem šim gadam ir valsts un pašvaldību kapitāla daļu pārvaldības reformas turpmāka īstenošana. Ekonomikas ministrija savā pārraudzībā esošajās jomās šo reformu jau pakāpeniski īsteno, bet, lai visu valsts kapitāla daļu pārvaldību padarītu efektīvāku, caurskatāmāku un atbildīgāku, Saeimā vēl ir jāpieņem *Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldības likumprojekts*, kā arī grozījumi

saistītajos likumos. Reformas mērķis ir veicināt kvalitatīvu un profesionālu publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldību, ievērojot starptautiski atzītus labas korporatīvās pārvaldības principus, kā arī veicināt publisko personu komercdarbības nosacījumu ievērošanu. Pēc likumu pieņemšanas tiks sākta Valsts kapitāla daļu pārvaldes biroja izveide un pakāpeniska valsts kapitāla daļu nodošana biroja pārvaldībā, ieviešot visos valsts un pašvaldību uzņēmumos labai pārvaldības praksei atbilstošus darbības un uzraudzības principus.

Tāpat viena no būtiskākajām Ekonomikas ministrijas prioritātēm ir arī *Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016. gadam* īstenošana, lai nodrošinātu kvalitatīvus un koordinētus valsts un pašvaldību institūciju sniegtos pakalpojumus un servisu aizbraucējiem, kuri nolēmuši atgriezties Latvijā.

Lai sasniegtu izvircītos mērķus, turpināsim aktīvu dialogu ar uzņēmējiem un viņus pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām.

Jūsu vērtējumam nodotajā Ziņojumā ir informācija par nozīmīgākajiem ekonomiskajiem un sociālajiem rādītājiem, tautsaimniecības nozaru attīstību un ārejo ekonomisko vidi, valdības ekonomisko politiku izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai, kā arī politikas īstenošanas galvenajiem instrumentiem, tajā skaitā ES fondu izmantošanu.

Ziņojuma nobeigumā sniegtas rekomendācijas valsts ekonomiskās politikas pilnveidošanai. Ne visus Ziņojumā aplūkotos jautājumus ir vērtējis Ministru kabinets, tāpēc daudzi spriedumi par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo tikai Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Ceru, ka Ziņojums noderēs ekonomistiem, uzņēmējiem, visiem, kurus interesē Latvijas ekonomikas attīstības gaita, problēmas un perspektīvas, un rosinās valsts institūciju, dažādu organizāciju un interešu grupu pārstāvju un citu interesentu domu apmaiņu.

Pateicos Ziņojuma autoriem par veikumu!
2013. gada jūnijs

Daniels Pavļuts,
ekonomikas ministrs

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi	7
1. Ekonomiskais stāvoklis: ūss kopsavilkums	9
2. Ārējā ekonomiskā vide	12
3. Izaugsme	15
3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums	15
3.1.1. Attīstības tendences	15
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš	16
3.1.3. Investīcijas	18
3.1.4. Eksports un imports	21
3.2. Nozaru ieguldījums	27
3.2.1. Tautsaimniecības struktūra un nozaru attīstības tendences	27
3.2.2. Apstrādes rūpniecība	30
3.3. Prognozes	43
4. Makroekonomiskā stabilitāte	46
4.1. Valsts finances	46
4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds	46
4.1.2. Budžeta ieņēmumi	49
4.1.3. Budžeta izdevumi	53
4.2. Cenas	55
4.2.1. Patēriņa cenas	55
4.2.2. Ražotāju cenas	59
4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi	60
4.3. Maksājumu bilance	61
4.3.1. Tekošais konts	61
4.3.2. Finanšu plūsmas	63
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas	65
4.4. Finanšu un kapitāla tirgi	69
4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss	69
4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība	71
4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti	71
5. Darba tirgus	76
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs	76
5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte	79
5.3. Darba tirgus prognozes	81
5.4. Nodarbinātības politika	83

6. Ekonomiskā politika un struktūrpolitikas prioritātes	88
6.1. ES 2020 stratēģija un Latvijas nacionālā reformu programma	88
6.1.1. ES 2020 stratēģija un tās virzība	88
6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošanai	90
6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā politikā	92
6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana	92
6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika	97
6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus	102
6.3. Industriālā politika	104
6.4. Enerģētikas politika	106
6.5. Būvniecības un mājokļu politika	113
6.6. Tūrisma politika	116
6.7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana	118
6.8. Mazie un vidējie komersanti	121
6.9. Inovācija un jaunās tehnoloģijas	128
6.10. Informācijas sabiedrība	131
6.11. Konkurences politika un sabiedrisko pakalpojumu regulēšana	135
6.11.1. Konkurences politika	135
6.11.2. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana	138
6.12. Eksporta veicināšanas un investīciju piesaistes politika	138
6.13. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība	141
6.14. Kvalitātes nodrošināšana	143
6.14.1. Kvalitātes struktūrpolitika	143
6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija	144
6.15. Privatizācija	145
6.16. Publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldības reforma	152
6.17. Tautsaimniecības padome	154
7. Rekomendācijas	157

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

AS	akciju sabiedrība	LATAK	Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs
AES	atomelektrostacija	LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
ASV	Amerikas Savienotās Valstis	LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas	LVS	Latvijas Standarts
BTL	Brīvās tirdzniecības līgums	MK	Ministru kabinets
CIF	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz importētājvalsts robežai	MVK	mazie un vidējie komersanti
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	MVU	mazie un vidējie uzņēmēji
CZK	Centrālā zemes komisija	NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
DP	darbības programma	NVS	Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
ECC	Eiropas Patēriņu informēšanas centrs	PCI	patēriņa cenu indekss
EK	Eiropas Komisija	PJ	petadžouls
ELVGF	Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds	PTAC	Patēriņu tiesību aizsardzības centrs
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds	PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
ES	Eiropas Savienība	SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
ES-15	Eiropas Savienības dalībvalstis pirms 2004. gada 1. maija paplašināšanās	SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tīkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
ES-27	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2007. gada 1. janvāra paplašināšanās	SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
ESF	Eiropas Sociālais fonds	SVK	Starpvaldību komisija
FOB	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz eksportētājvalsts robežai	TAI	tirdzniecības aizsardzības instrumenti
HES	hidroelektrostacija	TAVA	Tūrisma attīstības valsts aģentūra
IKP	iekšzemes kopprodukts	TEC	termoelektrocentrāle
IKT	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas	TSP	Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome
KF	Kohēzijas fonds	TWh	teravatstunda
KP	Konkurences padome	VID	Valsts ieņēmumu dienests
		VSS	Valsts sekretāru sanāksme
		ZVFI	Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments

Valstu saīsinājumi

AT	Austrija	IE	Īrija
BE	Belgija	IT	Itālija
BG	Bulgārija	LT	Lietuva
CZ	Čehija	LU	Luksemburga
CY	Kipra	LV	Latvija
DE	Vācija	MT	Malta
DK	Dānija	NL	Nīderlande
EE	Igaunija	PL	Polija
EL	Grieķija	PT	Portugāle
ES	Spānija	RO	Rumānija
EU	Eiropas Savienība	SE	Zviedrija
FI	Somija	SI	Slovēnija
FR	Francija	SK	Slovākija
HU	Ungārija	UK	Lielbritānija

1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: ĪSS KOPSAVILKUMS

No 2005. gada līdz 2007. gadam apjomīga ārējā kapitāla ieplūde stimulēja būtisku privātā patēriņa un investīciju pieaugumu Latvijā. IKP vidējie gada pieauguma tempi bija 10,3%, kas bija vieni no straujākajiem ES. 2008. gadā un 2009. gadā, globālās finanšu krīzes ietekmē apstājoties ārējā kapitāla ieplūdei, iestājās recesija. Krīzes laikā IKP samazinājās par $\frac{1}{4}$ daļu, ārējais parāds gandrīz dubultojās, nodarbināto skaits samazinājās par 16%, strādājošo reālā darba samaksa – par 12 procentiem.

Kopš 2009. gada beigām ekonomiskā lejupslīde Latvijā ir apturēta, un ir atsākusies izaugsme. Kopš ekonomikas zemākā punkta 2009. gada 3. ceturksnī līdz 2013. gada 1. ceturksnim

IKP ir pieaudzis par 18%. Tomēr IKP vēl ir par 11% mazāks nekā bija pirms krīzes 2007. gadā.

2012. gadā Latvijas tautsaimniecībā bija vērojama stabila izaugsme, lai arī ES kopumā IKP apjoms nedaudz samazinājās. Latvijā 2012. gadā IKP bija par 5,6% lielāks nekā 2011. gadā. IKP kāpumu noteica gan eksporta, gan iekšējā pieprasījuma pieaugums.

Par spīti saspringtajai ekonomiskajai situācijai ārējā vidē Latvijas tautsaimniecības izaugsme turpinās arī 2013. gadā. Š.g. 1. ceturksnī IKP bija par 3,6% lielāks nekā iepriekšējā gada 1. ceturksnī. Salīdzinājumā ar 2012. gada 4. ceturksni IKP pieauga par 1,4% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem).

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji

	2008	2009	2010	2011	2012	2013p	2014p
(pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos)							
Iekšzemes kopprodukts	-3,3	-17,7	-0,9	5,5	5,6	4,5	4,5
Privātais patēriņš	-5,8	-22,6	2,4	4,8	5,4	5,0	5,0
Valsts patēriņš	1,6	-9,4	-7,9	1,1	-0,2	0,6	1,4
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-13,8	-37,4	-18,1	27,9	12,3	-0,5	3,6
Eksports	2,5	-13,3	12,7	12,4	8,3	3,0	4,0
Imports	-10,0	-31,6	11,8	22,1	2,9	4,6	3,6
Patēriņa cenas	15,4	3,5	-1,1	4,4	2,3	0,5	2,5
(procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi)							
Vispārējās valdības sektora bilance	-4,2	-9,7	-8,1	-3,6	-1,2	-1,1	-0,9
Vispārējās valdības parāds	19,8	36,9	44,4	41,9	40,7	44,5	41,0
Eksporta-importa saldo	-13,6	-1,5	-1,4	-4,8	-3,3	-3,3	-3,4
Nodarbināto skaita izmaiņas (15-74 gadi, % pret iepriekšējo gadu)*	0,5	-12,2	-4,6	2,5	2,8	2,4	1,3
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)*	7,5	16,9	18,7	16,2	14,7	12,0	9,6

p – prognoze

* – no 2011. gada dati pārrēķināti pēc Tautas skaitīšanas datiem. Līdz tam, sākot ar 2011. gadu, dati nav salīdzināmi ar iepriekšējiem periodiem.

Pēdējos gados par ekonomikas dzinējspēku ir kļuvis eksports. Preču un pakalpojumu eksporta apjomi pašlaik ir sasnieguši vēsturiski augstāko līmeni. 2012. gadā Latvijas preču un pakalpojumu eksports pieauga par 8,3%, bet 2013. gada 1. ceturksnī – par 2,9 procentiem.

Eksporta turpmākās attīstības iespējas ietekmēs ne tikai ārējā pieprasījuma izmaiņas, bet arī Latvijas ražotāju konkurētspēja. Jāņem vērā, ka līdz šim Latvijas konkurētspējas uzlabošanos pamatā noteica

darbaspēka izmaksu samazināšana, bet turpmāk izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti.

Pozitīvas tendences vērojamas arī iekšējā tirgū. Nodarbinātības palielinājums un pakāpenisks darba samaksas kāpums sekmē privātā patēriņa pieaugumu. 2012. gadā privātais patēriņš pieauga par 5,4%, bet 2013. gada 1. ceturksnī tas bija par 4,7% lielāks nekā attiecīgajā periodā pirms gada. Tomēr kopumā privātais patēriņš gandrīz par 15% atpaliek no 2008. gada 1. ceturksņa līmena, kad aizsākās tā

samazinājums. Privātā patēriņa straujāku atjaunošanos ierobežo joprojām augstais bezdarba līmenis.

Saistībā ar ES struktūrfondu apguvi, tajā skaitā valsts ieguldījumiem infrastruktūrā un uzņēmumu investīcijām ražošanas iekārtās, 2011. gadā un 2012. gada pirmajā pusē strauji pieauga investīcijas. Investīciju apjomu palielināšanos lielā mērā ietekmēja ieguldījumi tādās nozarēs kā enerģētika, kokapstrāde, metālizstrādājumu ražošana. 2013. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar attiecīgo periodu pirms gada, investīciju apjomu saruka, jo iepriekšējos ceturkšņos vairākās tautsaimniecības nozarēs tika pabeigtī lieli investīciju projekti un to vietā vēl nav uzsākti jauni. Zems banku kreditēšanas līmenis joprojām ir viens no investīcijas ierobežojošiem faktoriem. Neraugoties uz būtisko pieaugumu 2011. gadā un 2012. gadā, investīcijas joprojām ir salīdzinoši zemā līmenī. To apjomī vidēji ceturksnī ir gandrīz uz pusi mazāki nekā 2007. gadā.

Jāatzīmē, ka pēc būtiskas ienākošo ārvalstu tiešo investīciju plūsmu samazināšanās 2008. gadā un 2009. Gadā, kopš 2010. gada atsākās to pieaugums. 2012. gadā piesaistīto ĀTI apjoms bija nedaudz mazāks nekā pirms gada. Uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā 2012. gada beigās veidoja 7038 milj. latu. Salīdzinot ar 2011. gada beigām, uzkrātās ĀTI pieauga par 7%, tai skaitā apstrādes rūpniecībā – par 4,2 procentiem.

Gan starppaši preču pieprasījuma pieaugums apstrādes rūpniecībā, gan **situācijas uzlabošanās iekšējā tirgū veicina importa pieaugumu**. 2012. gadā preču un pakalpojumu importa apjomī par 2,9% pārsniedza 2011. gada līmeni. Tā kā importa kāpums bija lēnāks nekā eksporta apjomu pieaugums, ārējās tirdzniecības deficitā saruka līdz 3,3% no IKP. Lai arī pēdējos gados importa apjomī ir auguši salīdzinoši strauji, tie joprojām krietni atpaliek no pirmskrīzes līmeņa.

Pozitīvas tendences eksportā veicina apstrādes rūpniecības attīstību. 2012. gadā nozares ražošanas apjomī bija par 9,3% lielāki nekā pirms gada. Ražošanas apjomī palielinājās gandrīz visās apstrādes rūpniecības nozarēs, īpaši kokapstrādē, metālapstrādē, elektronisko ierīču, mašīnu un iekārtu ražošanā. Kopumā apstrādes rūpniecības nozare 2012. gadā nodrošināja caurmērā $\frac{1}{4}$ daļu no kopējās ekonomikas izaugsmes.

2013. gada 1. ceturksnī ražošanas apjomī apstrādes rūpniecībā saruka par 4,8% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Nozares attīstību piebremzēja atsevišķu apstrādes rūpniecības apakšnozaru sniegums. Kokapstrādes izaugsmi ietekmēja zemais pieprasījums ārējos tirgos, bet metālapstrādes nozare ražošanas apjomī samazinājās saistībā ar finansiālās grūtībās nonākušo AS „Liepājas metalurgs”. Tajā pašā laikā tādās apstrādes rūpniecības nozarēs kā datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošana, elektrisko iekārtu ražošana, mēbeļu ražošana, apģērbu un

tekstilizstrādājumu ražošana produkcijas apjomī turpina stabili augt. Produkcijas apjomī palielinās arī lielā mērā uz iekšējo pieprasījumu orientētās nozarēs – pārtikas rūpniecībā un nemetālisko minerālu ražošanā.

Ienākumu pieaugums no eksporta pozitīvi ietekmē arī nozares, kas pamatā darbojas iekšējā tirgū. Tirdzniecības nozare sniegtu pakalpojumu apjoms 2012. gadā pieauga par 7,3%, bet 2013. gada 1. ceturksnī – par 4,9%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Pēc apjomīgas lejupslīdes krizes laikā 2011. gadā izaugsmē ir atsākusies būvniecības nozare. 2012. gadā būvniecības nozare pieauga par 14,6%, bet 2013. gada 1. ceturksnī – par 9,8%, salīdzinot ar 2012. gada 1. ceturksni.

Pēc krīzes izraisītās deflācijas, kad 12 mēnešu patēriņa cenu inflācija 2010. gada februārī pazeminājās līdz 4,2%, cenas atkal sāka pieaugt. 2012. gadā 12 mēnešu patēriņa cenas pieauga par 1,6%, un to pieaugumu galvenokārt noteica administratīvi regulējamo cenu palielinājums, pārtikas cenu un transporta izdevumu kāpums. Liela ietekme bija degvielas cenu dinamikai pasaulē. Ņemot vērā salīdzinoši straujo cenu pieaugumu 2011. gadā, vidējais cenu līmenis 2012. gadā bija par 2,3% augstāks nekā iepriekšējā gadā.

2013. gada pirmajā pusē cenu pieaugums bija mērens, jo tās labvēlīgi ietekmēja pārtikas un degvielas cenu dinamika pasaulē. Kopējais patēriņa cenu līmenis 2013. gada maijā, salīdzinot ar 2012. gada maiju, bija samazinājies par 0,1%. **Māstrihtas kritēriju vērtēšanā izmantotā gada vidējā inflācija 2013. gada maijā bija tikai 1%**. Arī turpmāk patēriņa cenu izmaiņas Latvijā lielā mērā būs atkarīgas no cenu tendencēm pasaulē. Lai arī pēdējos mēnešos patēriņa cenu dinamika ir mērena, pakāpeniski aug patērētāju inflācijas gaidas saistībā ar plānoto eiro ieviešanu. **Ekonomikas ministrija prognozē, ka kopumā 2013. gadā sagaidāma zema inflācija** (vidēji gadā – 0,5 procenti).

Pēc finanšu tirgus satricinājuma 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā **Latvijas monetārie rādītāji pakāpeniski stabilizējas**. Turpina pieaugt gan rezidentu, gan nerezidentu piesaistīto noguldījumu atlikumi, un 2012. gada beigās tie par 12,7% pārsniedza 2011. gada attiecīgā perioda līmeni. Jāatzīmē, ka nerezidentu noguldījumu atlikumu pieaugums ir daudz straujāks par rezidentu. Nerezidentu noguldījumi veido jau gandrīz pusi no visiem noguldījumiem.

Turpina uzlaboties arī banku kreditportfelē kvalitātē, kas sāk tuvināties 2008. gada līmenim. 2012. gada 4. ceturksnī kredītu ar maksājumu kavējumiem apmērs kopējā banku kreditportfelē bija 17,4% (augstākais rādītājs tika sasniegts 2010. gada 2. ceturksnī, kad ar maksājumu kavējumu bija 28,6% kredītu). Visstraujāk sarukuši kredīti ar maksājumu kavējumu virs 180 dienām (par 43,4%, salīdzinot ar

2011. gada 4. ceturksni). Šo kredītu īpatsvars ir gandrīz 60% no visiem kredītiem ar maksājumu kavējumu.

Turpina pieaugt no jauna izsniegtu kredītu apjoms. 2012. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, banku sektorā rezidentiem no jauna izsniegtu kredītu apjoms pieauga par 11,4%, savukārt nerezidentiem – par 31,9%. No jauna izsniegtajiem kredītiem 40% izsniegti nerezidentiem. Apjoma ziņā visvairāk jauno kredītu izsniegti finanšu un apdrošināšanas darbībās. Uzņēmumiem 2012. gadā no jauna izsniegti kredīti 654,8 milj. latu apjomā, tomēr, salīdzinot ar 2011. gadu, to apjoms saruka par 13,1 procentu.

Lai arī no jauna izsniegtu kredītu apjomi pakāpeniski pieaug, tomēr kopējie kredītu atlikumi sarūk. No jauna izsniegtu kredītu apjoms ir pārāk mazs, lai kompensētu esošā kreditportfelē atmaksas un pakāpeniski augošo norakstīto kredītu apjomu. Kopumā 2012. gadā tie bija par 10,3% mazāki nekā pirms gada. To pamatā nosaka hipotekāro kredītu atlikumu samazinājums.

Uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, valsts fiskālais stāvoklis pakāpeniski uzlabojas – budžeta ieņēmumi pieaug un deficitis samazinās. Ekonomiskās situācijas paslītināšanās 2008. gadā un 2009. gadā būtiski paslītināja valsts fiskālo stāvokli. Lai nepielautu, ka situācija finanšu sektorā klūst nekontrolējama, Latvijā tika veikta apjomīga budžeta konsolidācija. Kopumā laika posmā no 2008. gada līdz 2012. gadam tika veikti fiskālās konsolidācijas pasākumi ar fiskālo ieteikmi 16,9% apmērā no IKP. Valdības īstenoto budžeta konsolidācijas pasākumu rezultātā budžeta deficitis pakāpeniski samazinājās un 2012. gadā tas bija tikai 1,2% no IKP. Nemot vērā, ka 2012. gadā vispārējās valdības budžeta deficitis bija ievērojami zem 3% Māstrihtas kritērija, **Eiropas Komisija ir atcēlusi Lēmumu 2009/591/EK par pārmērīga budžeta deficitā pastāvēšanu Latvijā.**

Lai nodrošinātu ilgtspējīgas, pretcikliskas fiskālās politikas veidošanu, Saeimā ir pieņemts un 2013. gada 6. martā stājies spēkā *Fiskālās disciplīnas likums* (FDL), kurā ir noteikti saistoši fiskālie nosacījumi gan gadskārtējam valsts budžetam, gan vidēja termiņa budžetam. Lai šīs sistēmiski jaunās pieejas fiskālās politikas veidošanā un disciplīnas ievērošanā būtu ilglīcīgas, tai netiekot regulāri mainītai vai pat atceltai, ir sagatavoti arī grozījumi *Satversmē*, kurus turpina skatīt Saeimas komisijās.

Saeimā 2013. gada valsts budžets tika pieņemts ar deficitu 1,4% apmērā no IKP. Finanšu ministrijas prognozes rāda, ka vispārējās valdības budžeta deficitis 2013. gadā būs 1,1% no IKP. Tieš plānots, ka 2014. gadā un 2015. gadā vispārējās valdības deficitis nepārsniegs 0,9% no IKP.

Ekonomiskās lejupslīdes laikā no 2008. gada līdz 2010. gadam stāvoklis darba tirgū ievērojami paslītinājās. **Kopš 2010. gada sākuma, pakāpeniski**

atjaunojoties ekonomiskajām aktivitātēm, situācija darba tirgū uzlabojas – palielinās nodarbinātība, pakāpeniski samazinās bezdarbs un pieaug brīvo darbavietu skaits.

2012. gadā vidēji nodarbināto skaits sasniedza 885,6 tūkst., kas ir par 2,8% jeb 24 tūkst. vairāk nekā 2011. gadā. Bezdarba līmenis vidēji 2012. gadā bija 14,9%, kas ir par 1,3 procentpunktiem mazāk nekā gadu iepriekš.

Reģistrētā bezdarba līmenis 2012. gada decembra beigās sasniedza zemāko līmeni kopš 2009. gada aprīļa un bija 10,5% – bija reģistrēti 104,1 tūkst. bezdarbnieku, kas ir par 26,2 tūkst. mazāk nekā 2011. gada decembrī. Augstākais reģistrētais bezdarba līmenis saglabājas Latgales reģionā (21,1%), bet zemākais – Rīgā (6,4%). 2012. gada decembra beigās 44,6% no kopējā reģistrēto bezdarbnieku skaita bija ilgstošie bezdarbnieki (bez darba ilgāk par gadu).

2013. gadā situācija darba tirgū turpina uzlaboties. 2013. gada 1. ceturksnī nodarbināto skaits pieauga par 4,7%, bet bezdarba līmenis samazinājās līdz 12,4%. Paredzams, ka situācija darba tirgū turpinās uzlaboties arī turpmāk, tomēr galvenie riski saistīti ar globālās ekonomikas attīstības tendencēm, kas var ietekmēt situāciju darba tirgū Latvijā.

Latvijas tautsaimniecības turpmākā attīstība joprojām būs cieši saistīta ar eksporta iespējām, tāpēc **lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību.**

Ārējā vidējā joprojām pastāv ļoti liela nenoteiktība par tālākajām attīstības perspektīvām. Daļā no mūsu preču nojeta tirgiem kopējais pieprasījums ir zems un ekonomiskās situācijas uzlabošanās sagaidāma tikai gada otrajā pusē. Tas nozīmē, ka Latvijas eksporta apjomu pieaugums kopumā šogad būs mērens. Vienlaikus šogad turpinās palielināties pieprasījums iekšējā tirgū, ko noteiks pakāpeniska situācijas uzlabošanās darba tirgū. **Ekonomikas ministrija prognozē, ka Latvijas ekonomikas izaugsme kopumā 2013. gadā var sasniegt 4,5 procentus.**

Tautsaimniecības izaugsme vidējā termiņā lielā mērā būs atkarīga no diviem faktoriem. Pirmkārt, kādus risinājumus izejai no pašreizējā saspilējuma finanšu sektorā spēs pieņemt eirozonas valstis, lai spētu izvairīties no iespējamās ekonomikas stagnācijas. Otrkārt, cik efektīva būs Latvijas valdības īstenotā struktūrpolitika ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai ierobežotos finansējuma, t.sk. valsts budžeta pieejamības apstākļos.

Straujākas izaugsmes scenārijā **vidēja termiņa periodā Latvijas izaugsmes tempi varētu sasniegt 4-5% pieaugumu gadā.** Savukārt lēnākas izaugsmes scenārijā, saglabājoties vājai izaugsmei Eiropā un nespējot uzlabot tirgojamo nozaru konkurētspēju, Latvijas ekonomikas atgūšanās no krīzes radītajām sekām būtu daudz lēnāka.

2. ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE

Globālā ekonomikas atveselošanās vēl ir vāja, jo attīstīto valstu ekonomiskās aktivitātēs atjaunojas lēni. Tas savukārt ietekmē lielu daļu attīstības valstu, kurās izaugsmes tempi vājā ārējā pieprasījuma dēļ ir kļuvuši lēnāki¹.

2.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta pieaugums (procentos pret iepriekšējo gadu)

	2011	2012	2013p	2014p
Pasaule	4,0	3,2	3,3	4,0
tai skaitā:				
ASV	1,8	2,2	1,9	3,0
Japāna	-0,6	2,0	1,6	1,4
ES	1,6	-0,3	0,0	1,3
tai skaitā:				
Eirozonas valstis	1,4	-0,6	-0,3	1,1
NVS	4,8	3,4	3,4	4,0
Ķīna	9,3	7,8	8,0	8,2

Avots: *The World Economic Outlook April 2013, International Monetary Fund*; p – prognoze.

2012. gadā ASV ekonomikā izaugsmes tempi bija nedaudz straujāki nekā pirms gada un izaugsme turpinās arī 2013. gadā, ko noteica spēcīgi makroekonomiskās politikas stimuli un finanšu stabilizācijas pasākumi. Pozitīva ietekme uz izaugsmi ir patēriņa un investīciju pieaugumam, ko lielā mērā ietekmē mājokļu tirgus stabilizēšanās un privātā sektora kreditešanas pieaugums. Tomēr straujāku IKP pieaugumu bremzē lēnāka izaugsme apstrādes rūpniecībā saistībā ar zemo ārējo pieprasījumu.

Āzijas valstis globālo krīzi bija pārvarejušas veiksmīgāk nekā citu reģionu valstis. Tomēr vājais pieprasījums ārējos tirgos mazina Āzijas valstu izaugsmes tempus. 2012. gadā Japānas IKP pieauga par 2%. Izaugsmi pamatā noteica privātā patēriņa un eksporta pieaugums. Ekonomiskā izaugsme 2013. gadā tiek prognozēta 1,6% līmeni, ko lielā mērā ietekmēs 2013. gada sākumā Japānā uzsāktā vērienīgā monetārās un fiskālās politikas stimulu programma.

Ķīnas ekonomikas izaugsmes tempi 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, samazinājās līdz 7,8%. Joprojām vairāk nekā pusi no IKP pieauguma

nodrošina iekšzemes patēriņš, tāpēc riski Ķīnas ekonomikas izaugsmei ir saistīti ne tikai ar ārējo vidi, bet arī ar iekšējā pieprasījuma svārstībām.

Pēc samērā strauja ekonomisko aktivitāšu kāpuma 2012. gada sākumā gada otrajā pusē NVS valstis izaugsmes tempi palēninājās un kopumā gadā sasniedza 3,4 procentus.

Pasaules ekonomikas vājā attīstība negatīvi ietekmēja eksportu reģionā. Vienlaikus vājāks bija arī iekšzemes pieprasījums, ko noteica vairāki faktori: Krievijā – naftas cenu dinamikas palēnināšanās pasaules tirgos, Ukrainā – procentu likmju kāpums saistībā ar valūtas mainīšanas kursa stabilizācijas pasākumiem, Kazahstānā – naftas ieguves apjomu samazināšanās dēļ.

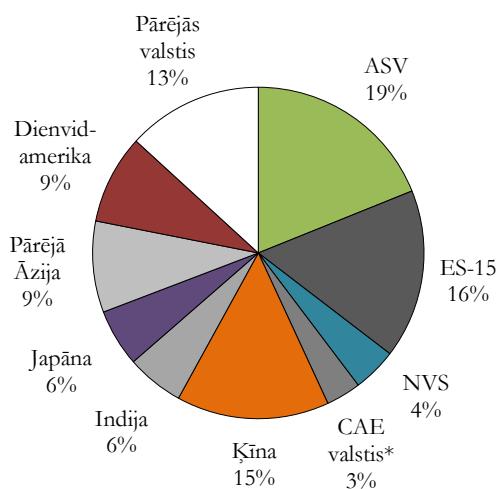
Tiek prognozēts, ka izaugsme NVS valstis 2013. gadā saglabāsies 3,4% līmenī.

Kā risks turpmākajai reģiona attīstībai tiek minēts naftas un gāzes cenu turpmāks samazinājums, kas nelabvēlīgi ietekmētu lielākās eksportētājvalstis, it īpaši Krieviju, izraisot negatīvu pakātotu efektu uz citām reģiona valstīm. Tāpat izaugsme reģionā būs atkarīga no ārējā pieprasījuma saistībā ar ekonomiskās situācijas attīstību eirozonas valstis.

2.1. attēls

Pasaules IKP sadalījums pa valstu grupām 2012. gadā

(struktūra, IKP pēc pirktpējas paritātes vienībām)

Avots: *The World Economic Outlook April 2013, International Monetary Fund*.

* Centrāl- un Austrumeiropas valstis – Albānija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Horvātija, Čehija, Igaunija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Maķedonija, Malta, Polija, Rumānija, Serbija, Melnkalne, Slovākija, Slovēnija, Turcija

¹ Nodaļas sagatavošanā ir izmantoti izdevumi: *International Monetary Fund-World Economic Outlook, April 2013; European Commission- European Economic Forecast, Spring 2013; European Central Bank- Monthly Bulletin, June 2013.*

Eiropas Savienībā, un jo īpaši **eirozonā** kopš 2011. gada beigām ir vērojama ekonomisko aktivitāšu samazināšanās, ko lielā mērā ietekmēja problēmas finanšu tirgos eirozonas Dienvidvalstīs. Kaut arī mērķtiecīgas politikas rezultātā finanšu tirgos ir vērojami uzlabojumi, privātā sektora kreditēšana joprojām ir vāja. Kreditēšanas apjomu palielināšanos būtiski ierobežo privātā sektora (t.sk. banku sektora) augsts parādu līmenis. Tieki prognozēts, ka 2013. gadā ekonomiskās aktivitātes kopumā ES būs mērenas, ko lielā mērā noteiks nepieciešamība īstenot bilances

posteņu sabalansēšanas pasākumus kā privātajā, tā arī valsts sektorā. Ekonomiskā izaugsme ES valstīs (t.sk. eirozonas valstīs) varētu atjaunoties 2013. gada otrajā pusē. Svarīgs priekšnoteikums izaugsmei būs progress banku restrukturizācijā, kreditēšanas nosacījumu uzlabošanās, kā arī uzņēmēju un patēriņtāju konfidences uzlabošanās un to pozitīvā ietekme uz patēriņu un investīcijām.

Īstenotās strukturālās reformas un ekonomikas sabalansēšanas pasākumi pozitīvu efektu dos pakāpeniski.

2.3. tabula

ES dalībvalstu galvenie makroekonomiskie rādītāji
(procentos)

	IKP pieaugums			Patēriņa cenas			Bezdarbs		
	2012	2013p	2014p	2012	2013p	2014p	2012	2013p	2014p
ES	-0,3	-0,1	1,4	2,6	1,8	1,7	10,5	11,1	11,1
Austrija	0,8	0,6	1,8	2,6	2,0	1,8	4,3	4,7	4,7
Belgija	-0,2	0,0	1,2	2,6	1,3	1,6	7,6	8,0	8,0
Dānija	-0,5	0,7	1,7	2,4	1,1	1,6	7,5	7,7	7,6
Somija	-0,2	0,3	1,0	3,2	2,4	2,2	7,7	8,1	8,0
Francija	0,0	-0,1	1,1	2,2	1,2	1,7	10,2	10,6	10,9
Vācija	0,7	0,4	1,8	2,1	1,8	1,6	5,5	5,4	5,3
Grieķija	-6,4	-4,2	0,6	1,0	-0,8	-0,4	24,3	27,0	26,0
Īrija	0,9	1,1	2,2	1,9	1,3	1,3	14,7	14,2	13,7
Itālija	-2,4	-1,3	0,7	3,3	1,6	1,5	10,7	11,8	12,2
Luksemburga	0,3	0,8	1,6	2,9	1,9	1,7	5,1	5,5	5,8
Nīderlande	-1,0	-0,8	0,9	2,8	2,8	1,5	5,3	6,9	7,2
Portugāle	-3,2	-2,3	0,6	2,8	0,7	1,0	15,9	18,3	18,6
Spānija	-1,4	-1,5	0,9	2,4	1,5	0,8	25,0	27,0	26,4
Zviedrija	0,8	1,5	2,5	0,9	0,9	1,4	8,0	8,3	8,1
Lielbritānija	0,3	0,6	1,7	2,8	2,8	2,5	7,9	8,0	7,9
Bulgārija	0,8	0,9	1,7	2,4	2,0	2,6	12,3	12,5	12,4
Kipra	-2,4	-8,7	-3,9	3,1	1,0	1,2	11,9	15,5	12,4
Čehija	-1,3	-0,4	1,6	3,5	1,9	1,2	7,0	7,5	7,4
Igaunija	3,2	3,0	4,0	4,2	3,6	3,1	10,2	9,7	9,0
Ungārija	-1,7	0,2	1,4	5,7	2,6	3,1	10,9	11,4	11,5
Latvija	5,6	3,8	4,1	2,3	1,4	2,1	14,9	13,7	12,2
Lietuva	3,6	3,1	3,6	3,2	2,1	2,7	13,3	11,8	10,5
Malta	0,8	1,4	1,8	3,2	1,9	1,9	6,4	6,3	6,1
Polija	1,9	1,1	2,2	3,7	1,4	2,0	10,1	10,9	11,4
Rumānija	0,7	1,6	2,2	3,4	4,3	3,1	7,0	6,9	6,8
Slovākija	2,0	1,0	2,8	3,7	1,9	2,0	14,0	14,5	14,1
Slovēnija	-2,3	-2,0	-0,1	2,8	2,2	1,4	8,9	10,0	10,3

Avots: European Commission- European Economic Forecast, Spring 2013;
p – proguoze.

Lai arī vairākās ES dalībvalstīs 2012. gadā ekonomisko aktivitāšu līmenis bija zemāks nekā pirms gada un ES kopumā IKP samazinājās, tomēr **lielākajās Latvijas tirdzniecības partnervalstīs** saglabājās pozitīva IKP dinamika.

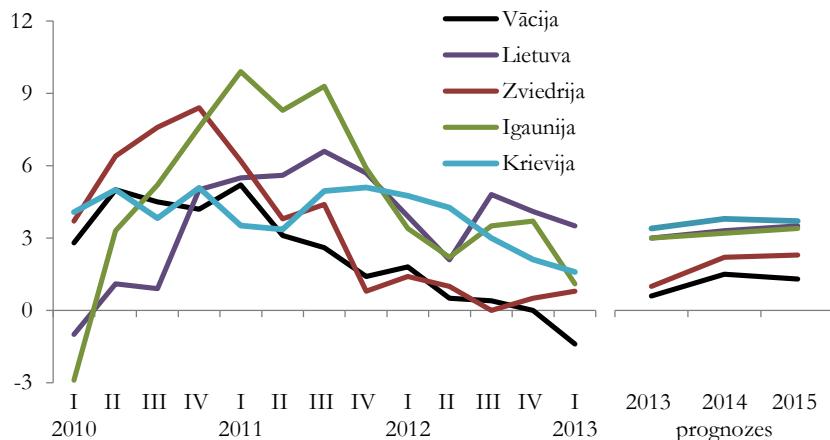
Lietuvā 2012. gadā IKP pieauga par 3,6%, ko lielā mērā noteica eksporta apjomu un privātā patēriņa kāpums. Privātais patēriņš sākotnēji bija galvenais izaugsmes dzinējspēks, tomēr gada laikā tā pieaugums

būtiski samazinājās. Valsts finansējuma samazinājums ieguldījumiem infrastruktūras objektos negatīvi ietekmēja investīciju dinamiku. Tomēr iekšzemes pieprasījuma samazināšanos kompensēja straujš eksporta pieaugums.

Tuvākajos gados Lietuvas ekonomikas izaugsmi lielā mērā noteiks iekšējā pieprasījuma dinamika. Kopumā 2013. gadā izaugsme Lietuvā tiek prognozēta 3,1% apmērā, kas ir nedaudz mazāk nekā 2012. gadā.

2.2. attēls

Latvijas partnervalstu ekonomiskā attīstība
(IKP pieauguma tempi, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu)

Avots: Eurostat, Krievijas Federācijas valsts statistikas dienests, SVF prognozes

Igaunijas izaugsmes virzītājs 2012. gadā bija stabils iekšzemes pieprasījums un situācijas uzlabošanās darba tirgū. Igaunijas eksportu, no vienas pusēs, ietekmēja vājāka izaugsme Ziemeļvalstīs, kas ir tās lielākie tirdzniecības partneri. No otras pusēs, pozitīvi eksporta ietekmēja tirdzniecības pieaugums uz Krieviju saistībā ar tās iestāšanos PTO. Izaugsmi veicina arī uzņēmēju konfidence, kas stabili pārsniedza ES vidējo līmeni.

Tiek prognozēts, ka Igaunijas ekonomikas izaugsme būs līdzsvarota un 2013. gadā IKP pieaugums var sasniegt 3%. Galvenie izaugsmes riski ir saistīti ar situācijas attīstību ārējā sektorā.

Vācijas ekonomikas izaugsmes tempi 2012. gadā būtiski samazinājās (no 3% 2011. gadā līdz 0,7% 2012. gadā). Izaugsmes tempu palēnināšanos galvenokārt noteica lēnāks eksporta pieaugums un investīciju apjomu kritums. Tiek prognozēts, ka ekonomiskās aktivitātes 2013. gadā būs mērenas – pieaugums 0,4% līmenī, bet straujāka izaugsme atsāksies 2014. gadā.

Zviedrijas ekonomikas izaugsmes tempi 2012. gadā bija ievērojami lēnāki nekā pirms gada. Zviedrijas ekonomisko aktivitāšu samazinājumu

galvenokārt noteica eksporta apjomu samazinājums sakarā ar zemo ārējo pieprasījumu. Zviedrijas preču eksporta konkurētspēju negatīvi ietekmēja arī kronas nominālā efektīvā kursa sadārdzināšanās. Tiek prognozēts, ka 2013. gadā, uzlabojoties situācijai ārējos tirgos, eksporta apjomu pieaugums atjaunosis un Zviedrijas ekonomikas izaugsmes tempi palielināsies līdz 1,5% līmenim, kas būs straujākais pieaugums ES-15 valstīs.

2012. gadā IKP **Krievijā** pieauga par 3,4%, kas bija gandrīz par 1 procentpunktu lēnāk nekā pirms gada. Tiek prognozēts, ka 2013. gadā izaugsmes tempi saglabāsies iepriekšējā gada līmenī. Izaugsmes tempu palēnināšanos galvenokārt ietekmēja lauksaimniecības produkcijas apjomu samazinājums, kā arī zemais Eiropas valstu pieprasījums pēc Krievijas precēm (ES veido aptuveni pusi no Krievijas preču ārējās tirdzniecības). Tajā pašā laikā stabilu pieaugumu uzrāda pakalpojumu sektors. Krievijas kā vienas no lielākajām naftas un gāzes eksportētājvalstīm turpmāka izaugsme lielā mērā būs atkarīga no šo preču cenu svārstībām pasaulei.

3. IZAUGSME

3.1. Iekšzemes kopprodukts un kopējais pieprasījums

3.1.1. Attīstības tendences

Pēc pasaules finanšu krīzes, kas smagi ietekmēja Latvijas tautsaimniecību, kopš 2010. gada ir vērojama pakāpeniska izaugsme. 2011. gadā IKP pieauga par 5,5%. Vēl 2012. gada sākumā Latvijas tautsaimniecības perspektīvas tika vērtētas ļoti piesardzīgi, jo bija bažas par lielo nenoteiktību ārējos tirgos, īpaši eirozonā. Tomēr Latvijas ekonomika bija noturīga pret ārējās vides satricinājumiem, un kopumā 2012. gadā IKP par 5,6% pārsniedza 2011. gada līmeni.

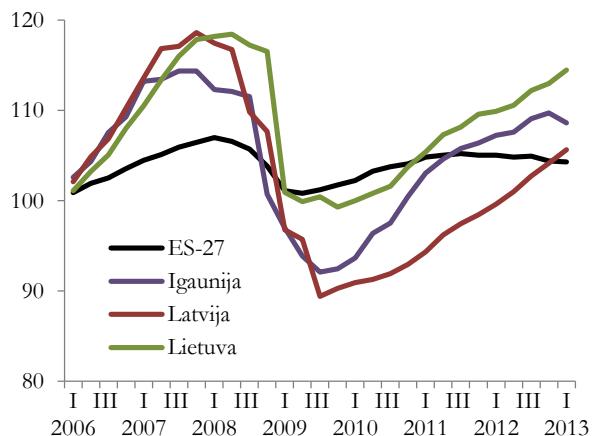
Lai arī pēdējos divus gadus Latvijas ekonomikā ir vērojama straujākā izaugsme ES, tomēr IKP vēl ir par 12% mazāks nekā bija pirms krīzes 2007. gadā.

Par spīti saspringtajai ekonomiskajai situācijai ārējā vidē Latvijas tautsaimniecības izaugsme turpinās, un IKP pieaugums bija pat straujāks nekā prognozēts. 2013. gada 1. ceturksnī IKP pieauga par 3,6%, salīdzinot ar 2012. gada 1.ceturksni. Salīdzinot ar IKP zemāko līmeni 2009. gada 3. ceturksnī, IKP 2013. gada 1. ceturksnī ir par 18% lielāks un pašlaik ir 89% no

pirmskrīzes līmeņa. Latvijas tautsaimniecības izaugsme pēdējos gados ir viena no straujākajām ES.

3.1. attēls

IKP dinamika
(2005. gada 4. ceturksnis = 100, sezonāli izlīdzināti dati)

3.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta izlietojums
izmaiņas pret iepriekšējo gadu, procentos

	2008	2009	2010	2011	2012
Iekšzemes kopprodukts	-3,3	-17,7	-0,9	5,5	5,6
Privātais patēriņš	-5,8	-22,6	2,4	4,8	5,4
Valsts patēriņš	1,6	-9,4	-7,9	1,1	-0,2
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-13,8	-37,4	-18,1	27,9	12,3
Eksports	2,5	-13,3	12,7	12,4	8,3
Imports	-10,0	-31,6	11,8	22,1	2,9

Pateicoties krīzes laikā atgūtajai konkurētspējai, eksports ir kļuvis par galveno Latvijas ekonomikas atveselošanās pamatu.

2012. gadā preču un pakalpojumu eksports salīdzināmās cenās par 8,3% pārsniedza 2011. gada līmeni. Gandrīz puse no visa Latvijas eksporta apjoma kāpuma 2012. gadā bija saistīta ar krīzes mazāk skarto ES valstu, galvenokārt Polijas, Dānijas, Igaunijas un Lielbritānijas tirgiem. Strauji eksports apjomu ziņā pieauga uz NVS un pārējām pasaules valstīm, kas liecina, ka uzņēmēji apgūst aizvien jaunus tirgus. Kopumā 2012. gadā preču un pakalpojumu eksports par gandrīz 20% pārsniedza pirmskrīzes līmeni.

Eksporta kāpums labvēlīgi ietekmēja tirgojamo nozaru izaugsmi, īpaši galvenās eksporta nozares – apstrādes rūpniecības attīstību.

Arī 2013. gadā preču un pakalpojumu eksports turpina pieaugt, tomēr saistībā ar zemo pieprasījumu ārējos tirgos eksporta apjomu pieaugums kļūst mērenāks. 2013. gada 1. ceturksnī preču un pakalpojumu eksports pieauga par 2,9 procentiem.

No eksporta gūto ienākumu pieaugums veicina iekšzemes pieprasījuma kāpumu. Kopš 2010. gada iekšzemes pieprasījums pieaug, ko lielā mērā nosaka privātā patēriņa pieaugums un straujš investīciju kāpums.

3.2. tabula

Iekšzemes kopprodukta izlietojums pa ceturšņiem izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu, procentos

	2011				2012				2013	
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	
Iekšzemes kopprodukts	3,6	5,7	6,6	5,7	7,0	5,2	5,2	5,1	3,6	
Privātais patēriņš	3,5	5,2	5,9	4,3	5,4	7,1	5,1	4,2	4,7	
Valsts patēriņš	1,4	1,7	2,8	-1,1	0,7	0,5	-1,7	-0,2	1,1	
Kopējā pamatkapitāla veidošana	31,4	28,8	27,6	26,0	39,0	20,5	2,0	4,2	-10,6	
Eksports	14,5	15,3	10,4	10,2	12,7	4,7	8,1	8,5	2,9	
Imports	24,2	26,1	21,5	17,8	9,8	3,5	-1,6	1,3	1,0	

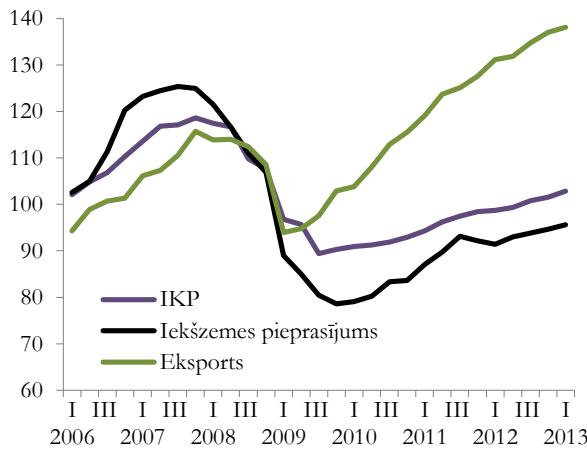
2012. gadā iekšzemes pieprasījums turpināja pieaugt un tas bija par 6,2% lielāks nekā 2011. gadā.

Arī 2013. gada sākumā liels devums izaugsmē bija iekšzemes pieprasījumam, tomēr saistībā ar investīciju kritumu 2013. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2012. gada atbilstošo periodu, iekšzemes pieprasījums pieauga tikai par 1%, savukārt, salīdzinot ar iekšzemes pieprasījuma zemāko līmeni krīzes laikā – 2009. gada 4. ceturksnī, iekšzemes pieprasījums ir palielinājies par vairāk nekā 20 procentiem.

3.2. attēls

Iekšzemes kopprodukta un tā izlietojuma posteņu izmaiņas pa ceturšņiem

(2005. gada 4. ceturksnis = 100, sezonāli izlīdzināti datī)

Krīzes laikā, samazinoties iekšējam pieprasījumam, strauji saruka importa apjomī. Pakāpeniski palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm iekšējā tirgū, pieaug pieprasījums pēc importa precēm un pakalpojumiem.

2011. gadā imports pieauga par 22,1%, bet 2012. gadā preču un pakalpojumu importa apjomī bija par 2,9% lielāki nekā 2011. gadā. 2013. gada 1.ceturksnī imports pieauga par 1% (salīdzināmās cenās), bet tas joprojām notika ievērojami lēnāk nekā eksporta apjomu kāpums. Neraugoties uz salīdzinoši strauju importa apjomu pieaugumu pēdējos gados, tie

joprojām atpaliek no pirmskrīzes līmeņa. Krīzes laikā ievērojami ir uzlabojusies Latvijas eksporta-importa bilance. Vēl 2007. gadā eksporta-importa saldo pārsniedza -20% no IKP, kopš 2009. gada eksporta-importa saldo būtībā ir līdzsvarā. 2013. gada 1.ceturksnī eksporta-importa saldo bija -3,2% no IKP.

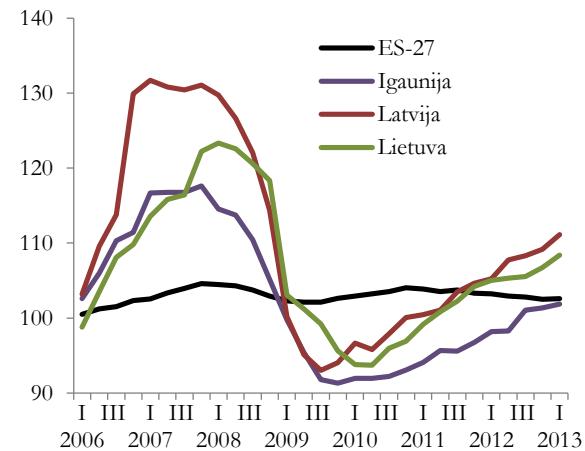
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš

Kopš 2010. gada, stabilizējoties situācijai darba tirgū, **privātais patēriņš** atsāka pieaugt. 2010. gadā tas bija par 2,4% lielāks nekā iepriekšējā gadā, bet 2011. gadā tas jau pieauga par 4,8 procentiem.

3.3. attēls

Privāta patēriņa izmaiņas pa ceturšņiem

(2005. gada 4. ceturksnis = 100, sezonāli izlīdzināti datī)

2012. gadā privāta patēriņa pieaugumu turpināja sekmēt nodarbinātības kāpums un darba samaksas pieaugums. 2012. gadā privātais patēriņš par 5,4% pārsniedza 2011. gada līmeni. 2013. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2012. gada 1. ceturksnī, privātais patēriņš pieauga par 4,7%, tomēr tas joprojām ievērojami atpaliek no pirmskrīzes līmeņa.

Uzlabojas arī patērētāju konfidence. Kopš 2009. gada augusta patērētāji klūst arvien optimistiskāki, tomēr vēl arvien patērētāju konfidence saglabājas negatīva. Taču jāatzīmē, ka arī straujās izaugsmes gados konfidence vienmēr ir bijusi negatīva.

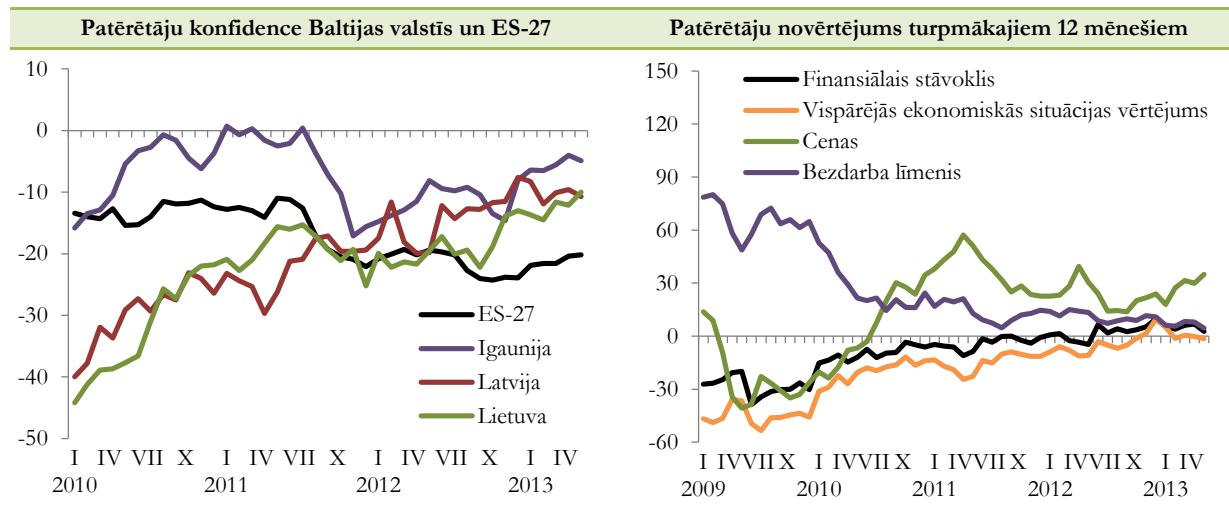
2012. gadā kopumā patērētāju konfidence Latvijā pārsniedza ES vidējo patērētāju konfidenci. Vislielākā starpība starp Latvijas un ES vidējo patērētāju konfidenci bija 2012. gada decembrī, kad Latvijas patērētāju konfidence par 16,3 punktiem pārsniedza ES vidējo. Kopumā 2012. gada laikā Latvijas patērētāju konfidence uzlabojās par gandrīz 12 punktiem. Uzlabojumu lielā mērā noteica patērētāju optimistiskāks novērtējums par kopējo ekonomisko

situāciju valstī un ģimenes finansiālo situāciju. Tomēr, neskatošies uz kopējo patērētāju optimismu, pastāv patērētāju bažas par iespējamo cenu un bezdarba pieaugumu nākotnē.

2013. gada piecos mēnešos patērētāju konfidence turpina uzlaboties. 2013. gada maijā, salīdzinot ar 2012. gada maiju, patērētāju konfidence ir uzlabojusies par 9,1 punktu. Būtiska ietekme uz uzlabojumu piecos mēnešos bija patērētāju optimistiskajam novērtējumam par kopējo ekonomisko situāciju valstī, ģimenes finansiālo situāciju un bezdarbu, tomēr pastāv arī bažas par iespējamo cenu pieaugumu nākotnē, kas saistīts ar plānoto eiro ieviešanu no 2014. gada 1. janvāra.

3.4. attēls

Patērētāju konfidences rādītājs*
(atbilstoši saldo, sezonāli izlīdzināti dati)

* Patērētāju konfidences rādītāju aprēķina kā atbilstošu saldo vidējo lielumu uz 4 jautājumiem: par finansiālo situāciju, vispārējo ekonomisko situāciju, bezdarba novērtējumu un uzkrājumiem nākamajos 12 mēnešos.

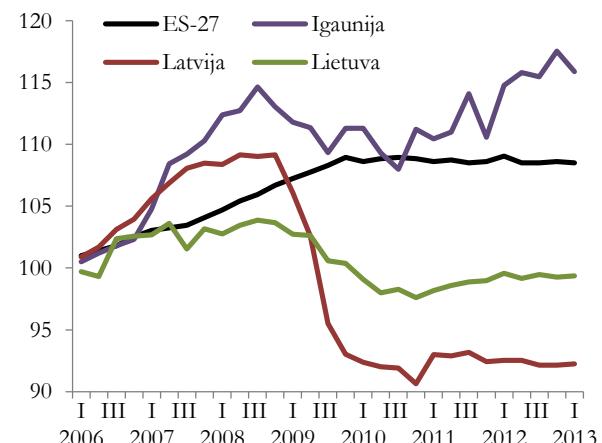
Valsts patēriņš jeb sabiedrisko pakalpojumu apjomī krīzes laikā strauji saruka. 2011. gadā valsts patēriņš bija par 14,4% mazāks nekā 2007. gadā. Samazinājumu noteica valsts budžeta konsolidācijas pasākumu īstenošana.

Rezultātā samazinājās arī valsts patēriņa īpatsvars IKP. 2008. gadā valsts patēriņš veidoja 20% no IKP, 2009. gadā – 19,6%, 2010. gadā – 18,4%, bet 2011. gadā – 17,7% no IKP.

Lai arī ekonomiskā situācija uzlabojas, tomēr valdības apņemšanās turpināt mazināt valsts budžeta deficitu arī 2012. gadā ierobežoja strauju izdevumu pieaugumu. Kopumā 2012. gadā valsts patēriņa apjomī bija par 0,2% mazāki nekā 2011. gadā un vairs veidoja tikai 15,3% no IKP.

3.5. attēls

Valsts patēriņa izmaiņas pa ceturksniem
(2005. gada 4. ceturksnis = 100, sezonāli izlīdzināti dati)

2013. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2012. gada 1. ceturksni, valsts patēriņa apjomi pieauga par 1,1%, tomēr tie ir nelieli saistībā ar valdības īstenoto izdevumu ierobežošanas turpināšanu.

3.1.3. Investīcijas

Investīciju dinamikai ir izteikts cikliskuma raksturs. Investori jutīgi reaģē uz ekonomiskās situācijas un uzņēmējdarbības vides izmaiņām, atbilstoši koriģējot investēšanas plānus. Kā iekšējā pieprasījuma nozīmīga sastāvdaļa investīciju apjomu izmaiņas var klūt par iemeslu cikla fāzes virzienmaiņai, arī ciklisko svārstību pastiprinātāju.

Globālās finanšu krīzes ietekmē investēšanas aktivitātes samazinājās gandrīz visās ES dalībvalstīs.

Investorū jutīgumu pret ekonomikas konjunktūras svārstībām lielā mērā noteica uzņēmumu finansiālā stāvokļa pasliktināšanās noīeta tirgus straujās sašaurināšanās dēļ. Laika periodā no 2008. gada līdz 2010. gadam investīcijas ES valstis vidēji samazinājās par 13,8%, t.i., gandrīz desmit reizes straujāk nekā IKP. Vienīgā ES dalībvalsts ar pozitīvu investīciju dinamiku bija Polija (2010. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, investīcijas pieauga par 7,8%). Savukārt Baltijas valstis un Īrijā investīciju apjomu samazinājums ir bijis gandrīz četras reizes lielāks nekā vidēji ES.

Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, investīciju aktivitātes Latvijā, kā arī citās Baltijas valstis strauji pieauga. 2012. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, investīcijas Latvijas tautsaimniecībā palielinājās par 43,7%, Igaunijā – par 52,1% un Lietuvā – par 15,4%. Pēc investīciju apjomu pieauguma tempiem Baltijas valstis iegēma liderpozīcijas ES dalībvalstu starpā.

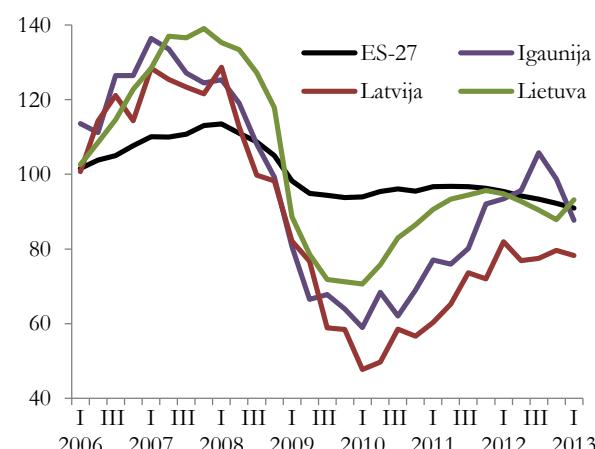
Arī 2012. gada pirmajā pusē Latvijā saglabājās augsts investīciju izaugsmes temps. 2012. gada pirmajā pusē, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, investīcijas pieauga par 28,4%. Savukārt gada otrajā pusē investīciju dinamika jau bija daudz

mērenāka, un investīciju apjomi bija par 3,1% augstākā līmenī nekā 2011. gada otrajā pusē. Šāda investīciju dinamika jau bija sagaidāma, jo 2011. gada un 2012. gada sākumā vērojamais straujais apjomu pieaugums lielā mērā bija saistīts ar zemās bāzes efektu.

Kopumā 2012. gadā investīciju apjomi par 12,3% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni un veidoja 23,5% no IKP. Pēdējos divos gados Latvijas tautsaimniecībā tika ieguldīts 1,2 reizes vairāk nekā 2009.-2010. gadā, tomēr investīciju apjomi vidēji ceturksnī bija gandrīz uz pusi mazāki nekā 2007. gadā.

3.7. attēls

Investīciju apjomu izmaiņas
(2007. gada 4. ceturksnis = 100)

2013. gada 1. ceturksnī investīciju apjomi bija par 10,6% zemākā līmenī nekā pirms gada, kas galvenokārt ir skaidrojams ar iepriekšējā gadā īstenoto lielo investīciju projektu pabeigšanu. Investīciju kāpumu ierobežo arī joprojām vājā kreditēšana un uzņēmēju nogaidošā pozīcija, nesmot vērā neskaidrību par turpmāko situācijas attīstību ārējā vidē.

3.2. tabula

Kopējā kapitāla veidošana

	2008	2009	2010	2011	2012	2013 1.cet.
reālais pieaugums procentos						
IKP	-3,3	-17,7	-0,9	5,5	5,6	3,6
Kopējā kapitāla veidošana	-19,7	-47,1	4,2	42,7	-3,8	5,3
– kopējā pamatkapitāla veidošana	-13,8	-37,4	-18,1	27,9	12,3	-10,6
procentos pret IKP						
Kopējā kapitāla veidošana	31,2	20,5	19,8	25,3	25,9	22,0
– kopējā pamatkapitāla veidošana	29,7	21,6	18,2	21,3	23,5	17,9
– krājumu izmaiņas	1,6	-1,1	1,6	3,6	2,4	4,1

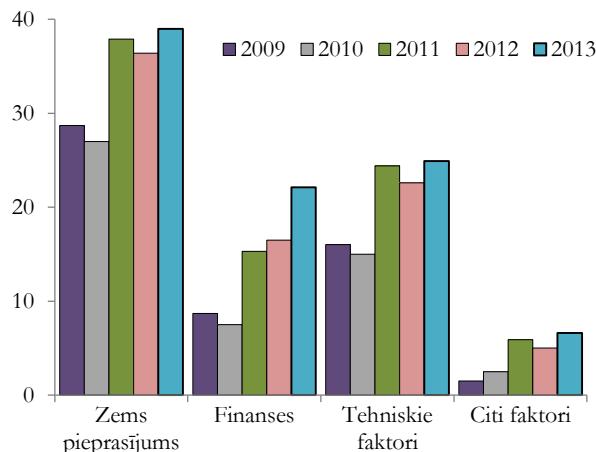
Būtiska ir valsts loma investēšanas procesā. Vājās kreditēšanas apstākļos valsts nodrošina nozīmīgu atbalstu privātajām investīcijām ar ES struktūrfondu līdzfinansējumu.

Bez tam, kaut arī ekonomikas recesijas laikā valsts investīciju apjoms samazinājās, tomēr to daļa kopējās investīcijās Latvijas tautsaimniecībā pieauga un 2010. gadā sasniedza 19,1%, t.i., par 2,4 procentpunktiem vairāk nekā 2007. gadā. 2011. gadā valsts investīcijas pieauga par 24,9%, dodot 5 procentpunktus no investīciju kopējā pieauguma. 2012. gadā valsts investīciju apjoms bija par 6% zemākā līmenī nekā pirms gada un veidoja 16,7% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā.

Uzņēmumu vadītāju aptaujas rezultāti liecina, ka nozīmīgākais investīcijas veicinošais faktors ir pieprasījuma pieaugums. Tomēr 2011. gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, būtiski palielinājās tehniskā rakstura faktoru – darbaspēka un tehnoloģiju pieejamības nozīme. Savukārt 2013. gadā pieaug finanšu resursu pieejamības faktora loma investēšanas procesā, kas ir saistīts ar kreditēšanas lēno atjaunošanos.

3.8. attēls

Investīcijas ietekmējošie faktori rūpniecībā*

* Eiropas Komisijas uzņēmējdarbības un patēriņš apsekojumi

Kopš 2010. gada sākuma pakāpeniski pieaug jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā. 2011. gada beigās tas sasniedza 69,4%, bet 2012. gada beigās palielinājās līdz 71,6%, kas ir tikai par 0,8 procentpunktiem zemāks nekā 2007. gada beigās. Tas liecina, ka esošais ražošanas apjoms tuvinās potenciālajam. Pieprasījuma pieaugums, kā arī uzņēmēju pozitīvais nākotnes redzējums var sekmēt ne tikai jaudu noslodzes palielināšanos, bet arī investīciju pieaugumu. Pozitīvas tendences investēšanas procesā

lielā mērā noteiks arī kredītresursu un citu ārējo finansēšanas avotu pieejamība un vēlme nostiprināt savas pozīcijas ārējos un iekšējos noiesta tirgos, tai skaitā tehnoloģiski atjaunojot esošās ražošanas jaudas.

Investīciju nozaru struktūra.¹ Kaut arī kopumā investīciju apjomi kopš 2008. gada ir bijuši daudz mazāki nekā pirmskrīzes gados, tomēr nozaru griezumā to izmaiņas ir ļoti atšķirīgas.

2008. gadā vairumā nozaru vēl saglabājās pozitīva investīciju dinamika. Tomēr preču ražošanas sfērā un finanšu starpniecībā investēšanas aktivitātes klūst vājākas. Īpaši liels investīciju apjomu samazinājums bija enerģētikas nozarē, finanšu pakalpojumos, apstrādes rūpniecībā un būvniecībā. Kopumā investīcijas preču ražošanas sfērā samazinājās par 18%, bet pakalpojumu sfērā pieauga par 6 procentiem.

Ekonomiskajai krīzei padzīlinoties, 2009. gadā investēšanas aktivitātes turpināja samazināties visās nozarēs, t.sk. preču ražošanas sfērā – par 46% un pakalpojumu sfērā – par 28% attiecībā pret 2008. gadu. Visbūtiskāk investīcijas samazinājās būvniecībā (par 46%), finanšu un apdrošināšanas darbībā (par 55%) un apstrādes rūpniecībā (par 53%).

2010. gadā investēšanas process kopumā bija vājš, it īpaši pakalpojumu nozarēs. Salīdzinot ar 2009. gadu, investīcijas pakalpojumu nozarēs bija par 31% zemākā līmenī, bet preču ražošanas nozarēs samazinājās par 20%. Vienlaikus palielinājās investīcijas lauksaimniecībā (par 19,6%), enerģētikā (par 47%), transporta un uzglabāšanas nozarē (par 8,1%), informācijas un komunikāciju pakalpojumos (par 8,2%). Investīcijas apstrādes rūpniecībā bija par 5,5% augstākā līmenī nekā 2009. gadā.

Ekonomiskās situācijas stabilizēšanās pozitīvi ietekmēja investēšanas procesu Latvijā. Tās atjaunošanās noritēja samērā strauji. Kā liecina provizoriskie dati, investīcijas preču ražošanas nozarēs 2011. gadā bija par 48% lielākā apjomā nekā gadu iepriekš. To lielā mērā noteica apjomīgi ieguldījumi enerģētikas nozarē un apstrādes rūpniecībā. Savukārt investīcijas pakalpojumu nozarēs pieauga par 17% un veidoja gandrīz 60% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā.

2012. gadā investēšanas aktivitātes bija nedaudz mērenākas nekā pirms gada. 2012. gadā Latvijas tautsaimniecībā investēts gandrīz par 12,3% vairāk nekā gadu iepriekš.

2012. gadā investīcijas pakalpojumu nozarēs pieauga par 19%, kas ir nedaudz straujāk nekā preču ražošanas nozarēs. To galvenokārt ietekmēja apjomīgie ieguldījumi transporta un uzglabāšanas nozarē, kā arī operācijas ar nekustamo īpašumu. Investīcijas minētajās nozarēs palielinājās attiecīgi par 49,7% un

¹ Investīcijas sadalījumā pa nozarēm aplūkotas pēc nefinanšu investīciju statistikas.

99,3% un tās veidoja trešo daļu no ieguldījumiem pakalpojumu nozarēs. Operācijās ar nekustamo īpašumu lielais pieaugums ir saistīts ar vairāku

komunālo uzņēmumu investīcijām infrastruktūras uzlabošanai.

3.3. tabula

Investīciju nozaru struktūra un dinamika*

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2009	2010	2011*	2012*	2009	2010	2011*	2012*
Lauksaimniecība un mežsaimniecība	-43,9	19,6	59,2	33,6	3,3	5,1	6,4	7,4
Apstrādes rūpniecība	-53,1	5,5	41,6	-6,8	9,3	13,0	14,3	15,7
Būvniecība	-46,1	-33,3	21,3	24,3	9,1	8,0	7,6	1,9
Tirdzniecība	-50,6	-24,2	24,5	15,4	8,0	8,0	7,7	7,5
Transports un sakari	-44,2	8,1	48,1	49,7	8,1	11,5	13,3	20,4
Citi komercpakalpojumi	-30,5	-32,2	-3,5	30,3	28,4	25,4	19,1	8,5
Sabiedriskie pakalpojumi	0,1	-44,3	22,5	1,5	25,1	18,5	17,6	21,6
Pārējā rūpniecība	-34,3	-9,3	71,0	27,5	8,8	10,5	14,0	17,0
Kopā	-37,4	-18,1	27,9	12,3	100	100	100	100

* 2011. gads - provizoriiskie dati un 2012. gads – novērtēts pēc ceturkšņu datiem

Jāatzīmē, ka 2012. gadā straujāka investīciju dinamika bija arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs. Piemēram, izglītībā bija investēts par 18,2% vairāk nekā pirms gada.

Investīcijas preču ražošanas nozarēs pieauga par 12,6% un veidoja 38% no kopējā investīciju apjoma Latvijas tautsaimniecībā. Visvairāk 2012. gadā investēts elektroenerģijas, gāzes apgādes, siltumapgādes un gaisa kondicionēšanas nozarē. Investīcijas šajā nozarē par 25,6% pārsniedza iepriekšējā gada investīciju apjomus. Gandrīz pusotru reizi palielinājās investīcijas ūdens apgādē, noteķudeņu, atkritumu apsaimniekošanā un sanācījā. Investīcijas šajās divās nozarēs veidoja gandrīz 16,6% no kopējā investīciju apjoma.

Kopš 2010. gada beigām pieaug investīcijas apstrādes rūpniecībā. Finanšu krīzes ietekmē investīcijas apstrādes rūpniecībā no 2007. gada līdz 2009. gadam samazinājās par 64,2%. Lielā mērā to noteīca investīciju samazinājums patēriņa preču ražošanā (t.sk. pārtikas rūpniecībā – par 44%), kā arī starppatēriņa preču ražošanas nozarēs (t.sk. kokapstrādē – par 88% un ķīmisko vielu un to izstrādājumu ražošanā – par 77%).

2010. gadā kopumā investīcijas apstrādes rūpniecībā par 5,5% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Visstraujāk investīcijas palielinās īslaicīga patēriņa preču un investīciju preču ražošanas nozarēs. Lielākais devums investīciju pieaugumā apstrādes rūpniecībā ir bijis kokapstrādes nozarei, papīra ražošanas un izdevējdarbības, kā arī farmācijas produkta ražošanas nozarēm. Pozitīvas investēšanas tendences 2010. gadā bija arī metālapstrādē un transportlīdzekļu ražošanā.

Pēc provizoriiskiem datiem investīcijas apstrādes rūpniecībā 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu,

pieauga par 41,6%. Vairāk nekā puse no ieguldījumiem apstrādes rūpniecībā bija kokapstrādē un metālu ražošanā.

2012. gadā apstrādes rūpniecībā ieguldīti 292,4 milj. latu jeb 13,8% no kopējā investīciju apjoma Latvijas tautsaimniecībā, kas ir par 6,8% mazāk nekā 2011. gadā, ko galvenokārt noteīca mazāks investīciju apjoms kokapstrādes nozarē (par 26,4%) un metālu ražošanas nozarē (par 55,4%). Jāatzīmē, ka investīciju samazinājums šajās nozarēs lielā mērā ir saistīts ar apjomīgiem ieguldījumiem 2011. gadā.

Lielākas investīciju aktivitātes apstrādes rūpniecībā ir bijušas 2012. gada pirmajā pusē. Investīciju apjomi pieauga vai arī saglabājās iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmenī gandrīz visās apstrādes rūpniecības nozarēs, izņemot papīra un papīrizstrādājumu ražošanas nozari, transporta līdzekļu ražošanas nozari un būvmateriālu ražošanas nozari. Jāatzīmē, ka investīcijas pirmajās divās nozarēs būtiski pieauga 2010. gadā un 2011. gadā. Savukārt investīciju apjomi būvmateriālu ražošanā kopš 2008. gada, paslīktinoties situācijai nekustamo īpašumu tirgū, samazinājās ik gadu vidēji par gandrīz 20%. Uzlabojoties situācijai, 2012. gadā investīciju apjomi būvmateriālu ražošanas nozarē pieauga par 8,4% un tās veidoja 4,7% no kopējām investīcijām apstrādes rūpniecībā. Pozitīvā investīciju dinamika kopš 2010. gada saglabājās mašīnu un iekārtu ražošanas nozarē, elektronisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē un transporta līdzekļu ražošanas nozarē. 2012. gadā investīcijas šajās nozarēs veidoja 10,5%, t.i., gandrīz divreiz vairāk nekā 2008. gadā.

3.4. tabula

Investīciju dinamika un struktūra apstrādes rūpniecībā*
(procentos)

	Pieauguma tempi					Struktūra		
	2009	2010	2011*	2012*	2009	2010	2011*	2012*
Pārtikas rūpniecība	-52,0	-6,1	60,1	46,6	15,1	13,4	17,7	30,9
Vieglā rūpniecība	-32,8	-30,0	83,1	-20,8	2,5	1,7	1,6	1,3
Kokapstrāde	-88,3	139,6	147,0	-28,6	8,4	19,1	31,0	26,7
Papīra ražošana un izdevējdarbība	-71,5	152,6	44,5	0,2	2,5	5,9	3,0	1,8
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	-11,4	16,3	6,9	-19,8	12,2	13,5	8,5	7,4
Pārējo nemetalisko minerālu izstrādājumu ražošana**	-19,7	-51,9	-78,5	8,4	39,3	17,9	6,5	4,7
Metāli un metalīzstrādājumu ražošana**	-59,4	130,1	157,5	-37,8	7,0	15,2	20,4	15,4
Mašīnu un iekārtu ražošana	-43,7	90,1	173,7	5,1	2,0	3,6	1,4	1,3
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	-53,7	15,8	106,9	66,2	1,1	1,9	1,8	2,6
Transportlīdzekļu ražošana	0,4	43,2	148,2	18,9	4,5	3,5	4,4	4,1
Pārējās rūpniecības nozares	-27,0	-23,7	255,3	-7,2	5,4	4,3	4,0	3,8

* 2011. gads – provizoriskie dati un 2012. gads – novērtēts pēc ceturtķņu datiem

** Ekonomikas ministrijas novērtējums

Kā liecina konjunktūras apsekojuma rezultāti, 2012. gadā investīcijas rūpniecībā pārsvarā bija saistītas ar nolietoto iekārtu un mašīnu aizvietošanu un ražošanas jaudu paplašināšanu – attiecīgi 37% un 26% no kopējām investīcijām rūpniecībā. Vienlaikus jāatzīmē, ka pēdējos gados pieaug arī investīcijas, kas paredzētas ražošanas procesa racionalizēšanai.

Tuvākajā nākotnē investīciju apjomī Latvijas tautsaimniecībā visdrīzāk pakāpeniski pieauga. Tomēr investīcijas procesa dinamiku lielā mērā noteiks finanšu resursu pieejamība, kopējā pieprasījuma palielināšanās un uzņēmējdarbības veicināšanas valsts atbalsta pasākumu īstenošana.

3.1.4. Eksports un imports

Preču eksports un imports

Neraugoties uz nenoteiktību ārējā vidē, Latvijas eksporta izaugsmes tempi pēdējos gados ir samērā strauji. 2011. gadā Latvijas preču eksports faktiskajās cenās pieauga par 27,8%, bet 2012. gadā – par 15,7% (salīdzināmās cenās – attiecīgi par 13,9% un 11,6%). Arī 2013. gadā preču eksports turpina augt, janvāri-aprīlī, salīdzinot ar 2012. gada četriem mēnešiem, faktiskajās cenās tas ir pieaudzis par 10,3 procentiem.

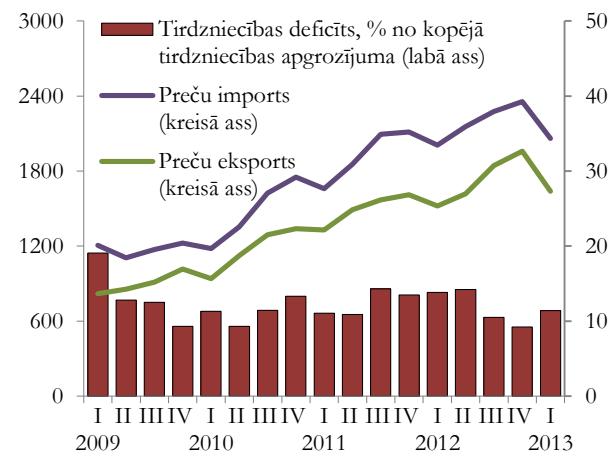
Latvijas preču imports 2011. gadā faktiskajās cenās pieauga nedaudz straujāk nekā eksports – par 30,6%, bet 2012. gadā – par 14% (salīdzināmās cenās – attiecīgi par 23,2% un 5,6%). Savukārt 2013. gada janvāri-aprīlī Latvijas preču imports pieauga jau

mērenāk – par 3,1%, salīdzinot ar 2012. gada janvāra-aprīla līmeni.

3.9. attēls

Latvijas preču eksports un imports

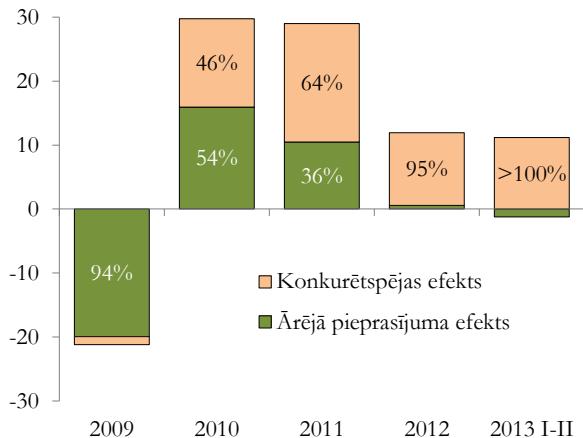
(milj. latu un procentos)

Eksportam augot straujāk nekā importam, samazinās arī tirdzniecības deficitu. 2012. gadā kopumā tas bija ievērojami mazāks nekā straujās izaugsmes gados un veidoja aptuveni 12% no ārējās tirdzniecības apjoma, bet 2013. gada četros mēnešos – 11%. Savukārt 2007.-2008. gadā tas sastādīja vairāk nekā ¼ daļu no visa ārējās tirdzniecības apjoma.

3.10. attēls

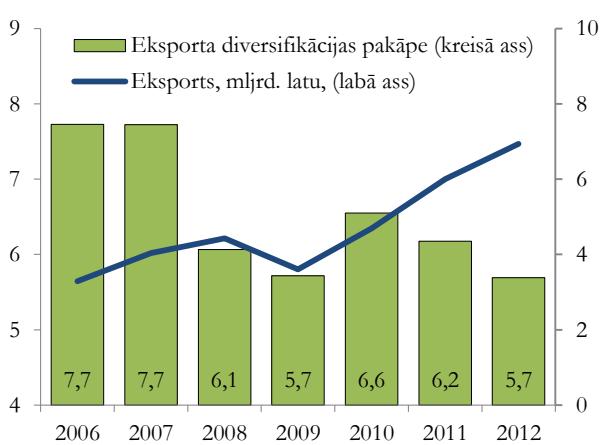
Eksporta izmaiņu sadalījums, izmantojot patstāvīgās tirgus daļas analīzi
 (Latvijas eksporta uz ES valstīm izmaiņu struktūra, procentos)

Pēckrīzes periodā Latvijas eksporta attīstību noteica vienlīdz Latvijas uzņēmumu konkurētspējas pieaugums un stabils ārējais pieprasījums. Savukārt 2011. gada beigās, pasliktinoties izaugsmei ES, ārējais pieprasījums ievērojami samazinājās un attiecīgi eksporta attīstību noteica konkurētspējas pieaugums. Arī 2013. gada sākumā, saglabājoties vājai ES ekonomikas izaugsmei, attiecīgi arī ārējam pieprasījumam, Latvijas eksporta izaugsme saglabājās stabila.

3.11. attēls

Latvijas preču eksporta diversifikācija
 (indekss, aprēķināts izmantojot KN 2 zīmu klasifikāciju, zemāks rādītājs norāda uz augstāku diversifikācijas pakāpi)

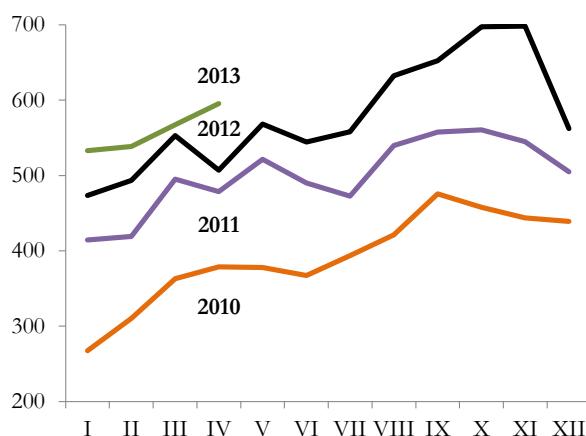

Pēdējo gadu laikā ievērojami uzlabojas arī Latvijas preču eksporta diversifikācijas pakāpe. Straujas izaugsmes gados eksporta izaugsmē dominēja dažas lielākas eksporta preču grupas, tādās kā koksne un tās izstrādājumi un metāli. Krizes laikā eksporta apjomī samazinājās būtībā visās preču grupās, tomēr straujāk

saruka tieši lielāko eksporta grupu apjomī, kas noteica diversifikācijas rādītāja uzlabošanos. Savukārt pēckrīzes periodā, atsākoties izaugsmei, eksporta apjomu pieaugumi preču grupu griezumā ir līdzīgāki, kas norāda uz augstāku eksporta diversifikācijas pakāpi. Jāatzīmē, ka Latvijā pēdējos gados šis rādītājs atbilst ES-15 valstu vidējam līmenim un ir ievērojami labāks nekā Lietuvā un Igaunijā.

3.11. attēls

Latvijas preču eksporta dinamika
 (milj. latu)

Kopējo Latvijas preču eksportu 2012. gadā nelabvēlīgi ietekmēja tirdzniecības nosacījumu pasliktināšanās, importa vienības vērtības indekss palielinājās par 7,9%, bet eksporta – vien par 3,7%. Eksporta preču cenas straujāk pieauga pārtikas rūpniecības ražojumiem, mašīnbūves, kā arī ķīmiskās rūpniecības precēm. Savukārt eksporta preču cenas samazinājās koksnei un tās izstrādājumiem. 2013. gada 1. ceturksnī tirdzniecības nosacījumi nedaudz uzlabojās.

2012. gadā pieauga visu lielāko preču eksporta grupu apjomī. Kopējo eksporta attīstību lielākoties ietekmēja lauksaimniecības un pārtikas produktu eksporta apjomu pieaugums. Šī preču grupa nodrošināja gandrīz pusē no visa eksporta pieauguma, un attiecīgi tās īpatvars kopējā eksporta struktūrā gada laikā ir pieaudzis par 4,1 procentpunktū un veido 20,5%. Lauksaimniecības un pārtikas preču grupas izaugsmi veicināja laba graudaugu kultūru un ēļas augu sēklu raža 2012. gadā, kā arī atsevišķu pārtikas rūpniecības preču pieaugums. 2012. gadā ievērojami pieauga arī mašīnbūves un metālapstrādes produktu preču grupu eksports. Šīs preču grupas veidoja attiecīgi 20% un 11% no kopējā eksporta pieauguma.

2013. gada janvārī-aprīlī turpina pieaugt lauksaimniecības un pārtikas preču, kā arī mašīnbūves produkcijas eksporta apjomī, kopā veidojot aptuveni 80% no visa eksporta pieauguma šajā periodā.

3.5. tabula

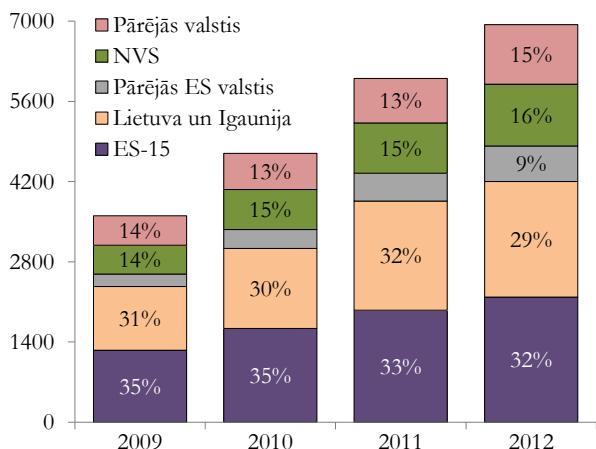
Latvijas preču eksports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās FOB cenās)

	struktūra	2012	2013 I-IV	
		pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņas
Kopā tai skaitā:	100	15,7	10,3	10,3
lauksaimniecības un pārtikas produkti	20,5	44,9	23,3	3,9
koksnē un tās izstrādājumi	14,9	2,1	9,1	1,6
metāli un to izstrādājumi	14,0	11,8	-7,5	-1,2
mašīnbūves produkcija	13,7	24,6	36,5	4,7
kīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	9,5	4,5	11,5	1,1
minerālie produkti	8,8	10,7	-0,1	0,0
transporta līdzekļi	5,4	-7,1	-25,5	-1,5
vieglās rūpniecības preces	4,7	16,5	8,0	0,4
pārējās preces	8,6	16,4	14,8	1,3

Preču eksports uz ES valstīm 2012. gadā pieauga par 10,9%. Aptuveni pusi no pieauguma veidoja lauksaimniecības un pārtikas produktu eksporta grupas izaugsme. Savukārt 2013. gada janvārī-aprīlī eksports uz ES valstīm pieauga par 9,5%. Šajā periodā visstraujāk ir audzis mašīnbūves produkcijas eksports.

3.12. attēls

Latvijas eksporta struktūra pa valstu grupām
(milj. latu)

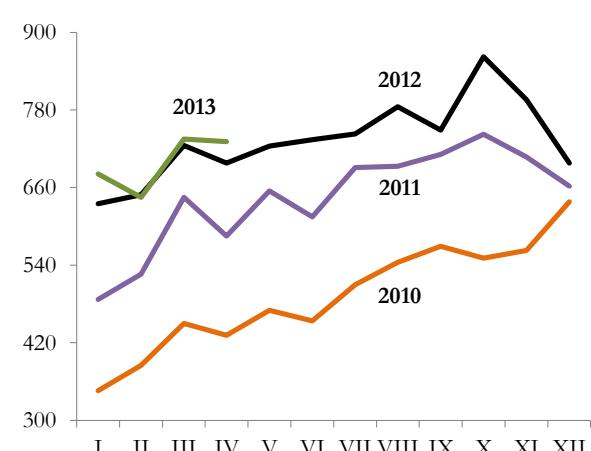

2012. gadā preču eksports uz NVS valstīm pieauga par 22,1%. Lielāko ieguldījumu (50%) šajā pieaugumā tāpat kā uz ES valstīm 2012. gadā veidoja lauksaimniecības un pārtikas produktu eksporta grupa. Savukārt 2013. gada janvārī-aprīlī preču eksports uz NVS valstīm palielinājās par 7,3 procentiem.

Preču importa pieaugumu 2012. gadā lielākoties ietekmēja mašīnbūves produkcijas, minerālo produktu un lauksaimniecības un pārtikas produktu importa grupu pieaugums. Šīs grupas summā veidoja aptuveni gandrīz 2/3 daļas no visa importa pieauguma. Savukārt 2013. gada janvārī-aprīlī preču importa attīstību pozitīvi ietekmēja kīmiskās produkcijas, lauksaimniecības un pārtikas produktu, kā arī mašīnbūves produkcijas importa apjomu pieaugumi.

3.13. attēls

Latvijas preču importa dinamika pa mēnešiem
(milj. latu)

Imports no ES valstīm 2012. gadā ir pieaudzis tāpat kā kopējais imports (par 14,8%), bet 2013. gada četros mēnešos tā tempi nedaudz pārsniedz kopējā importa attīstību (pieaugums par 4,3%).

Straujāka minerālo produktu un transportlīdzekļu importa pieauguma dēļ 2012. gadā nedaudz straujāk pieauga imports no NVS valstīm, savukārt 2013. gada

janvāri-aprīlī imports no šīs valstu grupas ir pat nedaudz sarucis.

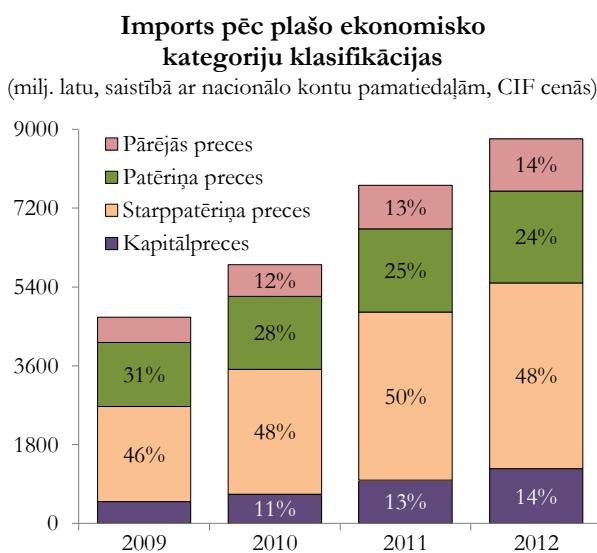
3.6. tabula

Latvijas preču imports pa galvenajām preču grupām (%, faktiskajās CIF cenās)

	struktūra	2012	2013 I-IV	
		pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā tai skaitā:		100	14,0	3,1
mašīnbūves produkcija	18,3	20,5	5,6	1,0
minerālie produkti	17,7	16,3	2,0	0,4
lauksaimniecības un pārtikas produkti	15,4	16,3	6,9	1,0
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	14,0	7,0	13,0	1,8
metāli un to izstrādājumi	10,4	8,6	-14,7	-1,7
transporta līdzekļi	8,5	8,3	-18,7	-1,5
vieglās rūpniecības preces	5,5	16,5	11,5	0,6
koksne un tās izstrādājumi	1,6	21,1	44,2	0,7
pārējās preces	8,5	13,9	10,1	0,8

Līdz 2009. gadam, samazinoties investīciju apjomiem, saruka kapitālpriču importa daļa, savukārt pēckrīzes periodā, sākot no 2011. gada, tendence ir pretēja – aug kapitālpriču un starppatēriņa preču imports, attiecīgi samazinoties patēriņa preču importa daļai.

3.14. attēls

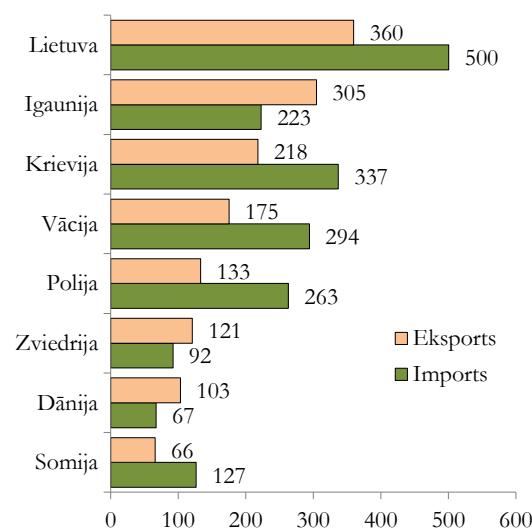
Lielākās Latvijas tirdzniecības partnervalstis 2013. gada četros mēnešos ir Lietuva – 17% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Krievija – 11%,

Igaunija – 10%, Vācija – pa 9%, Polija – 8%, Zviedrija un Somija – pa 4% un Dānija un Nīderlande – pa 3 procentiem.

3.15. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar lielākajām partnervalstīm 2013. gada janvāri-aprīli*

(milj. latu, eksports FOB cenās, imports CIF cenās)

* ar valstīm, kurām ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Latviju kopējā ipatsvarā ir vairāk nekā 3%.

Latvijas kaimiņvalstis **Lietuva un Igaunija** tradicionāli ir lielākās Latvijas tirdzniecības partnervalstis. Straujas izaugsmes laikā, ievērojami pieaugot importam, bija vērojama izteikta Latvijas tirdzniecības bilances pasliktināšanās ar abām valstīm. 2008. gada otrajā pusē bilance ar Lietuvu un Igauniju sāka pakāpeniski uzlaboties.

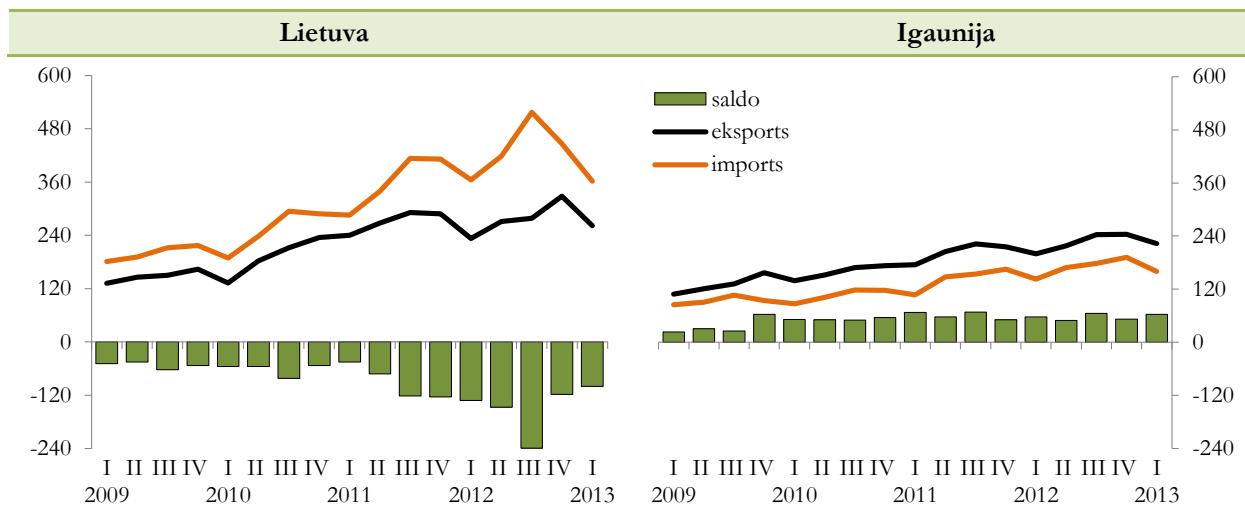
Pēdējos gados ārējās tirdzniecības bilance ar Igauniju saglabājas samērā stabili virs 10% no kopējā

tirdzniecības apgrozījuma, savukārt bilance ar Lietuvu, galvenokārt pateicoties straujākam minerālo produktu un lauksaimniecības un pārtikas preču importam, 2012. gadā nedaudz pasliktinājās.

Kā galvenās eksporta preču grupas uz abām Baltijas valstīm saglabājas lauksaimniecības un pārtikas preces, mašīnbūves produkcija, savukārt importā no Lietuvas un Igaunijas lielākais īpatsvars ir minerālajiem produktiem un lauksaimniecības un pārtikas precēm.

3.16. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Lietuvu un Igauniju
(milj. latu)

Pakalpojumu eksports un imports

Krizes laikā pakalpojumu eksports samazinājās mazākā apmērā nekā preču eksports. 2011.-2012. gadā pakalpojumu eksports tāpat kā preču eksports stabili pieauga. Pozitīvais pakalpojumu saldo 2011. gadā nosedza aptuveni 60% negatīvās preču tirdzniecības bilances. Savukārt 2012. gadā, neskatot vērā preču tirdzniecības bilances uzlabošanos, pozitīvais pakalpojumu saldo nosedza gandrīz 70% no negatīvā preču tirdzniecības saldo. Arī 2013. gada 1. ceturksnī, straujāk pieaugot pakalpojumu eksportam attiecībā pret importu, samazinās negatīvā tirdzniecības bilance.

Pusi no pakalpojumu eksporta ierasti sastāda ienākumi no pārvadājumiem. Šīs pakalpojumu eksporta grupas pieaugums nodrošināja lielāko daļu no kopējo pakalpojumu eksporta pieauguma 2012. gadā. Savukārt 2013. gada 1. ceturksnī galvenokārt dzelzceļa

pārvadājumu apjomu samazināšanās dēļ nedaudz ir sarukuši kopējie pārvadājumu apjomi.

Gan 2012. gadā, gan arī 2013. gadā stabili pieaug komercpakalpojumu un ceļojumu eksporta grupas.

Pakalpojumu eksports uz ES valstīm veido pusi no kopējā Latvijas pakalpojumu eksporta. 2012. gadā pakalpojumu eksporta apjomi uz ES valstīm pieauga līdzīgos tempos kā kopējais pakalpojumu eksports, savukārt 2013. gada 1. ceturksnī straujāk – par 13,3%. Lielākais īpatsvars pakalpojumu eksportā uz ES valstīm ir pārvadājumiem un komercpakalpojumiem.

Pakalpojumu eksporta apjomi uz NVS valstīm 2012. gadā pieauga nedaudz lēnākos tempos nekā kopējais pakalpojumu eksports, bet 2013. gada 1. ceturksnī līdzīgi – par 5,9%. Lielāko daļu no šī pieauguma nodrošināja komercpakalpojumu eksporta pieaugums uz NVS valstīm. Auguši ir arī ienākumi no pārvadājumiem.

3.7. tabula

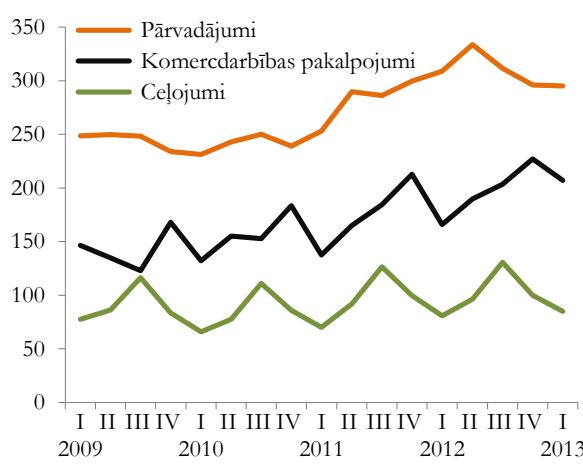
Pakalpojumu eksports un imports
(procentos)

	2012				2013 I-III			
	struktūra		izmaiņas pret iepriekšējo gadu		struktūra		izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	
	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports
Pakalpojumi – pavisam	100	100	10,1	7,4	100	100	5,6	2,4
tai skaitā:								
Pārvadājumi	50,5	32,4	10,7	12,1	49,6	33,1	-4,6	2,7
– jūras transports	13,4	7,3	14,5	3,2	14,2	7,6	-2,1	-0,7
– gaisa transports	7,7	11,2	7,8	18,8	6,5	11,2	1,9	5,1
– dzelzceļa transports	13,3	4,9	8,5	2,8	14,1	4,8	-12,8	-9,6
– autotransports	15,0	8,8	10,9	18,0	13,9	9,4	2,6	10,2
– pārējais transports	1,2	0,2	13,3	14,7	1,0	0,2	-34,3	7,0
Ceļojumi	16,5	26,2	5,3	-3,6	14,4	23,8	5,4	-7,5
Citi pakalpojumi	32,9	41,3	11,6	11,8	36,0	43,1	24,0	8,6
– sakaru pakalpojumi	2,8	4,9	34,9	7,8	2,8	4,3	22,2	-18,0
– būvniecības pakalpojumi	2,7	4,2	55,6	69,5	2,8	2,6	55,0	-28,5
– apdrošināšanas un finanšu pakalpojumi	7,0	4,2	1,3	-11,8	8,1	7,1	31,1	89,2
– informācijas un datorpakalpojumi	4,3	4,6	18,8	7,5	4,8	4,9	20,6	-2,3
– citi komercpakalpojumi	15,0	22,0	7,4	11,4	16,3	22,6	19,2	8,3
– pārējie pakalpojumi	1,1	1,5	-4,8	24,4	1,2	1,7	10,6	32,8

3.17. attēls

valstīm ir komercpakalpojumi un ar pārvadājumiem saistītie pakalpojumi.

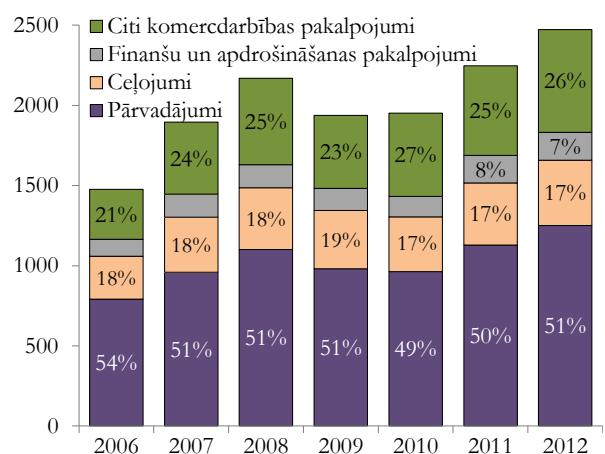
Pakalpojumu eksports pa ceturksniem
(milj. latu)

2012. gadā ievērojami pieauga pakalpojumu eksports uz Lietuvu (par 42%) un Igauniju (par 27%). Arī 2013. gada 1. ceturksnī pakalpojumu eksports uz abām valstīm aug strauji – aptuveni par 20% uz katru. Svarīgākās pakalpojumu eksporta grupas uz abām

3.18. attēls

Pakalpojumu eksports pa posteņiem
(milj. latu)

3.2. Nozaru ieguldījums

3.2.1. Tautsaimniecības struktūra un nozaru attīstības tendences

Ekonomiskās krīzes laikā, samazinoties pieprasījumam gan iekšējā, gan ārējos tirgos, gandrīz visās tautsaimniecības pamatnozarēs bija vērojama lejupslīde. Apjomīgs kritums bija tirdzniecības, būvniecības un apstrādes rūpniecības nozarēs. Ekonomisko aktivitāšu sašaurināšanās ietekmēja komercpakalpojumu nozares, savukārt īstenotā valsts budžeta izdevumu samazināšana ietekmēja sabiedrisko pakalpojumu nozares.

Krīzes laikā, samazinoties darbaspēka izmaksām, uzlabojas Latvijas ražotāju konkurētspēja, kas bija pamats eksporta pieaugumam un līdz ar to arī tirgojamo nozaru attīstībai. Kopš 2009. gada otrās puses strauji auga ražošanas apjomi galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā, pakāpeniski palielinājās pārvadāto kravu apjomi. Mainījās tautsaimniecības struktūra. 2008. gadā tirgojamās nozares (lauksaimniecības, mežsaimniecības, rūpniecības, kā arī transporta pakalpojumu nozares) veidoja vien 26% no kopējās pievienotās vērtības, bet 2012. gadā šo nozaru īpatsvars sasniedza 37 procentus.

3.8. tabula

Tautsaimniecības struktūra
(pēc pievienotās vērtības, procentos)

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	4,5	3,9	3,0	3,8	5,0	5,1	5,0
Apstrādes rūpniecība	14,4	12,9	10,8	10,8	13,3	14,1	14,5
Pārējā rūpniecība	4,2	3,3	4,3	4,9	5,3	5,2	5,1
Būvniecība	6,8	7,0	10,1	8,0	5,3	5,4	6,1
Tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšana	18,5	21,6	18,8	16,9	17,3	17,6	17,9
Transports un uzglabāšana	9,5	10,5	8,1	11,1	11,4	12,3	12,1
Citi komercpakalpojumi	25,1	25,7	28,4	27,5	27,3	26,3	26,1
Sabiedriskie pakalpojumi	17,0	15,1	16,5	17,0	15,2	14,0	13,2
Kopā	100						

2012. gadā, neraugoties uz saspringto ekonomisko situāciju un pat vērojamo recessiju vairākās ES valstīs, Latvijas tautsaimniecībā turpinājās izaugsme. Kopējo ienākumu pieaugums no eksporta pakāpeniski ir

veicinājis arī iekšzemes pieprasījuma pieaugumu un līdz ar to arī galvenokārt uz iekšējo tirgu orientēto nozaru izaugsmi.

3.9. tabula

IKP dinamika
(izmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu, procentos)

	2008	2009	2010	2011	2012
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	-2,2	9,1	-8,9	-0,5	6,9
Apstrādes rūpniecība	-8,6	-17,8	19,1	11,7	9,3
Pārējā rūpniecība	6,0	-3,9	2,8	-0,9	-2,0
Būvniecība	-3,5	-32,0	-31,1	11,9	14,6
Tirdzniecība, izmitināšana	-7,0	-25,2	0,2	9,5	7,3
Transports un uzglabāšana	-0,3	1,1	-1,8	8,1	4,0
Citi komercpakalpojumi	5,4	-14,7	2,5	1,2	3,4
Sabiedriskie pakalpojumi	-0,1	-9,3	-8,2	0,6	-0,6
IKP	-3,3	-17,7	-0,9	5,5	5,6

2012. gadā stabils pieaugums saglabājas **apstrādes rūpniecībā** – ražošanas apjomī palielinājās par 9,3%. Nemot vērā nozares īpatsvaru tautsaimniecībā, ražošanas apjomī kāpums veidoja $\frac{1}{4}$ daļu no visas ekonomikas izaugsmes 2012. gadā. 2013. gada sākumā

vājais pieprasījums ārējos tirgos ir ietekmējis nozares sniegumu, un apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas apjomī 1. ceturksnī bija mazāki nekā pērnā gada atbilstošajā periodā.

3.10. tabula

IKP pa ceturkšpiem
(izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu, procentos)

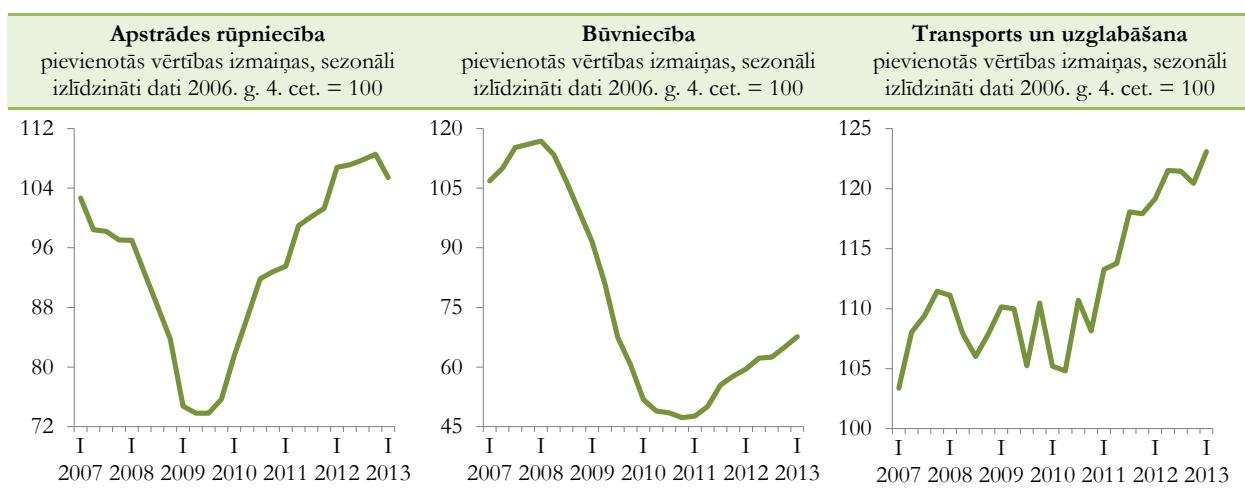
	2011				2012				2013	
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	2,1	1,5	-1,9	-3,4	7,0	7,6	9,9	1,1	-1,3	
Apstrādes rūpniecība	14,7	14,6	9,3	9,2	16,5	9,0	7,2	6,2	-4,8	
Pārējā rūpniecība	-0,9	3,1	4,8	-7,8	-2,8	-5,2	-2,2	1,6	-1,6	
Būvniecība	-15,1	-0,9	19,6	25,9	28,5	26,9	8,3	9,3	9,8	
Tirdzniecība, izmitināšana	10,4	8,3	10,1	9,1	7,4	5,7	6,8	9,1	4,9	
Transports un uzglabāšana	8,1	8,6	8,0	7,5	4,2	7,5	3,2	1,1	4,3	
Citi komercpakalpojumi	-0,4	3,1	0,6	1,5	3,0	0,8	5,8	4,0	7,2	
Sabiedriskie pakalpojumi	0,8	0,9	1,7	-0,6	1,4	0,0	-3,2	-0,5	2,0	
IKP	3,6	5,7	6,6	5,7	7,0	5,2	5,2	5,1	3,6	

Pārējās rūpniecības nozarēs (elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde), neskaitoties uz ražošanas apjomī pieaugumu pagājušā gada nogalē, kopumā 2012. gadā ražošanas apjomī bija par 2% mazāki nekā 2011. gadā. Arī 2013. gada sākumā nozarē saglabājas kritums – 1. ceturksnī ražošanas apjomī atpalika no iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmena. Ražošanas apjomī samazinājums nozarē ir saistīts ar laika apstākļiem, jo, salīdzinot ar iepriekšējiem periodiem, ir

nepieciešami mazāki saražotās elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomī.

2012. gadā strauja izaugsme bija vērojama **lauksaimniecībā** un **mežsaimniecībā** – pieaugums par 6,9%. Nozare straujo izaugsmi lielā mērā veicināja labā raža. Savukārt 2013. gada 1. ceturksnī lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares apjomī būtībā saglabājās iepriekšējā gada 1. ceturkšņa līmenī.

3.19. attēls

Turpinās **būvniecības** izaugsme, ko lielā mērā veicina publiskie pasūtījumi un ES fondu projekti. 2012. gadā būvniecības apjomī palielinājās par 14,6%, bet 2013. gada 1. ceturksnī – par 9,8%. Lai arī būvniecības apjomī pēdējo divu gadu laikā ir

salīdzinoši strauji auguši, tomēr tie ievērojami atpaliek no pirmskrīzes līmena.

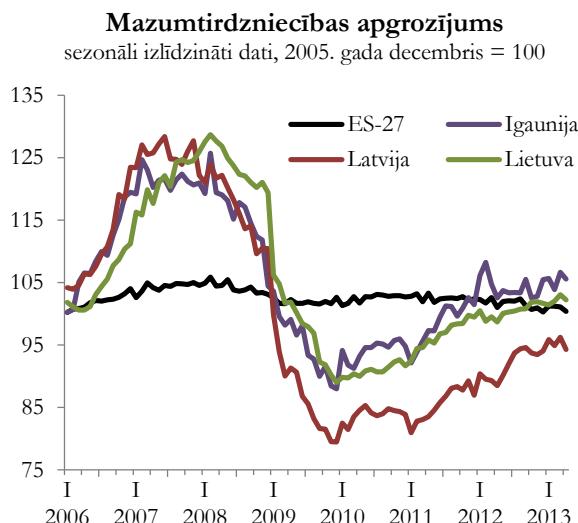
2012. gadā **transporta un uzglabāšanas** nozarē sniegtā pakalpojumu apjomī bija par 4% lielāki nekā 2011. gadā, ko lielā mērā sekmēja kravu apgrozījuma

pieaugums dzelzceļā un ostās. 2013. gada 1. ceturksnī transporta un uzglabāšanas nozares apjomī pieauga par 4,3%, salīdzinot ar iepriekšējā gada 1. ceturksni. Pieaugumu galvenokārt nodrošināja sauszemes pārvadājumu apjomu kāpums.

Palielinās uz iekšējo tirgu orientēto nozaru devums kopējā tautsaimniecības izaugsmē. Augot privātam patēriņam, turpinās izaugsme **tirdzniecības** nozarē. 2012. gadā tirdzniecības apjomī pieauga par 7,3% (kopā ar izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumiem) un, nesmot vērā nozares lielo īpatsvaru, tirdzniecības nozare nodrošināja vairāk nekā $\frac{1}{4}$ daļu no visas tautsaimniecības izaugsmes 2012. gadā. 2013. gada 1. ceturksnī tirdzniecības nozarē sniegtu pakalpojumu apjomī bija par 4,9% lielāki nekā pirms gada.

Atsākoties privātā patēriņa pieaugumam, kopš 2010. gada palielinās mazumtirdzniecības apgrozījums. 2012. gadā tas bija par 7,3% lielāks nekā 2011. gadā.

3.20. attēls

Gandrīz 2/3 daļas no visa mazumtirdzniecības pieauguma 2012. gadā nodrošināja nepārtikas preču mazumtirdzniecības apgrozījums (kāpums par 10,5%). Savukārt pārtikas mazumtirdzniecības apgrozījums 2012. gadā palielinājās par 3,1%, bet degvielas mazumtirdzniecība – par 9,5 procentiem.

2013. gadā mazumtirdzniecības apgrozījums turpina augt. 2013. gada janvārī-aprīlī, salīdzinot ar 2012. gada atbilstošo periodu, mazumtirdzniecības apgrozījums pieauga par 6%. Nepārtikas preču mazumtirdzniecības apjomī šajā laikā palielinājās par 6,6%, joprojām nodrošinot lielāko daļu no kopējā mazumtirdzniecības pieauguma.

Trešdaļu no visa mazumtirdzniecības apgrozījuma veido pārtikas preču tirdzniecība, tomēr pārtikas mazumtirdzniecības apgrozījums pieaug lēnākos tempos. Pārtikas preču mazumtirdzniecības apjomī 2013. gada četros mēnešos bija par 4,4% lielāki nekā pirms gada. Mazinoties degvielas cenām, 2013. gada

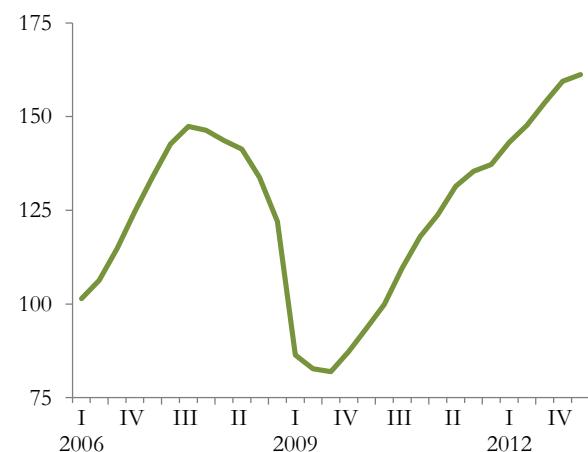
janvārī-aprīlī vērā nesmams pieaugums vērojams auto degvielas mazumtirdzniecībā – kāpums par 10,9% salīdzinājumā ar 2012. gada janvāri-aprili.

Pieaugot ekonomiskajām aktīvitātēm, kopš 2009. gada vidus vērojams straujs vairumtirdzniecības apjomu pieaugums. 2012. gadā vairumtirdzniecības uzņēmumu apgrozījums pieauga par gandrīz 15% (faktiskajās cenās). Savukārt 2013. gada 1. ceturksnī vairumtirdzniecības apgrozījums par vairāk nekā 9% pārsniedza 2012. gada 1. ceturkšņa līmeni.

3.20. attēls

Vairumtirdzniecības apgrozījums

sezonāli izlīdzināti dati, 2005. gada 4. ceturksnis = 100

2012. gadā **komercpakalpojumu** apjomī pieauga par 3,4%. No komercpakalpojumu nozarēm 2012. gads bija sekmīgāks informācijas un komunikācijas nozarei, kuras sniegto pakalpojumu apjomī 2012. gadā bija par 8,9% lielāki nekā 2011. gadā. Tajā pašā laikā finanšu un apdrošināšanas darbību nozarei, kā arī operācijās ar nekustamo īpašumu 2012. gadā salīdzinājumā ar 2011. gadu apjomī nepieauga.

2013. gada 1. ceturksnī nozarei saglabājās stabila izaugsme, komercpakalpojumu apjomī par 7,2% pārsniedza 2012. gada 1. ceturkšņa līmeni. Pieaugumu lielā mērā sekmēja izaugsme informācijas un komunikācijas, mākslas, izklaides un atpūtas pakalpojumu, kā arī nekustamo īpašumu nozarēs.

Sabiedrisko pakalpojumu nozarei 2012. gadā apjomī saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Arī 2013. gada 1. ceturksnī pieaugums ir mērens. Straujāku nozares izaugsmi ierobežo valdības noteiktie fiskālās politikas mērķi.

Kopumā 2013. gadā vairumā tautsaimniecības pamatnozaru sagaidāma izaugsme. To lielā mērā sekmēs iekšzemes pieprasījuma pieaugums. Vienlaikus jāņem vērā, ka saglabājas riski ārējā vidē saistībā ar turpmāko situāciju attīstību ES.

3.2.2. Apstrādes rūpniecība

Krīzes ietekmē, ievērojami sarūkot gan iekšējam, gan ārējam pieprasījumam, apstrādes rūpniecības produkcijas apjomī ievērojami saruka un vidēji 2009. gadā tie bija par 23% mazāki nekā pirms krīzes 2007. gadā.

3.22. attēls

Latvijas rūpniecības konkurētspēja lielā mērā balstās uz relatīvi lētu darbaspēku un zemām vispārējām izmaksām. 2006. un 2007. gadā darbaspēka izmaksu un cenu pieauguma dēļ šīs priekšrocības tika zaudētas. Krīzes laikā kopējais darba

samaksas līmenis un cenas iekšējā tirgū samazinājās, kas uzlaboja Latvijas ražotāju konkurētspēju.

Kopš 2009. gada otrās putas ražošanas apjomi apstrādes rūpniecībā pieauga. Atjaunojoties ekonomikas izaugsmei, apstrādes rūpniecības pieauguma tempi ir straujāki nekā kopējā tautsaimniecības izaugsme. Apstrādes rūpniecība pašreizējā situācijā ir galvenais tautsaimniecības izaugsmes virzītājs.

2012. gadā apstrādes rūpniecībā ražošanas apjomi mēnešu griezumā ļoti svārstījās – pēc strauja kāpuma viena mēneša laikā sekoja neliels atslābums, kopumā nozarē bija vērojama stabila izaugsme. Neraugoties uz saspringto ekonomisko situāciju un pat vērojamo recessiju vairākās ES valstīs, Latvijas apstrādes rūpniecība bija noturīga pret ārējās vides satricinājumiem.

2012. gadā apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi par 9,3% pārsniedza 2011. gada līmeni un bija par gandrīz 10% lielāki nekā 2007. gadā. Nozīmīgākais devums kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē 2012. gadā saglabājas metālapstrādes nozarei. Ražošanas apjomi ievērojami pieauga datoru, elektronisko un optisko iekārtu, kā arī transportlīdzekļu ražošanā. Ievērojams produkcijas apjomu pieaugums bija vērojams arī iekārtu, mehānismu un darba mašīnu ražošanā, kā arī papīra ražošanas un poligrāfijas nozarē. Jāatzīmē, ka šajās nozarēs un kokapstrādē ražošanas apjomi jau ievērojami pārsniedz pirmskrīzes līmeni. Savukārt tādās nozarēs kā pārtikas ražošana un vieglā rūpniecība 2012. gada laikā ražošanas apjomi auga mērenāk.

3.10. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra 2012. gadā
procentos

	Pēc izlaides	Pēc aizņemto darbavietu skaita	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā
Apstrādes rūpniecība – pavisam	100	100	63,5
Pārtikas un dzērienu ražošana	23,0	22,2	33,9
Vieglā rūpniecība	4,0	11,2	84,2
Kokapstrāde	21,5	19,5	73,2
Papīra ražošana un poligrāfija	4,0	3,9	58,3
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	7,7	6,3	77,8
Pārējo nemetālico minerālu izstrādājumu ražošana	6,0	4,1	46,3
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	15,7	11,1	76,9
Elektronisko un optisko iekārtu ražošana	5,5	3,6	89,3
Mašīnu un iekārtu ražošana	2,3	2,8	80,3
Transportlīdzekļu ražošana	4,0	3,1	92,8
Pārējās apstrādes rūpniecības nozares	6,3	12,2	43,4

2012. gadā stabili palielinājās arī apstrādes rūpniecības apgrozījums (kāpums par 13,1%). Apgrozījuma pieaugumu galvenokārt veicināja

ražošanas apjomu kāpums, savukārt ražotāju cenu pieaugums bija mērens. Pakāpeniski pieaugot pieprasījumam iekšējā tirgū, 2012. gadā vietējā tirgū

realizētās produkcijas apgrozījums bija par 5,5% lielāks nekā 2011. gadā. Savukārt eksportētās produkcijas apgrozījums pieauga par 18%, kas liecina, ka pieprasījums pēc Latvijas rūpniecības ražojumiem ārējos tirgos joprojām bija augsts.

2013. gada sākumā atsevišķās nozarēs sniegums bija vājš, un gada četros mēnešos kopumā apstrādes rūpniecībā tika saražots par 2,9% mazāk produkcijas nekā gadu iepriekš.

Straujāku apstrādes rūpniecības izaugsmi piebremzē zemais pieprasījums ārējos tirgos, kā arī būtiskais ražošanas apjomu samazinājums metālapstrādes nozarē saistībā ar finansiālās grūtībās nonākušo AS „Liepājas metalurgs”.

2013. gada četros mēnešos ražošanas apjomi atpaliek no iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmena arī tādās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs kā ķīmiskā rūpniecība un transportlīdzekļu ražošana. Izaugsmes tempi piebremzējas kokapstrādes nozarē, kurā kopš 2009. gada bija vērojama ļoti strauja izaugsme un pērn nozares apjomi par 40% pārsniedza pirmskrīzes līmeni.

Citās apstrādes rūpniecības nozarēs – datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā, elektrisko iekārtu ražošanā, mēbelu ražošanā, apģērbu un tekstilizstrādājumu ražošanā produkcijas apjomi turpina stabili augt. Apjomi palielinās arī uz iekšējo pieprasījumu orientētās nozarēs – pārtikas rūpniecībai un nemetālico minerālu ražošanai.

3.11. tabula

Apstrādes rūpniecības ražošanas apjomu izmaiņas
(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013 I-IV
Apstrādes rūpniecība – pavisam	-3,4	-20,2	16,5	11,7	9,3	-2,9
Pārtikas un dzērienu ražošana	-2,0	-16,1	-0,1	-0,2	2,5	4,6
Vieglā rūpniecība	-12,2	-38,6	19,4	19,4	3,0	6,8
Kokapstrāde	-12,1	1,6	33,0	12,6	5,4	-1,4
Papīra ražošana un poligrāfija	-3,9	-17,1	19,8	-0,5	10,1	6,1
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	-2,0	-18,5	5,2	4,4	8,3	-12,4
Pārējo nemetālico minerālu izstrādājumu ražošana	-14,4	-40,1	17,6	24,2	8,6	3,2
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	1,4	-27,1	24,2	28,3	16,3	-11,4
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	14,1	-34,8	33,2	29,6	19,9	13,1
Mašīnu un iekārtu ražošana	10,4	-35,5	17,8	37,1	8,7	-2,2
Transportlīdzekļu ražošana	5,8	-49,7	59,0	37,0	15,8	-20,2
Pārējās apstrādes rūpniecības nozares	-5,5	-20,1	-4,9	9,5	26,1	-17,4

2013. gada četros mēnešos apstrādes rūpniecības apgrozījums bija par 1,7% lielāks nekā pirms gada. Vietējā tirgū realizētai produkcijai apgrozījums pieauga par 0,6%, savukārt eksportētajai produkcijai – par 2,3 procentiem.

2013. gada četros mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, apgrozījums pieauga pārtikas rūpniecībā, kokapstrādē, elektrisko un optisko iekārtu ražošanā, vieglajā rūpniecībā, papīra ražošanā un poligrāfijā, nemetālico minerālu ražošanā, kā arī mašīnu un iekārtu ražošanā. Šīs nozares kopā veidoja apstrādes rūpniecības apgrozījuma pieaugumu par 4,7 procentpunktiem.

Savukārt ražošanas sašaurināšanās metālapstrādē, ķīmiskajā rūpniecībā, transportlīdzekļu ražošanā un pārējās apstrādes rūpniecības nozarēs ietekmēja kopējā apstrādes rūpniecības apgrozījuma samazināšanos par 3 procentpunktiem.

2013. gada četros mēnešos gandrīz 65% no visas apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tika

eksportēta. Vairāk nekā trešdaļa tiek izvesta uz ES-15 valstu tirgiem. Apmēram 30% no eksportētās produkcijas tiek realizēti Lietuvā un Igaunijā. Eksports uz NVS valstīm veido 15 procentus.

2013. gada četros mēnešos, salīdzinot ar 2012. gada atbilstošo periodu, vairāk nekā par 10% eksportētās produkcijas apgrozījums pieauga elektrisko un optisko iekārtu ražošanā, vieglajā rūpniecībā, pārtikas rūpniecībā, kā arī papīra ražošanā un poligrāfijā.

Apstrādes rūpniecībā turpinās mērens ražotāju cenu pieaugums. 2013. gada maijā ražotāju cenas bija par 2,9% lielākas nekā pirms gada. Šajā laikā ražotāju cenas eksportētajai produkcijai palielinājās par 3,4%, savukārt vietējā tirgū realizētai produkcijai – par 2%. Ražotāju cenu dinamika liecina, ka pieprasījums pēc Latvijā ražotās produkcijas vietējā tirgū aug un arī ārējos tirgos tas saglabājas augsts.

Straujā apstrādes rūpniecības izaugsme pēckrīzes gados veicina pieprasījuma pieaugumu pēc darbaspēka. 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, apstrādes

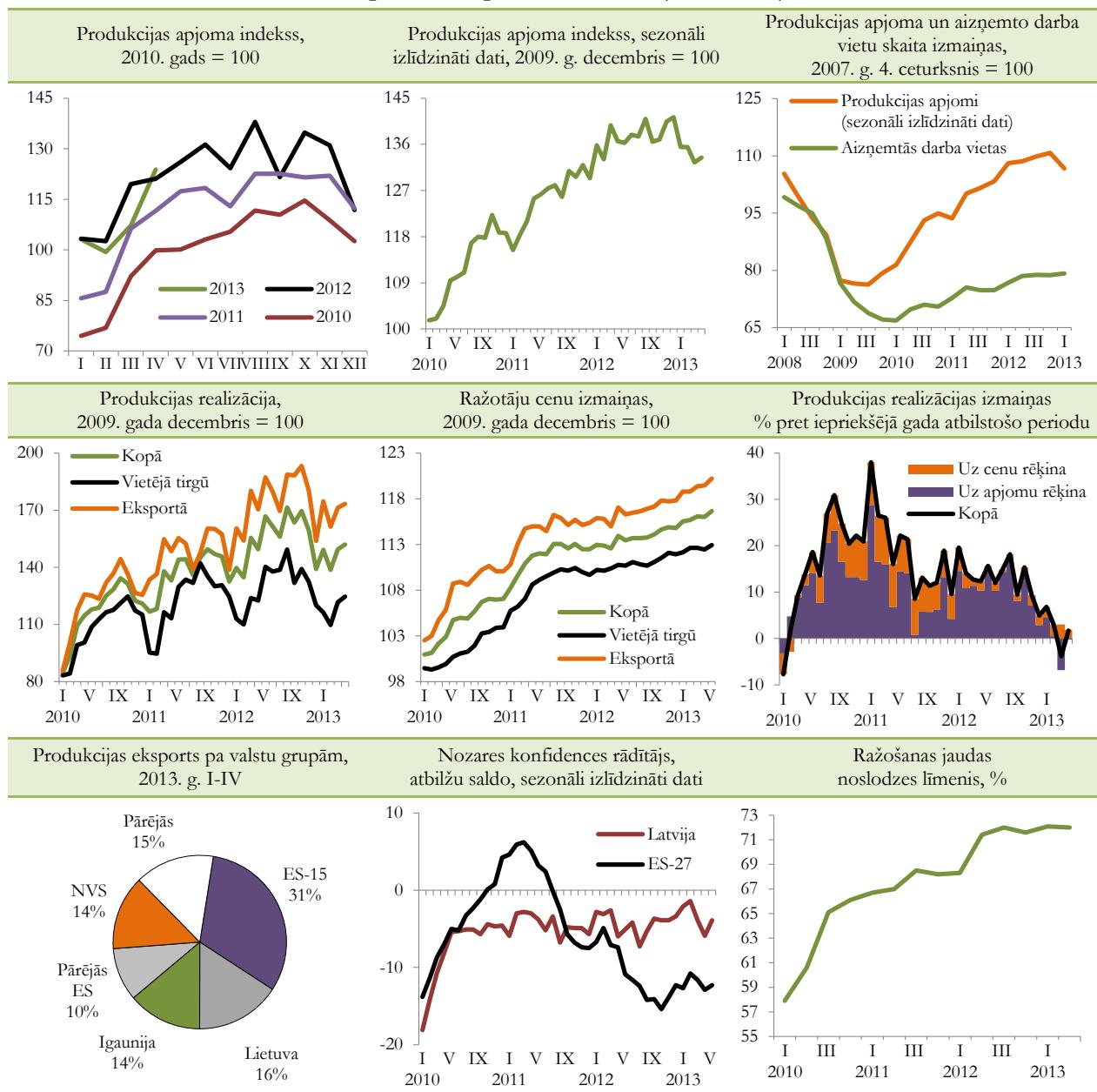
rūpniecībā aizņemto darbavietu skaits pieauga par 5% jeb 5,5 tūkst. Apstrādes rūpniecībai ir nozīmīgs piensums jaunu darbavietu radīšanā tautsaimniecībā – nozare ir nodrošinājusi gandrīz piektdaļu no visām jaunajām darbavietām 2012. gadā. Tajā pašā laikā nodarbināto skaita pieaugums apstrādes rūpniecībā ir

ievērojami lēnāks nekā izlaides kāpums, kas liecina par produktivitātes pieaugumu.

Darbavietu skaits pieauga arī 2013. gadā – 1. ceturksnī apstrādes rūpniecībā bija par 3,1% vairāk aizņemto darbavietu nekā 2012. gada 1. ceturksnī.

3.22. attēls

Apstrādes rūpniecību raksturojošie rādītāji

Apstrādes rūpniecībā turpina palicināties ražošanas jaudu noslodze. 2013. gada 2. ceturksnī jaudu noslodzes līmenis bija 72% – par 20 procentpunktiem augstāks nekā krīzes smagākajā posmā 2009. gada beigās. Atsevišķās apakšnozarēs ražošanas jaudu noslodze ir sasniegusi vēsturiski augstāko līmeni vai arī ir ļoti tuvu tam.

Latvijas ražotāju konfidences novērtējums pēdējos trīs gadus nav būtiski mainījies, pie tam kopš 2012. gada tas pat ir labāks nekā kopumā ES-27. Latvijas rūpniecības konfidences rādītājs 2013. gada maijā bija -3,9 punkti. Rūpniecības uzņēmumu konfidenci joprojām ietekmē neskaidrība par tirdzniecības partnervalstu attīstības perspektīvām.

Pārtikas un dzērienu ražošana ir lielākā apstrādes rūpniecības nozare gan pēc izlaides, gan darbavietu skaita. Nozare lielā mērā ir orientēta uz iekšējo tirgu, kur tiek realizētas 2/3 daļas no visas saražotās produkcijas.

Krizes laikā, sarūkot iekšējam pieprasījumam, ražošanas apjomī būtiski samazinājās. Lai arī pēdējos gados nozares produkcijas realizācijā pieaudzis eksporta īpatsvars, atkopšanās nozarē norit samērā lēni, jo vietējā tirgū pieprasījums palielinās mēreni. 2010. gadā un 2011. gadā ražošanas apjomī pārtikas un dzērienu ražošanā būtībā saglabājās 2009. gada līmeni. 2012. gadā, paplašinoties eksporta iespējām, ražošanas apjomī nozarē nedaudz pieauga un par 2,5% pārsniedza 2011. gada līmeni. Augot pieprasījumam iekšējā tirgū, ražošanas apjomī nozarē turpina pieaugt arī 2013. gadā – četros mēnešos ražošanas apjomī bija par 4,6% lielāki nekā pirms gada.

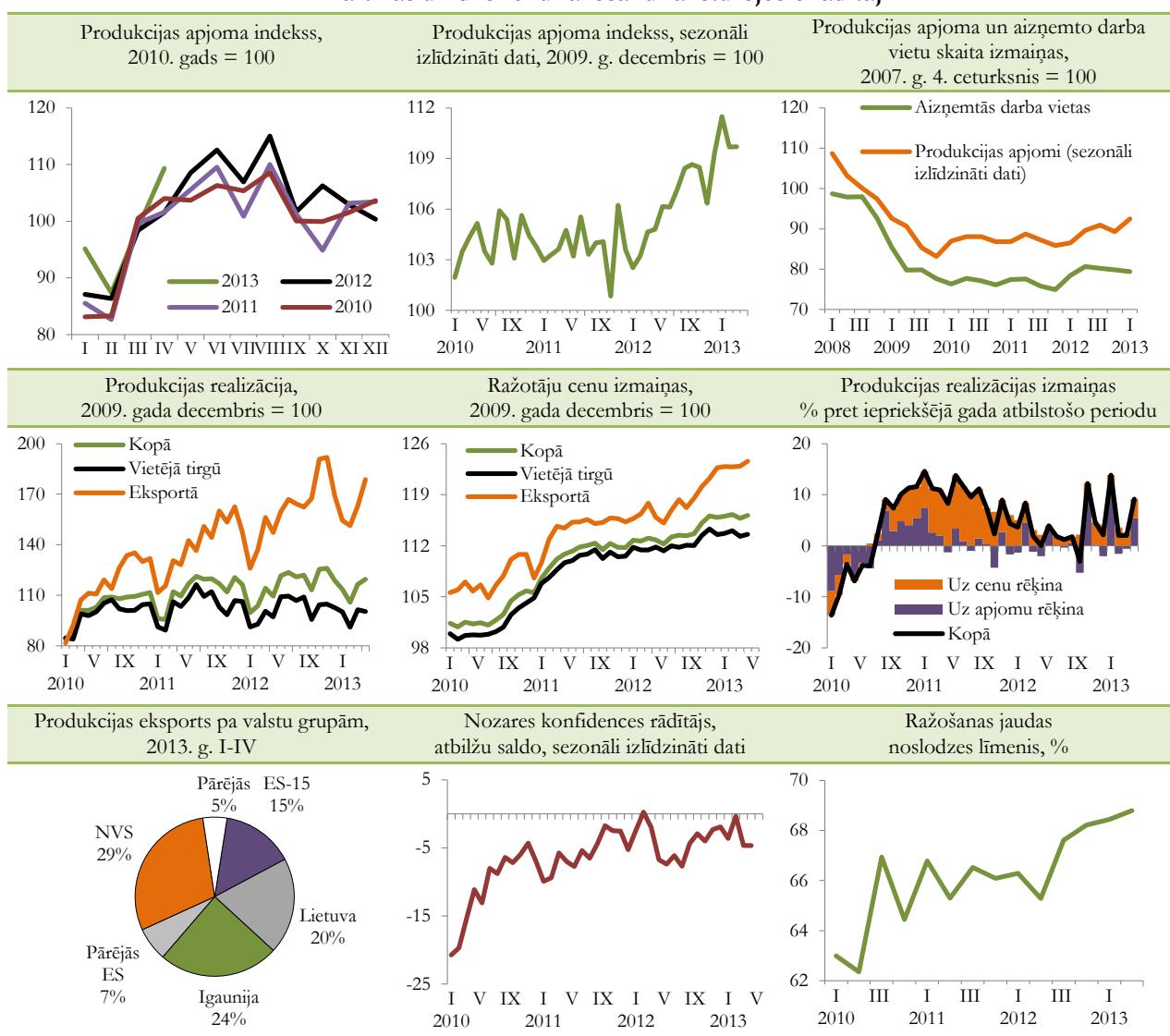
Realizācijas ieņēmumi pārtikas rūpniecības nozarē aug straujāk. 2012. gadā nozares produkcijas apgrozījums bija par 13,6% lielāks nekā 2009. gadā. Arī 2013. gadā realizācijas ieņēmumi turpina augt – četros mēnešos tie par 6,6% pārsniedza 2012. gada janvāra-aprīla līmeni. Šajā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums pieauga par vairāk nekā 14%, savukārt vietējā tirgū – par 3%. Pieaugumu lielā mērā veicināja ražotāju cenu kāpums (it īpaši eksportētajai produkcijai) saistībā ar iepriekšējos gados vērojamo pārtikas cenu pieaugumu pasaulei.

Ražotāju cenas 2013. gada aprīlī bija par 3% lielākas nekā pirms gada, ko lielā mērā noteica ražotāju cenu palielinājums eksportētajai produkcijai (par 6,6%).

Pēc apjomīga darbavietu skaita samazinājuma krizes laikā pakāpeniski aug pieprasījums pēc darbaspēka. 2013. gada 1. ceturksnī pārtikas un dzērienu ražošanas nozarē bija vairāk nekā 25 tūkst. darbavietu, kas bija par 1,2% vairāk nekā pirms gada.

3.24. attēls

Pārtikas un dzērienu ražošanu raksturojošie rādītāji

Vieglās rūpniecības nozare vaīrāk nekā 85% no saražotās produkcijas realizē eksporta tirgos – galvenokārt ES-15 valstis.

Nozare krīzes laikā cieta smagāk nekā citas apstrādes rūpniecības nozares. Lai arī 2010. gadā un 2011. gadā ražošanas apjomi vieglajā rūpniecībā pieauga par gandrīz 20% ik gadu, tomēr tie bija par piektaļu mazāki nekā pirms krīzes 2007. gadā.

2012. gadā ražošanas apjomi bija par 3% lielāki nekā pirms gada. Lēnāku pieaugumu galvenokārt noteica ekonomiskās situācijas paslīktināšanās lielākajos eksporta tirgos. Savukārt 2013. gada janvārī-aprīlī ražošanas apjomi bija par 6,8% lielāki nekā 2012. gada atbilstošajā periodā.

Augot izlaidei, pēdējos gados stabili palielinās arī nozares saražotās produkcijas realizācijas apjomi. 2012. gadā produkcijas realizācija pieauga par 9,6%,

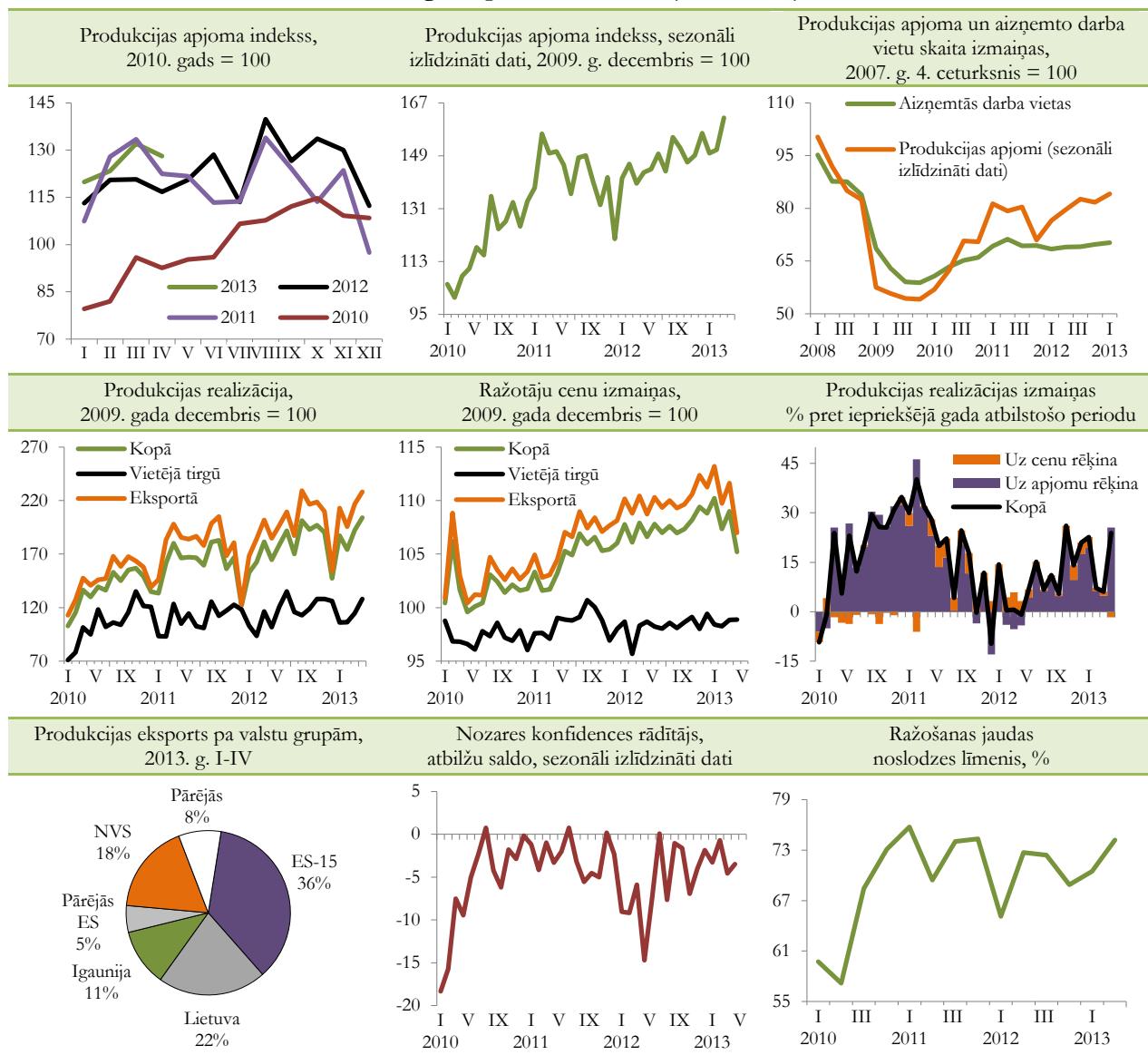
t.sk. eksportētās produkcijas realizācijas apjomi – par 10,6%. Savukārt ienākumi no vietējā tirgū realizētām precēm 2012. gadā pieauga par 5,4 procentiem.

No 2010.-2012. gadam vieglajā rūpniecībā bija vērojams mērens ražotāju cenu pieaugums, ko pamatā noteica cenu kāpums eksportētajai produkcijai, bet vietējā tirgū realizētajai produkcijai, saglabājoties vājam pieprasījumam, ražotāju cenas būtībā nepieauga. Ražotāju cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai arī 2013. gadā būtībā nemainās. Turpretim eksportētajai produkcijai ražotāju cenas 2013. gada aprīlī bija par 1,6% mazākas nekā pirms gada, kas saistīts ar vājo pieprasījumu lielākajos noīeta tirgos.

Pēdējos gados nozares izaugsme galvenokārt ir saistīta ar produktivitātes pieaugumu, jo pēc apjomīga samazinājuma krīzes laikā pēdējos gados aizņemto darbavietu skaits ir pieaudzis ļoti lēni.

3.25. attēls

Vieglā rūpniecību raksturojošie rādītāji

Kokapstrāde ir viena no lielākajām rūpniecības nozarēm – tā veido piektaļu no kopējās apstrādes rūpniecības izlaides un darbavietu skaita. Kokapstrāde bija viena no pirmajām nozarēm, kurā pēc apjomīgas ražošanas sašaurināšanās atsākās izaugsme. 2012. gadā ražošanas apjomi kokapstrādē turpināja augt un bija par 5,4% lielāki nekā 2011. gadā. Nozares ražošanas apjomi jau par vairāk nekā 40% pārsniedza 2007. gada līmeni.

Nozare eksportē $\frac{3}{4}$ daļas no visas saražotās produkcijas, līdz ar to kokapstrādes izaugsme ir cieši saistīta ar procesiem ārējos tirgos. 2013. gada pirmajos mēnešos nozares darbības rādītāji ir nedaudz vājāki nekā iepriekš, ko nosaka ekonomiskā situācija ES valstīs, kas ir lielākais nozares noieta tirgus. 2013. gada četros mēnešos ražošanas apjomi bija par 1,4% mazāki nekā pirms gada.

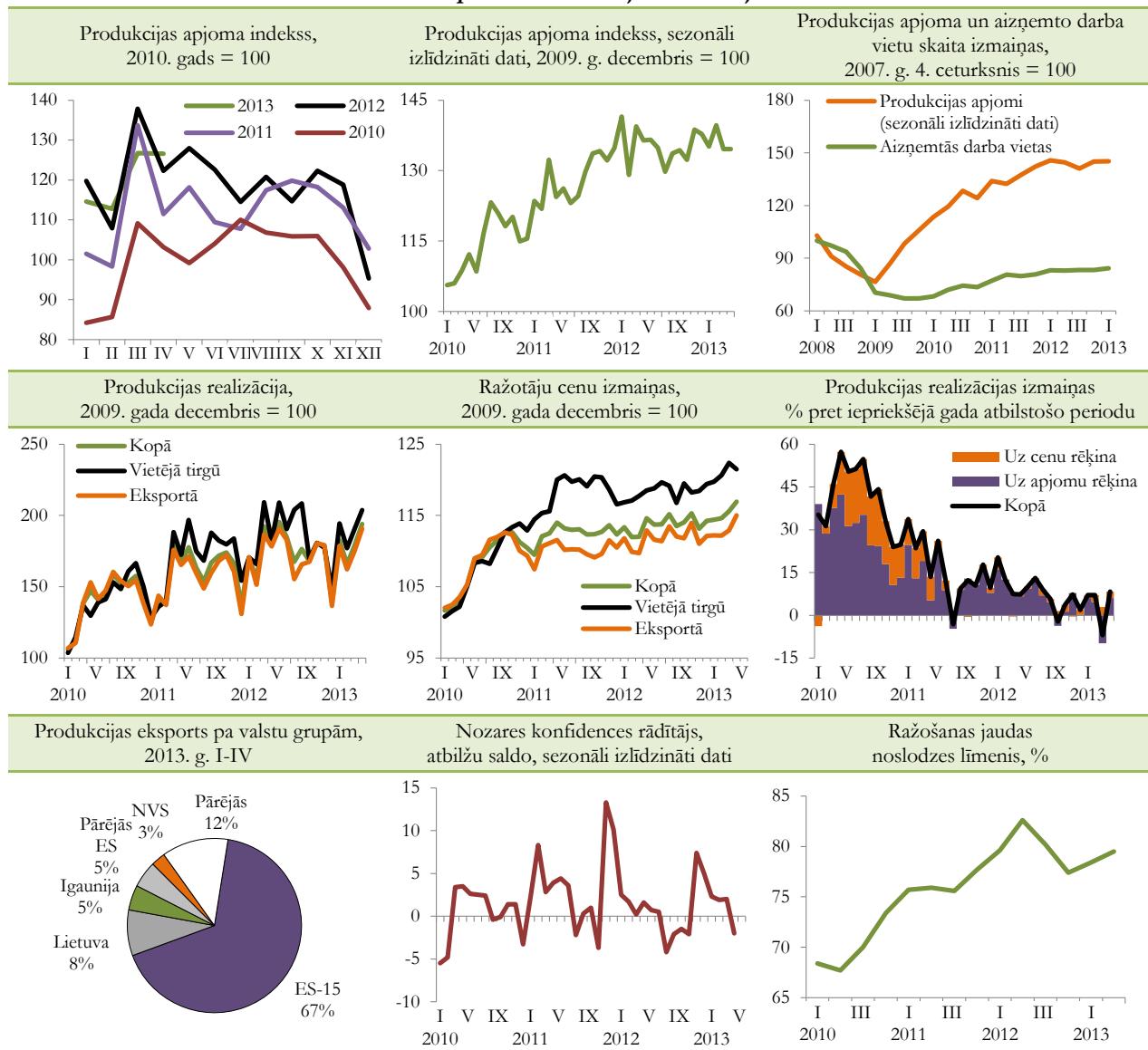
Stabili palielinās arī kokapstrādes produkcijas apgrozījums gan eksportētajai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai. Vietējā tirgū pieprasījuma pieaugumu pēc kokapstrādes produkcijas sekmē pakāpenisks aktivitāšu palielinājums būvniecības nozarē, un 2013. gada četros mēnešos vietējā tirgū realizētās produkcijas apjomi bija par 5,2% lielāki nekā pirms gada. Šajā pašā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums pieauga par 2,9 procentiem.

Pēdējo divu gadu laikā ražotāju cenu kāpums ir bijis mērens – 2013. gada aprīlī ražotāju cenas bija par 2% augstākas nekā 2012. gada aprīlī.

Nozares apjomīgais ražošanas apjому pieaugums pēdējos gados balstās uz produktivitātes kāpumu, un darbavietu skaits aug mēreni. 2013. gada 1. ceturksnī aizņemto darbavietu skaits bija par 1,5% lielāks nekā pirms gada.

3.26. attēls

Kokapstrādi raksturojošie rādītāji

Papīra ražošana un poligrāfija ir salīdzinoši neliela nozare, kas veido caurmērā 4% gan no izlaides, gan darbavietu skaita apstrādes rūpniecībā. Pirmskrīzes gados lielākā daļa saražotās produkcijas tika realizēta vietējā tirgū, savukārt krīzes laikā nozare salīdzinoši ātri spēja pielāgoties jaunajiem apstākliem un pakāpeniski kāpināja eksporta apjomus. Pašlaik gandrīz 60% saražotās produkcijas tiek eksportēta galvenokārt uz kaimiņvalstīm – Lietuvu un Igauniju.

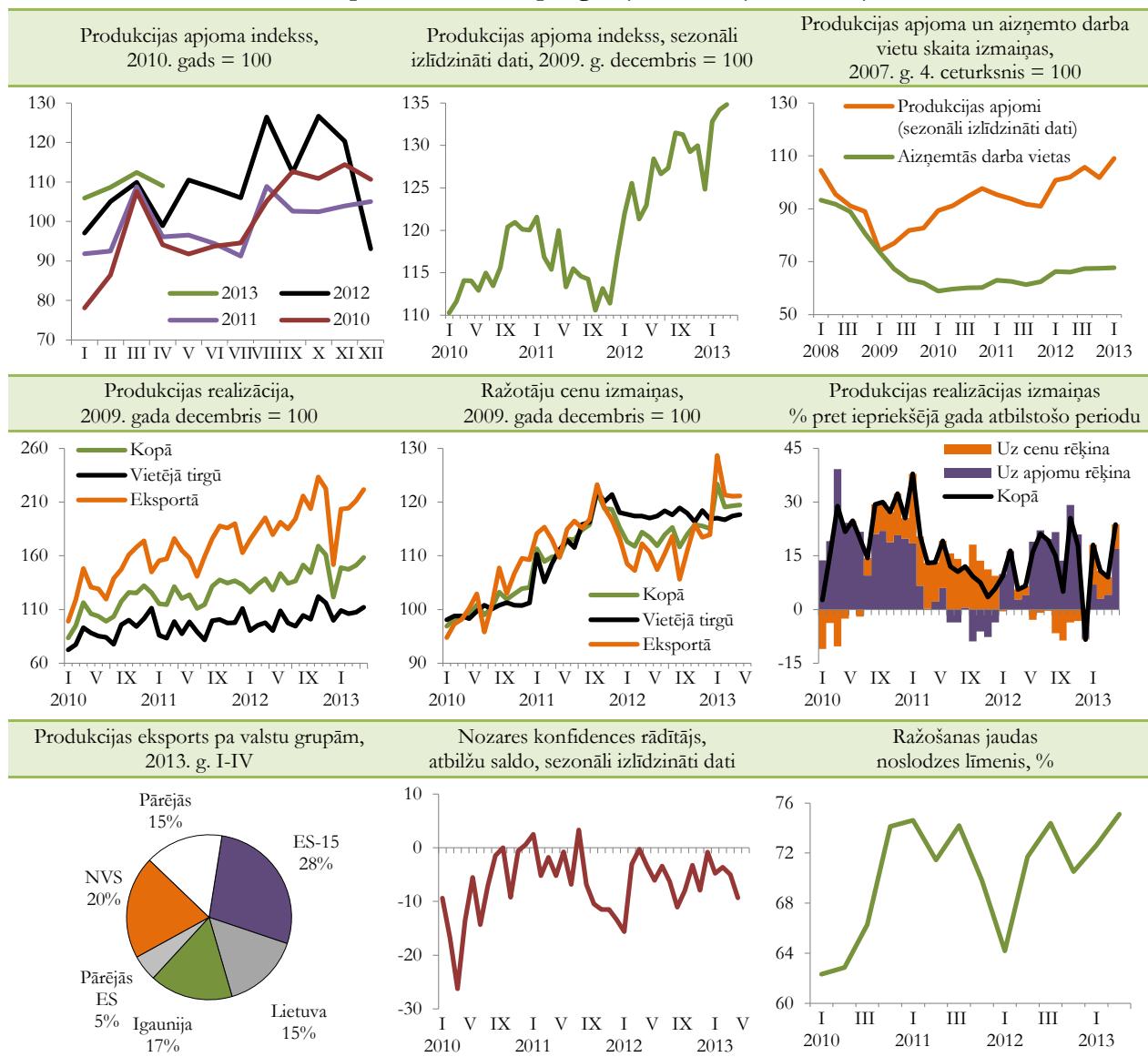
Pēc vājākiem darbības rādītājiem 2011. gadā, kad ražošanas apjomi nozarē būtībā saglabājās iepriekšējā gada līmenī, 2012. gadā nozarē jau bija vērojama spēcīga izaugsme – ražošanas apjomi bija par vairāk nekā 10% lielāki, salīdzinot ar 2011. gadu, un sasniedza 2007. gada līmeni. 2013. gada četros mēnešos nozarē saglabājās stabila izaugsme, un ražošanas apjomi bija par 6% lielāki nekā pirms gada.

Stabili aug arī nozares apgrozījums. 2011. gadā lielāks devums bija ražotāju cenu kāpumam, pēdējā laikā apgrozījuma pieaugumu jau galvenokārt veido ražošanas apjomu palielinājums. 2012. gadā nozares apgrozījums pieauga par 12%, t.sk. eksportētajai produkcijai – par 15,8%. Arī 2013. gada sākumā nozares realizācijas ieņēmumi turpina strauji augt – četros mēnešos realizācijas apjomi bija par 15% lielāki nekā pirms gada. Ieņēmumu pieaugumu nodrošināja ne tikai eksports, bet arī apgrozījuma kāpums iekšējā tirgū (par 16,5%).

Ražotāju cenas nozarē ļoti svārstās. 2011. gada laikā tās pieauga par gandrīz 11%, savukārt 2012. gadā pat nedaudz samazinājās. 2013. gada aprīlī ražotāju cenas bija par 5,3% lielākas nekā pirms gada, eksportētajai produkcijai ražotāju cenas šajā laikā pieauga par 9,5 procentiem.

3.27. attēls

Papīra ražošanu un poligrāfiju raksturojošie rādītāji

Kīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares veido 7,7% no visas apstrādes rūpniecības izlaides un nodrošina vairāk nekā 6% no darbavietām. Vairāk nekā ¾ daļas no kīmiskās rūpniecības produkcijas tiek eksportēta.

Kīmiskās rūpniecības apakšnozaru attīstības tendences ir atšķirīgas. 2012. gadā kopumā kīmiskās rūpniecības ražošanas apjomi pieauga par 8,3%, bet joprojām atpalika no pirmskrīzes līmenē. Apjomu pieaugumu sekmēja kīmisko vielu un produktu ražošana (pieaugums par 17%), savukārt farmācijā ražošanas apjomi 2012. gadā būtībā saglabājās 2011. gada līmenē. Gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošanā 2012. gadā bija vērojama mērena izaugsme (par 1,2%). 2013. gada četros mēnešos kīmiskās rūpniecības nozarēs ražošanas apjomi bija par 12,4% mazāki nekā 2012. gada četros mēnešos.

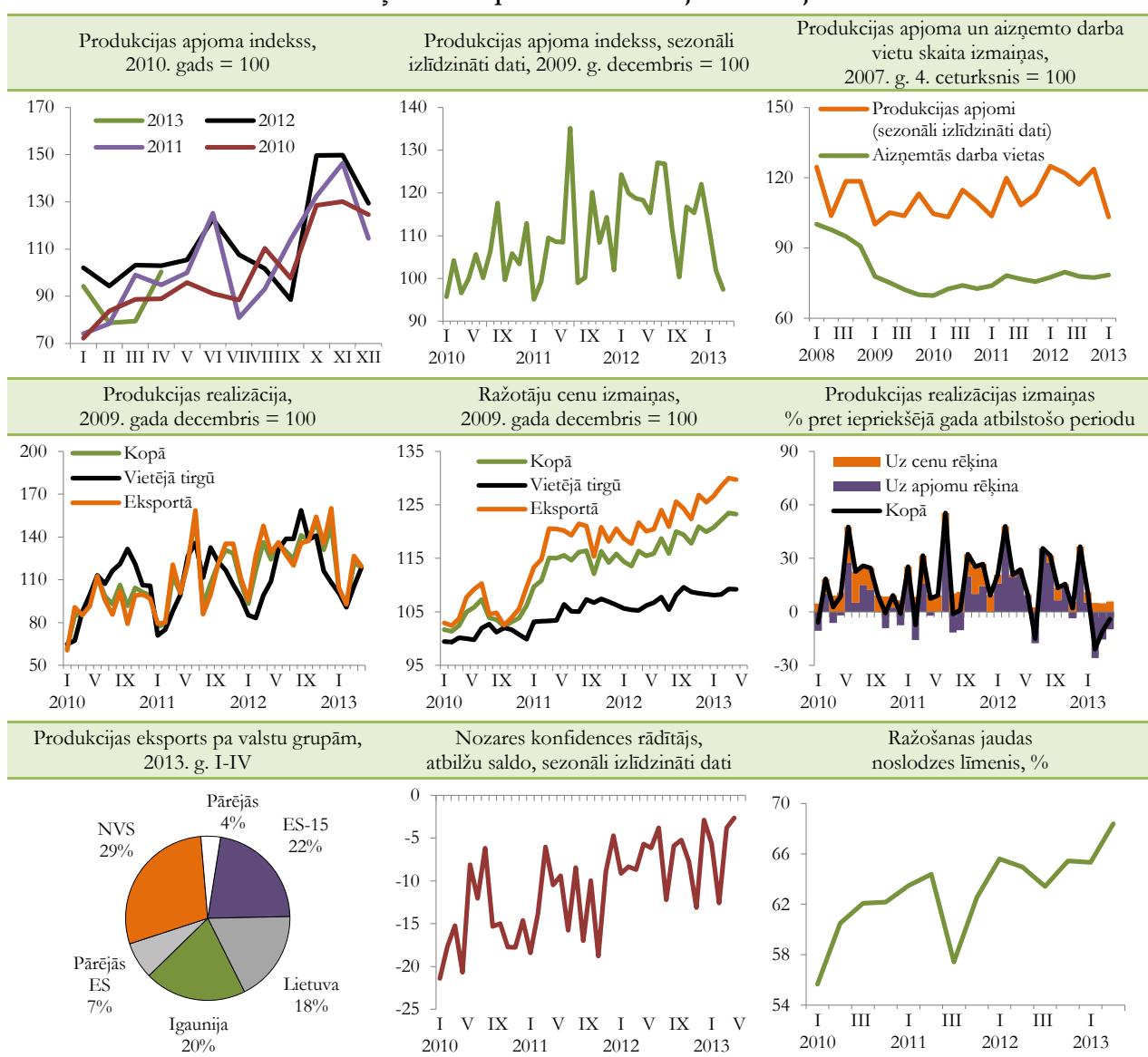
2012. gadā eksportētās produkcijas realizācijas kāpuma dēļ, kīmiskās rūpniecības kopējais apgrozījums pieauga par 17,6%. Palielinoties pieprasījumam iekšējā tirgū, par 12,7% pieauga arī produkcijas realizācija vietējā tirgū. 2013. gada četros mēnešos kīmiskajā rūpniecībā apgrozījums bija par 7,2% mazāks nekā pirms gada. Samazinājumu noteica eksportētās produkcijas apgrozījuma samazinājums (par 11,3%), bet vietējā tirgū realizētās produkcijas apjomi bija par 10% lielāki nekā pirms gada.

Pēc mērenas cenu dinamikas 2012. gada sākumā ražotāju cenu pieaugums ir kļuvis straujāks. 2013. gada aprīlī ražotāju cenas bija par 6,8% lielākas nekā 2012. gada aprīlī.

Nozarē pakāpeniski aug aizņemto darbavietu skaits – 2013. gada 1. ceturksnī to skaits bija par 1,5% lielāks nekā 2012. gada 1. ceturksnī.

3.28. attēls

Kīmisko rūpniecību raksturojošie rādītāji

Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas izaugsmi pirmskrīzes gados noteica augstais pieprasījums pēc būvmateriāliem. Ekonomiskās krīzes laikā būtiski sarūkot būvniecības apjomiem, nemetālisko minerālu ražošanas apjomi saruka gandrīz uz pusī. Kopš 2010. gada ražošanas apjomi nozarē atsāka augt. Nozares atkopšanās no krīzes ir saistīta gan ar iespēju pārorientēties uz ārējiem tirgiem – galvenokārt ES vecajām dalībvalstīm, gan pakāpenisku aktivitāšu atjaunošanos būvniecībā vietējā tirgū. 2012. gadā nozares ražošanas apjomi pieauga par 8,6%, un izaugsme turpinās arī 2013. gadā – četros mēnešos apjomi par 3,2% pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni.

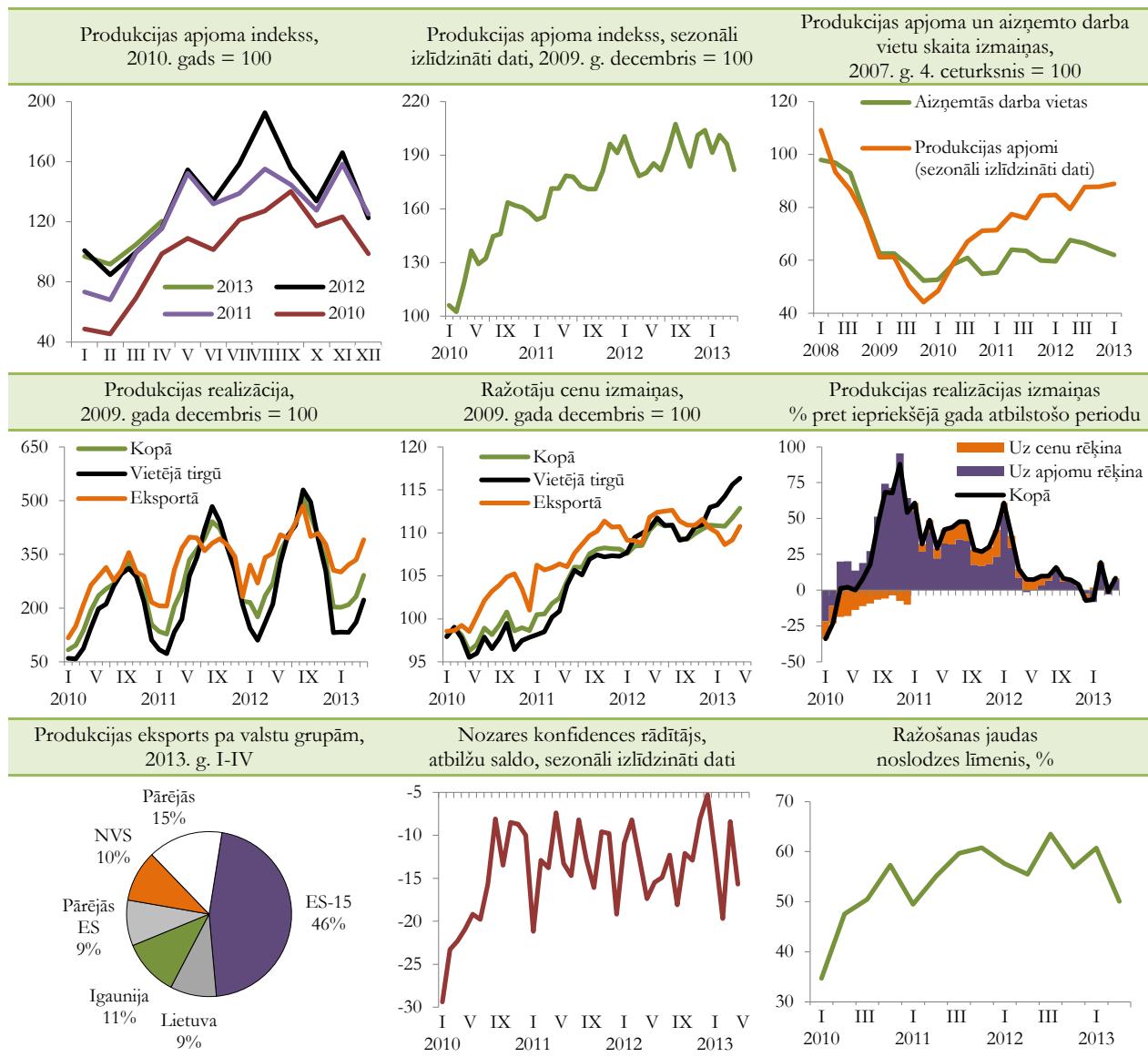
Pēdējos gados strauji palielinās arī nozares apgrozījums. Liels devums ir realizācijas ienākumu pieaugumam no eksporta, kas 2012. gadā bija vairāk nekā

pusotru reizi lielāks nekā 2009. gadā. Eksportētās produkcijas īpatsvars jau ir sasniedzis gandrīz 60% no visa nozares apgrozījuma. Uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, pieaug apgrozījums arī iekšējā tirgū (2012. gadā – par 9,5% un 2013. gada janvārī-aprīlī – par 3,7%). 2013. gada četros mēnešos nozares apgrozījums bija par 4,5% lielāks nekā pirms gada.

Tāpat kā pārējās apstrādes rūpniecības nozarēs arī nemetālisko minerālu ražošanā pēc 2011. gadā vērojamā ražotāju cenu kāpuma 2012. gadā cenu pieaugums bija mērens. Turpretim 2013. gada pirmajos mēnešos, augot pieprasījumam, ražotāju cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai ir salīdzinoši strauji augušas un aprīlī bija par 5,3% lielākas nekā pirms gada. Tājā pašā laikā ražotāju cenas eksportētajai produkcijai ir samazinājušās par 1 procentu.

3.29. attēls

Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas raksturojošie rādītāji

Metālu un metāla izstrādājumu ražošana ir trešā lielākā apstrādes rūpniecības nozare, kas galvenokārt orientējas uz ārējiem tirgiem – tiek eksportētas 3/4 daļas no visas saražotās produkcijas.

Kopš 2009. gada vidus metālapstrādes nozares ražošanas apjomī strauji auga. Kopumā 2012. gadā, neraugoties uz saspringto ekonomisko situāciju ES, Latvijas metālapstrādes nozare saglabājās strauja izaugsme – ražošanas apjomī par 16,3% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Nozare saražotās produkcijas apjomī bija par gandrīz 40% lielāki nekā pirms krizes 2007. gadā. Nozarei bija viens no lielākajiem ieguldījumiem kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē.

Tomēr 2013. gadā nozares attīstību ļoti būtiski ietekmē finanšu grūtībās nonākušais uzņēmums AS „Liepājas Metalurgs”, kas veido caurmērā pusi no visa nozares apgrozījuma. 2013. gada četros mēnešos

kopumā nozare saražotās produkcijas apjomī bija par 11,4% mazāki nekā pirms gada.

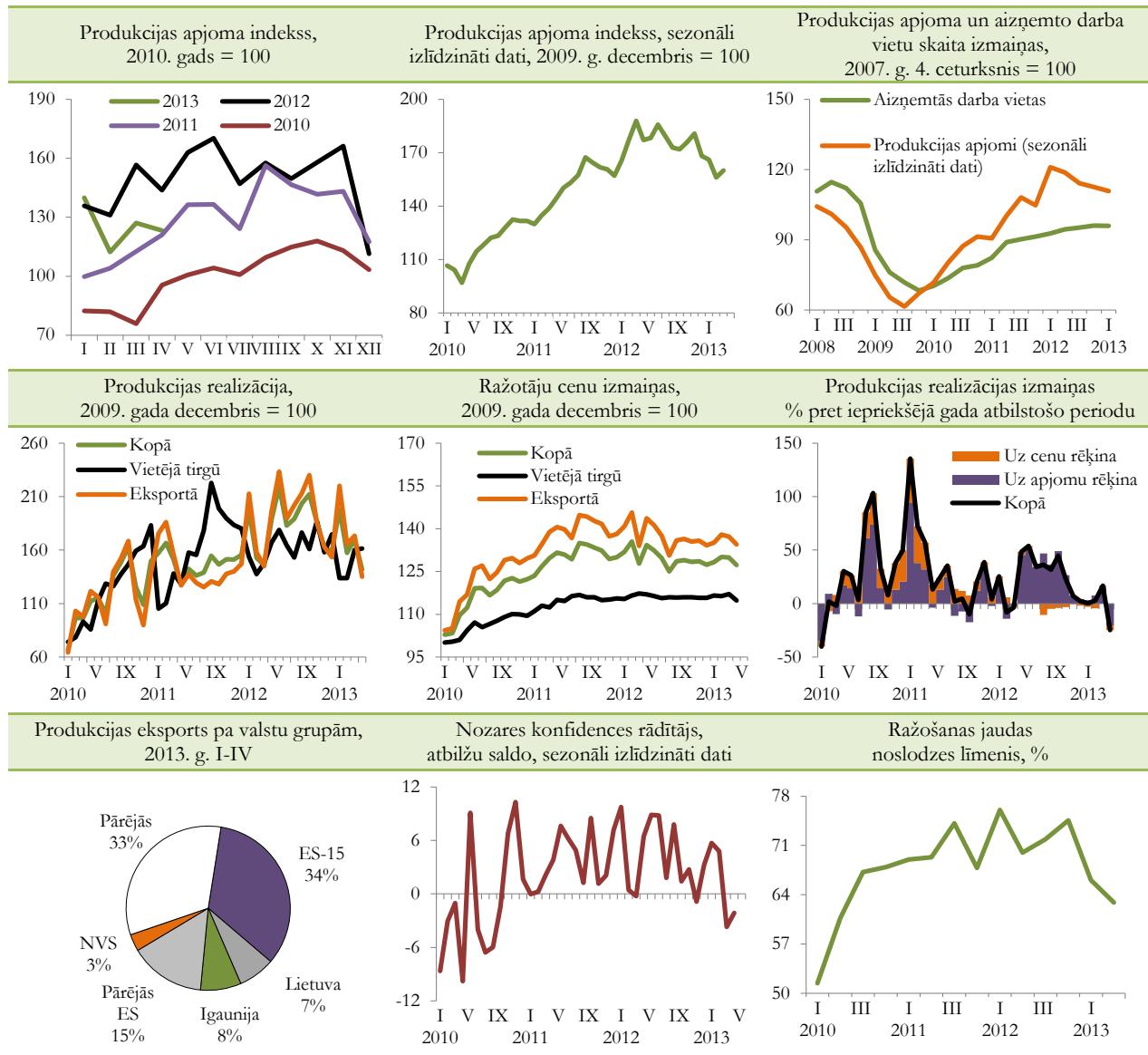
2012. gadā nozares apgrozījums bija gandrīz divas reizes lielāks nekā 2009. gadā. Apgrozījuma kāpumu veicināja gan ražošanas apjomu pieaugums, gan iepriekšējos gados vērojamais straujais ražotāju cenu kāpums. Savukārt 2013. gada četros mēnešos kopējais nozares apgrozījums bija par 2,6% mazāks nekā pirms gada.

Vājais pieprasījums globālajā tirgū ietekmē ražotāju cenas. 2013. gada aprīlī tās bija par 5,2% mazākas nekā pirms gada, bet eksportētajai produkcijai ražotāju cenas saruka vēl straujāk – par 6,4 procentiem.

2013. gada 1. ceturksnī nozare bija par 40% vairāk aizņemto darba vietu nekā 2009. gada beigās. Nozare tiek nodarbināti 11% no visiem apstrādes rūpniecībā strādājošajiem.

3.30. attēls

Metālu un metāla izstrādājumu ražošanas raksturojošie rādītāji

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozare pēc ekonomiskās krīzes laikā piedzīvotā ražošanas apjomu samazinājuma sekmīgi attīstās un ir viena no straujāk augošajām Latvijas apstrādes rūpniecības nozarēm.

2012. gada laikā ražošanas apjomi pieauga par gandrīz 20% salīdzinājumā ar 2011. gadu un par vairāk nekā 50% pārsniedza 2007. gada līmeni. Lielāks ieguldījums nozares izaugsmē ir elektrisko iekārtu ražošanai, savukārt datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanas apjomi pieaug nedaudz lēnākos tempos. Kopumā nozarē strauja izaugsme vērojama arī 2013. gadā – četros mēnešos ražošanas apjomi par 13% pārsniedza 2011. gada atbilstošā perioda līmeni.

Atbilstoši ražošanas apjomam kāpumam palielinās arī nozares realizācijas ieņēmumi. Kopš 2010. gada eksportētās produkcijas apgrozījums pieaug par vairāk

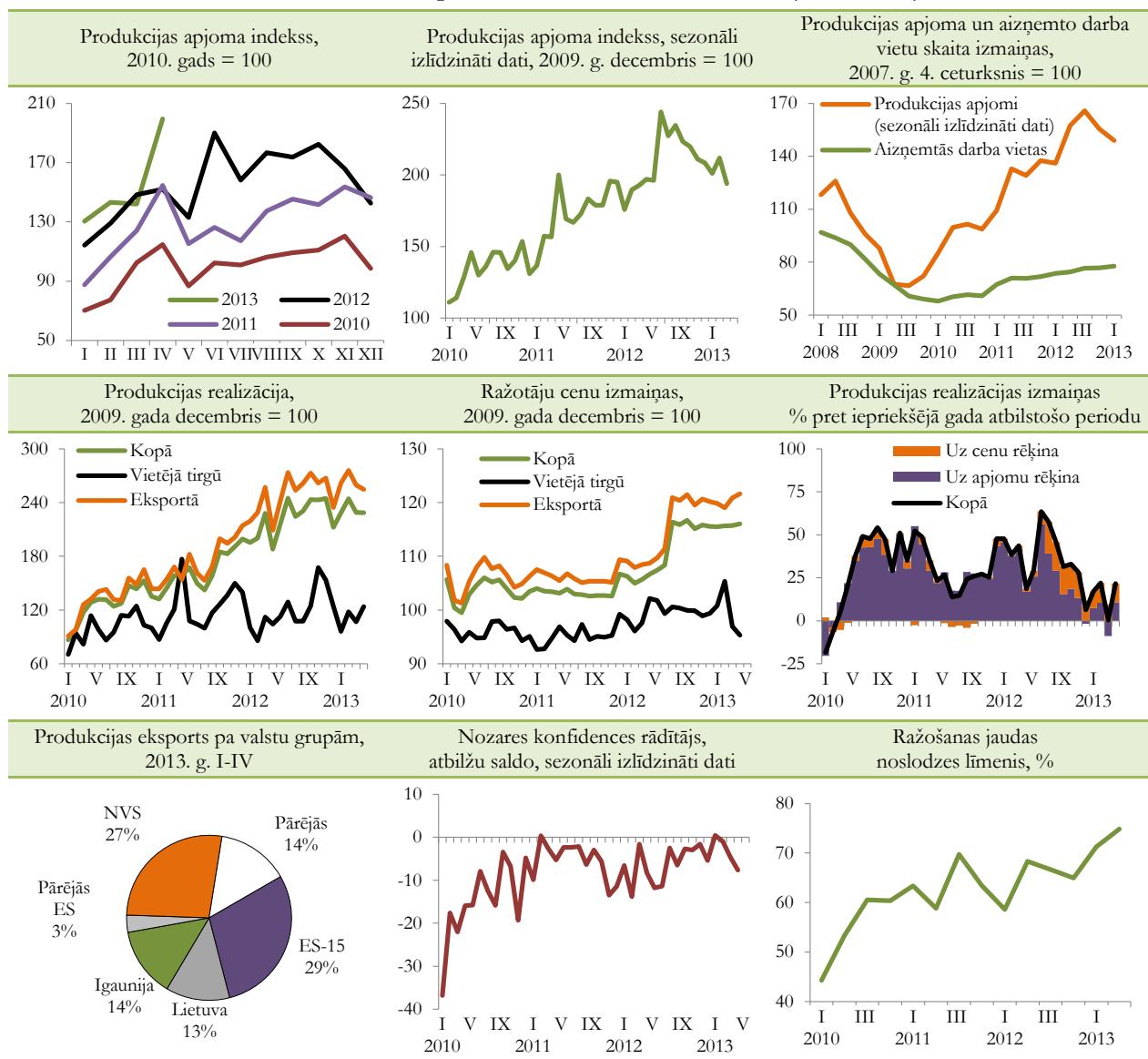
nekā 30% ik gadu. Kopumā nozare eksportē 90% no saražotās produkcijas. 2013. gada četros mēnešos eksportētās produkcijas apgrozījums bija par 15% lielāks nekā pirms gada, savukārt vietējā tirgū – par 10,6 procentiem.

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanā 2010.-2011. gadā ražotāju cenas neauga. Turpretim 2012. gada otrajā pusē ražotāju cenas būtiski pieauga eksportētajai produkcijai. 2013. gada aprīlī ražotāju cenas eksportētajai produkcijai bija par gandrīz 12% lielākas nekā 2012. gada aprīlī. Šajā pašā laikā ražotāju cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai ir sarukušas par 6,7 procentiem.

Nemot vērā nozares straujo izaugsmi, pakāpeniski aug arī darbavietu skaits. 2013. gada 1. ceturksnī nozarē bija par 5,6% vairāk aizņemto darbavietu nekā pirms gada.

3.31. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare salīdzinoši sekmīgi atkopjas no krīzes radītajām sekām – ražošanas apjomī pieaug straujāk nekā vidēji apstrādes rūpniecībā. Nozares izaugsmes pamatā ir eksporta iespējas. Vairāk nekā 80% no saražotās produkcijas tiek realizēti ārējos tirgus – galvenokārt Lietuvā, Igaunijā un citās ES valstīs.

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozares izlaide 2012. gadā bija par 8,7% lielāka nekā 2011. gadā un par 25% pārsniedza pirmskrīzes līmeni. 2013. gada sākumā nozares attīstību ietekmē ekonomiskās situācijas pasliktināšanās vairākās tirdzniecības partnervalstīs. 2013. gada janvārī-aprīlī ražošanas apjomī par 2,2% atpalika no 2012. gada atbilstošā perioda līmena.

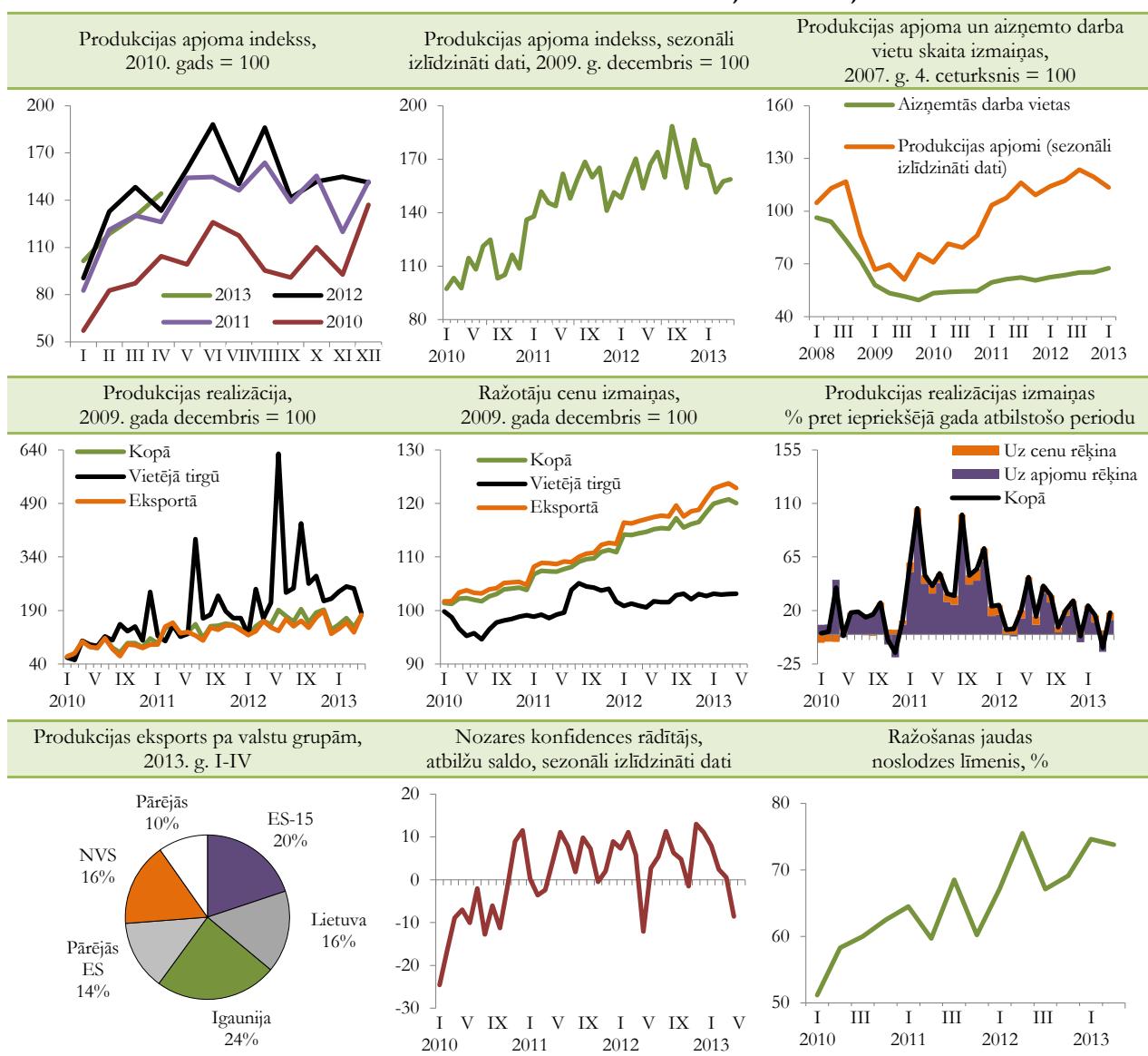
Stabili palielinās nozares apgrozījums. 2012. gadā tas pieauga par 19,4%. Kopš 2009. gada apgrozījums ievērojami ir audzis gan eksportētajai, gan vietējā tirgū

realizētajai produkcijai. Tā kā nozare ir ražošanas līdzekļu un tehnoloģiju piegādātāja citām tautsaimniecības nozarēm, ekonomisko aktivitāšu palielināšanās veicina pieprasījuma pieaugumu pēc nozarē saražotās produkcijas. 2013. gada četros mēnešos vietējā tirgū bija realizēts par 24% vairāk produkcijas nekā pirms gada. 2013. gada četros mēnešos nedaudz ir audzis arī eksportētās produkcijas apgrozījums.

Apgrozījuma pieaugumu sekmē ražotāju cenu pieaugums. Kopš 2010. gada cenas eksportētajai produkcijai pakāpeniski palielinās un 2013. gada aprīlī tās bija par 5% lielākas nekā pirms gada. Savukārt iekšējā tirgū cenu dinamika ir mērenāka – vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas gada laikā ir palielinājušās par 2,5 procentiem.

3.32. attēls

Mašīnu un iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Transportlīdzekļu ražošanas nozare veido 4% no visas apstrādes rūpniecības izlaides. Nozarei ir raksturīgas ļoti izteiktas ražošanas apjomu svārstības, jo tā pamatā darbojas uz jaunajiem pasūtījumiem. Aptuveni 90% no nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēti, tāpēc ārējā pieprasījuma izmaiņas ļoti būtiski ietekmē nozares attīstības tendences.

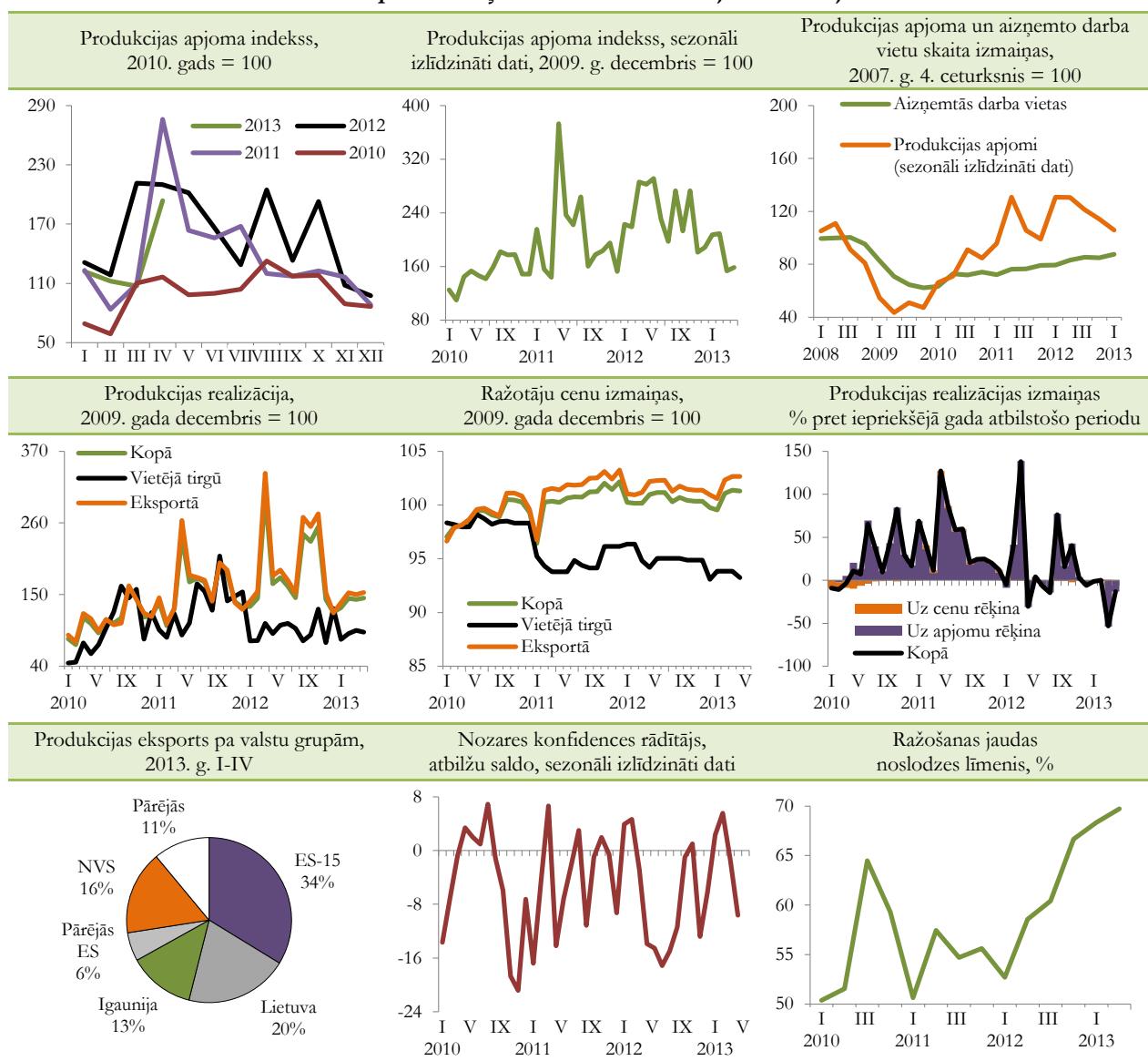
Pēckrīzes gados nozarē strauji palielinājās jauno pasūtījumu apjomi gan vietējā, gan ārējos tirgos un strauji pieauga ražošanas apjomi. Izaugsme turpinājās arī 2012. gadā, kad ražošanas apjomi pieauga par 15,8% un bija par 34% lielāki nekā 2007. gadā. Iepriekšējos gados pabeigtie pasūtījumi un vājais pieprasījums ārējos tirgos ir ietekmējis nozares attīstību 2013. gadā – četros mēnešos ražošanas apjomi nozarē ir par 20% mazāki nekā pirms gada.

Atbilstoši ražošanas apjomu dinamikai mainās arī nozares realizācijas ienākumi. 2012. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, nozares apgrozījums eksportētajai produkcijai pieauga vairāk nekā divas reizes, bet vietējā tirgū tikai par 7%. 2013. gada četros mēnešos, sarūkot pieprasījumam ārējos tirgos, eksportētās produkcijas apgrozījums bija par 26,7% mazāks nekā pirms gada. Tajā pašā laikā vietējā tirgū realizētās produkcijas apgrozījums ir nedaudz palielinājies

Lai gan pēdējos gados pieprasījums pēc nozarē saražotās produkcijas ir būtiski svārstījies, ražotāju cenu dinamika ir ļoti mērena. 2013. gada aprīlī eksportētajai produkcijai ražotāju cenas pieaugušas par 0,5%, bet vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas samazinājušās par 1%, salīdzinot ar 2012. gada aprīli.

3.33. attēls

Transportlīdzekļu ražošanas raksturojošie rādītāji

3.3. Prognozes

Ekonomikas ministrija ir sagatavojuusi tautsaimniecības attīstības vidēja termiņa prognozes līdz 2020. gadam. Izstrādāto straujākas un lēnākas izaugsmes scenāriju pamata pieņēumi balstīti uz atšķirīgām globālās ekonomikas atlabšanas iespējām vidējā termiņā, kā arī Latvijas ražotāju spēju nākotnē uzturēt krīzes laikā atgūto konkurētspēju.

Ekonomikas ministrijas prognožu izstrādē ārējo tirgu analīzei un globālās ekonomikas attīstības tendenču novērtēšanai izmantotas aktuālākās SVF un EK prognozes.

Tautsaimniecības attīstība 2013. un 2014. gadā

2013. gada pirmajā pusē Latvijas tautsaimniecības izaugsme turpinājās, un IKP pieaugums joprojām bija viens no straujākajiem ES.

Kā iepriekš tika prognozēts, zemais pieprasījums ārējos tirgos ir ietekmējis Latvijas preču un pakalpojumu eksporta dinamiku – pieauguma tempi ir kļuvuši lēnāki. Eksporta iespēju sašaurināšanās ir ietekmējusi atsevišķas apstrādes rūpniecības nozares. Vienlaikus lielāks devums izaugsmē bija iekšzemes pieprasījumam. Stabili pieauguma tempi vērojami tādās lielās tautsaimniecības nozarēs kā būvniecība, tirdzniecība un komercpakalpojumi.

2013. gadā un 2014. gadā Latvijas tautsaimniecības izaugsme joprojām būs cieši atkarīga no eksporta iespējām, tāpēc lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību. SVF un EK prognozē, ka 2013. gadā pasaules valstu ekonomikas izaugsme būs lēnāka nekā prognozēts un varētu būt tikai nedaudz straujāka nekā 2012. gadā. Eiropā 2013. gadā izaugsme būs ļoti vāja un atveselšanās – pakāpeniska. Saglabājoties vājam pieprasījumam ārējos tirgos, Latvijas preču un pakalpojumu eksporta pieaugums būs mērenāks nekā iepriekšējos gados. Saglabājoties zemam pieprasījumam pēc Latvijas precēm, aizvien lielāka nozīme ir spējai palielināt konkurētspēju un atrast jaunas tirgus nišas.

Sagaidāms, ka aizvien lielāks ieguldījums izaugsmē būs iekšzemes pieprasījumam. Uzlabojoties situācijai darba tirgū, turpinās augt privātais patēriņš. Tajā pašā laikā straujāku privātā patēriņa kāpumu ierobežos lielās mājsaimniecību parādaistības. Privātā sektora investīcijas noteiks uzņēmēju nogaidošais noskoņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām, kā arī komercbanku piesardzīgā kreditēšanas politika.

2013. gadā un 2014. gadā visās tautsaimniecības pamatnozarēs sagaidāma izaugsme, tomēr atsevišķas nozarēs pieauguma tempi būs nedaudz lēnāki nekā 2012. gadā.

Vājais pieprasījums ārējos tirgos ietekmēs apstrādes rūpniecības, kā arī transporta un uzglabāšanas nozarē

izaugsmi. Tajā pašā laikā šajās nozarēs zemo pieprasījumu ārējos tirgos daļēji kompensēs ekonomisko aktivitāšu pieaugums iekšējā tirgū.

Augot privātajam patēriņam, turpinās palielināties uz iekšējo tirgu orientēto pakalpojumu nozaru devums ekonomikas izaugsmē. Pēc vairāku gadu stagnācijas mērens pieaugums sagaidāms arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs.

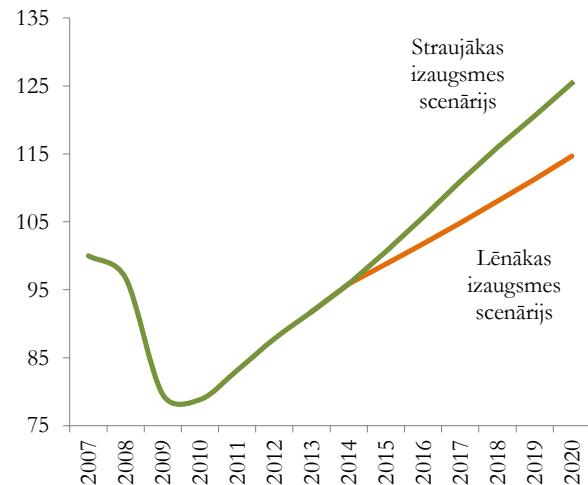
Ekonomikas ministrija prognozē, ka 2013. gadā un 2014. gadā Latvijas ekonomikas izaugsme būs nedaudz mērenāka nekā pēdējos divos gados, un IKP pieaugums varētu sasnieg 4,5% gadā. Tajā pašā laikā, neuzlabojoties ekonomiskajai situācijai ārējā vidē, Latvijas IKP pieauguma temps 2014. gadā varētu būt arī lēnāks.

2015.-2020. gada attīstības perspektīvas

Tautsaimniecības izaugsme vidējā termiņā galvenokārt būs atkarīga no ekonomiskās situācijas Eiropā un Latvijas valdības īstenotās struktūrpolitikas ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai.

3.34. attēls

Latvijas iekšzemes kopprodukta prognoze
(2007. gads = 100)

Latvijas ekonomika pārkārtojas uz ilgtspējīgu attīstības modeļi, kurā galvenais attīstības dzinējspēks ir eksports. Viens no svarīgākajiem ekonomiskās paradigmas maiņas jautājumiem ir ražošanas nozarē attīstības iespējas, kas savukārt ir atkarīgas no spējas veikt strukturālās izmaiņas nozarē. Tas ir nepieciešams priekšnosacījums, lai stiprinātu Latvijas konkurētspējīgās pozīcijas globālajos tirgos, vienlaikus palielinot eksporta groza ienesīgumu.

3.12. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojuma prognoze

	2012 fakts	2013	2014	2015-2020 (vidēji gadā)*
pieauguma tempi, % pret iepriekšējo gadu				
Iekšzemes kopprodukts	5,6	4,5	4,5	3,0 .. 4,6
Privātais patēriņš	5,4	5,0	5,0	3,0 .. 4,6
Valsts patēriņš	-0,2	0,6	1,4	2,0 .. 3,8
Kopējā pamatkapitāla veidošana	12,3	-0,5	3,6	3,3 .. 5,8
Eksports	8,3	3,0	4,0	3,1 .. 4,3
Imports	2,9	4,6	3,6	3,0 .. 4,7
struktūra, %				
Iekšzemes kopprodukts	100	100	100	100
Privātais patēriņš	62,1	61,9	62,2	61,7 .. 61,8
Valsts patēriņš	15,3	16,0	15,6	16,2 .. 16,4
Kopējā pamatkapitāla veidošana	23,5	23,0	23,1	23,6 .. 24,9
Krājumu izmaiņas	2,4	2,5	2,5	2,2 .. 2,4
Eksports	61,1	61,6	61,9	60,7 .. 59,4
Imports	64,4	64,9	65,4	64,4 .. 64,9
Eksporta-importa saldo	-3,3	-3,3	-3,4	-3,7 .. -5,5

* struktūra perioda beigās

Latvijas tautsaimniecības struktūrpolitikas galvenie mērķi vidējā termiņā ir saistīti ar noteiktām strukturālām izmaiņām tautsaimniecības resursu izvietojumā par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, uz eksportu vērstām nozarēm, lielākiem ieguldījumiem jaunās

tehnoloģijās, inovācijā un IKT, kā arī uzlabojumiem izglītības sistēmā un zinātnes atbalstam. Šo politikas pasākumu īstenošana stiprinās ekonomiskās izaugsmes potenciālu, paātrinot rūpniecības izaugsmi un paaugstinot tautsaimniecības produktivitāti.

3.13. tabula

Latvijas IKP prognoze nozaru griezumā
(reālais pieaugums procentos pret iepriekšējo gadu)

	2012 fakts	2013	2014	2015-2020 (vidēji gadā)
Iekšzemes kopprodukts	5,6	4,5	4,5	3,0 .. 4,6
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	6,9	1,0	3,9	1,7 .. 2,4
Apstrādes rūpniecība	9,3	2,2	4,7	3,6 .. 5,5
Pārējā rūpniecība	-2,0	1,4	3,4	1,9 .. 2,9
Būvniecība	14,6	4,9	4,5	3,6 .. 6,9
Tirdzniecība, izmitināšana	7,3	6,9	5,5	3,2 .. 4,8
Transports un uzglabāšana	4,0	5,4	5,0	2,7 .. 3,6
Citi komercpakalpojumi	3,4	5,1	4,3	3,4 .. 4,8
Sabiedriskie pakalpojumi	-0,6	1,4	2,6	1,7 .. 3,3

Latvijas darba tirgus elastīgums pēckrīzes periodā bija izšķirošs faktors pašreizējās izaugsmes nodrošināšanā. Darba samaksas un nodarbinātības samazināšana atbilstoši izlaides sašaurināšanai ļāva krīzes laikā uzlabot tautsaimniecības konkurētspēju.

Tomēr turpmākā izaugsme vairs nevar balstīties uz tik drastiskiem pasākumiem, un arvien lielāka nozīme būs darba tirgus kvalitatīviem uzlabojumiem, lai reāģētu uz galvenajiem tautsaimniecības attīstības izaicinājumiem – demogrāfiju (migrācija un darbaspēka novecošanās)

un darbaspēka izmaksu kāpumu. Nemot vērā negatīvās demogrāfijas tendences, turpmākajos gados darbaspēka pieejamības jautājumi, attīstoties ekonomikai, Latvijā klūs arvien aktuālāki (skaitit 5.3. nodalū). Darbaspēka trūkums nākotnē var klūt par izaugsmi bremzējošu faktoru.

Straujākas izaugsmes scenārijs paredz, ka ES ekonomikas izaugsme vidējā termiņā ir stabila un Latvijas ekonomikas konkurētspējas priekšrocības pamatā tiek balstītas uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitātes uzlabošanu un inovācijām,

mazākā mērā uz lētu darbaspēku un zemām resursu cenām. Straujākas izaugsmes scenārijā vidējā termiņā apstrādes rūpniecībai (un atbilstoši arī eksportam) saglabājas salīdzinoši strauji pieauguma tempi, kam pamatā ir gan Latvijas ražotāju konkurētspēja, gan stabils ārējais pieprasījums.

Vājākas izaugsmes scenārijs balstās uz pienēmumu, ka globālās ekonomikas attīstība ir neviendabīga un ES atkopšanās no krīzes ir lēna. Savukārt Latvijas tautsaimniecības konkurētspējas priekšrocības zemu izmaksu segmentos pakāpeniski tiek zaudētas.

4. MAKROEKONOMISKĀ STABILITĀTE

4.1. Valsts finanses

4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds

Ekonomiskās situācijas paslītināšanās Latvijā 2008. gadā un 2009. gadā, ko ietekmēja globālā finanšu krīze, būtiski paslītināja valsts fiskālo stāvokli (skatīt 4.1. tabulu). Lai nepielautu, ka situācija finanšu sektorā klūst nekontrolējama, Latvijā tika veikta apjomīga budžeta konsolidācija. Kopumā laika posmā no 2008. gada līdz 2012. gadam tika veikti fiskālās konsolidācijas pasākumi ar fiskālo ietekmi 16,9% apmērā no IKP, no kuriem aptuveni 6,7% no IKP

veido pasākumi, kas veikti ieņēmumu pusē, savukārt pasākumi izdevumu pusē kopumā sastāda aptuveni 10,2% no IKP. Vidēji gadā laika posmā no 2008. gada līdz 2012. gadam Latvija ir veikusi fiskālās konsolidācijas pasākumus 3,4% apmērā no IKP.

Valdības īstenoto budžeta konsolidācijas pasākumu rezultātā budžeta deficitis 2010. gadā un 2011. gadā samazinājās attiecīgi līdz 8,1% un 3,6% no IKP. 2012. gadā tas turpināja samazināties un bija 1,2% no IKP.

4.1. tabula

Vispārējās valdības budžets

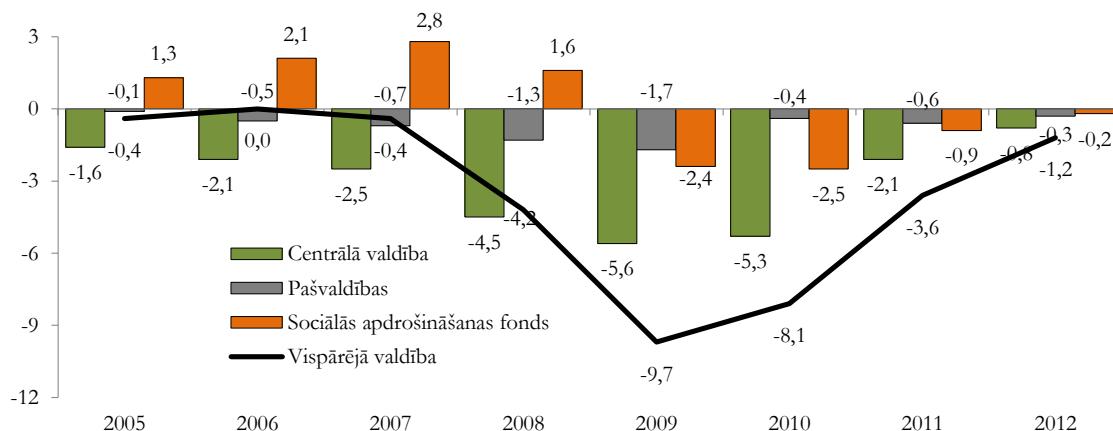
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ieņēmumi (milj. latu)	4208,0	5235,5	5605,8	4442,6	4512,8	4978,3	5468,1
(% pret IKP)	37,8	35,6	34,9	34,0	35,3	34,9	35,2
Izdevumi (milj. latu)	4263,2	5292,3	6286,9	5712,8	5549,6	5488,1	5661,7
(% pret IKP)	38,3	36,0	39,1	43,7	43,4	38,4	36,5
Bilance (milj. latu)	-55,1	-56,8	-681,0	-1270,1	-1036,9	-509,8	-193,6
(% pret IKP)	-0,5	-0,4	-4,2	-9,7	-8,1	-3,6	-1,2

Nemot vērā, ka 2012. gadā vispārējās valdības budžeta deficitis bija ievērojami zem 3% Māstrihtas kritērija, EK ir atcēlusi *Lēmumu 2009/591/EK par pārmerīga budžeta deficitā pastāvēšanu Latvija*. Strukturālais deficitis ir sasniedzis 0,5% līmeni, kas atbilst Latvijas nacionālajam vidēja termiņa budžeta bilances mērķim

strukturālā izteiksmē jeb MTO. Līdz ar to turpmāko gadu uzdevums vairs nav strukturālā deficitā samazināšana, bet gan noturēšana MTO līmenī, pieļaujot tikai tādas atkāpes, kas atbilst *Stabilitātes un izaugsmes paktam*.

4.1. attēls

Vispārējās valdības sektora budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem (% no IKP)

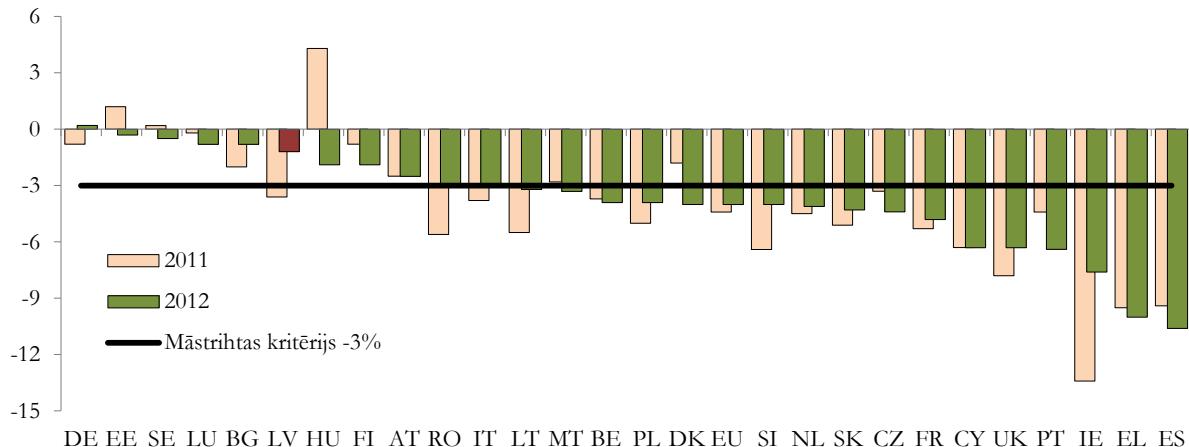
Vispārējās valdības budžeta deficitu pēdējos gados veido deficitis gan centrālās valdības budžetā, gan pašvaldību budžetā un arī Sociālās apdrošināšanas fondā (skatīt 4.1. attēlu). Līdz 2008. gadam sociālās apdrošināšanas budžetā bija pārpalikums, tomēr pēdējos gados tajā ir izveidojies deficitis.

2012. gadā ES valstu vidējais budžeta deficitā līmenis bija 4% no IKP (2011. gadā – 4,4% no IKP,

2010. gadā – 6,5% no IKP). 13 ES dalībvalstis budžeta stāvoklis 2012. gadā uzlabojās, 2 – palika nemainīgs un 12 – pasliktinājās. Lielākais vispārējās valdības budžeta deficitis pret IKP 2012. gadā bija fiksēts Spānijā un Grieķijā. Šajās valstis budžeta deficitis pārsniedza 10% no IKP. Vienīgi Vācijā bija budžeta pārpalikums.

4.2. attēls

Vispārējās valdības budžeta deficitis/pārpalikums 2011. un 2012. gadā ES valstis
(% no IKP)

Atbilstoši EK 2013. gada pavasara prognozēm budžeta situācija ES valstis gan 2013. gadā, gan 2014. gadā turpinās uzlaboties. 2013. gadā ES valstus vidējais budžeta deficitā līmenis tiek prognozēts 3,4% apmērā no IKP, bet 2013. gadā – 3,2% apmērā no IKP. 2013. gadā vislielākie budžeta deficitī, kas var pārsniegt 6% no IKP, ir sagaidāmi Īrijā, Spānijā, Kiprā un Lielbritānijā.

Saeimā 2013. gada valsts budžets tika pieņemts ar deficitu 1,4% apmērā no IKP. 2013. gada valsts budžeta prioritātes ir ekonomikas izaugsme, demogrāfiskās situācijas uzlabošana un atalgojuma palielināšana noteiktām sabiedriskajā sektorā strādājošo kategorijām.

Vienlaikus ar 2013. gada valsts budžeta apstiprināšanu Saeima pieņema arī *Vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013. -2015. gadam*. Valsts fiskālo politiku laika posmā no 2013. gada līdz 2015. gadam nosaka četri galvenie faktori:

- valdības deklarācijā noteiktā apņemšanās virzīties uz ekonomiskajā ciklā sabalansētu budžetu;
- saistības ievērot ES *Stabilitātes un izaugsmes pakta* noteiktos fiskālās politikas nosacījumus;
- nepieciešamība uzlabot priekšnoteikumus valsts ekonomiskajai izaugsmei;
- atrašanās pēckrīzes periodā.

Finanšu ministrijas prognozes, valdības politikai nemainoties, rāda, ka vispārējās valdības budžeta deficitis 2013. gadā būs 1,1% no IKP. Tieks plānots, ka 2014. un 2015. gadā vispārējās valdības deficitis nepārsniegs 0,9% no IKP.

Lai nodrošinātu ilgtspējīgas, pretcikliskas fiskālās politikas veidošanu, Saeimā ir pieņemts un 2013. gada 6. martā stājies spēkā *Fiskālās disciplīnas likums* (FDL), kurā ir noteikti saistoši fiskālie nosacījumi gan gadskārtējam valsts budžetam, gan vidēja termiņa budžetam. FDL ir iestrādātas arī jaunā *Līguma par stabilitāti, koordināciju un parvaldību ekonomikas un monetārajā savienībā* prasības, tādējādi nodrošinot arī pilnīgāku Latvijas sistēmas atbilstību ES līmeņa prasībām.

Lai šīs sistēmiski jaunās pieejas fiskālās politikas veidošanā un disciplīnas ievērošanā būtu ilglīcīgas, tai netiekot regulāri mainītai vai pat atceltais, ir sagatavoti arī grozījumi *Satversme. Grozījumus Satversmē* turpinā skaitīt Saeimas komisijās. 2012. gada 17. janvārī tas tika skaitīts Saeimas Juridiskajā komisijā, kā rezultātā *Satversmes* grozījumu virzīšana tālākai izskatīšanai ir atlīta uz laiku, kamēr darbu pabeigs Saeimas Juridiskās komisijas pārraudzībā izveidota darba grupa, kas strādās pie pašreiz iesniegto valsts pamatlīkuma grozījumu projektu alternatīvām.

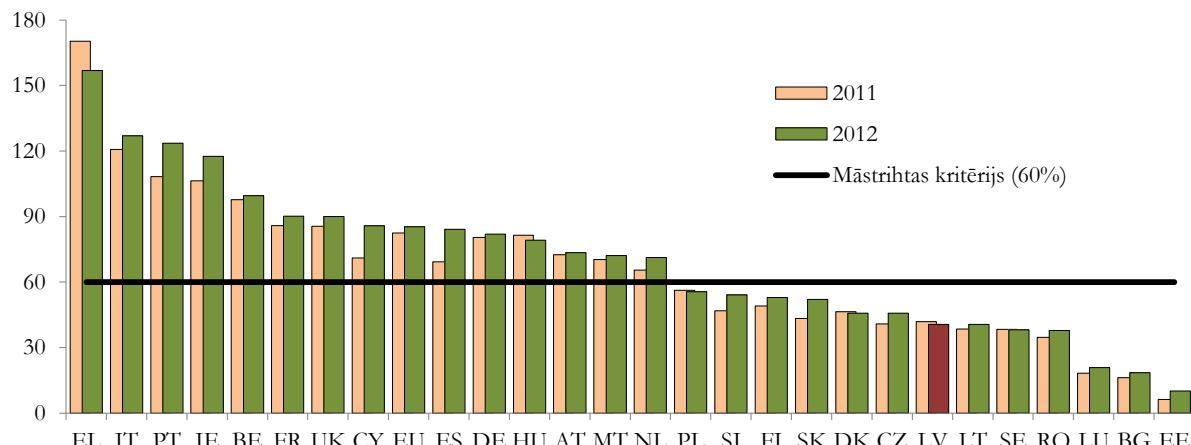
Vispārējās valdības parāda līmenis Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem ES (skatīt 4.3. attēlu).

2012. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 85,3% no IKP (2011. gadā – 82,5% no IKP, 2010. gadā – 80% no IKP). 14 ES dalībvalstis 2012. gadā valsts parāds bija lielāks par Māstrihtas kritēriju, kas ir 60% no IKP. Lielākais valsts parāds

pret IKP 2012. gadā bija fiksēts Grieķijā, Itālijā, Portugālē, Īrijā un Belģijā, bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā, Bulgārijā un Luksemburgā. Kā rāda EK 2013. gada pavasara prognozes, ES vidējais valsts parāda līmenis 2013. gadā palielināsies līdz 89,8% no IKP un turpinās kāpt arī 2014. gadā.

4.3. attēls

Vispārējās valdības parāds 2011. un 2012. gadā ES valstīs
(% no IKP)

Vispārējās valdības parāds Latvijā līdz 2007. gadam palielinājās mēreni. Sākot ar 2008. gadu, lai finansētu valsts finansiālās saistības, vispārējās valdības parāds sāka pieaugt strauji un 2010. gada beigās sasniedza 5682,1 milj. latu jeb 44,4% no IKP (skatīt 4.4. attēlu). 2011. gada beigās vispārējās valdības parāds bija 5974,4 milj. latu jeb 41,9% no IKP, bet 2012. gada beigās – 6309,2 milj. latu jeb 40,7% no IKP. Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ietekmē centrālās valdības parāds, kas uz 2012. gada beigām bija 6190,3 milj. latu.

Jāatzīmē, ka 2011. gada beigās sekmīgi tika noslēgta trīs gadus ilgā starptautiskā aizdevuma programma. Tās apjoms Latvijai tika plānots 7,5 miljardu eiro apmērā. Nenot vērā, ka valsts ekonomiskā un finanšu situācija uzlabojās, Latvijai nebija nepieciešams pilnā apmērā saņemt aizdevuma pieejamo finansējumu. Latvija ir izmantojusi 4,4 miljardus eiro.

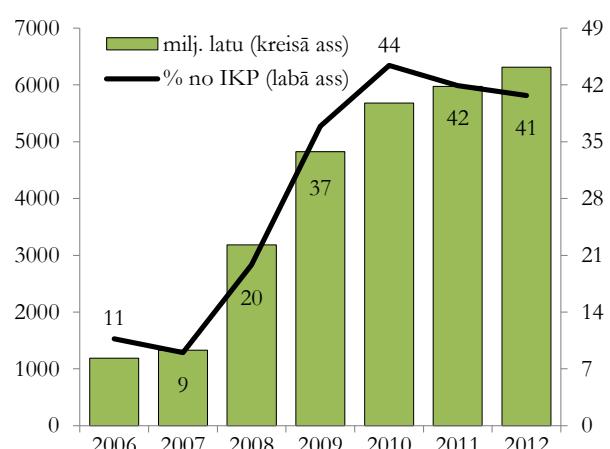
Latvija 2011. gada jūnijā un 2012. gada februārī veiksmīgi atgriezās starptautiskajos finanšu tirgos, attiecīgi emitējot desmit gadu obligācijas 500 milj. ASV dolāru un piecu gadu obligācijas 1 miljarda ASV dolāru vērtībā. Ar šīm emisijām apliecināta Latvijas spēja patstāvīgi finansēt budžeta vajadzības, un ir ielikts drošs pamats aizņēmumu sekmīgai pārfinansēšanai turpmākajos gados publiskajos finanšu un kapitāla tirgos.

2012. gada decembrī Latvija sekmīgi emitēja septiņu gadu obligācijas ārējos finanšu tirgos 1,25 miljardu latu apmērā, tādējādi turpinot

starptautiskās aizņēmuma programmas pārfinansēšanu un nostiprinot ārvalstu investoru bāzi ārējos tirgos.

4.4. attēls

Vispārējās valdības konsolidētais bruto parāds pēc nominālvērtības gada beigās

Veicot savlaicīgus aizņemšanās pasākumus atbilstoši vidējā termiņa stratēģijai, kā arī turpinot īstenot ilgtspējīgu fiskālo politiku, ir iespējams ar likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem pārfinansēt pašreiz uzņemtās centrālās valdības parāda saistības, kā arī ilgtermiņā panākt vispārējās valdības parāda līmeņa samazināšanos un stabilizēšanos ilgtspējīgā līmenī, pārliecinoši ievērojot Māstrihtas

līgumā noteikto vispārējās valdības parāda apjoma kritērijū.

Nemot vērā plānoto aizņemšanās stratēģiju, tiek prognozēts, ka vispārējās valdības parāda līmenis vidējā termiņā nepārsniegs Māstrihtas līgumā noteikto kritēriju, kas ir 60% no IKP.

4.1.2. Budžeta ieņēmumi¹

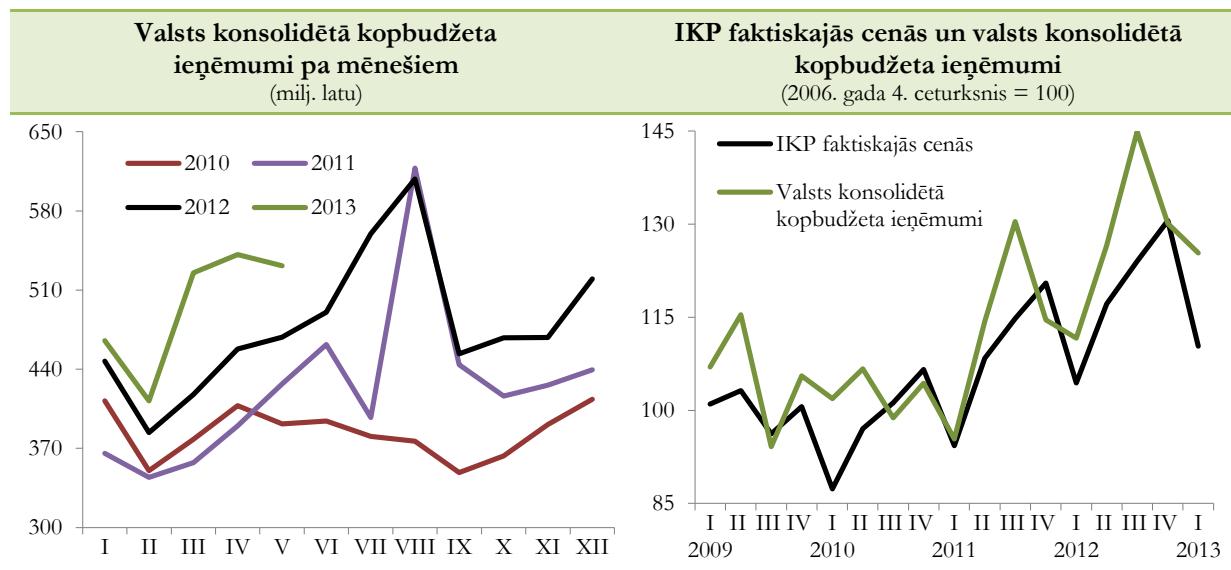
Pēc valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumu samazinājuma ekonomikas lejupslīdes laikā 2009. gadā un 2010. gadā, pakāpeniski atjaunojoties ekonomiskajām aktivitātēm, 2011. gadā budžeta ieņēmumi atsāka pieaugt. 2011. gadā tie veidoja 5087,3 milj. latu, kas bija par 480 milj. latu jeb 10,4% vairāk nekā iepriekšējā gadā. Arī 2012. gadā,

ekonomikai augot, pieauga konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi, un 2012. gadā tie bija 5742,8 milj. latu jeb par 12,9% lielāki nekā 2011. gadā.

2013. gada piecos mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi bija 2475,6 milj. latu, kas, salīdzinot ar 2012. gada pieciem mēnešiem, ir pieauguši par 13,8 procentiem.

Aptuveni $\frac{3}{4}$ daļas no visiem budžeta ieņēmumiem veido nodokļu ieņēmumi. Pārējos budžeta ienākumus veido nenodokļu ieņēmumi un ieņēmumi no ārvalstu finanšu palīdzības. 2012. gadā ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumi būtiski pieauga, salīdzinot ar 2011. gadu, kas skaidrojams ar deklarēto ES fondu līdzekļu atmaksu valsts budžetā saskaņā ar iepriekš plānoto.

4.5. attēls

2012. gadā nodokļu ieņēmumi bija 4289 milj. latu – par 410,7 milj. latu jeb 10,6% vairāk nekā 2011. gadā. Būtiskākais devums 2012. gadā bija nodarbinātības nodokļu pieaugumam, ko sekmēja nodarbinātības un darba samaksas pieaugums – pieauga valsts sociālo apdrošināšanas obligāto iemaksu un iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi, kā arī mazumtirdzniecības apgrozījuma rādītāju uzlabošanās, kas nodrošināja pievienotās vērtības nodokļu ieņēmumu pieaugumu. Būtiska loma nodokļu ieņēmumu pieaugumam bija arī VID veiktajiem nodokļu administrēšanas pasākumiem.

2013. gada piecos mēnešos nodokļu ieņēmumi, salīdzinot ar 2012. gada atbilstošo periodu, pieauga par 7,1% un bija 185 milj. latu.

No 2013. gada 1. janvāra stājas spēkā izmaiņas likumā *Par nodokļiem un noderām* attiecībā uz skaidras naudas lietošanas ierobežojumiem un transfertcenām.

2012. gadā, turpinot augt nodarbināto skaitam un darba samaksai, par 8,6%, salīdzinot ar 2011. gadu, pieauga **nodarbinātības nodokļu** ieņēmumi.

2013. gadā nodarbinātības nodokļu ieņēmumi turpina pieaugt, un piecos mēnešos tie bija par 8,3% lielāki nekā 2012. gada piecos mēnešos. Nodarbinātības nodokļi veido pusi no visiem nodokļu ieņēmumiem.

2012. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi bija 871,6 milj. latu, kas, salīdzinot ar 2011. gadu, pieauga par 10 procentiem.

2013. gada piecos mēnešos iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi bija 381,4 milj. latu, kas, salīdzinot ar 2012. gada pieciem mēnešiem, bija par 33,5 milj. latu jeb 9,6% vairāk.

¹ Nodalā izmantoti Valsts kases oficiālie mēnešu pārskatu dati

4.2. tabula

	2008	2009	2010	2011	2012
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	35,6	36,2	36,0	35,6	37,0
I Nodokļu ieņēmumi	29,4	26,9	26,7	27,2	27,6
1. Netiešie nodokļi	10,5	10,1	10,2	10,2	10,5
– pievienotās vērtības nodoklis	6,9	6,1	6,5	6,7	7,2
– akcīzes nodoklis	3,4	3,9	3,6	3,4	3,2
– muitas nodoklis	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
2. Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokļi	10,0	7,6	7,8	7,7	7,9
– uzņēmumu ienākuma nodoklis	3,1	1,5	0,9	1,4	1,6
– iedzīvotāju ienākuma nodoklis	6,4	5,6	6,2	5,5	5,6
– nekustamā īpašuma nodoklis	0,4	0,6	0,7	0,8	0,8
3. Sociālās apdrošināšanas iemaksas	8,7	8,9	8,6	8,6	8,5
4. Pārejie nodokļi	0,3	0,2	0,2	0,6	0,6
II Citi ieņēmumi	6,2	9,3	9,3	8,5	9,4

No 2013. gada 1. janvāra iedzīvotāju ienākuma nodokļa pamatlīme tika samazināta no 25% uz 24%. Savukārt no 2013. gada 1. jūlija tiek plānots palielināt iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojuma apmēru par apgādībā esošu personu (no līdzsinējiem 70 uz 80 latiem mēnesī). Darbaspēka nodokļu reformas mērķis ir Baltijas valstu konkurencē par investīcijām un darba vietām nodrošināt Igaunijai un Lietuvai izmaksu ziņā līdzvērtīgus darbaspēka nodokļus. Samazinot darbaspēka nodokļu kopējo slogu, samazināsies arī nabadzības un strukturālā bezdarba riski, kā arī ēnu

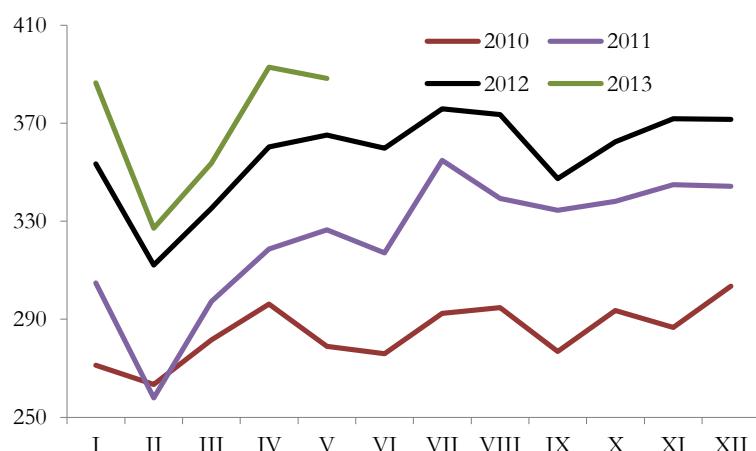
ekonomika un motivācija izvairīties no nodokļu nemaksāšanas.

2012. gadā ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām bija 1324 milj. latu jeb 7,7% vairāk nekā 2011. gadā.

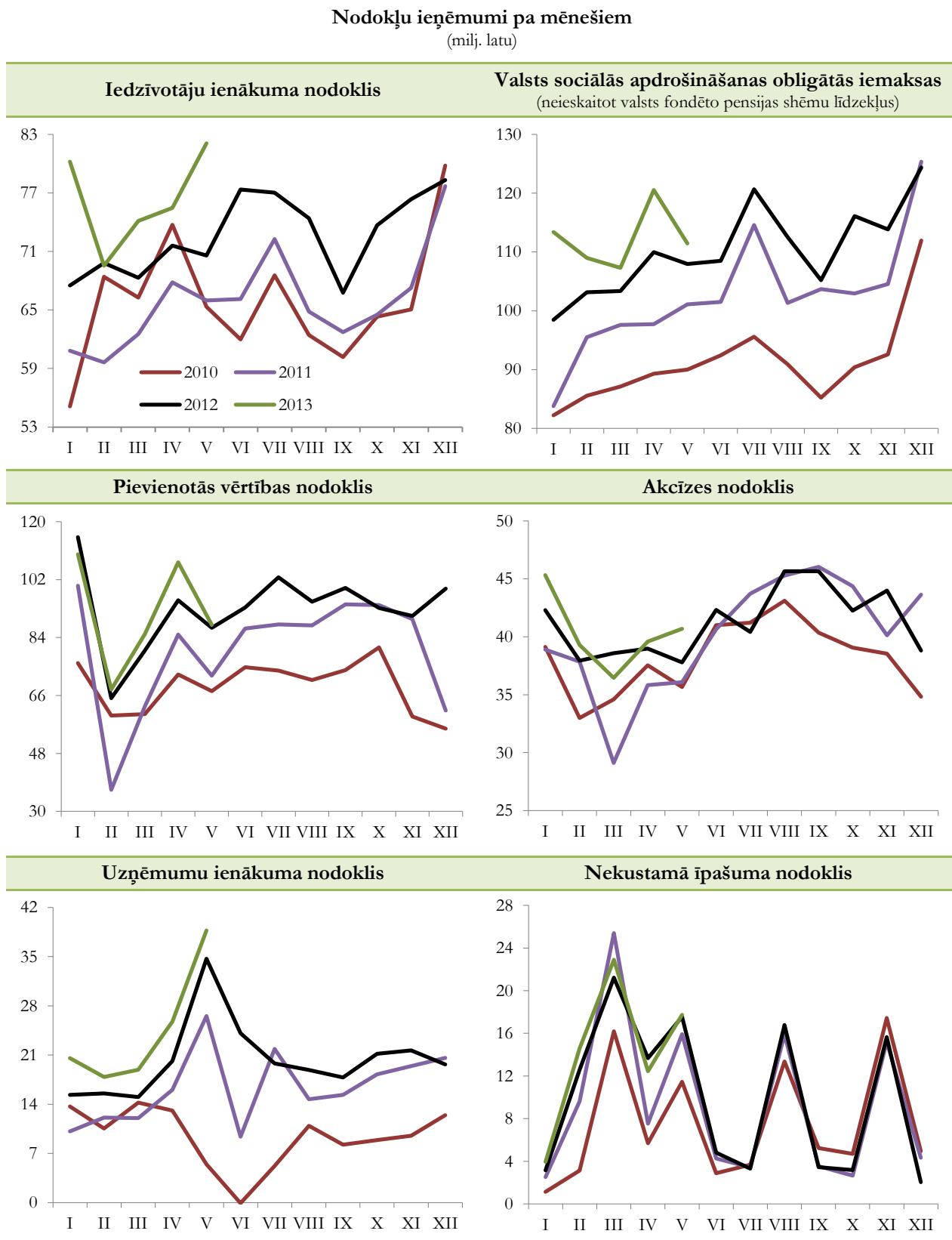
2013. gada piecos mēnešos ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām turpināja pieaugt, un bija 561,7 milj. latu, kas, salīdzinot ar 2012. gada atbilstošo periodu, pieauga par 7,4 procentiem.

4.6. attēls

Kopējie nodokļu ieņēmumi pa mēnešiem
(milj. latu)

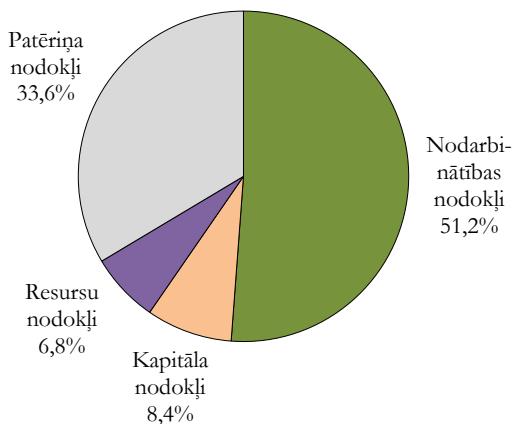

4.7. attēls

4.8. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta nodokļu ieņēmumu sadalījums pa nodokļu grupām 2012. gadā (%)

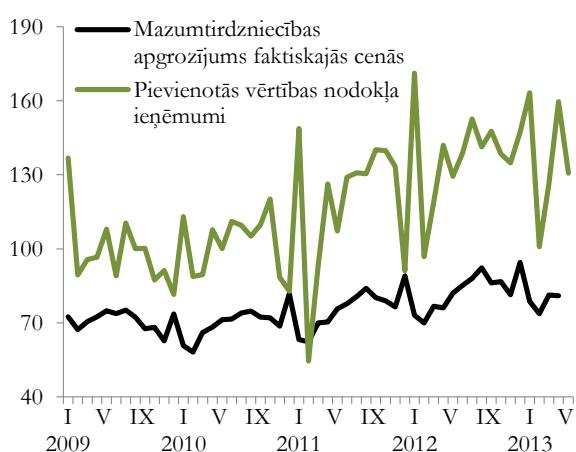
Patēriņa nodokļu ieņēmumi veido trešdaļu no visiem nodokļu ieņēmumiem. Privātā patēriņa kāpuma un līdz ar to arī mazumtirdzniecības apgrozījuma pieauguma rezultātā 2012. gadā patēriņa nodokļu ieņēmumi valsts budžetā bija par 13,3% lielāki nekā 2011. gadā.

2013. gada piecos mēnešos patēriņa nodokļu ieņēmumi bija par 4,4% lielāki nekā 2012. gada atbilstošajā periodā.

2012. gadā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi bija 1116,6 milj. latu, kas, salīdzinot ar 2011. gadu, pieauga par 16,5 procentiem.

4.9. attēls

Mazumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās un pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi (2008. gada decembris = 100)

2013. gada piecos mēnešos pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi bija 458,1 milj. latu, kas ir par 3,4% lielāki nekā 2012. gada atbilstošajā periodā.

No 2012. gada 1. jūlija pievienotās vērtības nodokļa pamatlīkme tika samazināta no 22% uz 21%, lai sekmētu konkurētspēju un mazinātu inflācijas spiedienu, kā arī tuvinātu Latviju pārējo Baltijas valstu piemērotajām likmēm (Lietuvā – 21%, Igaunijā – 20%).

No 2013. gada 1. janvāra stājās spēkā jaunais *Pievienotās vērtības nodokļa likums*. Jaunais likums neparedz būtiskas izmaiņas, un kopumā nemainās arī pievienotās vērtības nodokļa piemērošana. Likuma izmaiņas galvenokārt redakcionāli precizē pašlaik spēkā esošās likuma *Par pievienotās vērtības nodokļi* normas, precizē vai paskaidro lietoto terminoloģiju, novērš interpretācijas iespējas, precizē administratīvās procedūras. Ir ieviestas arī *Eiropas Padomes direktīvu* normas, ar kurām ir mainīti atsevišķi PVN rēķinu līdzšinējie izrakstīšanas nosacījumi un transportlīdzekļu iznomāšanas vietas noteikšana. Likums paredz ieviest vairākas nodokļu maksātājiem labvēlīgas PVN piemērošanas normas, piemēram, izvēles iespēja piemērot PVN lietotā nekustamā īpašuma darījumos, tiesības neveikt priekšnodokļa korekciju īpašuma iznīcināšanas vai zādzības gadījumā, kā arī par saimnieciskās darbības ietvaros izsniegtajām mazas vērtības dāvanām vai preču paraugiem, tiesības pircējam vai pakalpojuma saņēmējam pašam izrakstīt sev PVN rēķinu, kā arī līdz 22 eiro ir paaugstināta ar PVN neapliekamā preču sūtījuma vērtība, u.c.

Lēnākos tempos 2012. gadā auga akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi (alkoholiskie dzērieni, tabaka, u.c. akcīzes preces). 2012. gadā nodokļa ieņēmumi bija 215 milj. latu, kas ir par 1,6 milj. latu jeb 0,8% vairāk nekā 2011. gadā.

2013. gada piecos mēnešos akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi pieauga par 7,1%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu.

Saistībā ar plānoto eiro ieviešanu 2014. gada 1. janvārī 2013. gadā tiek plānots veikt izmaiņas likumā *Par akcīzes nodokļi*, kurā tiks precizētas dažas likuma normas, ar ko tiks novērstī atsevišķi pārpratumi to piemērošanā.

Kapitāla nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos 2012. gadā bija 8,4%. Salīdzinājumā ar citām nodokļu grupām kapitāla nodokļu ieņēmumi 2012. gadā pieauga straujāk. Kopumā 2012. gadā kapitāla nodokļi tika iekasēti par 17,8% vairāk nekā 2011. gadā.

2013. gada piecos mēnešos, salīdzinot ar 2012. gada atbilstošo periodu, kapitāla nodokļu ieņēmumi ir palielinājušies par 14,5 procentiem.

Straujo kapitāla nodokļu ieņēmumu pieaugumu var skaidrot ar zemo bāzes efektu. Krīzes laikā, ievērojami sašaurinoties uzņēmējdarbības aktivitātēm un palielinoties maksātnespējīgo uzņēmumu skaitam, uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi ievērojami saruka. Savukārt nekustamā īpašuma nodokļa likmes

palielināšana budžeta konsolidācijas laikā deva salīdzinoši mazāku efektu, jo šī nodokļa īpatsvars ir salīdzinoši neliels.

2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, ieņēmumi no uzņēmumu ienākuma nodokļa pieauga par 47,4 milj. latu jeb 24,1%. Savukārt nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, pieauga par 7,2 milj. latu jeb 6,5% un bija 117,4 milj. latu.

2013. gada piecos mēnešos ieņēmumi no uzņēmumu ienākuma nodokļa bija 121,8 milj. latu, kas ir par 20,9% lielāki nekā 2012. gada atbilstošajā periodā, savukārt nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi 2013. gada piecos mēnešos, salīdzinot ar 2012. gada pieciem mēnešiem, pieauga par 5% un bija 71,6 milj. lati.

Izmaiņas likumā *Par uzņēmumu ienākuma nodokli* paredz ka, sākot ar 2013. gada 1. janvāri, ar uzņēmumu ienākuma nodokli netiks apliktas nerezidentiem (kapitālsabiedrībām) izmaksātās un no nerezidentiem saņemtās dividendes. Šo normu neattiecinās uz zemu nodokļu vai beznodokļu valstu maksājumiem. Sākot ar 2014. gada 1. janvāri, ar uzņēmumu ienākuma nodokli netiks apliktai nerezidentiem veiktie procentu maksājumi un maksājumi par intelektuālā īpašuma izmantošanu. Taksācijas periodu zaudējumus, kas radušies, sākot ar 2008. gadu, varēs segt neierobežotu laika periodu.

Likumā *Par nekustamā īpašuma nodokli* ir veiktas izmaiņas, kas paredz pašvaldībām tiesības ar saistošiem noteikumiem noteikt nodokļa likmi no 0,2 līdz 3% no nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības. Nodokļa likme var pārsniegt 1,5% robežu tikai gadījumos, ja nekustamais īpašums netiek apsaimniekots atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai.

Resursu nodokļu grupa ir mazākā nodokļu grupa, un 2012. gadā tā veidoja 6,8% no visiem nodokļu ieņēmumiem. 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, resursu nodokļu ieņēmumi pieauga lēnāk nekā citās nodokļu grupās – par 4,8 procentiem.

2013. gada piecos mēnešos resursu nodokļu ieņēmumi ir palikuši 2012. gada atbilstošā perioda līmenī.

2012. gadā ieņēmumi no akcīzes nodokļa par naftas produktiem un dabas gāzi bija 279,7 milj. latu, – par 4,3% vairāk nekā 2011. gadā. Turpretim ieņēmumi no dabas resursu nodokļa šajā pašā laikā pieauga par 18,4 procentiem.

2013. gada piecos mēnešos ieņēmumi no akcīzes nodokļa par naftas produktiem un dabas gāzi ir palikuši 2012. gada atbilstošā perioda līmenī, savukārt dabas resursa nodokļa ieņēmumi ir pieauguši par 9,9%, salīdzinot ar 2012. gada atbilstošo periodu.

Sakarā ar eiro ieviešanu 2013. gadā tiek plānots veikt grozījumus likumā *Par akcīzes nodokli*, lai precizētu likuma normas, kas saistītas ar naftas produktiem un

dabasgāzi. 2013. gadā ir paredzēts veikt grozījumus likumā *Par vieglo automobiļu un motociklu nodokli, Elektroenerģijas nodokļa likumā*, MK noteikumos *Elektroenerģijas nodokļa atbrīvojumu piemērošanas kārtība*.

4.1.3. Budžeta izdevumi

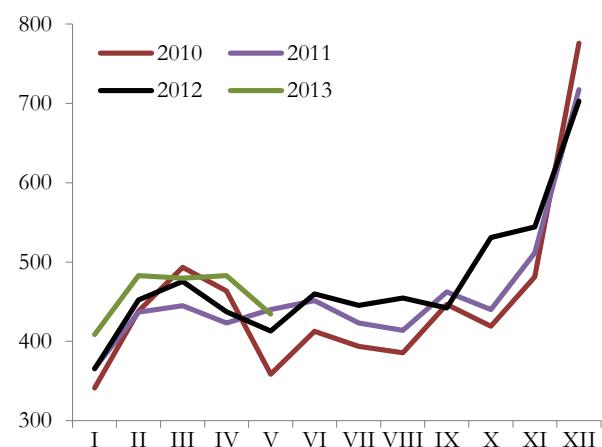
Pēc apjomīgas izdevumu samazināšanas ekonomiskās krīzes laikā 2011. gadā **valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi** nedaudz pieauga (par 2,3%). To galvenokārt noteica kapitālo izdevumu pieaugums gan valsts, gan pašvaldību budžetos saistībā ar ES fondu aktīvu īstenošanu.

Arī 2012. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pieauga, tomēr jāatzīmē, ka izdevumi pieauga ievērojami lēnāk nekā pieauga ienākumi. 2012. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi bija 5723,6 milj. latu, kas bija par 191,4 milj. latu jeb 3,5% vairāk nekā 2011. gadā.

2013. gada piecos mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi turpina pieaugt un, salīdzinot ar 2012. gada atbilstošo periodu, ir palielinājušies par 6,8 procentiem.

4.10. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pa mēnešiem (milj. latu)

2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, **izdevumi subsīdijām un dotācijām** pieauga par 4 procentiem.

Jāatzīmē, ka izdevumi subsīdijām un dotācijām palielinājās arī ekonomiskās krīzes laikā. Tas lielā mērā bija saistīts ar pieaugošo bezdarbnieku skaitu un izmaksātajiem bezdarbnieku pabalstiem, no sabiedriskā sektora atbrīvoto darbinieku atlaišanas pabalstu izmaksām, kā arī sociālajiem pabalstiem. Vienīgi 2010. gadā, ekonomiskajai situācijai stabilizējoties, arī izdevumi subsīdijām un dotācijām samazinājās (par 6,7%).

Kopumā 2012. gadā izdevumi subsīdijām un dotācijām veidoja 45,3% no visiem budžeta izdevumiem, kas bija par 7,6 procentpunktiem vairāk nekā 2008. gadā.

2013. gada piecos mēnešos, salīdzinot ar 2012. gada atbilstošo periodu, izdevumi subsīdijām un dotācijām pieauga par 5,3 procentiem.

Krīzes laikā, īstenojot budžeta izdevumu samazināšanu, vieni no pirmajiem tika ierobežoti **kapitālie izdevumi**. Jau 2008. gadā kapitālie izdevumi bija mazāki nekā gadu iepriekš, un būtiski tie tika samazināti arī 2009. gadā un 2010. gadā. Kopš 2011. gada saistībā ar ES fondu aktīvu apguvi kapitālie izdevumi palielinās. 2012. gadā kapitālie izdevumi bija par 1,2% lielāki nekā 2011. gadā.

Neraugoties uz pieaugumu pēdējos gados, salīdzinājumā ar 2008. gadu kapitālo izdevumu īpatsvars kopejtos izdevumos būtībā nav mainījies – 2012. gadā tie veidoja caurmērā 10% no visiem valsts budžeta izdevumiem.

2013. gada piecos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, kapitālie izdevumi ir samazinājušies par 1,3 procentiem.

Visbūtiskāk krīzes laikā tika mazināti **kārtējie izdevumi**. Lai samazinātu valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumus, tika veikta valsts pārvaldes un atsevišķu nozaru optimizācija – ministriju darbinieku skaita, kā arī valsts aģentūru un slimnīcu skaita samazināšana. 2008. gadā kārtējie izdevumi veidoja vairāk nekā pusē no visiem budžeta izdevumiem, 2012. gadā to īpatsvars veidoja vien 43,7 procentus.

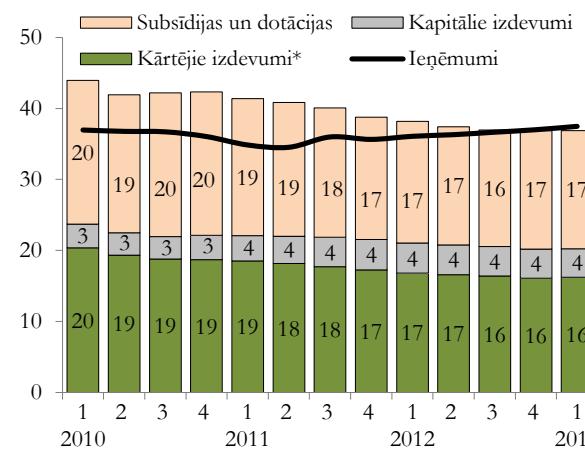
Jāatzīmē, ka gan 2011. gadā, gan 2012. gadā kārtējie izdevumi būtībā nepalielinājās.

2013. gada piecos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, kārtējie izdevumi ir palielinājušies par 7,5 procentiem.

4.11. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi un izdevumi

(četru ceturkšņu slīdošais vidējais, % no IKP)

* kopā ar maksājumiem par aizņēmumiem un kredītiem, kā arī maksājumiem ES

Atbilstoši budžeta izdevumiem pēc funkcionālajām kategorijām 2012. gadā lielākais īpatsvars bija sociālajai aizsardzībai – 28,2% no visiem izdevumiem, ekonomiskajai darbībai – 18,6%, izglītībai – 16,6% un izdevumiem vispārējiem valdības dienestiem – 13,3%. Savukārt vismazākais īpatsvars no visiem izdevumiem bija aizsardzībai – 2% un vides aizsardzībai – 2,3 procenti.

4.3. tabula

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pēc valdības funkcijām (procentos)

	2009		2010		2011		2012	
	struktūra	pret IKP						
Izdevumi – pavisam	100	43,0	100	42,3	100	38,8	100	36,9
Vispārējie valdības dienesti	14,8	6,4	13,4	5,7	12,1	4,7	13,3	4,9
Aizsardzība	2,4	1,0	2,0	0,8	2,3	0,9	2,1	0,8
Sabiedriskā kārtība un drošība	4,5	1,9	4,4	1,8	4,4	1,7	4,5	1,7
Ekonomiskā darbība	15,7	6,7	16,0	6,8	19,0	7,4	18,6	6,9
Vides aizsardzība	2,2	0,9	1,1	0,5	2,5	1,0	2,3	0,9
Pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	2,1	0,9	2,5	1,1	3,0	1,2	3,0	1,1
Veselība	7,5	3,2	7,2	3,1	7,8	3,0	7,8	2,9
Atpūta, kultūra un reliģija	3,4	1,5	2,9	1,2	3,2	1,3	3,5	1,3
Izglītība	19,6	8,4	16,7	7,1	17,1	6,6	16,6	6,1
Sociālā aizsardzība	27,9	12,0	33,8	14,3	28,5	11,0	28,2	10,4

Salīdzinot pašreizējo izdevumu struktūru ar 2008. gada struktūru, vienīgi izdevumu īpatsvars sociālās aizsardzības jomā ir pieaudzis (par gandrīz 9 procentpunktiem). Pārējo funkcionālo kategoriju izdevumu īpatsvars kopējos valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumos ir samazinājies.

Sabiedrisko pieprasījumu veido valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegtie sabiedrisko pakalpojumu apjoms, kā arī valsts investīcijas, kas ir kapitālieguldījumi par budžeta līdzekļiem.

Visstraujāk sabiedriskais pieprasījums samazinājās 2009. gadā (par 13,3%). Ievērojams samazinājums bija vērojams arī 2010. gadā, kad sabiedriskais pieprasījums saruka vēl par gandrīz 10%. Turpretim 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, sabiedriskais pieprasījums pieauga par 6,2%, ko galvenokārt noteica straujš centrālās valdības izdevumu pieaugums kopējā pamatkapitāla veidošanai. Savukārt 2012. gadā, valdībai turpinot ierobežot valsts budžeta izdevumus, sabiedriskais pieprasījums samazinājās par 1,7 procentiem.

4.4. tabula

Sabiedriskais pieprasījums

	Procentos pret IKP				Izmaiņas pret iepriekšējo gadu, %			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Sabiedriskais pieprasījums	23,8	22,1	22,0	19,2	-13,3	-9,7	6,2	-1,7
<i>Valsts patēriņš</i>	19,6	18,4	17,7	15,3	-9,4	-7,9	1,1	-0,2
– centrālā valdība*	10,5	10,7	10,0	8,5	-10,6	-0,5	-2,1	-1,1
– pašvaldības	9,1	7,7	7,8	6,8	-8,0	-16,5	5,4	1,0
<i>Kopējā pamatkapitāla veidošana</i>	4,3	3,7	4,3	3,9	-24,1	-15,8	24,9	-6,1
– centrālā valdība*	1,5	1,2	1,8	1,7	-25,4	-26,1	68,5	-3,2
– pašvaldības	2,7	2,5	2,4	2,2	-23,3	-10,0	4,6	-8,2

* kopā ar sociālās apdrošināšanas fondu

4.2. Cenas

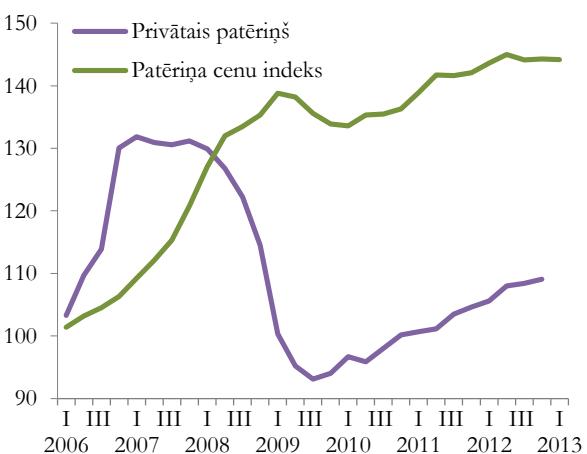
4.2.1. Patēriņa cenas

4.12. attēls

2012. gadā, neskatoties uz Latvijas izaugsmi, kas bija straujākā starp ES dalībvalstīm, patēriņa cenas kopumā saglabāja mērenu pieaugumu tuvu sezonālo svārību līmenim. 2012. gadā patēriņa cenas pieauga par 1,6%, un to pieaugums bija 2,5 reizes lēnāks nekā 2011. gadā. Cenu pieaugumu 2012. gadā galvenokārt noteica administratīvi regulējamo cenu palielinājums, pārtikas un degvielas cenu pieaugums.

Arī 2013. gada sākumā cenu pieaugums bija mērens. 2013. gada piecos mēnešos patēriņa cenas pieauga par 0,3%, kas bija septiņas reizes lēnāks nekā šajā periodā iepriekšējā gadā. Bet 2013. gada maijā, salīdzinot ar 2012. gada maiju, bija vērojama deflācija.

Privātais patēriņš un patēriņa cenu indekss (2005. gada 4. ceturksnis = 100)

4.5. tabula

**Patēriņa cenu pārmaiņas pa mēnešiem
(procēntos)**

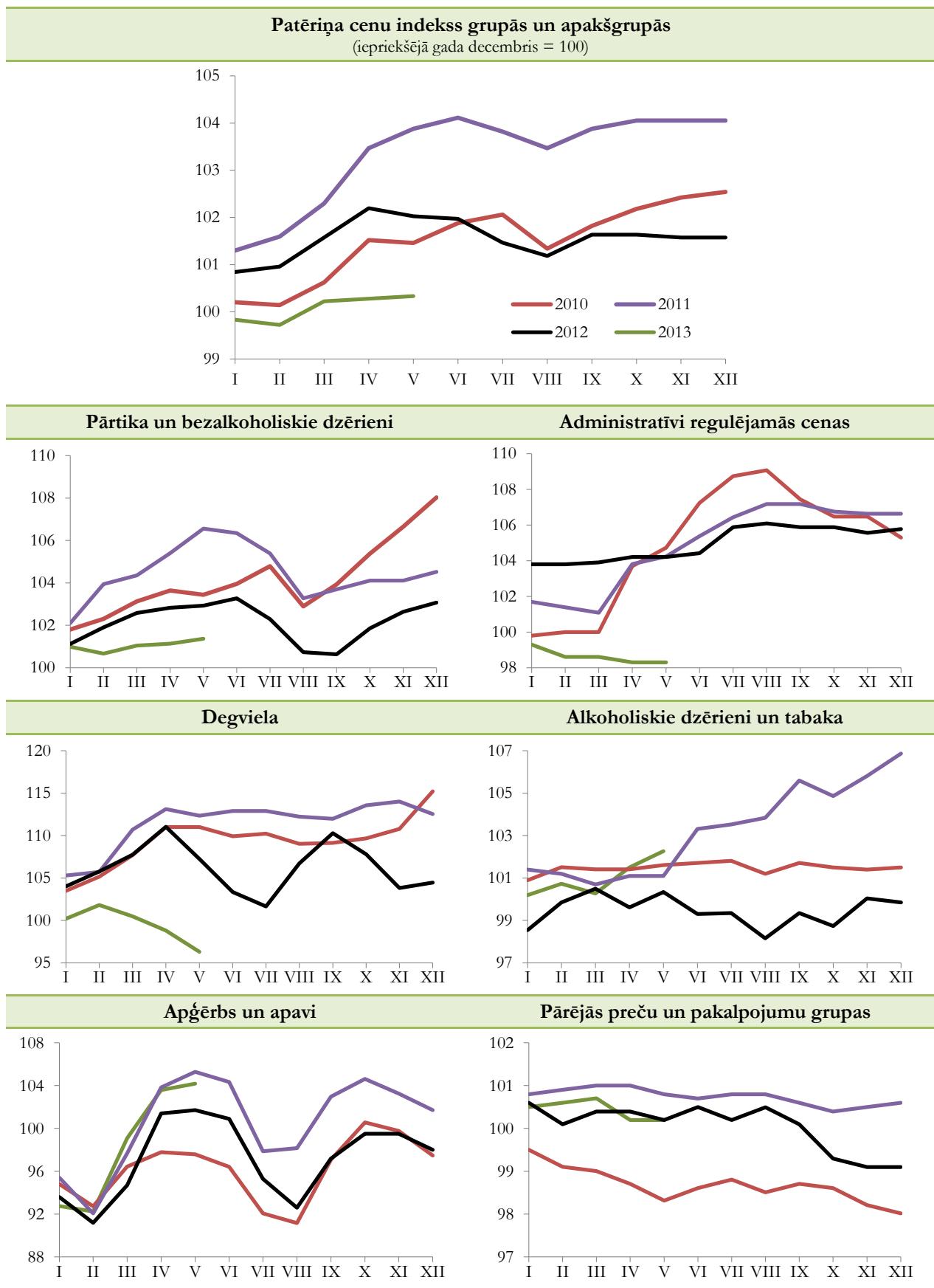
		Salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi	Salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi	Vidēji gada laikā
2012	Janvāris	0,8	3,6	4,4
	Februāris	0,1	3,4	4,3
	Marts	0,6	3,3	4,2
	Aprīlis	0,6	2,8	4,1
	Maijs	-0,2	2,2	3,8
	Jūnijss	-0,1	1,9	3,6
	Jūlijs	-0,5	1,7	3,4
	Augusts	-0,3	1,7	3,1
	Septembris	0,5	1,8	2,9
	Oktobris	0,0	1,6	2,7
	Novembris	-0,1	1,6	2,5
	Decembris	0,0	1,6	2,3
2013	Janvāris	-0,2	0,6	2,0
	Februāris	-0,1	0,3	1,8
	Marts	0,5	0,2	1,5
	Aprīlis	0,0	-0,4	1,2
	Maijs	0,1	-0,1	1,0

Cenu ietekmējošie faktori 2013. gada piecos mēnešos bija:

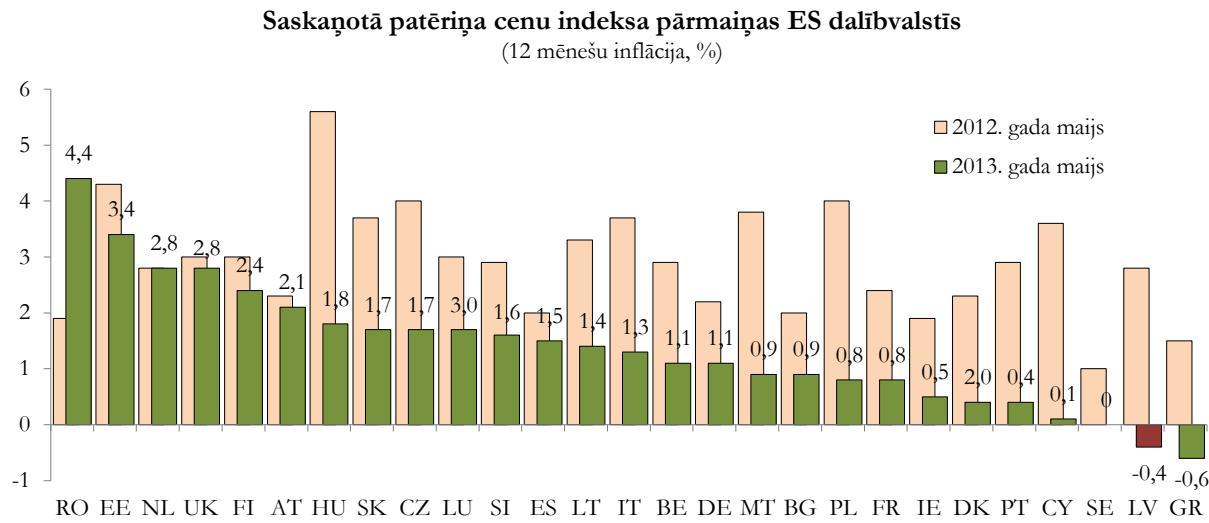
- pārtikas cenas, kas 2013. gada piecos mēnešos pieauga par 1,4% un kopējo cenu līmeni paaugstināja par 0,3 procentpunktiem. Pārtikas precēm cenu izmaiņas lielā mērā nosaka cenu svārstības pasaulei. Jāatzīmē, ka arī pasaules pārtikas cenām šī gada piecos mēnešos bija vērojams neliels pieaugums, ko ietekmēja ļoti straujš piena produktu cenu kāpums martā un aprīlī saistībā ar cenu pieaugumu Jaunzēlandē, kas ir lielākā šo produktu eksportētāja pasaule. Bet tā kā Latvija neiepērk piena produktus no šīs valsts, tad tas neietekmēja Latvijas piena produktu cenas. 2013. gada maijā pasaules cenas pārtikas precēm bija par 2% augstākas, salīdzinot ar 2012. gada decembri;
- apģērbu un apavu cenu pieaugums bija viens no augstākajiem šajā periodā pēdējo 10 gadu laikā (tikai 2011. gada piecos mēnešos pieaugums bija lielāks). 2013. gada piecos mēnešos apģērbu un apavu cenas palicinājās par 4,2%, kas par 0,2 procentpunktiem paaugstināja kopējo cenu līmeni. Tas lielā mērā skaidrojams ar augošo privāto patēriņu un izejvielu sadārdzināšanos. Pasaules cenas kokvilnai šī gada piecos mēnešos pieauga par gandrīz 11%, savukārt vilnai cenu pieaugums bija viens no zemākajiem pēdējo pieciu gadu laikā;

- cenu kāpums alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai, kas bija augstākais pieaugums kopš 2009. gada. 2013. gada piecos mēnešos cenas alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai pieauga par 2,3%, kas kopējo cenu līmeni paaugstināja par 0,2 procentpunktiem;
- naftas produktu cenu kritums pasaulei martā-aprīlī, kas bija straujāks nekā cenu pieaugums gada divos mēnešos, būtiski ietekmēja degvielas cenu dinamiku Latvijā. Janvāri-februārī degvielas cenas pieauga – abos mēnešos kopā par 1,8%, tomēr martā-maijā tās samazinājās par 5,4%. Kopš 2012. gada decembra degvielas cenas ir samazinājušās par 3,7% un par 0,2 procentpunktiem samazināja kopējo cenu līmeni. Pasaules naftas cenas šī gada piecos mēnešos samazinājās par gandrīz 1%. Kopumā transporta grupā kopš 2012. gada decembra cenas ir samazinājušās par 2,6%, kas kopējo patēriņa cenu līmeni samazināja par 0,4 procentpunktiem;
- tā kā šogad janvārī un aprīlī netika celtas administratīvi regulējamās cenas, šī gada piecos mēnešos bija vērojams ar mājokļa uzturēšanu saistīto cenu kritums par 0,9%, kas kopējo patēriņa cenu līmeni samazināja par 0,2 procentpunktiem. Cenu kritumu ietekmēja cenu samazināšanās dabasgāzei, kā rezultātā tās samazinājās arī siltumenerģijai.

4.13. attēls

4.14. attēls

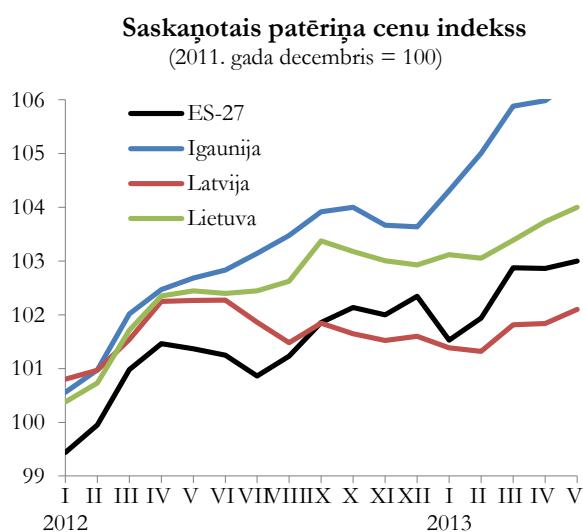

Avots: Eurostat

Arī turpmāk patēriņa cenu izmaiņas Latvijā lielā mērā būs atkarīgas no cenu tendencēm pasaulei. Lai arī pēdējos mēnešos patēriņa cenas samazinās, tomēr pieaug patēriņtāju inflācijas gaidas saistībā ar plānoto eiro ieviešanu. Ekonomikas ministrija prognozē, ka kopumā 2013. gadā sagaidāma zema inflācija pie nosacījuma, ja pasaules pārtikas un naftas produktu cenas saglabās pašreizējo tendenci un nav sagaidāms to straujs pieaugums.

2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, vidējais cenu līmenis ES pieauga par 2,6%. To tāpat kā Latvijā noteica pārtikas un enerģijas cenu pieaugums.

4.15. attēls

2013. gada maijā, salīdzinot ar 2012. gada maiju, cenu līmenis ES valstīs pieauga straujāk nekā Latvijā – par 1,4%. Cenu inflācija visstraujāk pieauga Rumānijā, un tā bija vienīgā valsts, kurā inflācija pieauga. Pārējās valstīs šī gada maijā inflācija samazinājās, salīdzinot ar iepriekšējā gada maiju.

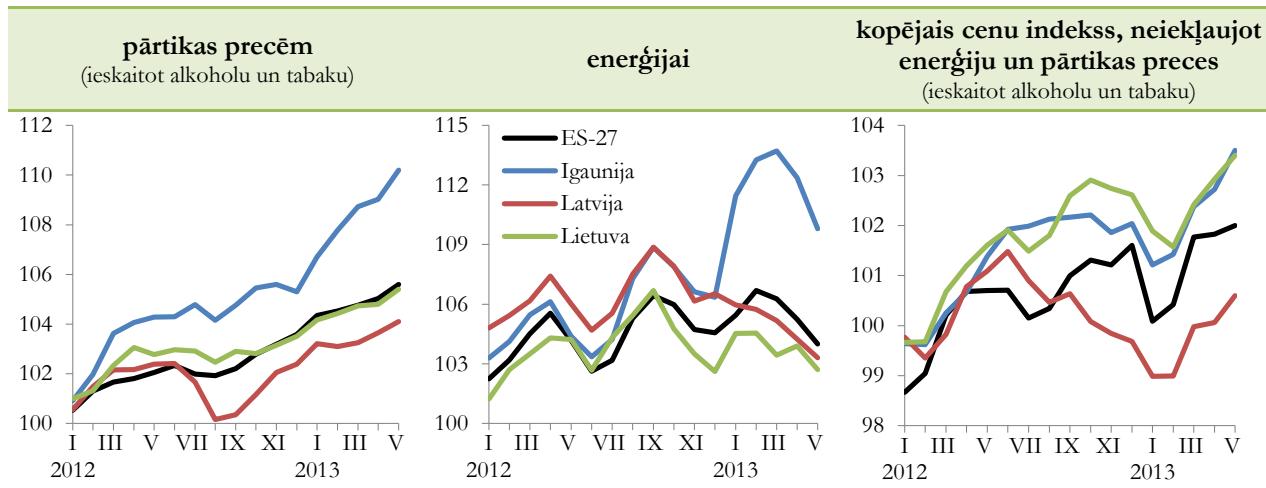
Salīdzinot Baltijas valstis, straujākais patēriņa cenu pieaugums 2013. gada maijā, salīdzinot ar 2012. gada maiju, bija Igaunijā (par 3,4%). Lietuvā patēriņa cenas pieauga par 1,4%. Savukārt Latvijā patēriņa cenas samazinājās par 0,4%. 2013. gada maijā, salīdzinot ar 2012. gada maiju, Baltijas valstīs patēriņa cenas pārtikas produktu grupā turpināja pieaugt, bet enerģijas grupā tās pieauga tikai Igaunijā. Nemot vērā pārtikas un enerģijas cenu dinamiku pasaulei, pārtikas cenas turpināja mēreni pieaugt, savukārt enerģijai martā-aprīlī bija vērojams cenu kritums pēc kāpuma šī gada divos mēnešos.

Baltijas valstīs pārtikas produktu grupā Igaunijai cenas pieauga par 4,8%, Lietuvai – par 1,7%, savukārt Latvijā tās pieauga vismazāk – par 1,4%. Enerģijas cenas pieauga tikai Igaunijā – par 5,9%, Lietuvā tās samazinājās par 0,4%, savukārt Latvijā enerģijas cenām bija visielākais kritums – par 3%. Administratīvajām cenām visielākais kāpums bija vērojams Lietuvā – par 2,8%, Igaunijā tās nemainījās, bet Latvijā samazinājās par 0,7 procentiem.

Jāatzīmē, ka Igaunijā un Lietuvā 2013. gada maijā, salīdzinot ar iepriekšējā gada maiju, straujāk nekā Latvijā cenas pieauga pakalpojumu grupā – attiecīgi par 2,7% un 2% (Latvijā tās samazinājās par 0,7%). 2013. gada sākumā Latvijā cenas visvairāk ietekmēja tieši pārtikas un pakalpojumu grupu cenu pieaugums, jo, izslēdzot šīs grupas, pārējās grupās maijā bija vērojams cenu samazinājums.

4.16. attēls

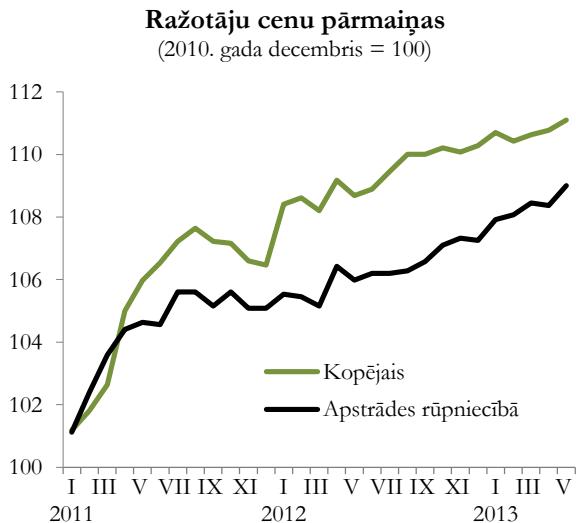
Saskaņotā patēriņa cenu indeksa komponentes
(2011. gada decembris = 100)

4.2.2. Ražotāju cenas

Ražotāju cenas pēc straujā ražotāju cenu pieauguma 2010. gadā un 2011. gada pirmajā pusē turpmākajos mēnešos kopumā bija mērenas. 2012. gadā ražotāju cenas uzrādīja nelielu, bet stabili pieaugumu, galvenokārt pateicoties augošajam pieprasījumam iekšējā tirgū. 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, cenas pieauga par 3,6%. Gada laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas pieauga par 4,2%, bet eksportētajai produkcijai – par 2,9 procentiem.

4.17. attēls

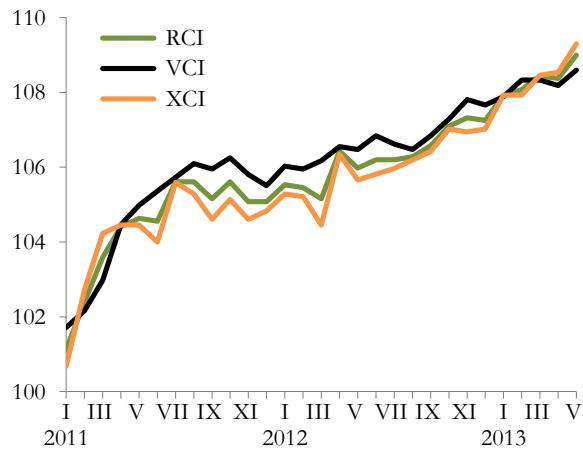

2013. gada maijā, salīdzinot ar 2012. gada maiju, cenas ir kāpušas par 2,2%. Gada laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas pieaugušas par 1,7%, bet eksportētai produkcijai – par 2,7%.

Ietekmīgākie cenu pieaugumi bija vērojami pārtikas produktu ražošanā (par 4,3%) un koksnes un koka izstrādājumu ražošanā (par 4,2%). Lielāko pazeminošo ietekmi atstāja cenu samazinājums metālu ražošanā (par 2,4%).

4.18. attēls

Ražotāju cenu dinamika apstrādes rūpniecībā
(2010. gada decembris = 100)

RCI – ražotāju cenu indekss,
VCI – ražotāju cenu indekss vietējā tirgū realizētajai produkcijai,
XCI – ražotāju cenu indekss eksportētajai produkcijai

Nedaudz vairāk nekā 60% no apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tiek eksportēti, tāpēc nozares kopējo ražotāju cenu dinamiku lielākā mērā ietekmē eksportētās produkcijas ražotāju cenu svārstības. Savukārt eksportētās produkcijas cenas pamatā nosaka Latvijas galveno eksportpreču, t.sk. kokmateriālu, metāla izstrādājumu un pārtikas preču cenu pieauguma apstāšanās pasaules tirgos. Savukārt vietējā tirgū

realizētās produkcijas cenu kāpumu ietekmēja iekšzemes pieprasījuma stabilizēšanās.

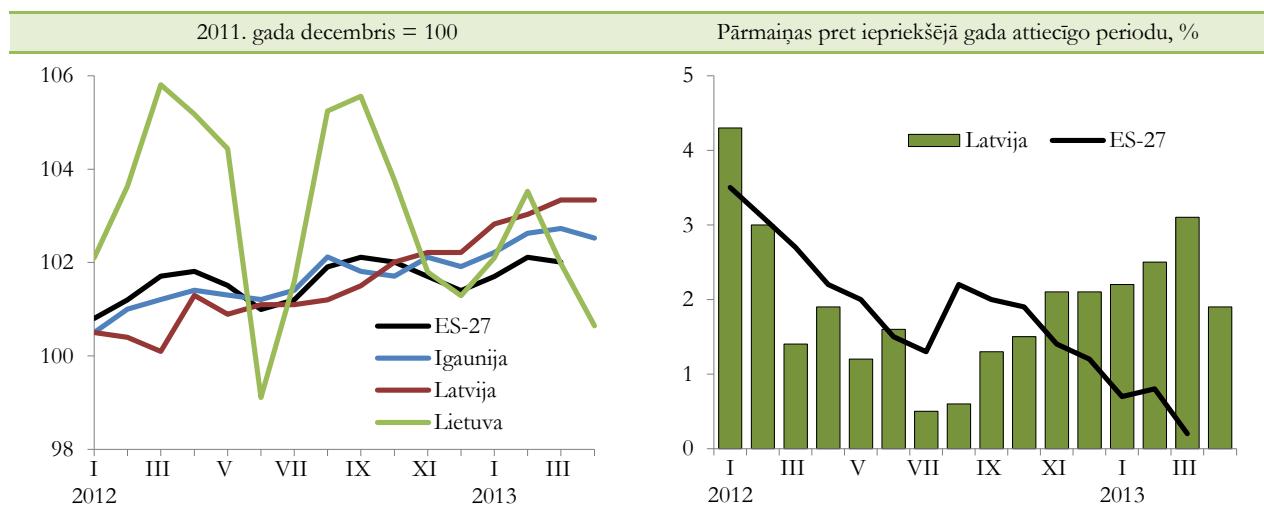
Kopējais ražotāju cenu līmenis Latvijas apstrādes rūpniecībā 2013. gada maijā, salīdzinot ar 2012. gada maiju, pieauga par 2,9%. Apstrādes rūpniecībā ražotāju cenas eksportētajai produkcijai gada laikā pieauga par 3,4%, bet vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 2%. Jāatzīmē, ka 2013. gada maijā, salīdzinot ar iepriekšējā gada maiju, bija vērojams būtisks pasaules rūpniecības un lauksaimniecības izejvielu, kā arī enerģijas cenu kritums.

Nozaru griezumā apstrādes rūpniecībā gada laikā straujākais ražotāju cenu pieaugums bija datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā (par 14,9%), poligrāfijas un ierakstu reproducēšanas nozarē (par 9,4%), kā arī pārtikas produktu (par 4,3%) un koksnes un koka izstrādājumu (par 4,2%) ražošanā. Ražotāju cenu pieaugumu šajās nozarēs noteica straujas eksportētās produkcijas ražotāju cenu pieaugums.

Savukārt apstrādes rūpniecībā ražotāju cenas samazinājās metālu ražošanā. Jāatzīmē, ka arī pasaules metāla cenas gada laikā ir samazinājušās par gandrīz 10 procentiem.

4.19. attēls

Ražotāju cenu indekss pa mēnešiem apstrādes rūpniecībā

Ražotāju cenu pieaugums ES kopš 2011. gada vidus samazinās. To galvenokārt ietekmē pārtikas, kā arī lauksaimniecības un ražošanas izejvielu cenu pieauguma kritums, ko zināmā mērā nosaka pieprasījuma samazinājums pasaulei saistībā ar parādu krīzes saasināšanos eirozonā, ekonomiskās situācijas paslīktināšanos citās attīstītajās valstīs, kā arī pasaules tirdzniecības pieauguma tempu palēnināšanos un nenoteiktību par gaidāmo fiskālo konsolidāciju vairumā attīstīto valstu.

Arī 2013. gada sākumā ES ražotāju cenu pieaugums turpināja samazināties. Salīdzinot Baltijas valstis, straujākais ražotāju cenu indeksa pieaugums apstrādes rūpniecībā 2013. gada maijā, salīdzinot ar 2012. gada maiju, bija Latvijā (par 2,9%), mērenāks – Igaunijā (par 1,1%). Savukārt Lietuvā ražotāju cenas samazinājās par 4,2 procentiem.

2013. gada piecos mēnešos lielāks ražotāju cenu pieaugums apstrādes rūpniecībā bija vērojams Latvijai (par 1,6%), savukārt Igaunijā cenas pieauga par 0,6%, bet Lietuvā samazinājās par 0,6 procentiem.

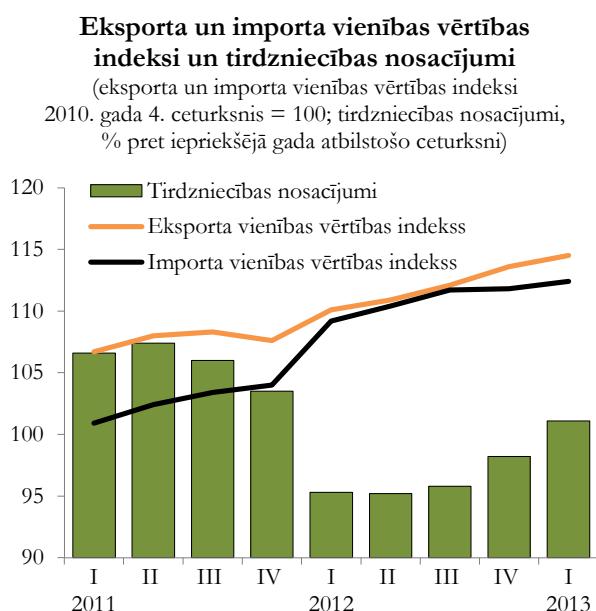
4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi

2011. gada sākumā tirdzniecības nosacījumi salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu krieti uzlabojās, jo importa cenas pieauga gandrīz uz pusi lēnāk nekā eksporta. Kopš 2012. gada sākuma, ķemot vērā importa vienības vērtības strauju pieaugumu, tirdzniecības nosacījumi bija paslīktinājušies, un 2012. gada 4. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, vienības vērtība eksportētajām precēm pieauga par 5,5%, bet importētajām precēm – par 7,5 procentiem.

2013. gada sākumā tirdzniecības nosacījumi bija nedaudz uzlabojušies, un 2013. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2012. gada attiecīgo periodu, vienības vērtība eksportētajām precēm pieauga par 4%, bet importētajām precēm – par 2,9%. Vidējo eksporta vienības vērtības līmeni 2013. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2012. gada 1. ceturksni, visvairāk paaugstināja vienības vērtības pieaugums mehānismiem un elektroierīcēm, augu valsts produktiem, ķīmiskās rūpniecības un tās saskarnozaru

ražojušiem, satiksmes līdzekļiem un pārtikas rūpniecības ražojušiem. Uz vidējo importa vienības vērtības līmeni lielākā ietekme bija vienības vērtības pieaugumam satiksmes līdzekļiem, mehānišiem un elektroierīcēm, pārtikas rūpniecības ražojušiem, minerālproduktiem un augu valsts produktiem.

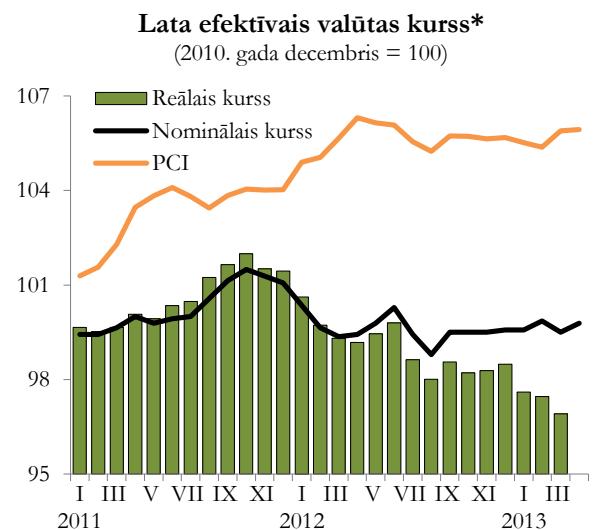
4.20. attēls

Arvien uzlabojoties Latvijas uzņēmēju konkurētspējai, 2012. gadā turpināja samazināties lata reālais efektīvais valūtas kurss. Neskatoties uz nelielo

pieaugumu 2012. gada vidū, kopumā tas ir zemā līmeni. Lata reālā efektīvā valūtas kursa samazinājumu noteica zemais lata nominālais efektīvais valūtas kurss un patēriņa cenu pieauguma samazināšanās. Turpinot pazemināties nominālajam efektīvajam valūtas kursam arī 2013. gadā, jāsecina, ka Latvijas uzņēmēju konkurētspēja saglabājas.

4.21. attēls

* Lata efektīvais valūtas kurss aprēķināts attiecībā pret galvenajām tirdzniecības partnerstātām, reālais kurss aprēķināts, izmantojot patēriņa cenu indeksu.

4.3. Maksājumu bilance

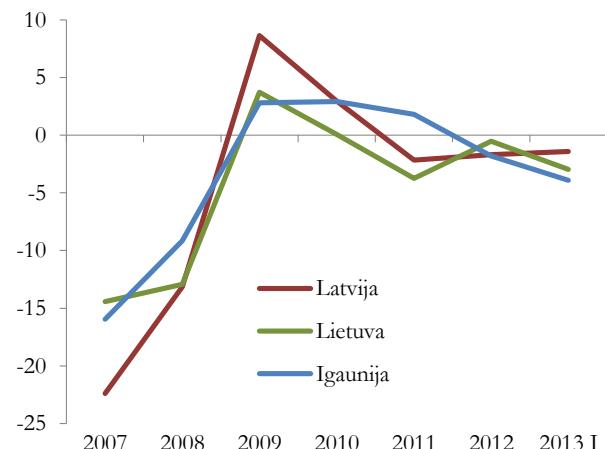
4.3.1. Tekošais korts

Pēdējos divos gados maksājumu bilances tekošais korts ir neliela deficitā līmenī. 2011. gadā tekošā konta deficitā bija 2,2% no IKP, savukārt 2012. gadā – 1,7% no IKP. Arī 2013. gada 1. ceturksnī tekošā konta negatīvā bilance bija 1,4% līmenī no IKP, liecinot par Latvijas ekonomikas ārējo sabalansētību.

Līdzīgas tendences tekošā konta dinamikā ir vērojamas arī mūsu kaimiņvalstīs. Tāpat kā Latvijā arī Lietuvā un Igaunijā bija vērojamas būtiskas izmaiņas tekošā konta stāvoklī. Globālās finanšu krīzes ietekmē, izsīkstot ārvalstu kapitāla ieplūdei un samazinoties ekonomiskām aktivitātēm reālajā sektorā, notika būtiskas tekošā konta korekcijas. Tekošā konta deficitā sākumā strauji samazinājās, bet kopš 2009. gada tas bija ar pārpalikumu. Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, visās Baltijas valstīs ir vērojama tekošā konta bilances kārtējā virzienmaiņa, un pašlaik tekošā konta bilance ir mērena deficitā līmenī.

4.22. attēls

Tekošā konta bilance Baltijas valstīs (procentos no IKP)

2012. gadā tekošā konta deficitis Igaunijā sasniedza 1,8%, Lietuvā – 0,5% un Latvijā – 1,7% no IKP. Salīdzinot ar 2011. gadu, Lietuvā tekošā konta deficitis ir samazinājies gandrīz trīs reizes, bet Igaunijā tekošā konta bilance būtiski paslīktinājās, veidojoties deficitam.

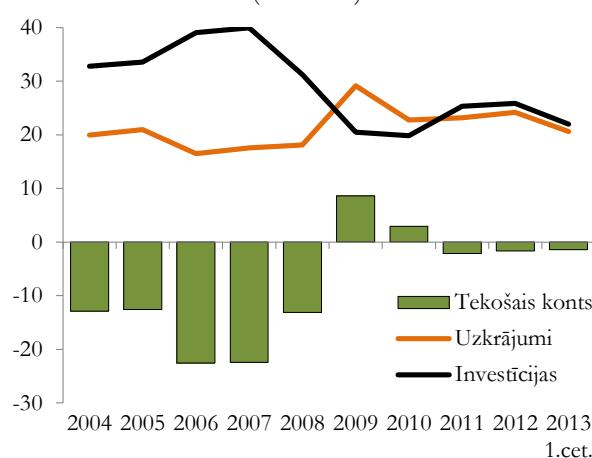
Ekonomikai stabilizējoties un atsākoties izaugsmei, tekošā konta izmaiņas galvenokārt nosaka preču eksporta un importa dinamika.

Palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm, Latvijā importa dinamika kļūst arvien straujāka. 2011. gadā imports faktiskās cenās pieauga par 32,7%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, bet eksports – par 25,4%, un ārējās tirdzniecības deficitis sasniedza 10,8% no IKP, kas bija par 3,8 procentpunktiem lielāks nekā pirms gada, bet krietni zemākā līmenī nekā pirms krīzes (2007. gadā – 24%). 2012. gadā eksporta un importa dinamika bija gandrīz divreiz mērenāka nekā pirms gada. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, eksports pieauga par 14,2% (faktiskajās cenās), bet imports – par 11%. Savukārt 2013. gada 1.ceturksnī eksporta apjoms bija par 7,7% lielāks nekā pirms gada, bet imports pieauga par 5% un ārējās tirdzniecības bilances deficitis sasniedza 10,8%

no IKP. Jāatzīmē, ka 2012. gadā preču eksporta apjoms bija 1,7 reizes lielāks nekā 2007. gadā, savukārt preču importa apjoms tikai par 9% pārsniedza 2007. gada importa apjoma līmeni.

4.23. attēls

Tekošā konta deficitis, investīcijas un uzkrājumi (% no IKP)

4.6. tabula

Latvijas maksājumu bilance (procentos no IKP)

	2009	2010	2011	2012	2012 1.cet.	2013 1.cet.
A. Tekošais konts	8,6	2,9	-2,2	-1,7	-3,1	-1,4
Tirdzniecības bilance	-7,1	-7,1	-10,8	-9,8	-12,0	-10,8
Eksports	28,4	37,9	42,4	44,6	44,9	45,7
Imports	-35,5	-45,0	-53,3	-57,4	-56,9	-56,5
Pakalpojumu bilance	6,0	6,2	6,5	6,8	7,4	7,7
Neto ienākumi	6,3	0,2	-0,9	-1,5	-1,5	-0,9
Neto kārtējie pārvedumi	3,4	3,6	3,1	2,9	3,0	2,5
B. Kapitāla konts	2,4	1,9	2,1	3,0	0,0	2,5
C. Finanšu konts*	-6,9	-2,1	-4,0	2,2	14,9	-2,1
Tiešās investīcijas	0,6	1,5	4,9	2,8	4,7	1,4
Ārvalstis	0,2	-0,1	-0,2	-0,7	-0,6	-1,3
Latvija	0,4	1,6	5,1	3,5	5,3	2,7
Portfelīeguldījumi**	2,3	-2,8	-1,8	4,8	-5,2	0,1
Aktīvi	3,2	-0,1	-1,0	-1,8	-8,1	1,2
Pasīvi	-0,9	-2,7	-0,8	6,6	13,3	-1,1
Citi ieguldījumi	-9,8	-0,8	-7,2	-5,4	5,1	-3,6
Aktīvi	-4,0	-3,3	-1,5	-1,7	-1,8	1,6
Pasīvi	-5,8	2,5	-5,7	-3,7	6,9	-5,2
D. Novirze	0,8	1,2	-0,4	0,1	-2,0	2,5
E. Rezerves aktīvi	-5,0	-4,0	4,4	-3,6	-9,9	-1,5

* bez rezerves aktīviem

** portfelīeguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

Pakalpojumu bilances pozitīvais saldo nepārtraukti palielinās. 2012. gadā pakalpojumu bilances pārpalikums bija 6,8% no IKP, kas gandrīz divas reizes pārsniedza 2007. gada līmeni. Arī 2013. gada sākumā pakalpojumu eksporta apjoms gandrīz divreiz pārsniedz pakalpojumu importa apjomu.

Ienākumu bilances stāvokli galvenokārt nosaka nerezidentu uzņēmumu rentabilitātes izmaiņas. Saistībā ar ārvalstu investoru zaudējumiem krīzes laikā ienākumu bilance bija pozitīva. Atjaunojoties ekonomiskām aktivitātēm, ienākumu bilance kopš 2010. gada beigām ir negatīva. Ienākumu bilances deficitā palielināšanās ir saistīta ar nerezidentu ieguldījumu ienākumu, t.sk. nerezidentiem izmaksāto dividēžu apjoma pieaugumu. 2012. gadā un 2013. gada 1. ceturksnī ienākumu bilances deficitis bija attiecīgi 1,5% un 0,9% no IKP, ko ietekmēja nerezidentu ieguldījumu ienākumu pieaugums. Jāatzīmē, ka nerezidentu ienākumi no ieguldījumiem Latvijas tautsaimniecībā 2012. gadā bija gandrīz par 30% mazāki nekā 2007. gadā, savukārt nerezidentu ienākumi no dividendēm un filiāļu sadalītā peļņa sasniedza 90% no 2007. gada līmeņa.

Liels tekošā konta deficitis pirmskrīzes gados atspoguloja būtisku nesabalansētību starp iekšzemes investīcijām un uzkrājumiem. Kopš 2007. gada nacionālo uzkrājumu līmenis pakāpeniski palielinājās un 2012. gadā sasniedza 24,2% no IKP (2007. gadā – 17,6% no IKP), savukārt investīciju līmenis Latvijas tautsaimniecībā samazinājās no 40% no IKP 2007. gadā līdz 25,9% no IKP 2012. gadā. Tekošā konta bilances mērens deficitis liecina par uzkrājumu un ickšzemes investīciju sabalansētību.

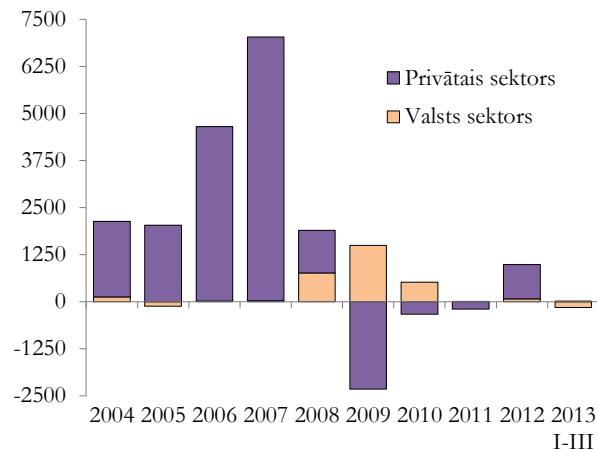
4.3.2. Finanšu plūsmas

Globālā finanšu krīze spēcīgi ietekmēja pārrobežu finanšu un kapitāla plūsmas, izraisot maksājumu bilances finanšu konta nozīmīgas korekcijas. 2007. gadā finanšu konta (bez rezerves aktīviem) pārpalikums bija 24,5% no IKP, 2009. gadā finanšu konta bilance bija negatīva gandrīz 7% no IKP līmenī. Kaut arī kopš 2010. gada finanšu konta deficitis samazinās, joprojām ir vērojams finanšu plūsmu nepastāvīgums ar izteiktī lielām svārstībām pa ceturkšņiem.

Finanšu konta bilances stāvokli pēdējos divos gados pārsvarā nosaka finanšu sektora stabilizācijas pasākumi, kā arī valsts sektora parādu restrukturizācijas un parādsaišību samazināšanas politika.

4.24. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā
(milj. latu)

Galvenais ārvalstu investīciju piesaistītājs iepriekšējos gados bija privātais sektors. Sākot ar 2004. gadu, ārvalstu investīciju apjomi strauji palielinājās, un 2007. gadā salīdzinājumā ar 2004. gadu tie bija pieauguši gandrīz 3,5 reizes. Nelabvēliegie apstākļi globālajos finanšu tirgos vājināja ārvalstu investīciju plūsmu intensitāti. Privātā kapitāla ieplūdes apjomi 2008. gadā strauji samazinājās (gandrīz septiņas reizes, salīdzinot ar 2007. gadu), savukārt kopš 2008. gada 4. ceturkšņa bija vērojama privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana. 2009. gadā privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana pastiprinājās un bija gandrīz divas reizes lielāka nekā ieplūde 2008. gadā.

2010. gadā kopumā finanšu konta pasīvu samazinājums bija mērenākos apjomos nekā iepriekšējos divos gados, bet 2010. gada otrajā pusē, pirmo reizi kopš 2008. gada beigām, bija vērojama kapitāla ieplūde privātajā sektorā, ko ietekmēja reinvestētās peļņas pieaugums un apjomīgie noguldījumi banku sektorā.

2011. gadā ārvalstu privātā kapitāla plūsmas bija negatīvas galvenokārt saistībā ar banku sektora pasīvu samazinājumu. 2011. gadā kopumā finanšu konta deficitis bija 4% no IKP līmenī. Savukārt 2012. gada 1. ceturksnī būtiski palielinājās valsts parādsaišības, kas arī noteica finanšu konta pozitīvo bilanci (14,9% no IKP).

Savukārt 2012. gada 2. ceturksnī finanšu korts bija negatīvs (7,3% no IKP) sakarā ar aktīvu pieaugumu un noguldījumu samazinājumu banku sektorā. Arī 2012. gada 3. ceturksnī finanšu korts bija ar nelielu deficitu (0,1% no IKP), pateicoties pozitīvām neto portfeljieguldījumu plūsmām finanšu sektorā, kas daļēji kompensēja finanšu aizplūdi valsts sektora parādsaišību samazināšanas dēļ. Kopumā 2012. gadā finanšu konta bilance bija pozitīva – 2,2% no IKP līmenī. 2013. gada 1. ceturksnī finanšu korts bija

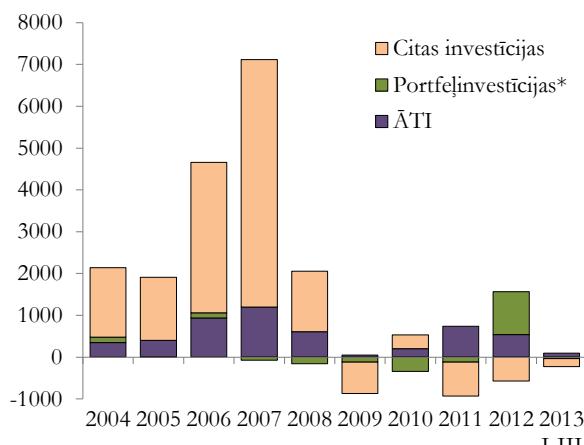
deficītā 2,1% no IKP līmenī, galvenokārt to noteica valdības un privātā nefinanšu sektora pasīvu samazinājums.

Līdz ar ārvalstu kapitāla plūsmu dinamikas un virziena maiņu mainās arī to struktūra.

4.25. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā sadalījumā pa investīciju veidiem

(milj. latu)

* portfeļinvestīcijas un atvasinātie finanšu instrumenti

Vidēji no 2005.-2007. gadam ārvalstu tiesās investīcijas ienākošā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja gandrīz 20%. Salīdzinot ar 2004. gadu, ĀTI apjoms trīskāršojās, bet 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, tās samazinājās gandrīz uz pusi un nosedza 30% no tekošā konta negatīvā saldo. 2009. gadā ienākošo ĀTI plūsmas bija tikai 7,8% no iepriekšējā gada rādītāja.

2010. gadā ienākošo ĀTI plūsmu apjoms bija četras reizes lielāks nekā 2009. gadā un veidoja gandrīz trešdaļu no 2010. gadā piesaistītām ārvalstu investīcijām Latvijas ekonomikā. 2011. gadā ienākošo ĀTI apjoms bija gandrīz četras reizes lielāks nekā 2010. gadā. 2012. gadā ienākošo ĀTI apjoms bija par 26,5% mazāks nekā pirms gada. Ienākošo ĀTI apjomu samazinājums galvenokārt ir saistīts ar negatīvām neto investīciju plūsmām enerģētikas nozarē un darījumos ar nekustamo īpašumu 2012. gada 2. ceturksnī.

Portfeļinvestīciju daļa pēdējos trīs gados nepārsniedz 10% no ienākošām finanšu plūsmām. 2012. gadā portfeļinvestīciju bilance bija ar pārpalkumu (4,5% no IKP), ko galvenokārt noteica valsts sektora ārējo parādsaišķību palielināšanās. Portfeļinvestīciju plūsmu svārstības būtiski ietekmē banku sektora bilanču stabilizācijas darījumi, kā arī valsts ārējā parāda restrukturizācija. 2013. gada 1.ceturksnī portfeļinvestīciju korts bija sabalansēts.

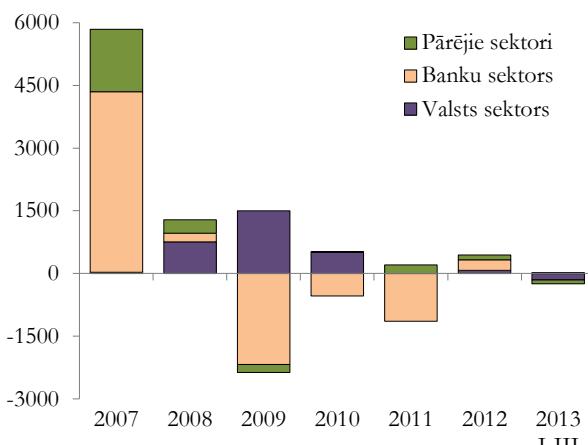
Nozīmīgas svārstības ir vērojamas citām investīcijām, kas līdz 2008. gadam veidoja lielu daļu no kopējām ārvalstu investīcijām. Tie ir tirdzniecības kredīti, aizdevumi un aizņēmumi, nauda un

noguldījumi u.tml. Globālās finanšu krīzes rezultātā 2008. gadā bija vērojams īstermiņa plūsmu samazinājums, bet 2009. gadā citu investīciju plūsmas bija negatīvas (-9,8% no IKP), galvenokārt saistībā ar straujo banku sektora ārzemju pasīvu samazinājumu.

4.26. attēls

Ienākošās ārvalstu investīciju plūsmas sadalījumā pa sektoriem*

(milj. latu)

* bez ārvalstu tiešajām investīcijām

2010. gadā citu investīciju bilances negatīvais saldo samazinājās un bija vairs tikai 0,8% no IKP, ko noteica valdības ilgtermiņa aizņēmumi un banku parādsaišķību samazinājums.

2011. gadā citu ieguldījumu negatīvais saldo palielinājās, sasniedzot 7,2% no IKP. Citu investīciju bilances rādītāja svārstības galvenokārt ietekmēja noguldījumu samazinājums banku sektorā.

2012. gada 1. ceturksnī citu ieguldījumu bilance bija pozitīva 5,1% no IKP, bet turpmāk atkal ar deficitu (2. ceturksnī – 1%, 3. ceturksnī – 5,2% un 4. ceturksnī – 17,9% IKP). Kopumā 2012. gadā, kā arī 2013. gada 1. ceturksnī citu investīciju bilances saldo bija negatīvs attiecīgi 5,4% un 3,6% no IKP līmenī. Tāpat kā portfeļinvestīciju, arī citu investīciju bilances svārstības pārsvarā ir saistītas ar finanšu sektora stabilizācijas pasākumiem un valsts sektora parādu restrukturizācijas politiku.

Kopumā jāatzīmē, ka ienākošās ārvalstu investīciju plūsmas joprojām nav stabilizējusās un ir stipri mazākas nekā pirms krīzes. To svārstības pašlaik galvenokārt nosaka finanšu sektora stabilizācijas pasākumi.

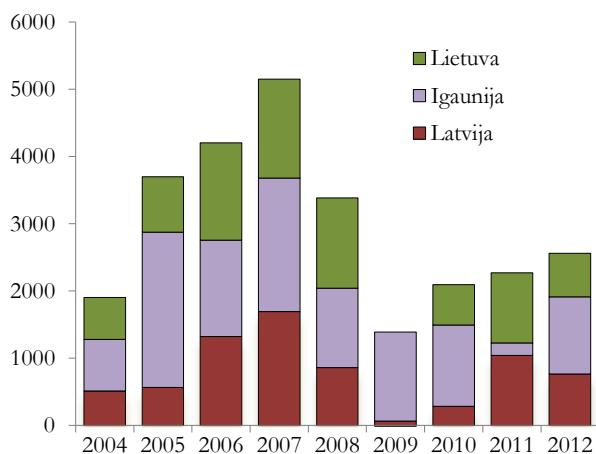
Kā liecina Latvijas starptautisko investīciju bilances dati, 2013. gada marta beigās valdības bruto ārējais parāds bija 4927,3 milj. latu (31,4% no IKP) jeb par 1,3% zemākā līmenī nekā pirms gada. Kaut arī valdības ārējais parāds samazinājās, tomēr Latvijas kopējais bruto ārējais parāds pieauga par 3,2% un 2013. gada marta beigās veidoja 138,6% no IKP.

4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas

Pēdējos gados palielinās ĀTI plūsmu intensitāte, kas globālās finanšu krīzes ietekmē bija būtiski samazinājusies. Tomēr kopumā ĀTI plūsmas Latvijā arī recessijas gados saglabājās pozitīvas, kas liecināja par ārvalstu investoru uzticību valsts īstenotajai ekonomikas stabilizācijas politikai.

4.27. attēls

ĀTI iepļude Baltijas valstis
(milj. eiro)

ĀTI iepļudes samazinājums pirmajos krīzes gados bija vērojams visās Baltijas valstīs. Igaunijā 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, ienākošo ĀTI apjoms bija tikai par 8,6% mazāks, ko noteica nozīmīgie ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē, kamēr Latvijā tās bija tikai 7,8% līmenī no iepriekšējā gada piesaistītām ĀTI. Savukārt Lietuvā ĀTI plūsmas bija negatīvas. Kopš 2010. gada ir vērojams ĀTI plūsmu pieaugums. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ienākošo ĀTI apjoms visās Baltijas valstīs pieauga par 51,7%, bet 2011. gadā bija par 8,3% lielāks nekā 2010. gadā. Jāatzīmē, ka 2011. gadā Latvija piesaistīja gandrīz pusē no ienākošām ĀTI Baltijas valstīs.

Ienākošo ĀTI apjoms 2012. gadā Baltijas valstīs kopumā bija 2562,7 milj. eiro, t.i., par 12,8% lielākā apjomā nekā pirms gada. Kaut arī kopumā Baltijas valstīs ienākošo ĀTI plūsmas pieauga, tomēr katrai valstij ĀTI apjomu izmaiņas ir visai atšķirīgas. Latvijā un Lietuvā piesaistītās ĀTI plūsmas šajā periodā samazinājās attiecīgi par 26,4% un 37,5%, savukārt Igaunijā tās pieauga gandrīz sešas reizes.

Periodā no 2010.-2012. gadam Igaunija piesaistīja apmēram 37% no visām ĀTI Baltijas valstu reģionā, Lietuva – 33%, bet Latvija – 30%. Salīdzinājumā ar pirmskrīzes periodu Latvija savas pozīcijas ir nedaudz uzlabojusi.

Jāatzīmē, ka pēdējos gados ir vērojamas būtiskas ĀTI plūsmu svārstības visās Baltijas valstīs, ko lielā mērā noteica ar finanšu sektora stabilizāciju saistītie darījumi. Savukārt ĀTI plūsmu samazinājumu Lietuvā 2012. gadā lielā mērā noteica iepriekšējā gadā veiktie apjomīgie ieguldījumi naftas pārstrādes nozarē sakarā ar Mažciņu naftas uzņēmuma rekonstrukcijas darbiem.

Kopš 2010. gada palielinās arī Latvijas investoru aktivitātes ārējā pasaule. Latvijas uzņēmēju tiešās investīcijas ārvalstīs 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, pieauga gandrīz trīs reizes, bet 2012. gadā Latvijas ĀTI 3,3 reizes pārsniedza iepriekšējā gada apjomus.

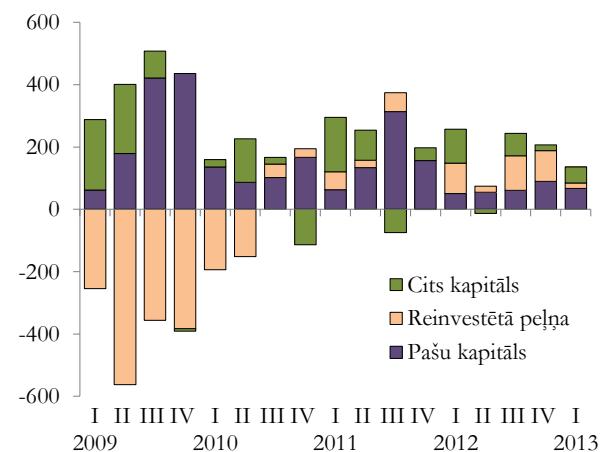
Ienākošo ĀTI struktūra pa ieguldījumu veidiem liecina, ka no 2008. gada 4. ceturksnā līdz 2010. gada 2. ceturksnī tiešo investīciju uzņēmumi darbojās ar zaudējumiem. 2009. gadā zaudējumi sasniedza 1094,5 milj. latu (1542 milj. eiro). Tiešo ārvalstu uzņēmumu zaudējumus pilnībā kompensēja apjomīgie ieguldījumi pašu kapitālā un citā kapitālā, līdz ar ko ienākošās ĀTI plūsmas 2009. gadā bija pozitīvas (47,5 milj. latu).

Atjaunojoties ekonomikas izaugsmei, ĀTI plūsmas strauji palielinājās. Ienākošo ĀTI apjoms 2010. gadā bija četras reizes lielāks nekā 2009. gadā, savukārt 2011. gadā ĀTI plūsmas gandrīz četras reizes pārsniedza iepriekšējā gada rādītāju un sasniedza 5,2% no IKP. 2012. gadā un 2013. gada 1. ceturksnī piesaistīto ĀTI apjoms bija nedaudz mērenāks nekā pirms gada un sasniedza attiecīgi 3,5% un 2,7% no IKP.

Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2013. gada marta beigās uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā sasniedza 7706,3 milj. latu (10965,1 milj. eiro), kas ir par 16,3% vairāk nekā 2012. gada marta beigās. ĀTI daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja 28,3 procentus.

4.28. attēls

Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā
(ceturksnā laikā saņemtās, milj. eiro)

Globālā finanšu krīze nav ietekmējusi Latvijā uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju ģeopolitisko struktūru. Lielākoties tās ir ES valstu investīcijas. 2013. gada marta beigās ES valstu ĀTI veidoja 70% no visām uzkrātajām ĀTI, ceturtā daļa no tām ir jauno ES dalībvalstu investīcijas un gandrīz puse ir eirozonas valstu investīcijas.

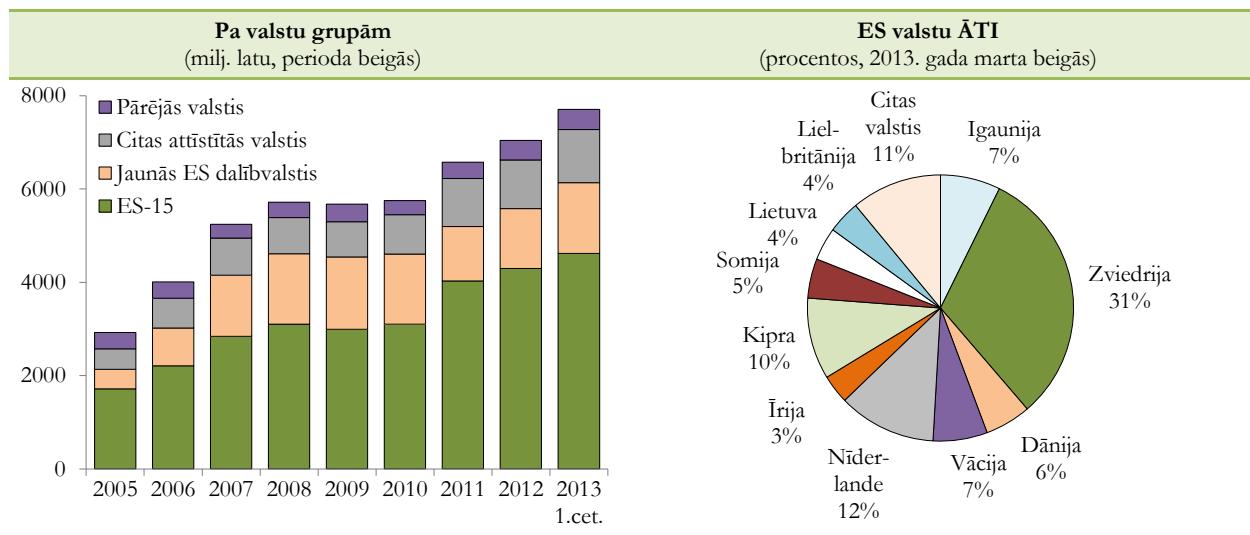
Lielākā ieguldītā valsts Latvijas ekonomikā ir Zviedrija. 2013. gada marta beigās Zviedrijas uzņēmēju investīcijas veidoja gandrīz 22% no kopējām uzkrātajām ĀTI. Pārsvarā tās ir investīcijas finanšu starpniecībā (85% no nozarē uzkrātām ĀTI). Kopš 2012. gada 1. ceturksnā beigām Zviedrijas tiešas

investīcijas palielinājās par 4,2%, bet, salīdzinot ar 2010. gada beigām, – gandrīz divas reizes, kas galvenokārt ir saistīts ar savstarpējiem darījumiem banku sektorā starp Igauniju un Zviedriju. Saistībā ar to Igaunijas uzņēmēju uzkrātās tiešas investīcijas Latvijā samazinājās gandrīz uz pusi un 2013. gada marta beigās veidoja 5,8% no kopējām uzkrātām ĀTI (2010. gada beigās – 14,1%).

Lieli ieguldījumi ir arī no Dānijs, Nīderlandes, Igaunijas, Vācijas, Norvēģijas, Somijas, Krievijas un Kipras uzņēmējiem. Šo valstu investīciju apjomi 2013. gada marta beigās veidoja 42% no kopējām ĀTI Latvijas ekonomikā.

4.29. attēls

Uzkrātās ārvalstu tiešas investīcijas

ĀTI pārsvarā koncentrējās pakalpojumu nozarēs.

Straujās izaugsmes gados ienākošo ĀTI plūsmu struktūrā izteikti dominēja ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē. ĀTI apjoms pakalpojumu sfērā vidēji gadā bija gandrīz četras reizes lielāks nekā ražošanas sfērā. Ekonomikas lejupslīdes laikā (2008.-2009. gadā) ikgadējās ienākošo ĀTI plūsmas finanšu starpniecības nozarē samazinājās gandrīz trīs reizes, tirdzniecības nozarē tās bija negatīvās, bet ieguldījumu intensitāte nekustamajā īpašumā samazinājās uz pusi. Kopumā ikgadējās ĀTI plūsmas pakalpojumu nozarēs saruka par 72,8%. Savukārt ražošanas nozarēs ienākošo ĀTI plūsmu ikgadējais apjoms samazinājās tikai par 15%, salīdzinot ar 2005.-2007. gada ikgadējām ĀTI plūsmām.

Kopš 2010. gada ienākošo ĀTI plūsmu struktūra Latvijā ir kļuvusi vienmērīgāka, bez izteiktas finanšu sektora dominances. Tomēr jāatzīmē, ka pēdējo trīs gadu laikā pakalpojumu nozarēs tiek ieguldīts gandrīz piecas reizes vairāk nekā ražošanas nozarēs. 2013. gada 1. ceturksnī pakalpojumu un ražošanas nozarēs piesaistīto ĀTI apjoms bija gandrīz līdzīgs.

Uzkrātās ĀTI pakalpojumu sfērā 2013. gada marta beigās veidoja 75,7% no uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā, t.i., par 0,5 procentpunktiem mazāk nekā 2007. gada beigās. Gandrīz pusē no uzkrātām ĀTI pakalpojumu sfērā veido finanšu starpniecības un nekustamo īpašumu nozares.

2013. gada marta beigās uzkrātās ĀTI preču ražošanas nozarēs veidoja 24,3% no kopējām uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, tās pieauga par 50 procentiem.

Preču ražošanas sfērā īpaši straujš uzkrāto ĀTI pieaugums laika periodā no 2007. gada beigām līdz 2013. gada marta beigām bija apstrādes rūpniecības nozarē – par 82%. Uzkrāto ĀTI pieaugumu apstrādes rūpniecībā lielā mērā ietekmēja nozīmīgi ieguldījumi būvmateriālu ražošanā (pieaugums par 118,5%) un kokapstrādē (pieaugums par 78%). Minēto nozaru daļa uzkrātajās ĀTI apstrādes rūpniecībā 2013. gada 1. ceturksnā beigās veidoja 60% (2007. gada beigās – 54%).

4.7. tabula

ĀTI sadalījumā pa nozarēm
(milj. latu)

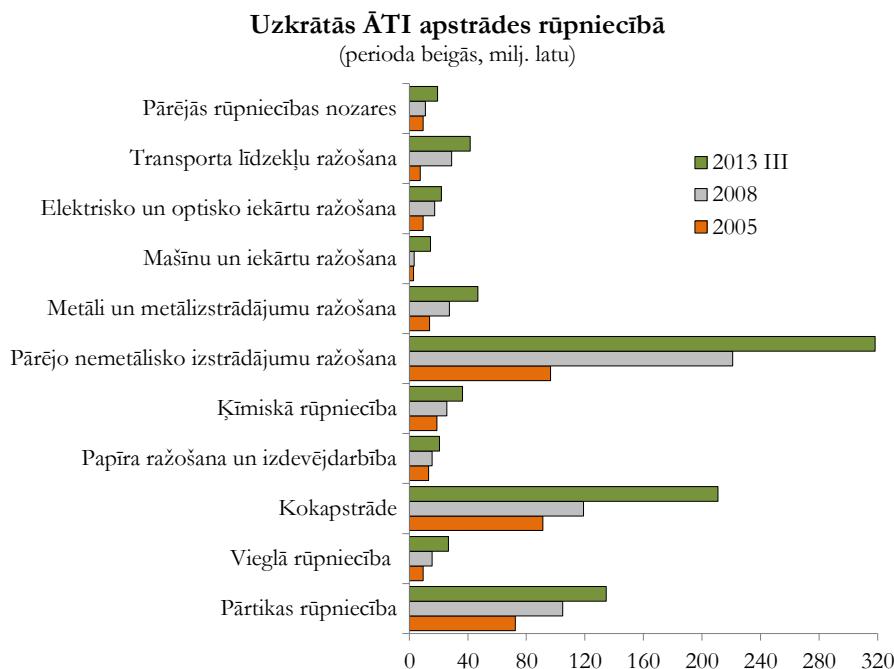
	Atlikumi (perioda beigās)				Plūsmas (vidēji gadā)		
	2005	2007	2013*	2005-2007	2008-2009	2010-2011	2012
Lauksaimniecība	45,3	91,7	215,0	11,9	19,6	13,3	2,8
Apstrādes rūpniecība	345,0	489,2	892,1	63,5	85,5	59,9	40,9
Pārējā rūpniecība	383,1	308,5	389,4	24,6	13,9	9,4	50,6
Būvniecība	123,2	360,9	377,2	69,8	25,3	0,3	12,9
Tirdzniecība un izmitināšana	405,4	704,7	1048,2	108,4	-2,7	52,4	70,9
Transports un uzglabāšana	180,6	198,2	323,5	11,9	5,8	14,8	35,0
Finanšu starpniecība	747,0	1751,4	1921,1	347,5	126,8	107,0	150,7
Operācijas ar nekustamo īpašumu	198,9	465,6	978,4	78,3	36,1	171,7	74,6
Citi pakalpojumi	494,5	877,2	1561,4	125,5	17,0	39,3	101,7

* 2013. gada marta beigās

Kopumā, vērtējot uzkrāto ĀTI struktūru apstrādes rūpniecības nozarē, jāsecina, ka tā nepārtraukti mainās. Dažās nozarēs, piemēram, vieglajā rūpniecībā ārvalstu tiešās investīcijas kopš 2005. gada samazinājās, un tā galvenais iemesls bija konkurētspējas zaudēšana ārējos

tirgos. Līdzīgas tendences bija vērojamas vairākās ES dalībvalstīs. Jāatzīmē, ka kopš 2010. gada 3. ceturkšņa ĀTI šajā nozarē atkal pieauga. 2013. gada marta beigās, salīdzinot ar 2010. gada beigām, uzkrātās ĀTI vieglajā rūpniecībā pieauga par 68 procentiem.

4.30. attēls

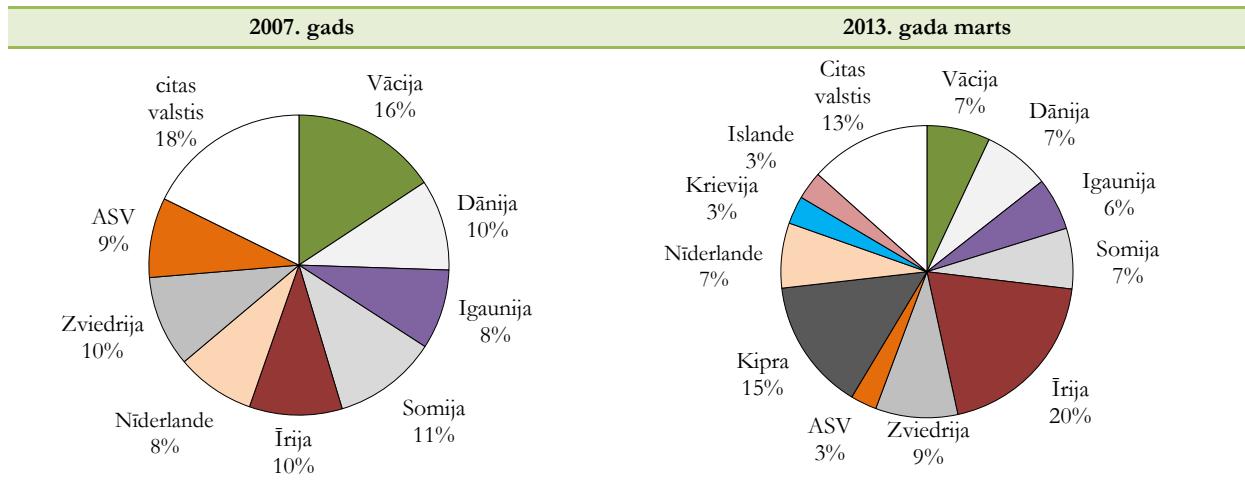

Straujās lejupslīdes laikā samazinājās ĀTI pārtikas rūpniecībā, ko lielā mērā ietekmēja zems iekšējais pieprasījums. Tomēr pēdējos gados, uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, uzkrāto ĀTI apjoms pieauga un 2013. gada marta beigās veidoja 15,1% no uzkrātām

ĀTI apstrādes rūpniecībā (2010. gada beigās – 13%). Kopš 2010. gada palielinās ārvalstu tiešās investīcijas elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē, 2013. gada marta beigās, salīdzinot ar 2010. gada beigām, tās palielinājās 2,3 reizes.

4.31. attēls

Uzkrāto ĀTI struktūra Latvijas apstrādes rūpniecībā pa valstīm
(perioda beigās, procentos)

Palielinājās arī ārvalstu investīcijas transporta līdzekļu ražošanā. Uzkrāto ĀTI līmenis šajā nozarē 2013. gada 1. ceturksnā beigās par 24,6% pārsniedza 2010. gada līmeni. Kopumā jāsecina, ka 2013. gadā marta beigās uzkrāto ĀTI līmenis gandrīz visās apstrādes rūpniecības nozarēs pārsniedz 2010. gada līmeni.

Vērtējot apstrādes rūpniecībā uzkrāto ĀTI struktūras izmaiņas no kvalitatīvā aspekta, ir jāsecina, ka samazinās zemo tehnoloģiju nozaru daļa par labu vidēji zemo un vidēji augsto tehnoloģiju nozarēm.

Lielākos ieguldījumus apstrādes rūpniecībā ir veikuši Dānijas, Somijas, Vācijas, Zviedrijas, Ūrijas, Igaunijas, Nīderlandes un Kipras investori. Minēto valstu investīcijas veidoja 80% no apstrādes rūpniecībā uzkrātām ĀTI. Jāatzīmē, ka līdz 2007. gada beigām apstrādes rūpniecībā uzkrāto ĀTI struktūrā nevienai no valstīm nebija izteiktas līderpozīcijas. Finanšu krīzes ietekmē situācija ir būtiski mainījusies. 2013. gada marta beigās ĀTI struktūrā dominē Ūrijas kapitāls, kas veido piekto daļu no apstrādes rūpniecībā uzkrātām ĀTI, ko lielā mērā ietekmēja šīs valsts straujš investīciju pieaugums. Lielus ieguldījumus apstrādes rūpniecībā ir veikuši Kipras un Nīderlandes uzņēmēji. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, Kipras uzņēmēju uzkrātās investīcijas apstrādes rūpniecībā palielinājās astoņas reizes un Nīderlandes – divas reizes. Savukārt Vācijas un ASV uzkrāto ĀTI apjoms ir samazinājies, attiecīgi – par 22,2% un 42%. Tajā pašā laikā Krievijas uzņēmēju uzkrātās investīcijas apstrādes rūpniecībā 2013. marta beigās bija gandrīz sešas reizes lielākas nekā 2007. gada beigās un veidoja 3,1% no apstrādes rūpniecībā uzkrātām ĀTI.

Kaut arī ĀTI plūsmas Latvijas apstrādes rūpniecībā ir bijušas visai noturīgas pat straujās lejupslīdes gados, jāatzīmē, kā ĀTI piesaistē šajā nozarē Latvija atpaliek

no Lietuvas un Igaunijas. Laika periodā no 2010. gada beigām līdz 2012. gada beigām Lietuva ir piesaistījusi 31% no visām Baltijas valstīs ienākošām ĀTI apstrādes rūpniecībā, Igaunija – 47,6%, bet Latvija – tikai 21,4%. Tas liecina, ka, salīdzinot ar pārējām Baltijas valstīm, Latvijas apstrādes rūpniecība ir mazāk pievilkīga ārvalstu investoriem nekā kaimiņvalstis.

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir **Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai** (LIAA). LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus.

LIAA turpina attīstīt savu pakalpojumu klāstu un piedāvājumu, pamatojoties uz ĀTI tirgus vajadzībām un nodrošinot saikni starp LIAA un investoriem. Latvija var piedāvāt investoriem izdevīgu ģeogrāfisko atrašanās vietu, dabas resursu priekšrocības, priekšrocības zinātnes jomā, kā arī LIAA profesionālu palīdzību projektu ieviešanas procesā.

Kopumā jāatzīmē, ka, pasaulei pamazām atgūstoties no globālās ekonomiskās un finanšu krīzes, ir jūtama arī intereses palielināšanās par Latviju kā potenciālo investīciju galamērķi.

Vērtējot ārvalstu investoru interesi saistībā ar to, kā ārvalstu investīciju projekti ienāk LIAA, 29% no projektiem ir metālapstrādes un elektronikas nozarē, savukārt gandrīz piekto daļu vai 17% no projektiem veido globālo biznesa pakalpojumu centru projekti (gan dalīto pakalpojumu, gan ārpakalpojumu projekti). Tātad šajās nozarēs ievērojamīgi izteikts pārsvars ienākošo ārvalstu investīciju projektu ziņā. 2012. gadā ienākošo ārvalstu investīciju projektu skaits LIAA, kas vēl vērtē investīciju veikšanu Latvijā, ir ievērojami palielinājies salīdzinājumā ar 2011. gadu.

Ir ļoti veiksmīgi noritējusi ienākošo investīciju projektu apkalpošana. 2012. gadā tika apstrādāti 408 investīciju informācijas pieprasījumi, kas pārsniedz gada plānoto apjomu, sagatavoti 130 investīciju piedāvājumi, LIAA pārstāvniecībās noorganizētas vizītes pie 100 potenciāliem investoriem, noorganizētas 122 potenciālo investoru vizītes Latvijā, kā arī tika turpināta investoru pēcuzraudzība (23 projektiem), kas realizē savus projektus Latvijā.

Minētās darbības rezultātā 15 projektos ir pieņemts lēmums par to īstenošanu Latvijā, t.sk. 11 jauni projekti, savukārt 4 jau Latvijā esoši investoru uzņēmumi paplašināja savu darbību. Projektiem pilnībā īstenojoties sagaidāmas investīcijas aptuveni 23,6 milj. latu (33,6 milj. eiro) apmērā, radot 1249 jaunas darba vietas.

Vērtējot investoru interesi 2013. gada 1. ceturksnī, strādājot ar investīciju pieprasījumiem, 2012. gada tendences sektoru ziņā ir palikušas būtībā nemainīgas – 28% no visiem potenciālajiem projektiem ir metālapstrādes un elektronikas nozares, savukārt 18% no projektiem veido globālo biznesa pakalpojumu centru projekti.

2013. gada 1. ceturksnī jau deviņos projektos ir pieņemti lēmumi par to īstenošanu Latvijā par kopējo apjomu aptuveni 5,8 milj. latu (8,3 milj. eiro) apmērā, projektiem pilnībā īstenojoties tiks radītas 478 jaunas darbavietas (piemēram, investori no Nīderlandes, Zviedrijas, Sveices, Vācijas investēs mašīnbūves

nozarē, investors no Apvienotās Karalistes investēs darba galdu apkopes centra izveidē, investors no Krievijas (uzņēmumu grupa „Cotton Club”) investēs dažādu higienisko tekstila preču ražošanā u.c.). Svarīgi, ka 4 no šiem projektiem ir paplašināšanās projekti.

Veicot darbu ar investīciju projektiem, regulāri tiek analizēti iemesli, kāpēc potenciālie investori neizvēlas Latviju. Atbilstoši apkopotajai informācijai kā galvenie iemesli, kādēļ investori izvēlējušies citas valstis, tiek norādīta darbaspēka pieejamības problēma, attālums līdz mērķa valstīm, neapmierinoša infrastruktūra, t.sk. elektrības jaudas un ceļi, investīciju stimulu trūkums, kā arī dažādi citi iemesli, piemēram, finansējuma pieejamība, muitas procedūras u.c.

Lai uzlabotu Latvijai nozīmīgu investīciju piesaistī, LIAA turpina īstenot investīciju piesaistes metodoloģiju *POLARIS process*, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu realizēšanā, kā arī iesaistīt šajā procesā arī privāto sektoru, universitātes un zinātniskās institūcijas.

Balstoties uz LIAA izstrādāto investīciju piesaistes stratēģiju *POLARIS process*, lai nodrošinātu saskaņotu starpresa sadarbību sekmīgai investīciju projektu īstenošanai Latvijas valsts interesēs, darbu turpina 2010. gada 10. augustā izveidotā Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome (skatīt arī 6.12. nodaļu).

4.4. Finanšu un kapitāla tirgi

4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss

Latvijas Bankas monetārās politikas galvenais mērķis ir saglabāt cenu stabilitāti valstī. Latvijas Banka ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un to īstenošanā, tā nav pakļauta valdības vai tās institūciju lēmumiem un rīkojumiem. Latvijas Bankas uzraudzību veic Saeima.

Kopš Latvijas pievienošanās ES Latvijas Banka ir Eiropas Centrālās bankas (ECB) dalībniece, bet, ieviešot eiro, tā kļūs par *Eirosistēmas* dalībnieci. Šī gada 5. jūnijā ECB publicēja 2013. gada *Konvergences ziņojumu*, kurā sniedza vērtējumu par Latvijas ekonomisko un tiesisko konvergenci, norādot, ka kopumā Latvijas sniegums atbilst konvergences kritēriju atsauces vērtībām. Arī EK publicētajā konvergences ziņojumā par Latviju tika secināts, ka Latvija ir gatava ieviest eiro 2014. gadā. Gala lēmumu par Latvijas dalību eirozonā plānots pieņemt šā gada 9. jūlijā ES Padomē. Rēķinoties, ka eiro tiks ieviests no 2014. gada 1.

janvāra, valdība jau veic dažādus ar eiro ieviešanu saistītus pasākumus:

- 2013. gada 31. janvārī Saeima pieņēma *Euro ieviešanas kārtības likumu*, kura mērķis ir nodrošināt efektīvu un caurskatāmu eiro ieviešanu Latvijā;
- 2013. gada 4. aprīlī MK izdeva rīkojumu *Par Latvijas Nacionālo euro ieviešanas plānu*, kura mērķis ir noteikt galvenos eiro ieviešanas projekta darba uzdevumus Latvijā, to īstenošanas periodus un atbildības sfēras, kā arī definēt eiro ieviešanas principus un scenāriju, lai nodrošinātu veiksmīgu eiro ieviešanas procesu gan privātajā, gan valsts sektorā;
- 2013. gada 1. maijā uzsākta eiro ieviešanas Latvijā informēšanas kampaņa.

Līdz eiro ieviešanai tiks saskaņoti monetārās politikas instrumenti un monetāro operāciju veikšanas procedūras, kā arī ECB prasībām tiks pielāgota centrālās bankas ārvalstu rezervju pārvaldišanas sistēma. Latvijas Banka jau šobrīd izmanto tādus pašus netiešos, uz brīvā tirgus principiem balstītos monetārās politikas instrumentus kā ECB, un nākotnē,

pievienojoties *Eiropas Monetārajai sistēmai*, būs jāpārskata tikai atsevišķu instrumentu nozīmīgums monetārās politikas īstenošanā un procedūru elementi. Latvijai dalība *Eiropas Monetārāja sistēma* nozīmēs:

- vienotu valūtu līdz ar citām Eiropas Monetārās sistēmas dalīvalstīm – eiro;
- vienotu monetāro politiku visā eirozonā, ko īstenos ECB kopā ar eirozonas centrālajām bankām;
- ekonomiskās un fiskālās politikas koordināciju starp dalīvalstīm.

2012. gada beigās ES tika panākta politiska vienošanās par vienotā kredītiestāžu uzraudzības mehānisma izveidi, kura mērķis ir atjaunot uzticēšanos banku sektoram. Gala balsojums par šo jautājumu varētu notikt 2013. gada septembrī, un vienotā

uzraudzības sistēma stāsies spēkā gada laikā pēc apstiprināšanas. Vienoto banku uzraudzības mehānismu veidos ECB un nacionālās kompetentās iestādes. Latvijai pievienojoties eirozonai, trīs lielākās bankas varētu tikt pakļautas ECB tiešajai uzraudzībai. No visām 6000 eirozonas bankām pēc apstiprinātajiem kritērijiem aptuveni 200 tiks pakļautas tiešajai ECB uzraudzībai.

Plānots, ka vienotās uzraudzības mehānisms pēc darbības uzsākšanas nodrošinātu iespēju *Eiropas Stabilitātes mehānismam* tieši rekapitalizēt grūtībās nonākušās eirozonas bankas, tādējādi neapgrūtinot eirozonas valstis ar vēl lielākām parādsaistībām. Priekšlikums paredz, ka ECB pilnā apjomā uzsāks īstenot savas uzraudzības pilnvaras 2014. gada 1. martā vai 12 mēnešus pēc regulas spēkā stāšanās.

4.1. ielikums

Latvijas Bankas īstenotā fiksētā nacionālās valūtas maiņas kursa politika

Latvijas Banka jau kopš 1994. gada 12. februāra, piesaistot lata kursu SDR¹ valūtu grozam (1 SDR = 0,7997 lati), īsteno fiksētā nacionālās valūtas maiņas kursa politiku. No 2005. gada 1. janvāra ir mainīta lata piesaiste no SDR uz eiro (1 eiro = 0,702804 lati). Lata piesaistes maiņu noteica Latvijas plāni pievienoties *Eiropas valūtas kursa mehānismam II* (VKM II) un pēc nepieciešamo kritēriju izpildes iestāties *Ekonomikas un monetārāja savienība* (EMS)².

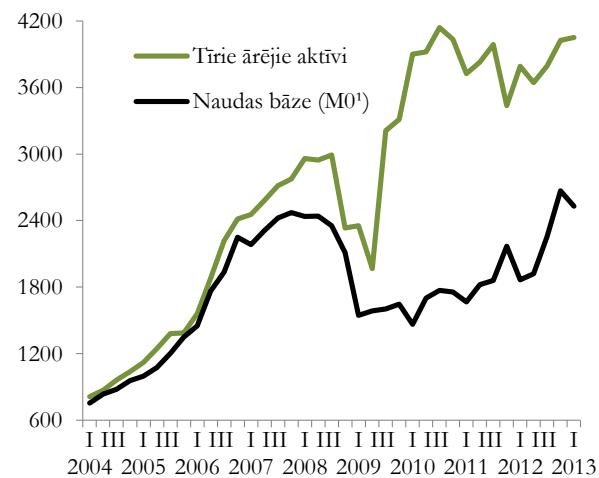
Latvija no 2005. gada 2. maija ir pievienojusies VKM II ar jau pastāvošo lata kursu pret eiro. VKM II ietvaros valūtas kursam tiek pielāutas standarta svārstības +/- 15% apmērā no centrālā jeb piesaistes kursa. Tomēr Latvija uzņemas vienpusējī nodrošināt valūtas kursa svārstības +/- 1% apmērā, saglabājot līdzšinējo, finanšu tirgum ierasto lata svārstību koridora platumu, kāds pastāvējis kopš lata piesaistes SDR 1994. gadā un tika saglabāts, 2005. gada 1. janvārī latu piesaistot eiro. Latvijas Banka turpinās realizēt līdzšinējo fiksētā valūtas kursa politiku līdz eiro ieviešanai Latvijā. Fiksēta valūtas kursa apstākļos Latvijas Bankas operatīvais mērķis ir lata piesaistes eiro pastāvīga nodrošināšana.

Lai noturētu fiksētu valūtas kursu, ir nepieciešams pietiekams ārējo rezervju apjoms. Latvijas Bankas tīrās ārējās rezerves pastāvīgi sedz Latvijas naudas bāzi (skatīt 4.32. attēlu), tāpēc tā var noturēt stabilu lata kursu pat ārēju satricinājumu gadījumos. Naudas bāzes (skaidrā nauda apgrozībā un noguldījumi Latvijas Bankā) segums ar tīriem ārējiem aktīviem 2013. gada 1. ceturtā beigās bija 160 procenti.

Latvijas Banka ārējās rezerves pārvalda saskaņā ar Latvijas Bankas padomes noteiktajām vadlīnijām, ieguldot tās drošos un likvīdos finanšu instrumentos. Latvijas Bankas ārējās rezerves ietver zelta krājumus, ārvalstu konvertējamo valūtu un SDR. Latvijas Bankas ārējās rezerves (ietverot arī zelta krājumus, ārvalstu konvertējamo valūtu un SDR) 2013. gada aprīļa beigās, salīdzinot ar 2012. gada aprīļa beigām, ir pieaugašas par 1,1% un bija 5735,5 milj. eiro, no tām lielāko daļu veido ārvalstu konvertējamās valūtas, bet 280 milj. eiro – zelta rezerves.

4.32. attēls

Latvijas Bankas tīrie ārējie aktīvi un naudas bāze ceturtājā griezumā (milj. latu, perioda beigās)

¹ Speciālās aizņēmuma tiesības (Special Drawing Rights – SDR; valūtas kods saskaņā ar starptautisko valūtu klasifikatoru ISO 4217 – XDR).

² Dalība EMS ir noteikta ES pievienošanās līgumā, bet Latvijai ir iespējas izvēlēties sev piemērotāko laiku plānu eiro ieviešanai.

4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība

2013. gada 1. ceturkšņa beigās Latvijā darbojās 20 bankas un bija reģistrētas 9 ES dalībvalstu banku filiāles. Ārvalstīs darbojās 9 Latvijas banku filiāles. Banku pakalpojumus Latvijā var sniegt arī Eiropas Ekonomikas zonas valstis reģistrētās kreditiestādes vai to filiāles, kas iesniegušas pieteikumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijā (FKTK).

2013. gada sākumā vairākās Latvijas bankās turpinās restrukturizācija:

- tiek veikta VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka” komercdarbības pakāpeniska izbeigšana līdz 2013. gada beigām (skaitā 6.8. nodalīju);
- apturēts AS „Citadele banka” akciju pārdošanas process (uzsākts 2011. gada vidū) līdz brīdim, kad būs uzlabojusies situācija starptautiskajos finanšu tirgos. Līdz akcionāru turpmākajiem lēmumiem AS „Citadele banka” paliks esošo akcionāru īpašumā. Lēmums par pārdošanas atlīšanu neietekmē AS „Citadele banka” darbību, tā turpina realizēt restrukturizācijas plānu;
- turpinās AS „Latvijas Krājbanka” kredītportfelju pārdošanas process, veicot pasākumus potenciālo investoru piesaistei. AS „Latvijas Krājbanka” kredīti ir sadalīti piecos kredītportfeljos. Šo kredītportfelju pārdošanas process norit saskaņā ar iepriekš plānoto grafiku. 2013. gada jūnijā tika pārdots bankas patēriņu kredīta portfelis.

2013. gada 1. ceturksnī visu Latvijas banku darbības rādītāji bija atbilstoši normatīvu prasībām. Banku sektora likviditātes rādītājs saglabājās augstā līmenī un bija 58,9% (minimālā normatīvā prasība ir 30%). Bankām, kas ir vairāk orientētas uz nerezidentu biznesu, izvirzītas augstākas kapitāla likviditātes un kapitāla pietiekamības prasības.

2013. gada 1. ceturksnī banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs sasniedza 18,3% (minimālā normatīvā prasība ir 8%), kas ir augstākais rādītājs pēdējo gadu laikā. Gan banku sektora aktīvu atdeve (ROA)¹, gan kapitāla atdeve (ROE)² pēdējos ceturkšņos ir pieaugusi un bija attiecīgi 0,9% un 8,5 procenti.

Banku pelnītspēja ir uzlabojusies, un 2013. gada četros mēnešos banku sektora peļņa, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, pieauga par 35%. Ar 74,6 milj. latu peļņu darbojās 17 Latvijas bankas un 4 ārvalstu banku filiāles. To galvenokārt ietekmēja ienākumu pieaugums no komisijas naudas un finanšu instrumentu tirdzniecības darījumiem un zemāki uzkrājumi nedrošiem parādiem.

¹ ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem.

² ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm.

Apdrošināšanas tirgū saglabājās stabila attīstība. 2012. gadā Latvijā darbojās 9 apdrošināšanas sabiedrības, no kurām 2 veica dzīvības apdrošināšanu un 7 – nedzīvības apdrošināšanu, kā arī 13 ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāles.

2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs pieauga par 9,7% un sasniedza 248,9 milj. latu. Lielākais parakstīto bruto prēmiju pieaugums bija veselības apdrošināšanas tirgū, ko lielā mērā noteica publiskā sektora pieprasījuma pieaugums. Izmaksāto bruto atlīdzību apmērs pieauga par 5,5%, sasniedzot 131,8 milj. latu. 2012. gadā apdrošināšanas sabiedrības strādāja ar 10,2 milj. latu lielu peļņu: dzīvības apdrošināšanas sabiedrības – ar gandrīz 2,8 milj. latu, savukārt nedzīvības apdrošināšanas sabiedrības – ar 7,4 milj. latu peļņu.

Kopš 2011. gada beigām situācija **Latvijas vērtspapīru tirgū** ir ievērojami uzlabojusies, un pozitīvas tendences turpinājās arī 2012. gadā, kad kopējā Latvijas centrālā depozitārija reģistrēto vērtspapīru vērtība paliecinājās par 187 milj. latu, gada beigās sasniedzot 1,8 miljardus latu. Lielākā daļa šo vērtspapīru ir iekļauta biržā NASDAQ OMX Riga. Kopumā Latvijas centrālajā depozitārijā 2012. gada beigās reģistrētas 162 dažādu vērtspapīru emisijas. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, būtiski pieaudzis korporatīvo parāda vērtspapīru emisiju skaits. Pieaugusi arī biržā esošo akciju tirgus vērtība. 2013. gada sākumā situācija vērtspapīru tirgū turpināja uzlaboties, un OMX Baltic Benchmark indeksa vērtība bija 609,7 punkti (2013. gada 20. maija datā), kas, salīdzinot ar gada sākumu, ir par 11,4% pieaugusi. NASDAQ OMX Tallin un NASDAQ OMX Vilnius indeksa vērtības pieaugums bija 11% robežās. NASDAQ OMX Riga indeksa vērtības pieaugums bija lēnāks (par 4,2%).

2013. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2012. gada 1. ceturksni, par 2,6% sarucis centrālo valdību parāda vērtspapīru apjoms banku aktīvos, ko noteica Latvijas centrālās valdības vērtspapīru apjoma samazinājums. Ārējo centrālo valdību vērtspapīri šajā periodā nedaudz pieauga. No pārējiem vērtspapīriem visstraujākais gada pieaugums vērojams pārējo emitentu obligācijām un citiem parāda vērtspapīriem ar fiksētu ienākumu (par 19,1%), savukārt akciju un citu vērtspapīru ar nefiksētu ienākumu apjoms saruka par 12 procentiem.

4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti

Latvijas **banku aktīvi** kopš 2012. gada otrās pusēs beigām pieaug un 2013. gada 1. ceturkšņa beigās tie bija 20,2 miljardi latu, kas ir par 0,2% vairāk nekā pirms gada. Lielāko banku aktīvu daļu veido banku kredīti (58%). To īpatsvars pēdējos gados ir ievērojami

sarucis (salīdzinājumam 2010. gada 1. ceturksnī banku kredīti veidoja 70% no banku aktīviem), savukārt pieaudzis vērtspapīru īpatsvars.

Augot uzticībai banku sektoram un tuvojoties eiro ieviešanai, skaidrā nauda apgrozībā samazinās, un 2013. gada 1. ceturkšņa beigās apgrozībā bija 1011,8 milj. latu skaidras naudas, kas ir par 0,9% mazāk nekā 2012. gada attiecīgajā periodā.

Joprojām turpina pieaugt banku piesaistīto **noguldījumu apjoms** – 2013. gada 1. ceturkšņa beigās nebānu noguldījumi bankās, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, pieauga par 13,9% un bija 12,8 miljardi latu. Pieauga gan rezidentu, gan nerezidentu noguldījumu atlikumi, tomēr nerezidentu noguldījumu atlikumu pieaugums bija daudz straujāks. Gada laikā nerezidentu noguldījumu atlikumi pieauga par 17,7% jeb 961,4 milj. latu un veidoja pusi no visiem nebānu noguldījumiem. Puse no visiem nerezidentu noguldījumiem ir no ES un NVS valstīm. Latvijā pastāvīgu tirgus dalībnieku uzraudzību un regulāras pārbaudes bankās veic FKTK. Attiecībā uz nerezidentu noguldījumiem tiek veikta īpaši stingra uzraudzība. Tām bankām, kas strādā ar nerezidentu noguldījumiem, tiek izvīzītas augstākas prasības pret likviditāti un kapitāla pietiekamību. ECB savā 2013. gada *Konvergences ziņojumā* ir norādījusi uz riskiem, ko rada pieaugošais nerezidentu noguldījumu apjoms Latvijā, uzsverot, ka Latvijai ir ļoti svarīgi, lai būtu pieejams visaptverošs politikas instrumentu klāsts, kas ļautu novērst finanšu stabilitāti apdraudošos riskus, tai skaitā tos, kurus rada nerezidentu noguldījumu izmantošana par finansējuma avotu nozīmīgā banku sektora daļā.

2013. gada 1. ceturksnī turpinājās noguldījumu valūtu struktūras izmaiņas. Rezidentu noguldījumi eiro pārsniedz noguldījumus latos. Lielākā daļa nerezidentu noguldījumu ir ASV dolāros (64,8%), un to apjoms pieaug, savukārt noguldījumu apjoms eiro samazinās.

Kredītu atlikumi joprojām turpina samazināties, kaut gan ir samazinājies kreditportfelē sarukuma temps. Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegtie kredītu atlikumi 2013. gada 1. ceturkšņa beigās samazinājās par 6,6% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Kredītu atlikumu samazinājumu galvenokārt ietekmēja tas, ka kreditēšana ir vāja un atjaunojas lēnām.

Kreditēšanā ir vērojamas šādas tendences:

- pieaug no jauna izsniegtie kredītu skaits un apjoms – 2013. gada 1. ceturksnī banku sektorā kopumā no jauna izsniegti 24 tūkst. kredītu 543,2 milj. latu apmērā, kas apjoma zinā par gandrīz uz pusi vairāk nekā pirms gada. No jauna izsniegtajiem kredītiem gandrīz puse ir izsniegti nerezidentiem. Liela daļa banku izmanto peļņas

gūšanas iespējas ārvalstīs, izsniedzot kredītus nerezidentiem. 2012. gadā 14 Latvijas bankām biznesa modelis bija vērts uz klientu nerezidentu apkalpošanu. Tomēr banku sektora kopējā kreditportfelē nerezidentiem izsniegtie kredīti īpatsvars veidoja tikai 13%;

- mājsaimniecību kreditēšana joprojām ir ierobežota. Kopumā no jauna izsniegtajiem kredītiem 9% jeb 47,4 milj. latu izsniegti mājsaimniecībām. Tas ir par 18% vairāk nekā iepriekšējā gada 1. ceturksnī. Lielākais skaits mājsaimniecībām no jauna izsniegtie kredīti ir izsniegti patēriņa preču iegādei, savukārt apjoma zinā visvairāk jauno kredītu izsniegti mājokļu iegādei, tomēr iedzīvotāji joprojām ir piesardzīgi, lai uzņemtos jaunas mājokļa kreditsaistības. Kopumā 2013. gada 1. ceturksnī mājsaimniecībām izsniegtie kredīti apmērs bija 4511,1 milj. latu, kas ir par 9,4% mazāks nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā un veidoja 39% no banku sektora kopējā kreditportfeļa;
- uzņēmumu segmentā kreditēšanas aktivitāte ir samērā stabila. No jauna izsniegtajiem kredītiem 24% jeb 132,2 milj. latu izsniegti uzņēmumu attīstībai un 22% – finanšu institūcijām. Visvairāk jauno kredītu ir izsniegti lauksaimniecības un mežsaimniecības uzņēmumi, savukārt apjoma zinā puse no jauna izsniegtajiem kredītiem ir izsniegti finanšu un apdrošināšanas darbībās. Jauno kredītu apjoms ievērojamī pieaudzis arī vienā no nozīmīgākajām tautsaimniecības nozarēm – apstrādes rūpniecībā. Kopumā 2013. gada 1. ceturkšņa beigās tautsaimniecībā rezidentiem izsniegtie kredīti apmērs bija 5477,3 milj. latu, kas ir par 4,5% mazāk nekā 2012. gada attiecīgajā periodā, un šo kredītu īpatsvars bija gandrīz 45% no banku sektora kopējā kreditportfeļa. Sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm gandrīz par piektaļu izsniegtie kredīti atlikumi samazinājās būvniecībā.

Pēdējo gadu laikā lielas izmaiņas kredītu struktūrā nav vērojamas. Joprojām iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegtie kredītu struktūrā dominē hipotekārie kredīti, kuru īpatsvars ir sarucis līdz 54,7%. Komerckredītu un industriālo kredītu īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir pieaudzis līdz 34,2%, kas ir augstākais rādītājs kopš 2006. gada. Visstraujāk saruka patēriņa preču kreditēšana (par 17,1%). Joprojām turpina sarukt hipotekāro kredītu atlikumi (par 9,1%), kaut gan sarukuma tempi samazinās.

Komerckredītu (apgrozīmo līdzekļu palielināšanai) kreditēšana lēnām atjaunojas, bet industriālo kredītu (pamatlīdzekļu iegādei) atlikumi pēdējos gados būtībā nemainās.

4.8. tabula

Latvijas banku sistēmas monetārie rādītāji

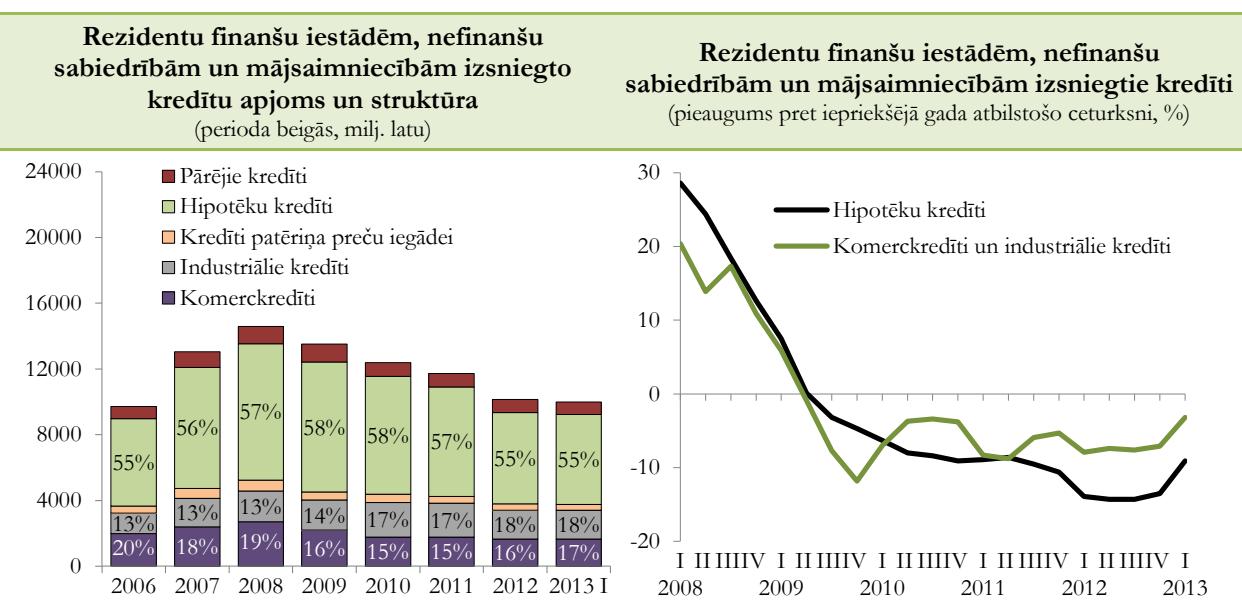
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 I
<i>perioda beigās, milj. latu</i>							
Trie ārējie aktīvi	-4482,8	-5914,6	-3022,0	-1219,8	-224,8	613,7	660,8
Trie iekšējie aktīvi	10654,0	11846,1	8842,3	7609,8	6710,9	6 161,7	5 977,0
Iekšzemes kredīti	13018,2	14279,7	12204,3	11215,1	11045,4	9 593,3	9 465,7
valdībai (neto)	-87,4	-370,0	-1474,6	-1430,8	-663,8	-903,8	-908,0
uzņēmumiem un privātpersonām	13105,6	14649,7	13678,9	12645,9	11709,2	10497,1	10373,7
Pārējie aktīvi (neto)	-2364,2	-2433,6	-3362,0	-3605,3	-4334,5	-3 431,6	-3488,7
Plašā nauda M2X	6171,3	5931,4	5820,3	6390,0	6486,1	6 775,4	6637,7
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlakumiem banku kasēs)	900,0	866,1	667,3	807,4	1040	1 082,4	1011,8
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	5271,3	5065,3	5153,0	5582,7	5446,1	5693,0	5625,9
tai skaitā:							
noguldījumi uz nakti (rezidentu)	2864,9	2308,0	2206,2	2782,1	3109,2	3 586,6	3550,6
termiņnoguldījumi	2406,4	2757,3	2946,8	2800,6	2336,9	2 106,4	2075,3
<i>izmaiņas % pret iepriekšējo gadu</i>							
Iekšzemes kredīti (pret 2012 I)	31,8	9,7	-14,5	-8,1	-1,5	-13,1	-6,0
tai skaitā:							
uzņēmumiem un privātpersonām	34,0	11,8	-6,6	-7,6	-7,4	-10,3	-6,5
Plašā nauda M2X	12,6	-3,9	-1,9	9,8	1,5	4,5	3,3
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlakumiem banku kasēs)	-7,1	-3,8	-23,0	21,0	28,8	4,1	-0,9
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	16,9	-3,9	1,7	1,1	-2,5	4,5	4,1
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās)	32,3	9,3	-18,7	-2,2	11,7	8,7	5,7

2013. gada 1. ceturksnī industriālo un komerckredītu atlakumi samazinājās par 9,5%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

Operācijas ar nekustamo īpašumu veido lielāko kredītu atlakumu īpatsvaru (32% no kopējiem

izsniegtajiem kredītiem). Relatīvi liels izsniegtā kredītu īpatsvars ir arī apstrādes rūpniecības (14%), tirdzniecības, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu (13%) un būvniecības (7%) nozarēs.

4.33. attēls

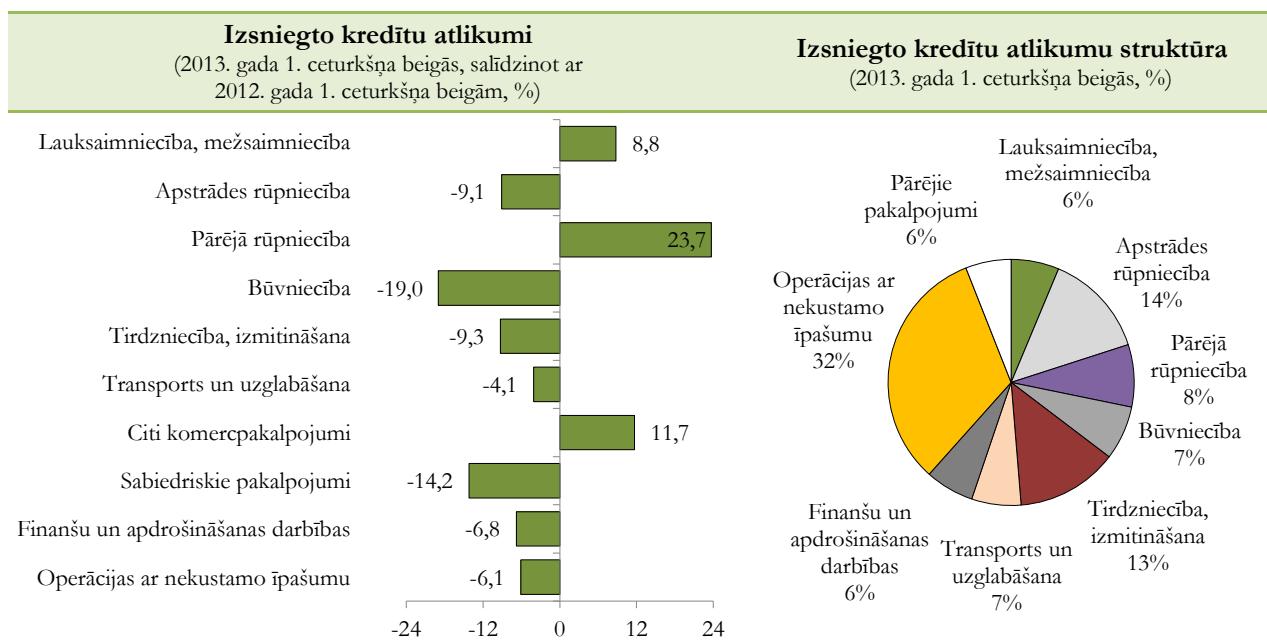
Kreditportfelē kvalitāte turpina uzlaboties, un kredītu ar maksājuma kavējumiem apmērs kopējā kreditportfelī 2013. gada 1. ceturksnī bija 17,9%. Saīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, kredītu ar maksājumu kavējumu apmērs ir ievērojami sarucis (par 23,4%). To galvenokārt noteica kredītu ar maksājumu kavējumu no 91 līdz 180 un vairāk dienām sarukums par 27%, kas ir vērtējams pozitīvi, nesmot vērā, ka šie kredīti veido vairāk nekā pusē no visiem kredītiem ar maksājumu kavējumu. Šajā periodā saruka arī pārējo kredītu ar maksājumu kavējumu apjoms. Banku kreditportfelē kvalitātes uzlabošanās lielā mērā

saistāma ar slikto kredītu norakstīšanu un uzņēmumu maksātspējas uzlabošanos. 2013. gada 1. ceturksnī banku sektorā norakstīti kredīti 73,9 milj. latu apmērā, kas ir par 25% vairāk nekā 2012. gada 1. ceturksnī, tomēr jāņem vērā, ka arī kredītu norakstīšanas gadījumā parādu piedziņas process turpinās.

Līdz ar tautsaimniecības izaugsmes atjaunošanos uzņēmumu kredītu kvalitāte ir ievērojami uzlabojusies. Kredītos ar maksājumu kavējumu straujāk sarūk korporatīvo klientu kreditportfelis (14% kavēto kredītu), savukārt mājsaimniecībām izsniegtos kredītu kvalitāte uzlabojas lēnāk (25% kavēto kredītu).

4.34. attēls

Kredīti rezidentiem sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm

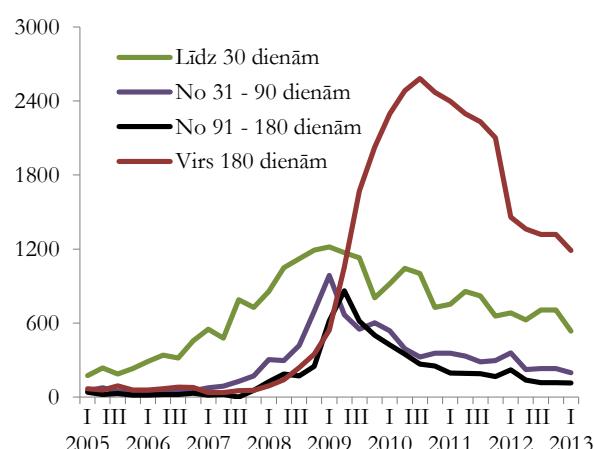
2013. gadā turpinājās banku darbs ar kredītu atmaksas grūtībās nonākušajiem klientiem. Pārstrukturēto un atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars kopējā banku kreditportfelī samazinās. 2013. gada 1. ceturksnā beigās 21% no kopējā kreditportfelē bija pārstrukturētie kredīti un atgūšanas procesā esošie kredīti. Pārstrukturēto kredītu īpatsvars kopējā banku kreditportfelī samazinājās līdz 11,4%, savukārt atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars – līdz 9,7 procentiem.

Uzņēmumiem un privātpersonām latos izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā **procentu likme** kopš 2012. gada sākuma pieauga un 2013. gada 1. ceturksnī bija 6,3%. Eiro izsniegto īstermiņa kredītu vidējās svērtās procentu likmes svārstības bija minimālas un sasniedza 3,6 procentus.

4.35. attēls

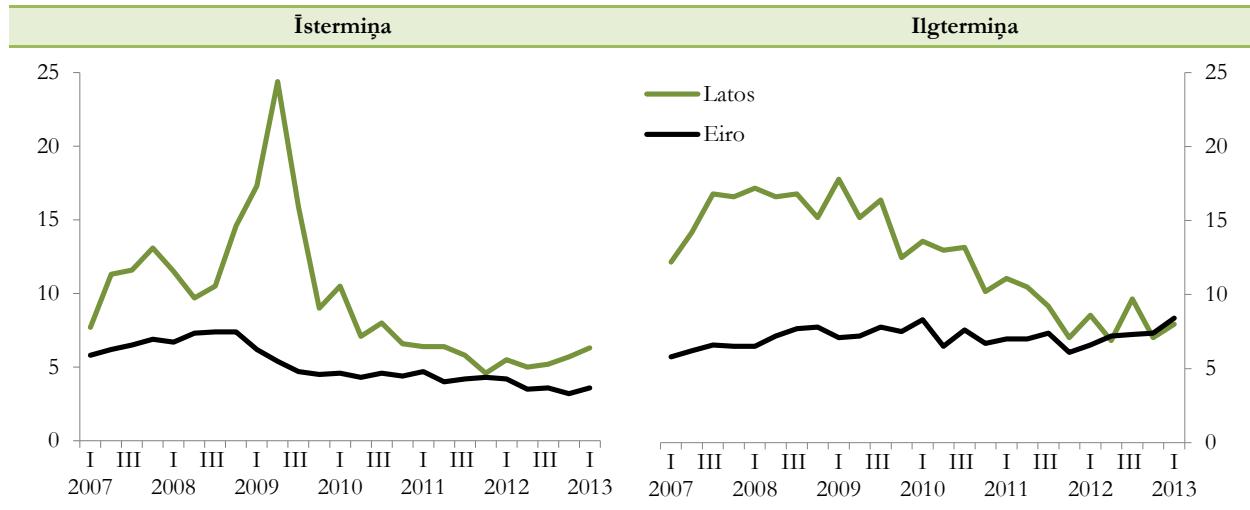
Kredīti ar maksājumu kavējumu

(milj. latu)

4.36. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes izsniegtajiem kredītiem kredītiestādēs ceturkšņu griezumā, %

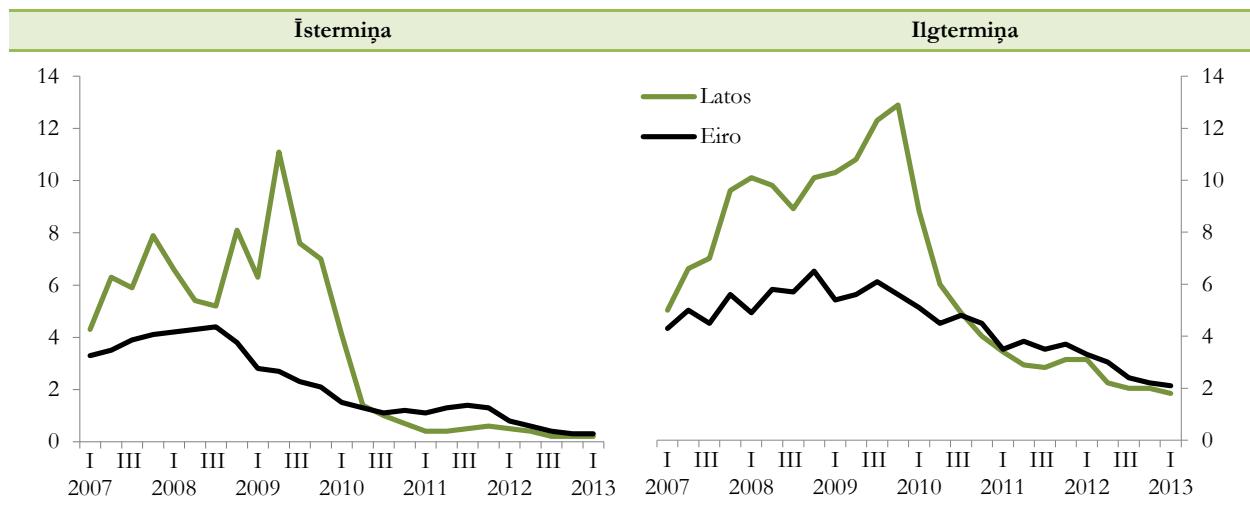

Latos izsniegtu ilgtermiņa kredītu procentu likmju svārstības ir izteiktākas un 2013. gada 1. ceturksnī sasniedza 8%. Eiro izsniegtu ilgtermiņa kredītu vidējās svērtās procentu likmes pieauga un 2012. gada 1. ceturkšņa beigās sasniedza vēsturiski augstāko rādītāju – 8,4 procentus.

Procentu likmes latos un eiro piesaistītajiem īstermiņa noguldījumiem kredītiestādēs pēdējos ceturkšņos ir nemainīgas un 2013. gada 1. ceturksnī sasniedza zemākos rādītājus pēdējo gadu laikā (attiecīgi 0,2% un 0,3%).

4.37. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes piesaistītajiem noguldījumiem kredītiestādēs ceturkšņu griezumā, %

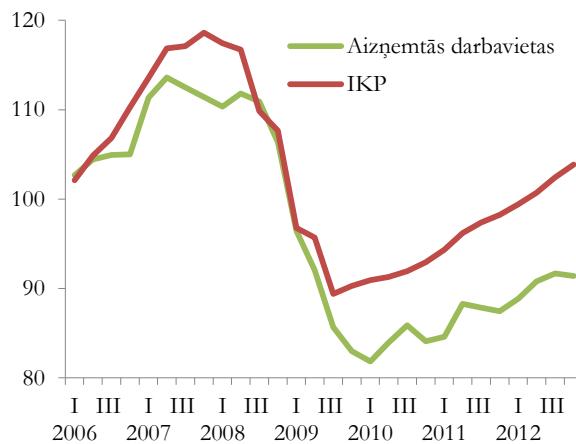
5. DARBA TIRGUS

5.1. Nodarbinātība un bezdarbs

Pakāpeniska ekonomisko aktivitāšu palielināšanās pozitīvi ietekmē situāciju darba tirgū – pieauga nodarbinātība un mazinās krīzes izraisītais augstais bezdarbs. Tājā pašā laikā atsevišķas iedzīvotāju grupas, īpaši personas ar zemu izglītības līmeni un kvalifikāciju, gados vecāki cilvēki, kā arī jaunieši situācijas uzlabošanos izjūt vajāk.

5.1. attēls

IKP un aizņemtās darbavietas
2005. gada 4. ceturksnis = 100

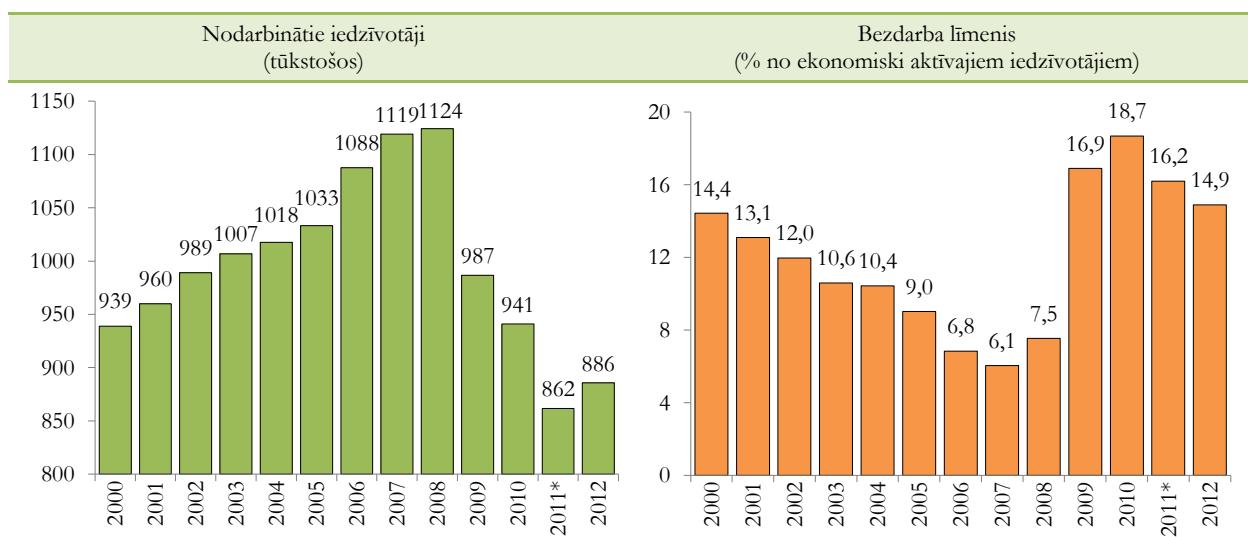
2011. gadā nodarbināto skaits pieauga par 2,5%, salīdzinot ar 2010. gadu. Būtiski samazinājās bezdarba līmenis – 2011. gadā tas bija 16,2%, kas bija par 3 procentpunktiem mazāk nekā 2010. gadā.

2012. gadā darba tirgus turpināja uzlaboties – palielinājās nodarbinātība un iedzīvotāju ekonomiskā aktivitātē, pakāpeniski samazinājās bezdarbs. Saskaņā ar darbaspēka apsekojuma datiem vidēji 2012. gadā nodarbināto skaits sasniedza 885,6 tūkst., kas ir par 2,8% jeb aptuveni 24 tūkst. vairāk nekā 2011. gadā. Nodarbinātības līmenis 2012. gadā sasniedza 56,3%, kas bija par gandrīz 3 procentpunktiem lielāks nekā pirms gada. Vienlaikus ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits ir pieaudzis mērenāk (par 1,3%). Straujāku ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita pieaugumu ierobežoja negatīvās demogrāfijas tendences – iedzīvotāju skaita samazināšanās darbspējas vecumā. Bezdarba līmenis vidēji 2012. gadā bija 14,9%, kas bija par 1,3 procentpunktiem mazāks nekā gadu iepriekš.

Reģistrētā bezdarba līmenis 2012. gada decembra beigās sasniedza zemāko līmeni kopš 2009. gada aprīļa un bija 10,5% – reģistrēti bija 104,1 tūkst. bezdarbnieku, kas ir par 26,2 tūkst. mazāk nekā 2011. gada decembrī. Augstākais reģistrētais bezdarba līmenis saglabājas Latgales reģionā (21,1%), bet zemākais – Rīgā (6,4%).

5.2. attēls

Nodarbinātība un bezdarbs Latvijā no 2000. līdz 2012. gadam

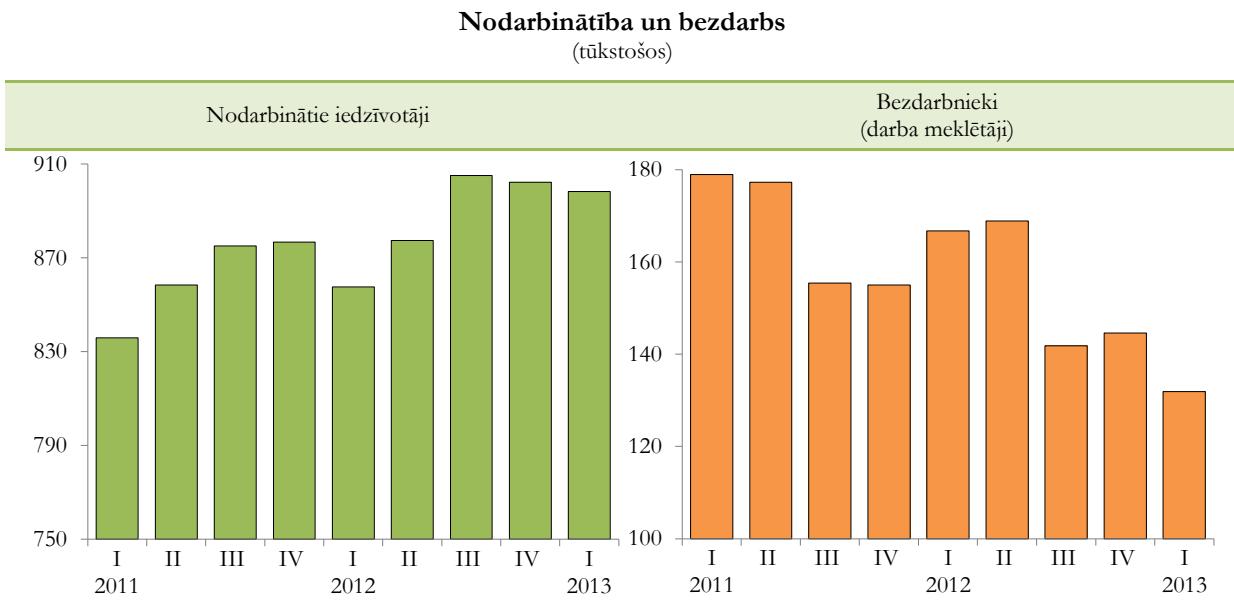

*saskaņā ar 2011.gada tautas skaitīšanas datiem

2013. gadā situācija darba tirgū turpina uzlaboties. 2013. gada 1. ceturksnī bezdarba līmenis samazinājās un bija 12,8%. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits 2013. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2012. gada 1. ceturksni, ir palielinājies par 0,6%. Savukārt

nodarbināto iedzīvotāju skaits, kā arī to īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā 2013. gada 1. ceturksnī ir palielinājies. Šajā periodā bija nodarbināti 898,3 tūkst. iedzīvotāju jeb 57,1% no iedzīvotāju kopskaita.

5.3. attēls

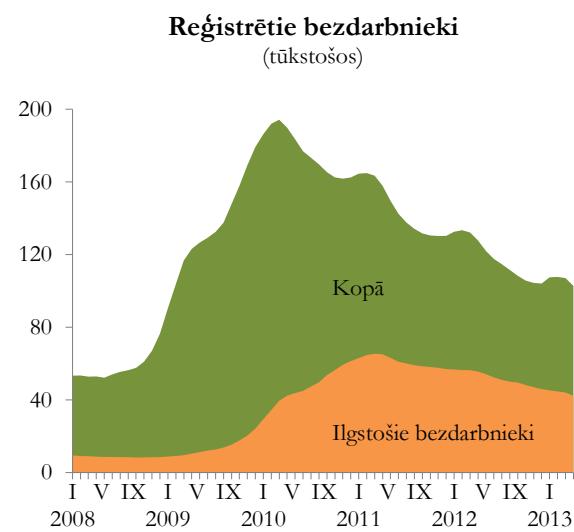

Pašreizējais bezdarba līmenis galvenokārt ir saistīts ar ciklisko bezdarbu, t.i., ar būtisko ražošanas apjomu un sniegtu pakalpojumu samazinājumu krīzes laikā. Tāpēc visi tie pasākumi, kas saistīti ar ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības veicināšanu, stimulē pieprasījuma pieaugumu pēc darbaspēka un palielina nodarbinātību. Tajā pašā laikā pastāv risks, ka daļa no esošiem bezdarbniekiem ilgstoši nevarēs atrast darbu un nākotnē bezdarbs var kļūt par izteiktā strukturālu parādību, jo nozares, kas ātrāk atgūstas no krīzes, nav tās pašas, kurās bija vakances pirms krīzes un kurās cilvēki zaudēja darbu krīzes laikā. Notiek tautsaimniecības struktūras maiņa un var veidoties neatbilstība starp darbaspēka piedāvājumu un pieprasījumu – darba meklētāju prasmes neatbilst tam, ko pieprasa uzņēmēji.

Krīzes laikā līdz ar kopējā bezdarba līmena pieaugumu palielinājās arī ilgstošo bezdarbnieku skaits. Pakāpeniski augot ekonomiskajām aktivitātēm, sarūk arī ilgstošo bezdarbnieku skaits. 2012. gada beigās NVA bija reģistrēti 44,6 tūkst. ilgstošo bezdarbnieku, kas bija par 11 tūkst. jeb 20% mazāk nekā 2011. gadā. Lai arī situācija pakāpeniski uzlabojas, tomēr ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars aizvien ir ļoti liels – 2012. gada

beigās 46% no kopējā reģistrēto bezdarbnieku skaita bija ilgstošie bezdarbnieki. Jāņem vērā, ka liels ilgstošais bezdarbs var radīt strukturālā bezdarba pieaugumu, proti, jo ilgāk šie cilvēki ir bez darba, jo lielāks risks zaudēt darba iemaņas un prasmes.

5.4. attēls

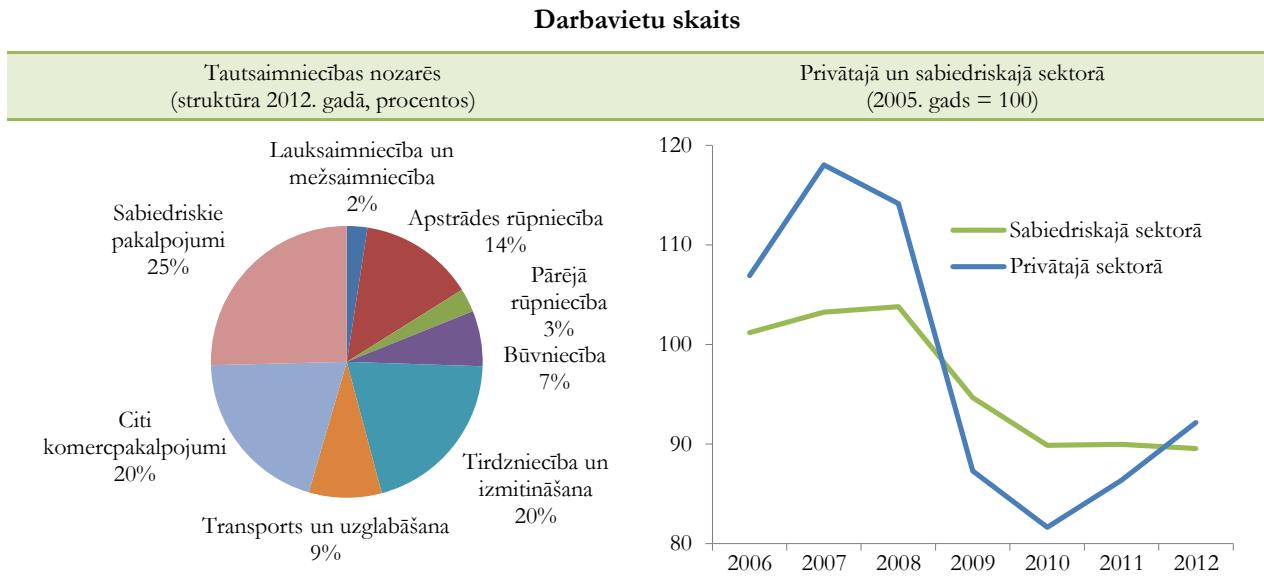

Vienlaikus jāņem vērā, ka darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstību ietekmē ne tikai darbaspēka izglītība un prasmes, bet arī atalgojums, tādēļ saglabājas brīvas darbavietas, kaut bezdarba līmenis ir augsts.

Uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, kopš 2010. gada vidus ir vērojams stabils darbavietu

pieaugums. Saskaņā ar CSP datiem 2012. gada laikā kopējais darbavietu skaits palielinājās par 36,5 tūkst. jeb 4,5%, salīdzinot ar 2011. gadu. Savukārt brīvo darbavietu skaits palielinājās par 22,5% jeb aptuveni 0,6 tūkst. darbavietu.

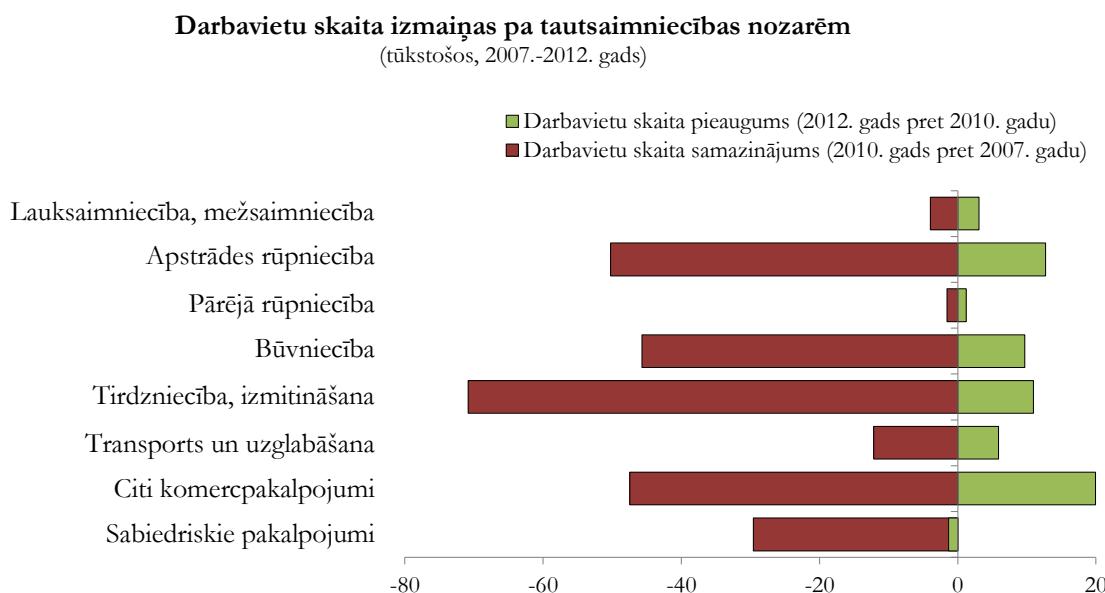
5.5. attēls

2012. gadā aizņemto darbavietu skaits pieauga gandrīz visās nozarēs. Visaugstākais aizņemto darbavietu skaita pieaugums 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, bija būvniecībā (par 9,4%), lauksaimniecībā (par 8,5%). Apstrādes rūpniecībā

aizņemto darbavietu skaits pieauga par 5%, vismazākais pieaugums – pārējā rūpniecībā un tirdzniecībā. Savukārt sabiedrisko pakalpojumu nozarē aizņemto darbavietu skaits samazinājās par 1 procentu.

5.6. attēls

Pēdējos gados darbavietu skaits būtiski pieaudzis privātajā sektorā. Pēc darbavietu skaita krituma krīzes laikā par 30%, 2012. gadā tās pieauga par gandrīz 13%,

salīdzinot ar 2010. gadu. Savukārt sabiedriskajā sektorā darbavietu skaits nepieaug.

5.1. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji

	2011 (bez korekcijas)	2011 (pārrēķināts pēc tautas skaitīšanas datiem)	2012
Iedzīvotāju skaits tūkst.	2229,6	2074,6	2041,8
Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits 15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.	1147,0	1028,2	1041,1
Nodarbināto skaits 15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.	970,5	861,6	885,6
Nodarbinātības līmenis nodarbināto iedzīvotāju skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu 15-74 gadu vecumā, %	55,3	53,4	56,3
Ekonomiskās aktivitātes līmenis ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu 15-74 gadu vecumā, %	65,4	63,7	66,1
Darba meklētāju skaits 15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.	176,4	166,6	155,5
Bezdarba līmenis darba meklētāju īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā 15-74 gadu vecumā, %	15,4	16,2	14,9

* No 2011. gada dati pēc tautas skaitīšanas datiem. Iepriekšējie gadi nav pārrēķināti un nav salīdzināmi.

5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte

Ekonomikas lejupslīdes laikā samazinājās ne tikai nodarbināto skaits, bet arī strādājošo darba samaksa. Atsākoties ekonomikas izaugsmei, kopš 2010. gada beigām ir atsācies arī mērens darba samaksas pieaugums.

Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos darba samaksa turpina augt 2012. gadā. 2012. gadā vidējā bruto darba samaksa bija 481 lati, kas par 3,7% pārsniedza 2011. gada līmeni un bija tikai par 0,4% augstākā līmenī nekā 2008. gadā.

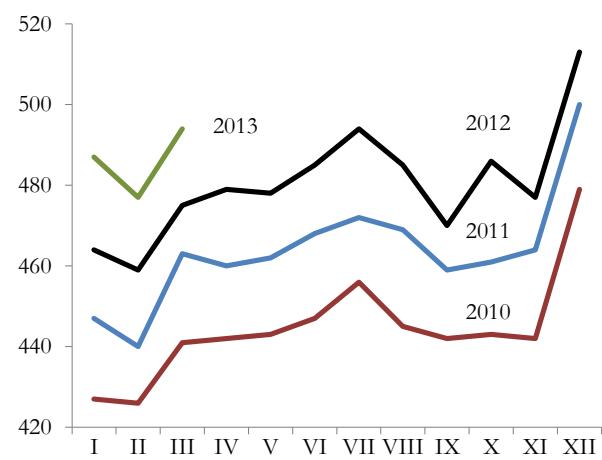
2012. gadā vidējā bruto darba samaksa sabiedriskajā sektorā bija 515 lati, kas bija par 4,5% lielāks nekā 2011. gadā, taču par 8,5% zemākā līmenī nekā 2008. gadā. Jāatzīmē, ka sabiedriskajā sektorā strādājošo darba samaksas samazinājums krīzes laikā bija daudz lielāks nekā privātajā sektorā, ko noteica nepieciešamība ierobežot valsts budžeta tēriņus. Privātajā sektorā vidējā bruto darba samaksa 2012. gadā bija 463 lati, kas bija par 3,5% augstākā līmenī nekā 2011. gadā, un par 5,7% pārsniedza 2008. gada līmeni.

2012. gadā privātajā sektorā vidējā bruto darba samaksa bija par 11% zemākā līmenī nekā sabiedriskajā

sektorā pretēji 2008. gadam, kad privātajā sektorā vidējā bruto darba samaksa bija par 28,8% zemākā līmeni.

5.7. attēls

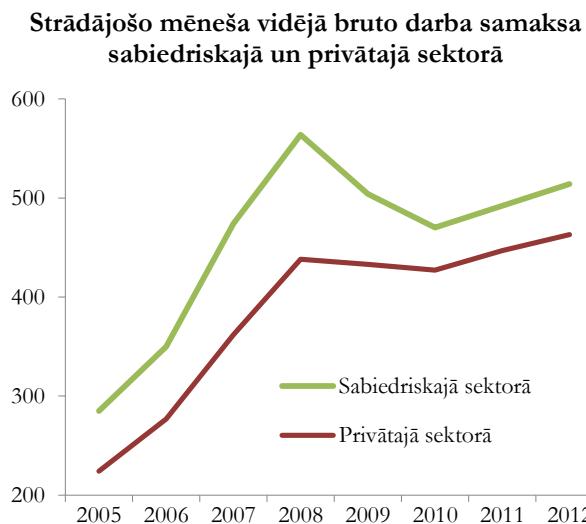
Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa (latos)

2013. gada 1. ceturksnī vidējā darba samaksa turpināja augt – salīdzinot ar 2012. gada 1. ceturksni, bruto darba samaksa pieauga par 4,2% un bija 486 lati.

2013. gada 1. ceturksnī bruto darba samaksa pieauga vienlīdz strauji gan privātajā sektorā (4,3%), gan sabiedriskajā sektorā (4,4%). Vienlaikus sabiedriskajā sektorā 2013. gada 1. ceturksnī vidējā bruto alga joprojām bija par 1,9% zemāka nekā 2008. gada 1. ceturksnī, turpretī privātajā sektorā tā jau par 11,8% pārsniedza 2008. gada 1. ceturkšņa līmeni.

5.8. attēls

Darba samaksas dinamika tautsaimniecības nozarēs 2012. gadā bija atšķirīga. 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, straujākais darba samaksas pieaugums bija vērojams transporta nozarē, elektroenerģijas un gāzes apgādē, tirdzniecībā un finanšu un apdrošināšanas pakalpojumu jomā. Mērenāk darba samaksa pieauga IKT, būvniecības un veselības aprūpes nozarēs. Savukārt atsevišķās nozarēs darba samaksa pat nedaudz samazinājusies, piemēram, ieguves rūpniecībā.

Latvijas galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā 2012. gadā vidējā bruto darba samaksa, salīdzinot ar 2011. gadu, pieauga par 4,6% un bija par 8% lielāka nekā 2008. gadā. Kopumā pieaugums apstrādes rūpniecībā 2012. gadā bija straujāks nekā vidēji tautsaimniecībā.

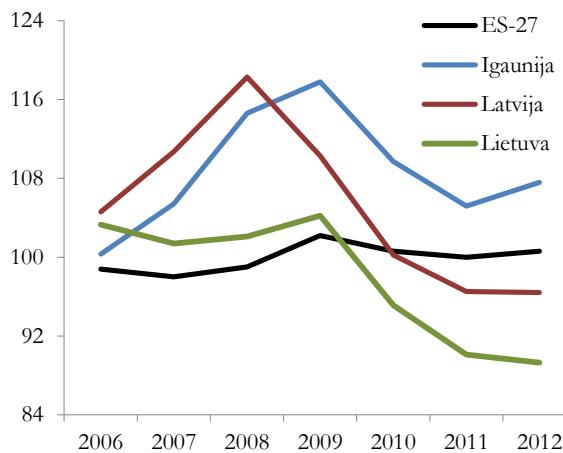
2013. gada 1. ceturksnī straujākais darba samaksas pieaugums bija tirdzniecībā (6,5%), IKT (6,2%), būvniecībā (6%) un valsts pārvaldē (8%). Augstākais atalgojuma līmenis saglabājās finanšu un apdrošināšanas pakalpojumu jomā – vidēji 1064 lati mēnesī.

Krīzes radītās korekcijas preču un darba tirgos mazināja plāsu starp produktivitāti un darbaspēka izmaksām, kā rezultātā Latvijas konkurētspēja ārējos

tirgos pakāpeniski uzlabojās. Par to liecina produkcijas vienības darbaspēka izmaksu (ULC)¹ dinamika.

5.9. attēls

Reālā ULC izmaiņas ES un Baltijas valstīs
(2005. gads = 100)

Atšķirībā no straujās izaugsmes gadiem ULC dinamika kopš 2008. gada lielā mērā ir saistīta ar cikliskā rakstura faktoriem jeb krīzes sekām. Jāatzīmē, ka preču tirgi ir daudz jutīgāki pret konjunktūras cikliskām svārstībām nekā darba tirgi. 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, IKP samazinājās par 3,3%, lai gan nodarbināto skaits saglabājās iepriekšējā gada līmenī, bet algas pieauga. Darbaspēka izmaksas 2008. gadā vēl turpināja pieaugt (par 15,7%), bet produktivitāte samazinājās par 4,2%, kā rezultātā nominālais ULC palielinājās par 20,7 procentiem.

Nozīmīgās korekcijas darba tirgū 2009. gadā ietekmēja gan produktivitātes, gan arī darbaspēka izmaksu dinamiku. Salīdzinot ar 2008. gadu, produktivitāte samazinājās par 5,3%, jo IKP samazinājās straujāk nekā nodarbināto skaits. Savukārt darbaspēka izmaksas 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, samazinājās par 12,7%, kas arī noteica nominālā ULC samazināšanos par 7,9 procentiem.

Nominālā ULC dinamiku 2010. gadā galvenokārt noteica darba samaksas un nodarbināto skaita relatīvās izmaiņas. Lielis bezdarba līmenis un budžeta konsolidācijas pasākumi joprojām radīja spiedienu uz darba samaksu. Tomēr, ņemot vērā Latvijas zemo konkurenci kopējā ES darba tirgū, izmaiņas jau bija visai mērenas. Tāpēc darbaspēka vienības izmaksu samazinājumu, kā arī produktivitātes pieaugumu lielā mērā noteica nodarbināto skaita izmaiņas. Nominālais

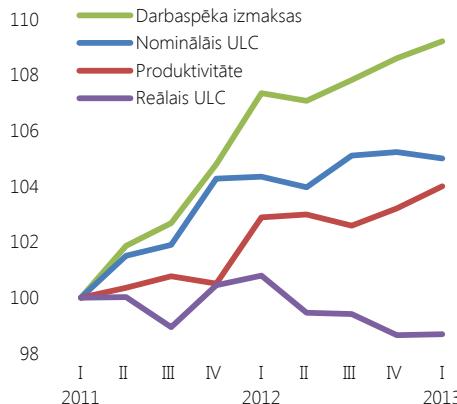
¹ ULC ir attiecība starp darbaspēka izmaksām un darbaspēka produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par to, ka valsts izmaksu konkurētspēja palielinās, un otrādi.

ULC 2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, bija par 10,4% mazāks.

5.10. attēls

Darbaspēka izmaksu izmaiņas Latvijā

(2011. gada 1. ceturksnis = 100)

Atjaunojoties ekonomikas izaugsmei 2011. gadā un 2012. gadā, darbaspēka izmaksas pieaug straujāk nekā produktivitāte, līdz ar to nominālais ULC 2011. gadā pieauga par 2% un 2012. gadā – par 2,8%.

Darbaspēka vienības izmaksu un produktivitātes dinamika pēdējos divos gados rāda, ka, pieaugot ekonomiskām aktivitātēm, produkcijas vienības darbaspēka izmaksas turpinās pieaugt.

Nominālā ULC dinamiku vidējā termiņā lielā mērā ietekmēs strukturālā rakstura faktori, kamēr ciklisko faktoru ietekme (piemēram, konjunktūras svārstības ārejās tirdzniecības partnervalstis) būs mazāka. 2012. gadā darbaspēka izmaksas uz vienu nodarbināto Latvijā bija 36% no ES vidējā līmeņa. Tāpēc darba samaksas izlīdzināšanās (konvergence) ir objektīvs process, ar ko nākotnē ir jārēķinās, un tuvākajos gados plāsīga starp produktivitātes un algu dinamiku visdrīzāk saglabāsies. Darba samaksas straujāks pieaugums var būt saistīts arī ar minimālās algas palielināšanu, uzņēmēju vēlēšanos saglabāt augsti kvalificētus darbiniekus, bezdarba līmeņa samazināšanos u.tml. No otras puses, darba samaksas pieaugums, radot negatīvu ietekmi uz konkurenčspēju, var kļūt par nopietnu stimulu inovācijām un investīcijām jaunajās tehnoloģijās, lai samazinātu izmaksas un palielinātu ražošanas resursu produktivitāti.

5.3. Darba tirgus prognozes

Darba tirgus prognozes līdz 2020. gadam izstrādātas atbilstoši tautsaimniecības attīstības scenārijiem (skatīt 3.3. nodaļu).

Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos tautsaimniecībā pakāpeniski uzlabojās situācija arī darba tirgū. Sagaidāms, ka pozitīvās tendences būs vērojamas arī turpmāk – palielināsies darba iespējas un pieaugus atalgojums.

2013. gadā nodarbināto skaits varētu palielināties vidēji par 22 tūkst. jeb 2,4%, salīdzinot ar 2012. gadu. Savukārt nodarbinātības līmenis attiecīgi pieaugus par 2,4 procentpunktiem – līdz 58,7%. Kopumā 2013. gadā nodarbināto skaits palielināsies līdz 907 tūkst.

Darba meklētāju skaits 2013. gadā varētu samazināties par 20% (31 tūkst.) – līdz 124 tūkst., un bezdarba līmenis vidēji gadā būs 12 procenti.

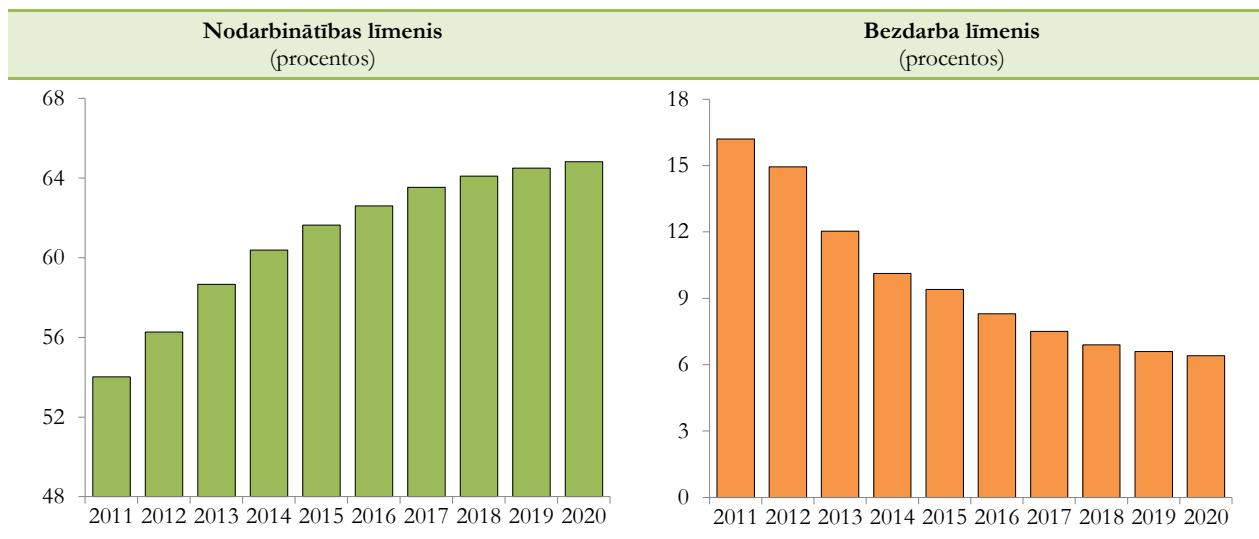
Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas prognozēm darbaspēka pieprasījums turpinās palielināties arī vidējā termiņā. Vienlaikus nodarbinātības pieaugums būs lēnāks nekā izaugsme, jo izlaide vairāk balstīsies uz produktivitātes kāpumu.

Sagaidāms, ka līdz 2020. gadam nodarbināto skaits palielināsies par aptuveni 6% jeb aptuveni 50 tūkst., salīdzinot ar 2012. gadu. Straujākais nodarbinātības pieaugums sagaidāms laika periodā līdz 2016. gadam, vienlaikus nodarbinātības pieauguma tempi nākamajos gados pakāpeniski samazināsies, ko galvenokārt ietekmēs piedāvājuma puses faktori – negatīvās demogrāfijas tendences. 2020. gadā nodarbināto iedzīvotāju skaits varētu sasniegt 935 tūkst., un to īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā (vecuma grupā 15-74) tuvosies 65 procentiem.

Turpinās samazināties arī bezdarbs, tomēr līdz 2014. gadam bezdarbs saglabāsies salīdzinoši augstā līmenī – virs 10%. Situācija varētu jūtami mainīties sākot ar 2016. gadu, – bezdarba līmenis tuvosies 8% robežai, un izteiktākā kļūs darbaspēka nepietiekamības problēma. Kopumā līdz 2020. gadam bezdarba līmenis varētu samazināties līdz aptuveni 6-7 procentiem.

2012. gadā vairumā tautsaimniecības nozaru bija vērojama spēcīga izaugsme, kas atspoguļojās arī nodarbinātības pieaugumā. Līdzīgas tendences būs vērojamas arī 2013. gadā.

5.11. attēls

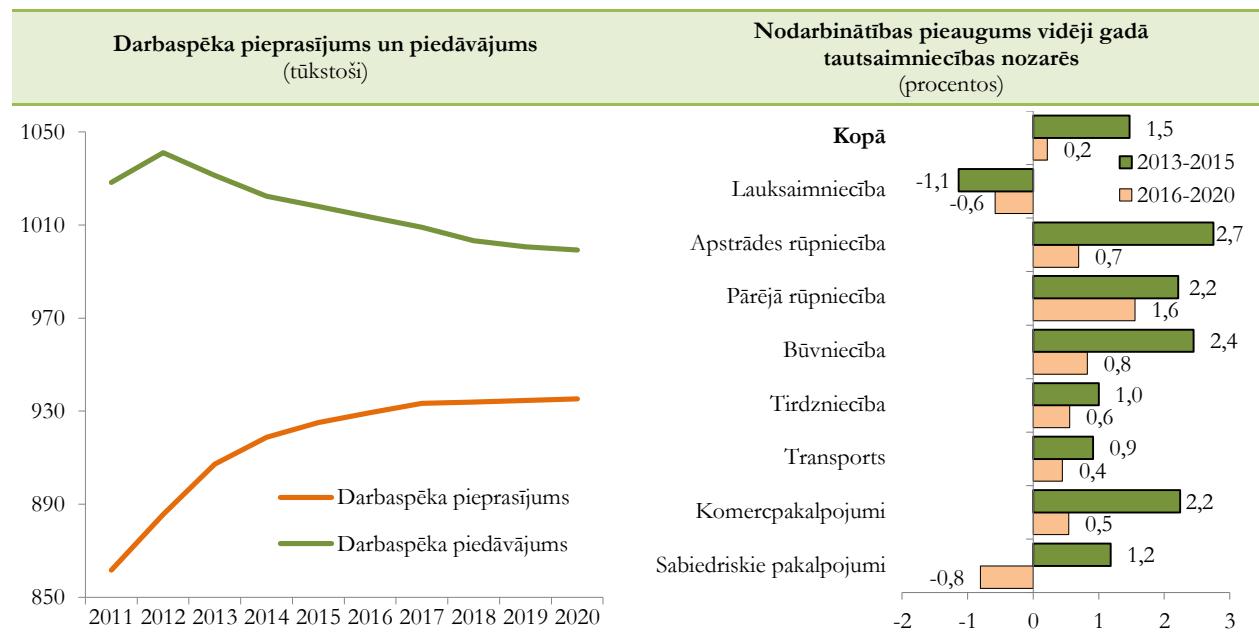
Nozīmīgākais nodarbināto skaita pieaugums 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, sagaidāms pakalpojumu nozarēs – komercpakkalpojumu nozarēs (par 8,3 tūkst. jeb 5%) un sabiedrisko pakalpojumu nozarēs (par 7,1 tūkst. jeb 3,5%), kā arī apstrādes rūpniecībā (par 4 tūkst. jeb 3,2%). Būtisks nodarbinātības pieaugums būs arī būvniecībā.

Vienlaikus uz iekšējo pieprasījumu vērsto nozaru loma darba tirgū nākamajos gados varētu arī palielināties. Tīrojamo nozaru izaugsme galvenokārt

būs balstīta uz produktivitātes pieaugumu, kam ir izšķiroša nozīme konkurētspējas nodrošināšanā, tāpēc nodarbinātības pieaugums šajās nozarēs varētu būt relatīvi lēnāks.

Līdz 2020. gadam lielākajā daļā nozaru nodarbināto skaits palielināsies. Būtiskākais nodarbinātības pieaugums būs vērojams apstrādes rūpniecībā, komercpakkalpojumu sektorā, tirdzniecībā un būvniecībā.

5.12. attēls

Vienlaikus nodarbināto skaita samazinājums paredzams primārajā sektorā – galvenokārt lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē, kā arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs. Darbaspēka pieprasījuma

samazinājums lauksaimniecības nozarē galvenokārt saistāms ar nozares efektivizāciju – lauksaimnieku kooperatīvu un lielo saimniecību veidošanos, sistematizētas ražošanas organizācijas ieviešanu,

komplicētāku tehnoloģisko risinājumu ieviešanu rāzošanas procesā.

Kopumā situāciju darba tirgū vidējā un ilgtermiņā noteiks vairāku būtisku faktoru attīstība. Lielākā nenoteiktība izriet no Eiropas parādu krīzes turpmākās attīstības. Lai arī situācija eirozonā ir stabilizējusies, joprojām saglabājas pietiekami daudz vidēja un ilgtermiņa risku. Situācijas paslīktināšanās Eiropā varētu jūtami ietekmēt galvenos Latvijas eksporta tirgus, kas pēcāk atsauktos uz Latvijas izaugsmi un pakārtoti arī uz situāciju darba tirgū.

Turpretī Latvijas iekšējie izaicinājumi galvenokārt saistāmi ar iedzīvotāju skaita pakāpenisku samazi-

nāšanos (īpaši darbspējas vecumā), kā arī vispārējām darbaspēka novecošanās tendencēm.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas prognozēm iedzīvotāju skaits darbspējas vecumā (no 15-74 gadiem) līdz 2030. gadam samazināsies par aptuveni 7%, salīdzinot ar 2012. gadu. Vienlaikus demogrāfiskā slodze palielināsies par gandrīz 15%. Būtiskas izmaiņas sagaidāmas arī iedzīvotāju vecuma struktūrā – nākotnē turpinās palielināties gados vecāku iedzīvotāju īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā.

Kopumā šīs tendences saasinās darbaspēka nepietiekamības problēmu līdz 2030. gadam, kas varētu pastiprināt dažādu disproporciju veidošanos darba tirgū.

5.4. Nodarbinātības politika

Latvijas izvirzītais kvantitatīvais mērķis ES 2020 strategijas īstenošanas kontekstā ir līdz 2020. gadam sasniegts nodarbinātības līmeni 20-64 gadu vecuma grupā 73% apmērā (skatīt 6.1. nodaļu). Mērķa sasniegšanai plānoti politikas virzieni gan darbaspēka piedāvājuma, gan darbaspēka pieprasījuma pusē.

Latvijas nodarbinātības politikas galvenie elementi:

- darbaspēka pieprasījuma puses veicināšana – ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības stimulēšana, t.sk. darbaspēka nodokļu samazināšana, cīņa ar nedeklarēto nodarbinātību, valsts sniegtie netiešie un tiešie atbalsta pasākumi uzņēmējiem, pasākumi administratīvo šķēršļu mazināšanai, mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu īstenošana, biznesa inkubatori u.c. (skatīt 6.7. un 6.8. nodaļu);
- darbaspēka piedāvājuma puses stiprināšana – bezdarbnieku un bezdarba riskam pakļauto personu konkurētspējas palielināšana darba tirgū, t.sk. prasmju pilnveidošana atbilstoši darba tirgus vajadzībām, mūžizglītības pasākumi, konsultācijas uzņēmējdarbības uzsākanai u.tml.;
- darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma pielāgošanās procesa veicināšana, t.sk. izglītības sistēmas pilnveidošana, darba devēju organizāciju iesaiste izglītības kvalitātes pilnveidošanā, darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības prognozēšana, darba tirgus dalībnieku, t.sk. skolēnu un studentu izglītošana darba tirgus un karjeras jautājumos.

Demogrāfijas tendences liecina, ka Latvijā samazinās iedzīvotāju skaits darbspējas vecumā, tāpēc turpmākajos gados **darbaspēka pieejamības jautājumi** (skatīt arī 5.3. nodaļu), attīstoties ekonomikai un mainoties tās struktūrai, Latvijā kļūs

arvien aktuālāki. Līdz ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos Latvijā pakāpeniski palielinās pieprasījums pēc darbaspēka, un jau šobrīd atsevišķās jomās ir jūtams speciālistu trūkums. Darbaspēka trūkums nākotnē var kļūt par izaugsmi kavējošu faktoru. Tas var izsaukt nepieciešamību piesaistīt papildu darbaspēku no ārzemēm. Latvijas mērķis ir panākt, lai brīvās darbavietas tiktu aizpildītas ar emigrējušajiem Latvijas valsts piederīgajiem nevis imigrantiem no citām valstīm. Tāpēc migrācijas politikai jābūt veicinošai attiecībā pret iedzīvotājiem, kas agrāk dažādu apsvērumu dēļ ir pārcēlušies uz dzīvi ārpus Latvijas, bet labprāt vēlētos atgriezties dzimtenē, lai dzīvotu un strādātu Latvijā vai attīstītu biznesa saiknes ar Latviju, piemēram, dibinātu savu uzņēmumu, kā arī viņu ģimenes locekļiem (reemigrācijas politika).

2012. gada augustā pēc ekonomikas ministra iniciatīvas tika izveidota **reemigrācijas** atbalsta pasākumu plāna izstrādes darba grupa, kuras mērķis bija aptvert plašo reemigrācijas jautājumu loku un veicināt šajā procesā iesaistīto institūciju sadarbību, kā arī apzināt esošos un mērķtiecīgi izstrādāt jaunus pasākumus labvēligu reemigrācijas apstākļu radīšanai. Darba grupas darbā iesaistījās valsts un pašvaldību institūciju, arodbiedrību, uzņēmēju un ārzemju latviešu organizāciju pārstāvji.

Darba grupas izstrādātie priekšlikumi reemigrācijas atbalsta pasākumiem tika nodoti sabiedriskajai apspriešanai, kas notika 2012. gada novembrī sabiedrības diskusiju platformā www.musuvalsts.lv.

Pēc visu saņemto priekšlikumu izvērtēšanas darba grupā Ekonomikas ministrija sagatavoja *Informatīvo ziņojumu par priekšlikumiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem* (MK apstiprināja 2013. gada 29. janvārī), kurā atspoguļoti darba grupas piedāvātie reemigrācijas atbalsta pasākumu virzieni labvēligu reemigrācijas apstākļu veidošanai.

2013. gadā Ekonomikas ministrija sadarbībā ar iesaistītajām institūcijām turpināja konkrētu reemigrācijas atbalsta pasākumu izstrādi, kuri iekļauji *Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016. gadam* (plānots iesniegt MK š.g. jūlijā).

Plāna mērķis ir noteikt konkrētus atbalsta pasākumus tiem ārzemēs dzīvojošajiem Latvijas piederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri apsver iespēju vai ir jau izlēmuši atgriezties un strādāt Latvijā vai vēlas dibināt savu uzņēmumu vai attīstīt biznesa saiknes ar Latviju.

Plānā ietverti pasākumi atbilstoši astoņiem informatīvajā ziņojumā identificētajiem atbalsta pasākumu virzieniem:

- vienas pieturas principa nodrošināšana – sniegt informāciju un konsultācijas, tostarp attālināti, jautājumos par pārcelšanos un uzturēšanos Latvijā, palīdzība orientēties nepieciešamajās darbībās ar dažādajām valsts iestādēm ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas valsts piederīgajiem vai viņu ģimenes locekļiem;
- darba tirgus informācijas pieejamība – Nodarbinātības valsts aģentūras CV/vakanču datu bāzes pilnveide un popularizēšana; CV/vakanču datubāzē pieejama iespējamī pilnīga aktuālā informācija par Latvijā nepieciešamajiem speciālistiem/vakancēm u.tml.;
- augsti kvalificēta darbaspēka piesaiste – atbalsts augstas kvalifikācijas speciālistu (ārvalstīs dzīvojošo zinātnieku un akadēmiskā personāla) piesaistei, t.sk., lai veicinātu augsti kvalificētu jauniešu atgriešanos ar ārvalstīs iegūtu izglītību, jāpārskata prasības un profesiju saraksts, kurās, strādājot Latvijā, valsts dzēš studiju kreditus;
- latviešu valodas apmācības – atbalsts latviešu valodas apmācībām pēc ierašanās Latvijā visiem Latvijas valsts piederīgā ģimenes locekļiem, izstrādāti latviešu valodas apguves materiāli, t.sk. elektroniskie mācību līdzekļi;
- sadarbība ar diasporu (biznesa saiknes veidošana un uzturēšana) – pasākumi diasporas pārstāvju informēšanai par aktualitātēm Latvijā un atbalsts uzņēmējiem, konsultācijas par iespējām uzsākt uzņēmējdarbību u.tml.; apzināti Latvijas diasporas uzņēmēji un profesionāli pasaule un veicināta to iesaiste Latvijas tautsaimniecības attīstībā; pieredzes stāstu par atgriešanos un sadarbību ar diasporu apzināšana un izplatīšana u.c.;
- atbalsts skolēniem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, kā arī šo skolēnu vecākiem – pastāvošā atbalsta mehānisma pilnveide un paplašināšana skolniekiem, kas atgriežas no ārzemēm, izglītības iestādēs skolēniem nodrošināti adaptācijas pasākumi;

- valsts iestāžu vai kapitālsabiedrību uzmanības pievēršana amatu pretendentiem izvirzīto prasību (piemēram, svešvalodu) pamatotībai un atbilstībai darba pienākumu veikšanai, kā arī iespēju nodrošināšana ārvalstīs dzīvojošajiem piedalīties darba intervijās (valsts pārvaldes institūcijās), izmantojot *web* saziņas iespējas, piemēram, *skype*;
- personu loka paplašināšana, kuriem iespējams pretendēt uz repatrianta statusu – lai repatrianta statusu varētu saņemt arī personas, kas izbraukušas pēc 1990. gada 4. maija un ārvalstīs nodzīvojušas vismaz 10 gadus (izstrādāts un Saeimā iesniegts likumprojekts *Repatriācijas likums*).

Plānā arī norādīts pasākumu īstenošanai nepieciešamais finansējums, tā avoti, sagaidāmie rezultatīvie rādītāji, pasākumu īstenošanas termini, kā arī atbildīgās un iesaistītās institūcijas.

Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns nepiedāvās risinājumus visām gadiem ielaistām problēmām Latvijas ekonomikā un sabiedrībā. Tā mērķis būs sniegt praktisku palīdzību emigrējušiem iedzīvotājiem un viņu ģimenēm, kuri vēlas un ir gatavi atgriezties Latvijā.

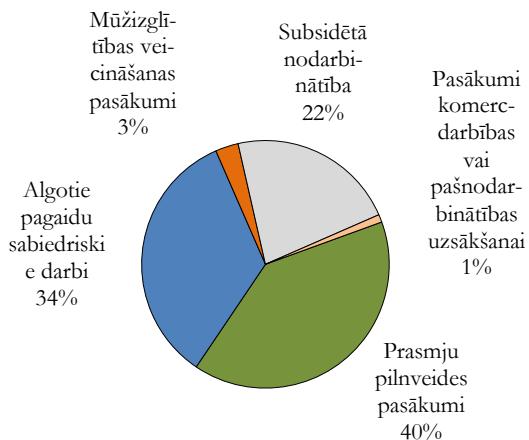
Lai turpmāk samazinātos ekonomisku faktoru motivētā Latvijas iedzīvotāju emigrācija, jāīsteno ļoti plašs pasākumu kopums. Politika Latvijas ekonomiskās un sociālās situācijas uzlabošanai ir ietverta virknē valsts attīstības plānošanas dokumentu – *Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2030, Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam* u.c.

Valsts politiku bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku atbalsta jomā īsteno **Nodarbinātības valsts aģentūra** (NVA). Darba tirgus ietekmēšanai izmanto aktīvos un preventīvos darba tirgus pasākumus, sekmējot pasākumu mērķgrupas konkurētspēju darba tirgū.

NVA īstenoto nodarbinātības pasākumu galvenā mērķauditorija ir NVA reģistrētie bezdarbnieki. Lai arī atsevišķiem pasākumiem ir arī cita mērķauditorija, kopumā darbība ir orientēta uz bezdarbnieku apkalpošanu.

Reģistrētā bezdarba rādītāju dinamika ir atbilstoša valsts ekonomiskās attīstības rādītājiem. Pēdējos gados NVA reģistrēto bezdarbnieku skaits un reģistrētā bezdarba līmenis stabili samazinās.

5.13. attēls

Aktīvās darba tirgus politikas pasākumu finansējuma sadalījums 2012. gadā

Avots: NVA

Kopējais finansējums aktīvās darba tirgus politikas pasākumiem iepriekšējos gados strauji palielinājās. 2008. gadā šiem pasākumiem tika izlietoti 11 milj. latu, 2009. gadā – 32 milj. latu, 2010. gadā – 64 milj. latu. Sākot samazināties bezdarbnieku skaitam, tādās pašas tendences ir vērojamas ar darba tirgus pasākumiem piešķirto finansējumu. Savukārt 2011. gadā izlietotais finansējums ir sasniedzis 50 milj. latu, 2012. gadā – 32 milj. latu, no kuriem lielāko daļu – aptuveni 4/5 daļas – veido Eiropas Sociālā fonda finansējums.

Ievērojot darba tirgus situāciju pēdējos gados, tiek mainīts uzsvars no pasākumiem ar sociālu ievirzi uz pasākumiem ar apmācību ievirzi. Lielākais finansējums piešķirts prasmju pilnveides pasākumiem, kur ietilpst profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi un karjeras konsultācijas. Būtiska finansējuma daļa izlietota arī algotiem pagaidu sabiedriskiem darbiem un subsidētai nodarbinātībai. Kopumā vairāk nekā 2/5 daļas no finansējuma tiek izlietota pasākumiem ar apmācību ievirzi – profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana un neformālās izglītības ieguve, apmācība pie darba devēja, mūžizglītības pasākumi nodarbinātām personām.

Pašlaik NVA īsteno šādus **aktīvos nodarbinātības pasākumus**:

- profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana, neformālās izglītības ieguve;
- pasākumi noteiktām personu grupām;
- pasākumi konkurētspējas paaugstināšanai;
- algoti pagaidu sabiedriskie darbi (2010. gadā un 2011. gadā šo pasākumu pilnībā aizvietoja pasākums *Darba praktizēšana ar stipendiju*);

- pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai;
- kompleksie atbalsta pasākumi;
- apmācība pie darba devēja.

Ekonomiskās izaugsmes gados pieprasījums pēc aktīviem nodarbinātības pasākumiem bija mazinājies, bet 2009. gadā sakarā ar būtisko bezdarba pieaugumās ievērojami pieauga. Arī nākamajos gados tas saglabājās augstā līmenī, lai gan ir sācis samazināties. Aktīvos nodarbinātības pasākumos kopumā 2009. gadā – 244,3 tūkst. bezdarbnieku, savukārt 2010. gadā – 299,2 tūkst., 2011. gadā – 249,6 tūkst., 2012. gadā – 206,1 tūkst. bezdarbnieku (viens bezdarbnieks var tikt iesaistīts vairākās aktivitātēs).

Pasākumos konkurētspējas paaugstināšanai tiek iesaistīta lielākā daļa bezdarbnieku, 2012. gadā viņu skaits bija 122,5 tūkst. Pārējie pasākumi šajā laika periodā īstenoti šādā apmērā: bezdarbnieku profesionālajā apmācībā, pārkvalifikācijā un kvalifikācijas paaugstināšanā no jauna iesaistīti 11,7 tūkst. bezdarbnieku, neformālajā izglītībā – 18,8 tūkst., pasākumos noteiktām personu grupām – 2,3 tūkst. personu, algotajos pagaidu sabiedriskajos darbos iesaistīti 31,2 tūkst., kompleksos atbalsta pasākumos – 18,5 tūkst., pasākumos komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai – 484 bezdarbnieki, NVA inspektoru asistentu apmācībā un praksē – 143 personas un apmācībā pie darba devēja – 408 personas.

Apmācību pasākumu ietvaros bezdarbniekiem piedāvātās apmācību programmas tiek izvēlētas atbilstoši Apmācības komisijas priekšlikumiem vai pēc darba devēja rakstiska pieprasījuma.

Darba tirgus disproporciju mazināšanas profesiju griezumā darba tirgus pasākumi ir izmantojami ierobežotā apmērā. No īstenotajiem apmācību pasākumiem disproporciju mazināšanai darba tirgū tiešā veidā izmantojams pasākums *Profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana*. Tā ietvaros bezdarbniekiem tiek dota iespēja apgūt jaunas profesionālās zināšanas, iegūstot vai pilnveidojot profesionālo kvalifikāciju. Šobrīd tiek piedāvāts apgūt tikai vidējās kvalifikācijas profesijām atbilstošas zināšanas.

Pārējie apmācību pasākumi uztverami kā atbalsts papildu zināšanu iegūšanai konkurētspējas paaugstināšanai darba tirgū. Neformālās izglītības programmu mērķauditorija ir gan bezdarbnieki, gan darba meklētāji. Savukārt mūžizglītības pasākumu nodarbinātām personām mērķauditorija ir nodarbinātie iedzīvotāji vecumā virs 25 gadi, izņemot valsts civildienestā nodarbinātos. To ietvaros notiek esošās kvalifikācijas zināšanu papildināšana, piedāvājot iespēju papildināt profesionālās zināšanas ar nepieciešamām sociālām un profesionālām pamatprasmēm, piemēram,

apgūstot datorlietošanu, svešvalodas vai iegūstot noteiktas kategorijas autovadītāja tiesības. Tā kā apmācību pie darba devēja īstenošanā atklājās riski ar negatīvu ietekmi uz darbu, pasākums ir uz laiku apturēts tā nosacījumu pilnveidei.

NVA īsteno preventīvos bezdarba samazināšanas pasākumus:

- karjeras konsultācijas;
- apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā.

Karjeras konsultācijas apkalpoto klientu skaita ziņā ir nozīmīgākais preventīvais bezdarba samazināšanas pasākums. Karjeras konsultāciju pakalpojumi 2009. gadā sniegti 55,1 tūkst. personu, 2010. gadā – 78,4 tūkst., 2011. gadā – 47,7 tūkst., 2012. gadā – 67,1 tūkst., no tiem 59,4 tūkst. bezdarbnieku un darba meklētāju.

Pasākums ar apmācību ievirzi *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā* tika uzsākts 2010. gadā. Mērķgrupa ir nodarbinātās un pašnodarbinātās personas (izņemot valsts civildienestā nodarbinātos), kuras sasniegūšas 25 gadu vecumu un nav sasniegūšas valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamo vecumu. 2010. gadā mācības uzsāka 5155 nodarbinātās personas, 2011. gadā – 15638 personas (t.sk. 4715 pārejošie no 2010. gada) un 2012. gadā – 7 187 personas (t.sk. 4727 pārejošie no 2011. gada).

2012. gadā turpinājās aktīvās darba tirgus politikas pasākumu pilnveide:

- pilnveidoti pasākuma *Apmācības pie darba devēja īstenošanas nosacījumi*;
- uzsākta bezdarbnieku profilešanas sistēmas izveide darbam ar bezdarbniekiem, lai katram bezdarbniekam tiktu sniegti tieši viņam atbilstoši pakalpojumi;
- veikta darba meklēšanas sistēmas pilnveide, sagatavojojot normatīvo bāzi jauna aktīvās nodarbinātības pasākuma *Darba meklēšanas atbalsta pasākumi uzsākšanai*, lai motivētu bezdarbniekus un darba meklētājus aktīvāk meklēt darbu un iekļauties darba tirgū;
- reģionālās mobilitātes veicināšanai sagatavota normatīvā bāze pasākuma *Komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšana uzsākšanai* 2013. gadā pilotprojekta veidā, darba uzsākšanas sākotnējā periodā atbalstot tos bezdarbniekus, kuri atrod darbu citā pilsētā/novadā;
- noslēgta krīzes periodā ieviestā pasākuma *Darba praktizēšana ar stipendiju pašvaldības īstenošana*, ar 2012. gada 1. janvāri šis pasākums aizvietots ar algotajiem pagaidu sabiedriskajiem darbiem.

Arī 2013. gadā tiek veikta darba tirgus pasākumu fokusēšana uz noteiktām mērķgrupām.

Sakarā ar iespējām pasākumā *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā* iesaistīt diezgan ierobežotu

dalībnieku skaitu pasākuma iesaistes kritēriji tiek sašaurināti, lai atbalstītu bezdarba riskam visvairāk pakļautās personas. Tādēļ tiek paaugstināts vecums līdz 45 gadiem, no kura var pieteikties pasākumam.

Tā kā neformālajai apmācībai netiek noteiktas pietiekami stingras apmācību programmas kvalitātes prasības, plānots 2013. gadā izvērtēt iespēju daļēji atteikties no neformālās izglītības programmu finansēšanas bezdarbniekiem un darba meklētājiem, aizstājot tās ar īsām un elastīgām profesionālās pilnveides programmām.

Sociālais dialogs ir nozīmīgs elements nodarbinātības politikas ieviešanā. Latvijas Darba devēju konfederācija un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība ir iesaistīta sociālā dialoga uzlabošanā kā valsts, tā reģionālā un sektoru līmenī. Nodarbinātības partnerībā iekļaujas arī citi partneri, tostarp Latvijas pašvaldības un Latvijas Pašvaldību savienība.

Būtisks darba attiecību aspekts ir **drošība darbā**, veicinot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi. Darba aizsardzības jomā līdz 2013. gadam ir izvirzīts mērķis uzlabot darba apstākļus uzņēmumos un samazināt nelaimes gadījumos darbā bojā gājušo skaitu (uz 100 tūkst. nodarbinātajiem) par 30% salīdzinājumā ar 2007. gadu.

Lai nodrošinātu letālo nelaimes gadījumu darbā skaita pakāpenisku samazināšanos, veicinot drošu un veselību nekaitīgu darba vidi uzņēmumos, darba mūža pagarināšanos un visas sabiedrības labklājības līmeņa paaugstināšanos, MK 2011. gada 20. aprīlī akceptēja *Darba aizsardzības jomas attīstības plānu 2011.-2013. gadam*. Tajā izvirzīti vairāki mērķi – darba aizsardzības politikas plānošanas pilnveidošana, valsts kontroles un uzraudzības mehānisma kapacitātes un efektivitātes paaugstināšana, „preventīvās kultūras” iedzīvināšana sabiedrībā un uzņēmumos, ekonomisko stimulu un valsts atbalsta nodrošināšana darba devējiem.

2012. gada nogalē MK akceptēti grozījumi vairākos darba aizsardzības jomas normatīvajos dokumentos, lai samazinātu administratīvo slogu darba aizsardzībā. Tie paredz, ka no 2013. gada 1. jūlija tiks samazināts darba aizsardzības speciālistu apmācībām nepieciešamais laiks, un pamatlīmeņa apmācību minimālais apjoms būs 60 stundas. No 2013. gada 1. janvāra tiks atvieglotas prasības bīstamo nozaru uzņēmumu, kuros ir nodarbināti 6 līdz 10 nodarbinātie, darba aizsardzības speciālistiem.

Latvijā atsevišķas nozarēs ir relatīvi augsts **nedeklarētās nodarbinātības** līmenis, vairojot negodīgu konkurenci un mazinot darbinieku sociālo drošību.

Valdība ir izstrādājusi un apstiprinājusi rīcības virzienus gan nereģistrētās nodarbinātības mazināšanai, gan ēnu ekonomikas apkarošanai un godīgas

konkurences nodrošināšanai 2010.-2013. gadam. Nereģistrētās nodarbinātības samazināšanas pasākumi tiek īstenoti tādos galvenajos virzienos kā nereģistrētās nodarbinātības kontroles mehānisma efektivizēšana, negodigas konkurences mazināšana, sodu politikas pārskatīšana attiecībā uz nereģistrēto nodarbinātību, sabiedrības informēšana un izglītošana par nereģistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām.

Ēnu ekonomikas apjoma samazināšanas un godīgas konkurences nodrošināšanas jomā galvenie darbības virzieni ir nodokļu politika, administratīvā sloga mazināšana, atbalsts godīgajiem uzņēmējiem un pārejas uz legālo ekonomiku veicināšana, kontrolējošo iestāžu kapacitātes celšana, normatīvo aktu izstrāde, sodu politika, darbs ar sabiedrību, ēnu ekonomikas apjoma samazināšana riska nozarēs.

Darba tirgus attīstības kontekstā svarīga loma ir izglītības sistēmai, īpaši akcentējot **mūžizglītības** nozīmi. Mūžizglītības principa ieviešana ir akcentēta arī Latvijas nacionālajā reformu programmā *ES 2020 stratēģijas* īstenošanai.

Latvija ir apņēmusies veicināt iedzīvotāju zināšanu, prasmju un kompetences nepārtrauktu pilnveidošanu un attīstību, nodrošinot mūžizglītības pieejamību, lai 2020. gadā 15% no iedzīvotājiem (25-64 gadu vecumā) būtu nepārtraukti iesaistīti mācīšanās procesā.

Mūžizglītības principa ieviešana tiek īstenota vairākos virzienos:

- nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūras izstrāde un tās līmeni pielīdzināšana Eiropas kvalifikāciju struktūrai;
- ārpus formālās izglītības sistēmas apgūto zināšanu, prasmju un profesionālās kompetences novērtēšanas nodrošināšana;
- otrās iespējas izglītības piedāvājums kā kompensējošs mehānisms izglītību priekšlaicīgi pametušo skaita samazināšanai;
- atbalsts darbinieku kvalifikācijas pilnveidošanai atbilstoši darba devēju prasībām, kas nepieciešams nodarbināto apmācībām nozaru ietvaros;
- apmācības programmu īstenošana pieaugušo nodarbināto personu iesaistei mūžizglītībā.

6. EKONOMISKĀ POLITIKA UN STRUKTŪRPOLITIKAS PRIORITĀTES

6.1. *Eiropa 2020* stratēģija un *Latvijas nacionālā reformu programma*

6.1.1. „*Eiropa 2020*” stratēģija un tās virzība

2010. gada 3. martā EK publicēja komunikāciju *Eiropa 2020: stratēģija gadrai, ilgtspējai un iekļaujošai izaugsmei*, kurā tika izklāstīts EK redzējums par „*Eiropa 2020*” stratēģiju.

2010. gada 17. jūnija Eiropadome formāli apstiprināja „*Eiropa 2020*” stratēģiju un tās galvenos elementus: ES līmena kvantitatīvos mērķus 2020. gadam, *Integrētās vadlīnijas* (tieki izstrādātas saskaņā ar *Liguma par ES darbību* 121. un 148. pantu, satur galvenos ekonomiskās un nodarbinātības politikas virzienus, kā arī kalpo par pamatu ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu izstrādei) un vienojās, ka ES dalībvalstīm sadarbībā ar EK ir jāizstrādā nacionālās reformu programmas un jāiesniedz tās EK līdz 2011. gada aprīļa beigām vienlaicīgi ar *Stabilitātes* vai *Konvergences programmām* (tieki izstrādātas un īstenotas *Stabilitātes un izaugsmes pakta* prasību izpildei).

„*Eiropa 2020*” stratēģijas īstenošanas uzraudzība sastāv no diviem pīlāriem (skatīt 6.1. attēlu) – makroekonomiskās un tematiskās uzraudzības (tieki vērtētas ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas „*Eiropa 2020*” stratēģijas īstenošanai un to atbilstība *Integrētajam vadlīnijam*), kā arī fiskālās uzraudzības (tieki vērtētas ES dalībvalstu *Stabilitātes* vai *Konvergences programmās* un to atbilstība *Stabilitātes un izaugsmes pakta*).

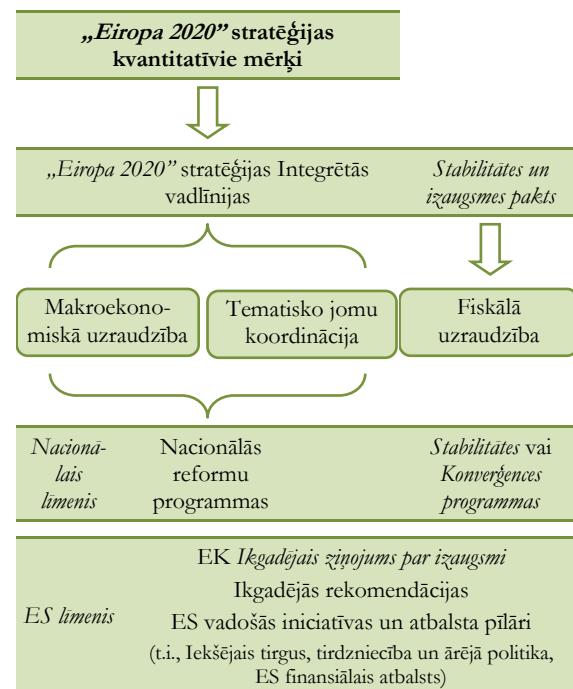
Eiropas semestris kopš 2011. gada 1. janvāra notiek katru gadu ar mērķi izvērtēt ekonomisko situāciju ES kopumā un ES dalībvalstīs, kā arī piedāvāt rekomendācijas ES dalībvalstīm to ekonomiskās politikas īstenošanai un stiprināšanai.

„*Eiropa 2020*” stratēģija un ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas un *Stabilitātes* vai *Konvergences programmās* ir galvenais elements ES dalībvalstu ekonomiskās politikas koordinācijā un uzraudzībā ES līmenī Eiropas semestra ietvaros

(skatīt 6.2. attēlu). ES līmenī tiek veikta abu programmu daudzpusējā uzraudzība (*multilateral surveillance*), balstoties uz kuru EK ir tiesības izteikt brīdinājumu (*policy warning*), ja kādas ES dalībvalsts ekonomiskā politika neatbilst ES *Integrētajām vadlīnijām* un ES līmenī nospraustajiem mērķiem. Nacionālajām reformu programmām ir arī saikne ar ES budžetu, jo daļa no to pasākumiem tiek līdzfinansēta no ES budžeta.

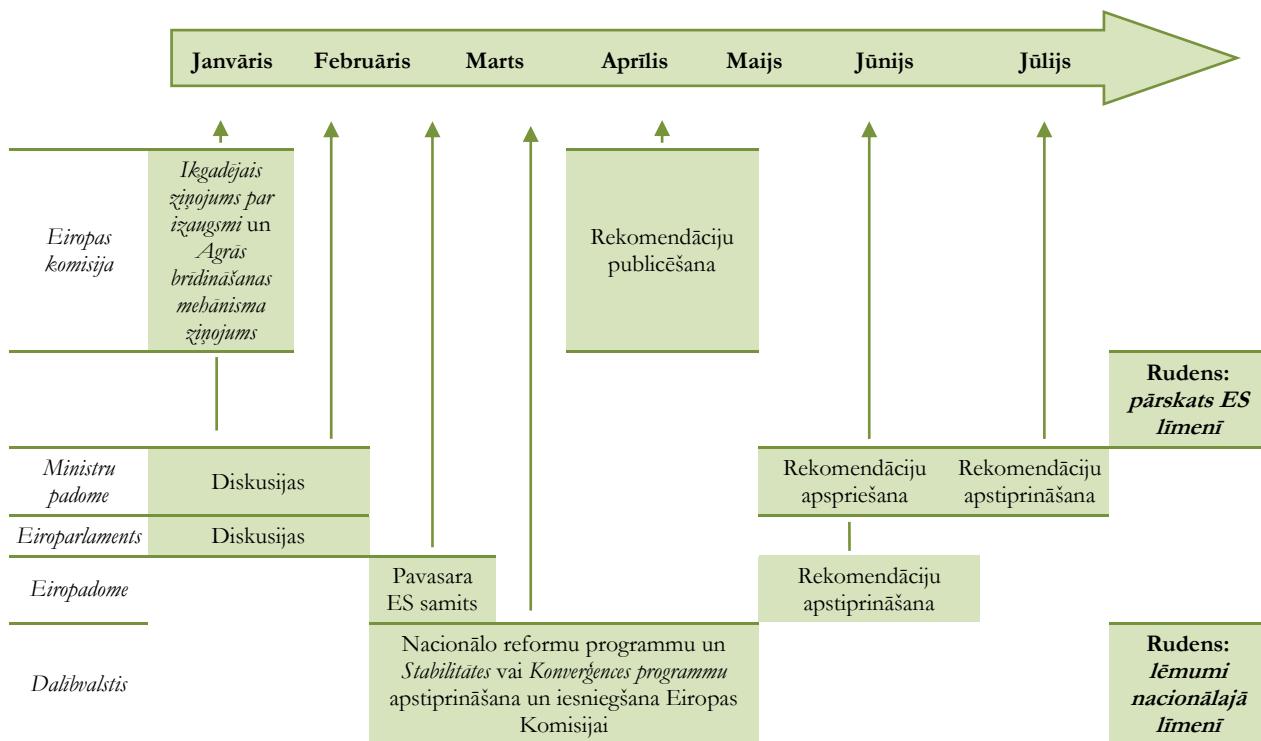
6.1. attēls

ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu un *Stabilitātes* vai *Konvergences programmā* uzraudzības mehānisms

6.2. attēls

Eiropas semestrīs un ES dalībvalstu nacionālo programmu pārraudzība

6.1. ielikums

2013. gada Ikgadējais zīnojums par izaugsmi

EK publicēja 2013. gada Ikgadējais zīnojums par izaugsmi 2012. gada 28. novembrī vienlaicīgi ar citiem svarīgiem dokumentiem, proti, *Zīnojumu par ES vienotā tirgus integrāciju 2013. gadā (State of the Single Market Integration 2013)*, *Agrās bridināšanas mehānisma zīnojums (Alert Mechanism Report)*, kā arī *Projektu par dzīlaku un patiesu Ekonomisko un monetāro savienību (A Blueprint for a Deep and Genuine Economic and Monetary Union)*.

Nemot vērā to, ka īstermiņa ekonomiskās attīstības perspektīvas ES ir neskaidras, kā arī pieaugošo bezdarba līmeni ES, EK uzsakata, ka 2012. gada *Ikgadējais zīnojums par izaugsmi* identificētās prioritātes joprojām saglabā savu aktualitāti, tāpēc prioritātēm jāpaliek nemainīgām, proti:

- *izaugsmei draudzīgas fiskālās konsolidācijas īstenošana*: ES dalībvalstu budžetu izdevumu pusē nepieciešams veicināt ieguldījumus izglītībā, pētniecībā, inovācijā un enerģētikā, vienlaikus nodrošināt ieguldījumu efektivitāti. Savukārt ieņēmumu pusē nepieciešams īstenot izaugsmei draudzīgas nodokļu reformas, piemēram, pārvīzot nodokļu slogu no darbaspēka uz patēriņu, paplašinot esošo nodokļu bāzi, nevis ieviešot jaunus nodokļus, kā arī uzlabot nodokļu iekasēšanu;
- *normālās kredītešanas atjaunošana ekonomikā*: ES līmenī nepieciešams sasniegt progresus *Banku savienības* izveidē, bet nacionālajā līmenī nepieciešams ieviest jaunus kapitāla avotus, piemēram, korporatīvās obligācijas vai riska kapitālu, paātrināt valsts iestāžu atmaksu privātajam sektoram, stiprināt valsts banku lomu attiecībā uz garantiju izsniegšanu mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kā arī efektīvāk izmantot ES un Eiropas Investīciju bankas finansējumu;
- *izaugsmes un konkurencēspējas veicinašana*: nacionālajā līmenī nepieciešams uzlabot izglītības sistēmas un vispārējo prasmju līmeni, vienkāršot likumdošanu attiecībā uz uzņēmēdarbības uzsākšanu, kā arī atraiši neizmantoto zaļās ekonomikas potenciālu jaunu darbavietu radīšanā, uzlabot *Pakalpojumu direktivas* ieviešanu, modernizēt enerģētikas, platjoslu un transporta tīklus;
- *bezdarba un sociālo problēmu risināšana*: nepieciešams pilneidot un paplašināt aktīvās darba tirgus politikas pasākumus, uzlabot publiskos nodarbinātības dienestu pakalpojumus, vienkāršot darba tiesību regulējumu un nodrošināt, ka algu pieaugums saskan ar produktivitātes pieaugumu. Tāpat nepieciešams vairāk pūļu veltīt sociālās iekļaušanas veicināšanai un nabadzības novēršanai, stiprinot sociālās drošības tīklus;
- *valsts pārvaldes modernizācija*: nacionālajā līmenī nepieciešams apsvērt domu veikt pārvaldību un centrālās valdības reorganizāciju, reformējot atalgojuma sistēmu, valstij piederošo uzņēmumu pārvaldību, modernizējot publiskā iepirkuma sistēmas, un palicelināt publisko pakalpojumu klāstu tiešsaistē, kā arī nepieciešams īstenot reformas nodokļu iekasēšanā un veselības aprūpē, paātrināt ES fondu maksājumus un uzlabot tiesisko sistēmu kvalitāti, neatkarību un efektivitāti.

EK *Ikgadējais zīņojums par izaugsni* (*Annual Growth Survey*) ir svarīgs elements Eiropas semestra procesā, jo ar tā publicēšanu tiek uzsāktas diskusijas dažādos ES Padomes formātos Eiropas semestra sākumā (skatīt 6.1. ielikumu). Šo diskusiju rezultātā ES dalībvalstis vienojās par galvenajām ekonomiskās politikas prioritātēm, kuras tām jāņem vērā, atjaunojot nacionālās reformu programmas, *Stabilitātes* vai *Konvergences programmas*.

2011. gada 13. decembrī spēkā stājās jauni ekonomiskās un fiskālās politikas uzraudzības noteikumi (tā saucamā „sešpaka”), kas sastāv no piecām regulām un vienas direktīvas. Ar šo jaunu

noteikumu pieņemšanu ES līdzās pārmērīgā budžeta deficitā procedūrai (*excessive deficit procedure*) tika izveidota arī makroekonomiskās nesabalansētības procedūra (*macroeconomic imbalances procedure*), kurās mērķis ir laicīgi identificēt (ar agrās brīdināšanas mehānisma (*alert mechanism*) izveidotā rādītāju saraksta (*scoreboard*) palīdzību) un koriģēt makroekonomiskās nesabalansētības (piemēram, augstu tekošā konta deficitu u.c.) – skatīt 6.2. ielikumu. Tā kā ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas ir vērstas uz galveno strukturālo reformu īstenošanu, tās palīdz jau laicīgi novērst pārmērīgo budžeta deficitu un makroekonomisko nesabalansētību.

6.2. ielikums

Agrās brīdināšanas mehānisms (alert mechanism) un rādītāju saraksts (scoreboard)

EK katru gadu publicē *Agrās brīdināšanas mehānisma zīņojumu*, kurā tiek analizēta ES dalībvalstu situācija pēc noteiktiem rādītājiem un to sliekšņiem:

- trīs gadu tekošā konta bilances slīdošais vidējais % no IKP ar slieksni +6% no IKP un -4% no IKP;
- neto starptautiskās investīcijas % no IKP ar slieksni -35% no IKP;
- piecu gadu procentuālās izmaiņas valsts eksporta tirgus daļā pasaulei ar slieksni -6%;
- trīs gadu procentuālās izmaiņas vienās vienības darbaspēka izmaksās ar slieksni +9% eirozonas valstīm un +12% ne-eirozonas valstīm;
- trīs gadu procentuālās izmaiņas reālajā efektīvajā valūtas kursā pret citām 35 industrializētām valstīm, kas ir koriģēts pēc patēriņa cenu indeksa ar slieksni -/+5% eirozonas valstīm un -/+11% ne-eirozonas valstīm;
- privātā sektora parāds ar slieksni 160% no IKP;
- privātajam sektoram izsniegtie kredīti ar slieksni 15% no IKP;
- ikgadējās izmaiņas mājokļu cenās pret Eirostata patēriņa deflatoru ar slieksni 6%;
- valdības parāds ar slieksni 60% no IKP;
- trīs gadu bezdarba līmena slīdošais vidējais ar slieksni 10%;
- ikgadējās izmaiņas kopējās finanšu sektora saistībās ar slieksni 16,5 procenti.

Ja kādas ES dalībvalsts situācija kādā no rādītājiem pārsniedz noteikto slieksni, EK veic padziļināto analīzi, publicējot par to *Padziļināta pārskata zīņojumu* (*In-depth review*).

2013. gadā padziļinātās situācijas izvērtējums ir veikts 13 ES dalībvalstīm un, kā izriet no *Padziļināta pārskata zīņojuma* (publicēts 2013. gada 10. aprīlī) rezultātiem, makroekonomiskā nesabalansētība pastāv Belģijā, Bulgārijā, Dānijā, Somijā, Francijā, Itālijā, Ungārijā, Zviedrijā, Lielbritānijā, Malta un Nīderlandē, savukārt Slovēnijā un Spānijā tika atklāta pārmērīga makroekonomiskā nesabalansētība. Turklāt Slovēnijā tā ir ar strauji augošu negatīvu tendenci. Slovēnijā finanšu stabilitātes risks izriet no uzņēmumu parādsaitībām un šo parādsaitību atmaksāšanas, kā arī no valsts parāda līmena, un šos riskus vēl vairāk pastiprina Slovēnijas ierobežotā darba un kapitāla tirgus elastība, kā arī ekonomikas struktūrā dominējošais valsts īpašums. Spānijā draudi izaugsmei un finanšu stabilitātei izriet no augsta iekšzemes un ārējā parāda līmena. Tāpat, samazinoties ekonomiskajai aktivitātei, ir pieaudzis bezdarba līmenis, kas arī veidojis papildu slogu valsts budžetam, kā arī krīze ir izraisījusi nepieciešamību valstij sniegt atbalstu banku rekapitalizācijai.

6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai

Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai (Latvijas NRP) tika apstiprināta 2011. gada 26. aprīlī MK vienlaicīgi ar *Latvijas Konvergences programmu 2011.-2014. gadam*. Abas minētās programmas tika iesniegtas EK 2011. gada 29. aprīlī.

Latvijas NRP ir aprakstīts vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, atspoguļoti galvenie Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi) un galvenie pasākumi to novēršanai, kā arī Latvijas kvantitatīvie mērķi

2020. gadam „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā un galvenie pasākumi to sasniegšanai.

Latvijas mērķis ir veicināt izaugsmi un nodarbinātību, nodrošinot vidēja termiņā IKP pieauguma tempus 4-5% apmērā un augstu nodarbinātības līmeni 73% apmērā līdz 2020. gadam.

Latvijas NRP ir atspoguļoti Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā (Latvijas kvantitatīvie mērķi). Tie ir noteikti, nemot vērā Latvijas tautsaimniecības attīstības scenāriju vidēja termiņa periodam, kā arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas *Latvija 2030* mērķus, un atspoguļoti arī Latvijas *Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam* (NAP2020), ko apstiprināja Saeima 2012. gada 20. decembrī.

Saskaņā ar Latvijas kvantitatīvajiem mērķiem ir paredzēts līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 73% apmērā, palielināt ieguldījumus pētniecībā un attīstībā (R&D) līdz 1,5% no IKP, palielināt augstākās izglītības ieguvušo personu īpatsvaru līdz 34-36%, samazināt skolu nepabeigušo jauniešu īpatsvaru līdz 13,4%, samazināt nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvaru līdz 21%, palielināt atjaunojamās enerģijas īpatsvaru bruto enerģijas patēriņā līdz 40% u.c.

Jāatzīmē, ka starp ES dalībvalstīm un EK notiek regulārās divpusējās apspriedes par Nacionālo reformu programmu, Stabilitātes vai Konvergences programmu, kā arī ES Padomes rekomendāciju ES dalībvalstīm īstenošanu. Pirms 2013. gada Progresa ziņojuma sagatavošanas par Latvijas nacionālās reformu programmas „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā īstenošanu (Progresa ziņojums par Latvijas NRP īstenošanu) ir notikušas trīs divpusējās sarunas starp Latviju un EK. Šo divpusējo sarunu laikā tika apspriesta ekonomiskā situācija Latvijā, 2012. gadā Latvijai adresēto ES Padomes rekomendāciju izpilde, 2013. gada Eiropas semestra virzība un Eiropas Komisijas *Ikgadējā ziņojuma par izangsmi* prioritātes.

Atbilstoši Eiropas semestra virzības procesam 2013. gada 29. aprīlī MK apstiprināja otro ***Progresa ziņojumu par Latvijas NRP īstenošanu*** un atjaunoto ***Latvijas Konvergences programmu 2013.-2016. gadam***. Abi dokumenti tika iesniegti EK.

Progresa ziņojumā par Latvijas NRP īstenošanu ir atjaunots Latvijas NRP aprakstītais vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, izvērtēts Latvijas NRP īstenošanas progress, īpaši akcentējot ES Padomes izteikto rekomendāciju un *Eiro Plus pakta* saistību izpildi, dots detalizētāks Latvijas NRP politikas virzienu apraksts, t.sk. progress Latvijas kvantitatīvo mērķu „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā sasniegšanā, un ir atspoguļota informācija par ES fondu izmantošanu esošajā un 2014.-2020. gada periodā.

Jāatzīmē, ka kopumā gada laikā tika sasniegts labs progress *Latvijas nacionālās reformu programmas* īstenošanā, par ko liecina arī statistikas dati. 2012. gadā izaugsme bija straujāka nekā sākotnēji prognozēts, un IKP pieauga par 5,6%, salīdzinot ar 2011. gadu. Situācija darba tirgū arī pakāpeniski uzlabojas. 2012. gadā nodarbinātības līmenis (20-64 gadu vecuma iedzīvotājiem) sasniedza 68,2%, kas ir par 2,8% vairāk nekā 2011. gadā. Darba meklētāju īpatsvars sastādīja 14,9%, kas ir par 1,3 procentpunktiem mazāk nekā 2011. gadā. Arī ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars kopējā bezdarbnieku skaitā ir samazinājies par 2,6 procentpunktiem, un jauniešu bezdarba līmenis saruka par 2,7 procentpunktiem 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu. Reģistrētā bezdarba līmenis arī

pakāpeniski sarūk un 2013. gada aprīla beigās bija 10,4% (11,3% 2012. gada aprīla beigās).

Labs progress ir vērojams arī atsevišķu Latvijas kvantitatīvo mērķu „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā izpildē. Bez jau augstāk minētā progresu nodarbinātības līmeņa rādītājā jāuzsver arī, ka skolu nepabeigušo jauniešu īpatsvars 2012. gadā ir samazinājies līdz 10,5% (11,6% pirms gada), bet augstāko izglītību ieguvušo cilvēku īpatsvars ir palielinājies līdz 37% (35,7% pirms gada). Pakāpeniski palielinās atjaunojamo energoresursu īpatsvars kopējā enerģijas bruto galapatēriņā, kas 2011. gadā bija 33,1% (32,5% 2010. gadā).

Latvijas izaicinājums ir joprojām kvantitatīvā mērķa līdz 2020. gadam sasniegšana attiecībā uz ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā, kas 2011. gadā sastādīja tikai 0,7% no IKP (0,6% no IKP 2010. gadā). Tāpat izaugsmes atjaunošanās Latvijā pagaidām neliecina par sociālās nevienlīdzības mazināšanos, jo nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars 2011. gadā ir nedaudz palielinājies un sastādīja 19,4% (19,1% 2010. gadā).

Novērtējot ES dalībvalstu iesniegtās atjaunotās Nacionālās reformu programmas, Stabilitātes vai Konvergences programmas, kā arī progresu to īstenošanā, 2013. gada 29. maijā EK prezentēja priekšlikumus **ES Padomes rekomendācijām ES dalībvalstīm**, tostarp arī Latvijai. Sākotnējā ES Padomes rekomendāciju projektā Latvijai tiek rekomendēts 2013.-2014. gadā:

- pastiprināt budžeta stratēģiju, lai nodrošinātu, ka novirzes no vidējā termiņa mērķa atspoguļo vienīgi papildu ietekmi no sistēmiskām pensiju reformām. Šīs stratēģijas ietvaros samazināt nodokļus zemu algu saņēmējiem, novirzot nodokļu slogu uz tādām jomām kā akcīzes nodokļi, īpašuma nodokļi un/vai vides nodokļi. Turpināt centienus uzlabot nodokļu iekasēšanu un apkarot ēnu ekonomiku. Arī turpmāk stiprināt fiskālo ietvaru, efektīvi īstenojot *Fiskālās disciplinas likumu* un daudzgadu budžeta plānošanu;
- turpināt īstenoš mikro- un makro-uzraudzības politiku, lai novērstu iespējamo ekonomikas ievainojamību, ko var izraisīt kredītu apjoma pieaugums nākotnē un nerezidentu banku aktivitātēs;
- risināt situāciju saistībā ar ilgstošo un jauniešu bezdarbu, palielinot aktīvās darba tirgus politikas un mērķtiecīgu sociālo pakalpojumu pārklājumu un efektivitāti. Uzlabot jauniešu nodarbinātību, piemēram, izmantojot *Jauniešu garantijas* mehānismu, izveidot visaptverošu profesionālo orientāciju, īstenoš reformas profesionālās izglītības un apmācības nozarē un uzlabot apmācības kvalitāti un pieejamību;

- risināt situāciju saistībā ar augstajiem nabadzības rādītājiem, veicot reformas sociālās palīdzības sistēmā, lai tā attiekos uz lielāku iedzīvotāju skaitu, uzlabojot pabalstu adekvātumu un stiprinot pabalsta saņēmēju aktivizēšanas pasākumus. Pastiprināt mehānismus, lai efektīvi samazinātu bērnu nabadzību;
- īstenot plānotās augstākās izglītības reformas, jo īpaši attiecībā uz tāda finansēšanas modeļa izveidi, kas stimulē kvalitāti, akreditācijas sistēmas reformu, iestāžu konsolidāciju un internacionālizācijas veicināšanu. Turpmāk īstenot pasākumus, lai modernizētu pētniecības iestādes, pamatojoties uz neatkarīgo novērtējumu, kas pašlaik tiek veikts;
- arī turpmāk uzlabot energoefektivitāti, jo īpaši attiecībā uz dzīvojamajām ēkām un centrālapkures tīkliem, nodrošināt stimulus enerģijas izmaksu samazināšanai un novirzīt patēriņu uz energoefektīviem produktiem. Uzlabot savienojamību ar ES enerģētikas tīkliem un veikt pasākumus, lai liberalizētu dabasgāzes tirgu, tostarp paredzēt skaidrus noteikumus par trešo personu piekļuvi uzglabāšanas iespējām;
- pabeigt reformas, lai uzlabotu tiesu iestāžu efektivitāti un kvalitāti un samazinātu neiztiesāto lietu skaitu un tiesvedības ilgumu, tostarp attiecībā uz maksātnespēju. Ieviest visaptverošu cilvēkresursu politiku un veikt pasākumus, lai īstenotu mediācijas tiesības un racionalizētu šķīrētiesu sistēmu.

Šīs rekomendācijas Latvijai ir būtisks elements nacionālo prioritāšu noteikšanā, nepieciešamo reformu un politikas pasākumu formulēšanā, kā arī *Latvijas nacionālās reformu programmas* un *Latvijas Konvergences programmas* veiksmīgā īstenošanā. Nenot vērā atsevišķu rekomendāciju (piemēram, attiecībā uz reformām izglītībā, nabadzības mazināšanā, enerģētikā un tiesu sistēmas sakārtošanā) mērogu, ietekmi, ieviešanas izmaksas un nepieciešamību apspriest tās ar sociālo partneru, nevalstisko organizāciju un sabiedrības pārstāvjiem, tās, visticamāk, nebūs iespējams ieviest viena gada laikā.

Ekonomikas ministrija turpinās pasākumu īstenošanas uzraudzību, un informācija par pasākumu īstenošanas progresu tiks iekļauta 2014. gada *Progresa ziņojumā par Latvijas nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā īstenošanu*.

6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā

6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana

Latvijai kā ES dalībvalstij ir pieejams ES struktūrfondu (SF) un Kohēzijas fonda (KF) finansiālais atbalsts, kuri ir ES reģionālās izlīdzināšanas politikas īstenošanas instrumenti.

2007.-2013. gada plānošanas periods

2007.-2013. gada plānošanas periodā SF atbalsts primāri paredzēts iedzīvotāju izglītībai, uzņēmumu tehnoloģiskajai izcilībai un elastībai, kā arī zinātnes un pētniecības attīstībai, lai veicinātu zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanos valstī un stiprinātu citus nepieciešamos priekšnoteikumus ilgtspējīgai ekonomiskajai attīstībai un cilvēku dzīvei Latvijā kopumā.

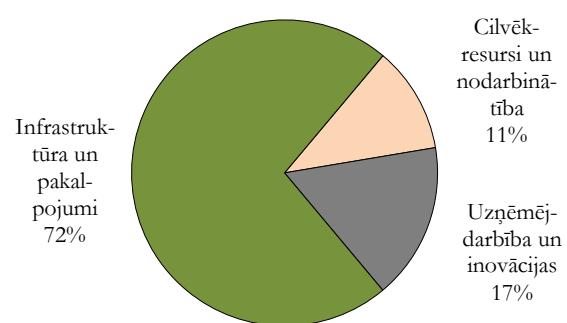
SF un KF līdzekļu programmēšana tiek īstenota trīs līmeņos: ES līmeņa stratēģija jeb *Kopienas stratēģiskās vadlīnijas*, dalībvalstu stratēģija jeb *Nacionālais stratēģiskais ietrvardokuments* (NSID) un dalībvalstu *Darbības programmas* (DP).

NSID, uz ko balstīta Latvijas valstij 2007.-2013. gada plānošanas periodā pieejamo 4,53 miljardu eiro vērtā SF un KF finansējuma sadale, MK

apstiprināts 2007. gada 19. jūnijā. Savukārt tā paša gada 20. septembrī to apstiprināja arī EK.

6.3. attēls

**Finansējuma sadalījums starp DP
2007.-2013. gada plānošanas periodā
(procēntos)**

Saskaņā ar ES Ministru Padomes lēmumu par ES daudzgadu finanšu ietvaru 2007.-2013. gada plānošanas periodam Latvija ir saņēmusi 4,53 miljardus eiro jeb 3,18 miljardus latu kohēzijas politikas mērķu

īstenošanai ar ES fondu (Eiropas Reģionālās attīstības fonds – ERAF; Eiropas Sociālais fonds – ESF) un KF starpniecību.

Finansējuma sadalījums starp DP no kopējā ES finansējuma 4,53 miljardu eiro apmērā 2007.-2013. gada plānošanas periodā:

- 1. DP *Cihēkresursi un nodarbinātība* (ESF) – 583 milj. eiro jeb 409 milj. latu. Kopā ar virssaistību apjomu 711 milj. eiro jeb 500 milj. latu;

- 2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* (ERAF) – 736 milj. eiro jeb 517 milj. latu. Kopā ar virssaistību apjomu 830 milj. eiro jeb 584 milj. latu;
- 3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* (ERAF+KF) – 3,2 miljardi eiro jeb 2,25 miljardi latu. Kopā ar virssaistību apjomu 3,82 milj. eiro jeb 2,69 milj. latu.

6.1. tabula

2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu finanšu progress līdz 2013. gada 30. aprīlim

ES fonda finansējums milj. latu	Noslēgtie līgumi		Izmaksāts finansējuma saņēmējiem milj. latu		Saņemtās atmaksas no EK (ieskaitot avansus) milj. latu	
		%		%		%
ESF	409,8	427,6	104,4	337,7	82,4	346,0
ERAF	1 692,0	1 572,4	92,9	993,2	58,7	904,8
KF	1 082,1	945,2	87,4	594,8	55,0	526,0
Kopā	3 184,0	2 945,4	92,5	1 925,8	60,5	1 776,8
						55,8

Līdz 2012. gada 31. oktobrim ir apstiprināti 92,5% projektu no visa šajā plānošanas periodā Latvijai pieejamā ES fondu finansējuma, noslēgti līgumi kopumā par 2945,4 milj. latu. Līdz 2013. gada 30. aprīlim finansējuma saņēmējiem izmaksāti 2740,2 milj. latu.

6.3. ielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir pieejami 524,8 milj. latu ES līdzekļu, kas sadalās šādi:

1. DP *Cihēkresursi un nodarbinātība* – 35,7 milj. latu;
2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* – 347,6 milj. latu;
3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* – 141,4 milj. latu.

Līdz 2013. gada 11. maijam Ekonomikas ministrijas pārziņā esošajās aktivitātēs noslēgtie līgumi:

- Aktivitātē *Atbalsts nodarbinato apmacībām komersantu konkurentsējas veicinašanai* – atbalsts partnerībās organizētām apmacībām ir noslēgti 30 līgumi par kopējo līgumsummu 20,5 milj. latu.
- Aktivitātē *Atbalsts komersantu individuali organizētām apmacībām* ir pabeigtī 84 līgumi par kopējo līgumsummu 2 milj. latu.
- Aktivitātē *Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste* ir pabeigtī 3 līgumi par kopējo līgumsummu 100,9 tūkst. latu.
- Aktivitātē *Kompetences centri* ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 37,3 milj. latu.
- Aktivitātē *Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti* noslēgti 8 līgumi par kopējo līgumsummu 1,8 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* noslēgti 81 līgums par kopējo līgumsummu 5,8 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* ir noslēgti 124 līgumi par kopējo līgumsummu 30 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts rūpniecīkā īpašuma tiesību nostiprinašanai* ir noslēgti 5 līgumi par kopējo līgumsummu 71,8 tūkst. latu.
- Aktivitātē *Augstas pierienotās vērtības investīcijas* ir noslēgti 37 līgumi par kopējo līgumsummu 78,3 milj. latu.
- Aktivitātē *Ārejo tirgu apgušana – ārejais mārketingis* ir noslēgti 1318 līgumi par kopējo līgumsummu 5,8 milj. latu.
- Aktivitātē *Ārejo tirgu apgušana – nozaru starptautiskās konkurentsējas stiprinašana* ir noslēgti 2 līgumi par kopējo līgumsummu 6,6 milj. latu.
- Aktivitātē *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ir atbalstīti 916 uzsācēju projekti par vairāk nekā 8,3 milj. latu.
- Aktivitātēs *Ieguldījumu fonds* ietvaros īstenotajos finanšu instrumentos sasniegti šādi rezultāti:
1) riska kapitāls – 2010. gada 22. janvārī ar BaltCap Management Latvia tika noslēgts līgums par riska kapitāla fonda izveidi. Papildus Ieguldījumu fonda ieguldītajiem 20 milj. eiro BaltCap Management Latvia ieguldīja fondā vēl 10 milj. eiro privāto investoru līdzfinansējumu. BaltCap Management Latvia noslēdzis 8 riska kapitāla investīciju līgumus 6,72 milj. latu apmērā;

6.3. ielikuma turpinājums

- 2) sagatavošanas un sākuma kapitāls – 2010. gada 16. jūnijā ar Imprimatur Capital Baltics tika noslēgts līgums par sagatavošanas un sākuma kapitāla fondu izveidi. Kopā pieejamais finansējums sagatavošanas un sākuma kapitāla investīcijām ir 7,26 milj. latu (2013. gada 10. maijā tika parakstīts līgums ar Imprimatur Capital Baltics par sagatavošanas kapitāla investīciju palielināšanu līdz 6,4 milj. eiro). Līdz 2013. gada 30. aprīlim Imprimatur Capital Baltics ir noslēdzis 12 sagatavošanas kapitāla investīciju līgumus 1,21 milj. latu apmērā un 3 sākuma kapitāla investīcijas 878 tūkst. latu apmērā;
- 3) augsta riska aizdevumi – 2010. gada 26. martā tika noslēgti līgumi ar AS „Swedbank” un AS „SEB Banka”. Programmas ieviešana norisinājās līdz 2012. gada 26. septembrim. Programmas ietvaros ir noslēgti 32 aizdevuma līgumi 10,59 milj. latu apmērā.
- Aktivitātē *Garantijas komersantu konkurencējas uzlabošanai* ir noslēgti 333 kredīta garantiju līgumi par kopējo summu 81,4 milj. latu un 112 eksporta garantiju līgumi par kopējo summu 7,4 milj. latu.
  - Aktivitātē *Aizdevumi komersantu konkurencējas uzlabošanai* līdz 2013. gada 30. aprīlim piešķirti 412 aizdevumi kopā 186,1 milj. latu apmērā, tai skaitā programmas ERAF daļā piešķirti 95 aizdevumi 86,4 milj. latu apmērā (no tiem noslēgti 73 aizdevumu līgumi 52,4 milj. latu apmērā).
  - Aktivitātē *Pasākumi motivācijas celšanai inovacijam un uzņēmējdarbības uzņākšanai* ir noslēgts 1 līgums par kopējo līgumsummu 2 milj. latu. Aktivitātes ietvaros rīkotajos pasākumos, semināros un konkursos iesaistītas 15134 personas.
  - Aktivitātē *Biznesa inkubatori* ir noslēgti 9 līgumi par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu Latvijas reģionos un 1 līgums par biznesa inkubācijas pakalpojumu radošās industrijas komersantiem Rīgā. Aktivitātes ietvaros atbalstu biznesa inkubatoros saņem 535 komersanti. Minētie komersanti nodrošina (saglabā) 1251 darbavietu.
  - Aktivitātē *Atbalsti ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmajās teritorijās* ir noslēgti 106 līgumi par kopējo līgumsummu 5,6 milj. latu.
  - Apakšaktivitātē *Valsts nozīmes pilsetbūvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai* ir noslēgti 21 līgums par kopējo līgumsummu 7,3 milj. latu (ERAF).
  - Apakšaktivitātē *Nacionālās nozīmes veloturisma produkta attīstība* ir noslēgti 7 līgumi par kopējo līgumsummu 3,9 milj. latu (ERAF).
  - Aktivitātē *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 744 līgumi par kopējo līgumsummu 45,8 milj. latu (ERAF).
  - Aktivitātē *Socialo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 56 līgumi par kopējo līgumsummu 4 milj. latu (ERAF).
  - Aktivitātē *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* noslēgti 90 līgumi par kopējo līgumsummu 44 milj. latu (KF).
  - Aktivitātē *Atjaunojamā energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība* noslēgti 10 līgumi par kopējo līgumsummu 21,1 milj. latu (KF).

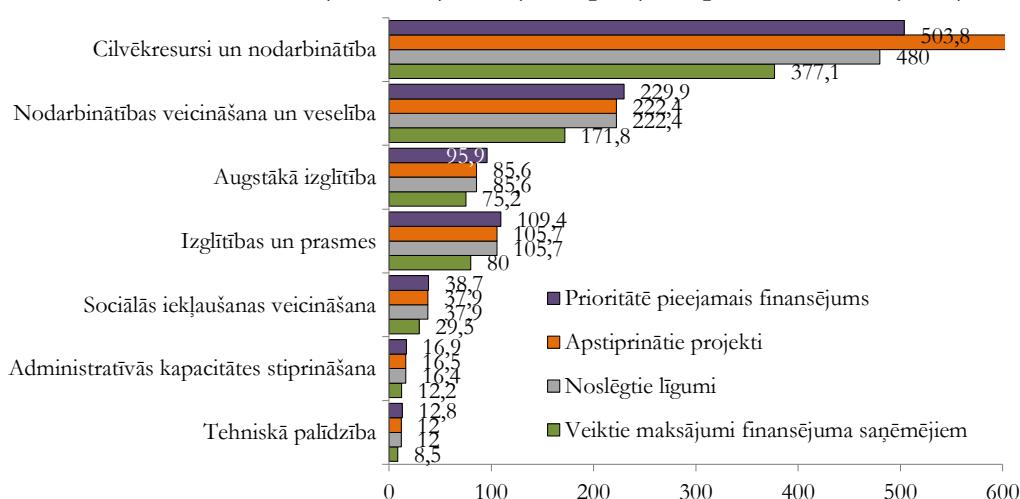
ES fondu finanšu apguve DP Cilvēkresursi un nodarbinātība, Uzņēmējdarbība un inovācijas un Infrastruktūra un pakalpojumi

DP Cilvēkresursi un nodarbinātība ieviešana līdz 2013. gada 30. aprīlim kopumā vērtējama kā laba, sasniedzot

104,5% piešķirto valsts budžeta virssaiestību dēļ. Savukārt finansējuma saņēmējiem izmaksātā finansējuma kopapjoms sasniedzis 82,1 procentu.

6.4. attēls

ES fondu finanšu investīcijas līdz 2013. gada 31. martam DP Cilvēkresursi un nodarbinātība; Publiskais finansējums, milj. latu (% no pieejamā publiskā finansējuma)

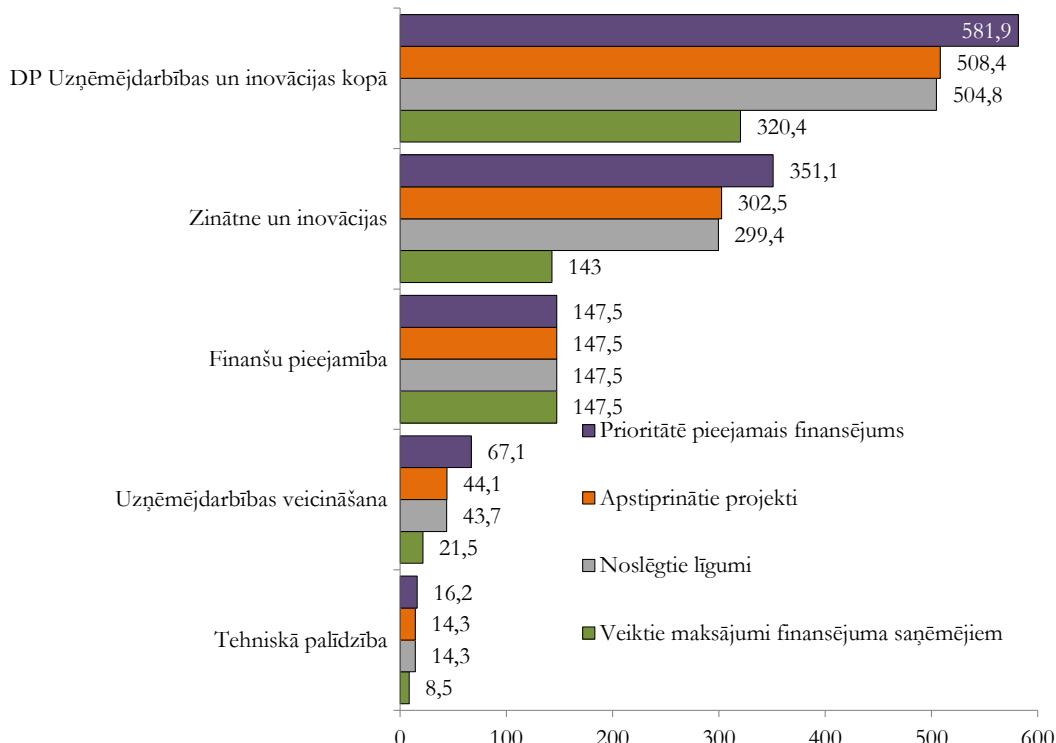

Līdz 2013. gada 1. martam DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* ieviešana ir notikusi atbilstoši plānotajam, mērķis maksājumiem finansējuma saņēmējiem ir pārpildīts par 5,8%, Izglītības un zinātnes ministrijai un Ekonomikas ministrijai attiecīgi par 12,5% un 6%. Kopējos DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* finanšu

rādītājus negatīvi ietekmē regress Izglītības un zinātnes ministrijas un Ekonomikas ministrijas ieviestajās aktivitātēs prioritātes *Zinātne un inovācijas* ietvaros, kā arī DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* īstenošanu nedaudz kavē prioritātes *Uzņēmējdarbības veicināšana* lēnais ieviešanas progress.

6.5. attēls

**ES fondu finanšu investīcijas līdz 2013. gada 31. martam DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas*,
Publiskais finansējums, milj. latu, (%) no pieejamā publiskā finansējuma)**

Priioritāte *Zinātne un inovācijas* aktivitāties Atbalsts *zinātnei un pētniecībai* projektos veiktas iepirkuma procedūras patentu pieteikumu sagatavošanā, kas liecina par projektu nobeiguma tuvošanos.

Pasākumā *Inovācijas* vērojams regress attiecībā uz apstiprināto projektu un noslēgto līgumu apjomu, kas skaidrojams ar veiktajiem finansēšanas plānu grozījumiem apakšaktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā*, kā arī ar viena finansiāli apjomīga projekta pārtraukšanu aktivitāties *Augstas pierienotās vērtības investīcijas* ietvaros projektā radušās neatbilstības dēļ.

Lai gan noslēgto līgumu finansiālais apmērs ir samazinājies, tomēr tieši iepriekšminētajās aktivitātēs notiek aktīva projektu ieviešana, un veikto maksājumu apmērs finansējuma saņēmējiem uzskatāms par labu,

ņemot vērā, ka pasākumā uz pārskata perioda beigām maksājumu finansējuma saņēmējiem mērķis izpildīts par 133,1 procentu.

Notiek DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* grozījumu saskaņošanas ar EK procedūra, un tos plānots apstiprināt MK līdz 2013. gada 1. jūlijam, attiecīgi paredzēts dot iespēju īstenot papildu projektus inovāciju jomā.

Priioritāte *Finanšu pieejamība* vērsta uz finansējuma pieejamības veicināšanu uzņēmējdarbības attīstībai ar aptverošu finanšu instrumentu realizēšanu, kas ietver garantiju, aizdevumu, riska kapitāla un citu finanšu instrumentu klāstu, kurus ievieš Latvijas Hipotēku un zemes banka un Latvijas Garantiju aģentūra (LGA). Kopumā finanšu instrumentu ieviešanā vērojams mērens progress, līdz 2013. gada 31. martam ir veiktas investīcijas, faktiski izmaksāti aizdevumi un sniegtas garantijas par 2,7% vairāk nekā

līdz 2012. gada beigām, bet izsniegto mezanīna aizdevumu apjoms ir pieaudzis tikai par 0,2%. Lai uzlabotu aktivitātes ieviešanu ir sniegti semināri par mezanīna aizdevuma instrumenta sniegtajām iespējām komercdarbības finansēšanai (piemēram, DNB banka, UniCredit Leasing), ir izstrādāts tiešās pārdošanas plāns (t.sk. LGA runā ar sadarbības partneriem par šķēršļiem šī produkta aktīvākai izmantošanai), papildus drīzumā tiks izveidots izglītojošs video materiāls par mezanīna aizdevumu, paralēli tiek strādāts pie komunikācijas stratēģijas, kur mezanīna aizdevums ir viens no elementiem.

Prioritātē ***Uzņēmējdarbības veicināšana*** kopumā maksājumu mērķis tiek izpildīts 44,2% apmērā. Aktivitātes *Biznesa inkubatori* ietvaros LIAA ir pilnveidojusi iekšējās procedūras, ieviešot revīzijas iestādes veikto auditu ieteikumus.

Liela daļa DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* projektu (aptuveni 58%) joprojām ir ieviešanas stadijā, turklāt joprojām turpinās jaunu projektu apstiprināšana un līgumu slēgšana. Kopumā pēdējā laikā DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* ietvaros progress saistībā ar apstiprinātajiem projektiem ir neliels. Lēnāka ieviešana notiek mazo ostu infrastruktūras uzlabošanas un izglītības iestāžu infrastruktūras pilnveidošanas jomās. Attiecībā uz veiktajiem maksājumiem finansējuma saņēmējiem DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* ietvaros salīdzinājumā ar 2012. gada 4. ceturksni progress (2,3%) ir bijis lēnāks, nemot vērā, ka lielākie maksājumi tiek veikti gada

beigās. Lielākie maksājumi veikti tādās jomās kā reģionālo autoceļu maršrutu un tranzītielu sakārtošana, kā arī ūdenssaimniecības infrastruktūras attīstība apdzīvotās vietās ar iedzīvotāju skaitu līdz 2000.

Jaunais 2014.-2020. gada plānošanas periods

Finanšu ministrija 2013. gada 3. maijā publiskai apspriedei nodeva 2014.-2020. gada perioda ES fondu plānošanas dokumentu projektus – *Partnerības līgumu Eiropas struktūrfondū un investīciju fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodam* un DP *Izugsme un nodarbinātība*.

Plānošanas dokumentu projektus no 2013. gada janvāra gatavoja Finanšu ministrija kā ES fondu vadošā iestāde sadarbībā ar atbildīgām nozaru ministrijām, vienlaikus konsultējoties ar EK. Lai nodrošinātu kvalitatīvu sagatavošanos 2014.-2020. gada ES fondu investīciju periodam, 2012. gada septembrī tika izveidota partnerības platforma – Pagaidu uzraudzības komiteja.

Plānošanas dokumentu projekti tika sagatavoti, balstoties uz tādiem principiem kā sasaiste ar *ES 2020* un citiem plānošanas dokumentiem, stratēģiskais redzējums, kas balstās uz trūkumu un vajadzību analīzi, uz efektīvu, ilgtspējīgu attīstību un rezultātiem vērsti risinājumi. Plānošanas dokumentos definētie prioritārie virzieni un specifiskie atbalsta mērķi koncentrēti uz konkrētu rezultātu sasniegšanu, kas dos vislielāko atdevi ekonomikas attīstībai, kā arī veicinās Kohēzijas politikas mērķu sasniegšanu.

6.2. tabula

Indikatīvais ES fondu 2014-2020. gada plānošanas perioda finansējuma un kopējo investīciju sadalījums

	ES finansējuma apjoms, milj. LVL	ES finansējuma struktūra (%)	Kopējais finansējuma apjoms, milj. LVL
Pētniecība, tehnoloģiju attīstība un inovācijas	226,2	7,3	321,0
Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, e-pārvalde un pakalpojumi	159,8	5,2	223,6
MVU konkurētspēja	264,1	8,5	392,5
Energoefektivitāte	265,2	8,6	470,7
Vides aizsardzība un resursu izmantošanas efektivitāte	175,3	5,7	239,6
Ilgtspējīga transporta attīstība	949,7	30,7	1132,7
Nodarbinātība, darbaspēka mobilitāte un sociālā iekļaušana	380,8	12,3	720,2
Izglītība, prasmes un mūžizglītība	335,4	10,8	407,4
Pilsētvides attīstība	338,8	10,9	398,5
Kopā	3095,3	100	4306,1

ES Fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda nozīmīgākās ES investīcijas paredzēts novirzīt šādiem mērķiem:

- nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaita samazināšana, sniedzot atbilstošas apmācības, uzlabojot veselības stāvokli un integrējot darba tirgū;
- nodarbinātības veicināšana, integrējot ilgtermiņa bezdarbniekus un jauniešus darba tirgū;
- primārās energējas patēriņa samazināšana, uzlabojot energoefektivitāti privātajā un publiskajā ēku fondā, uzlabojot energoefektivitāti industriālajā ražošanā un atbalstot energoefektivitātes palielināšanu sabiedriskajā transportā;
- investīciju palielināšana pētniecībā un attīstībā, veicinot privāto investīciju piesaisti, kā arī sadarbību starp pētniecības institūcijām un uzņēmējiem;

- IKT un transporta infrastruktūras uzlabojumi, kas tieši ietekmē ekonomikas produktivitāti, kalpo par pamatu inovācijām un palielina iekšējo un ārējo mobilitāti cilvēkiem un precēm.

6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika

2013. gada pirmajā pusē ārējo ekonomisko attiecību stiprināšanā un padzīlināšanā risinājās vairākas nozīmīgas aktivitātes. Protī, 2013. gada 30. maijā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) galotņu tikšanās laikā tika pieņemts lēmums par OECD paplašināšanos (skatīt 6.4. ielikumu), ES Kopējās tirdzniecības politikas ietvaros tika nolemts sākt sarunas par Tirdzniecības un investīciju partnerību ar ASV, bet divpusējo attiecību kontekstā 29.-30. maijā Rīgā aizvadīts ikgadējais *Baltijas Attīstības Forumam samits*, kas iezīmēja tālākās sadarbības prioritātes Baltijas jūras reģionā.

6.4. ielikums

Latvija virzībā uz OECD

1996. gadā Latvija kopā ar pārējām Baltijas valstīm parakstīja deklarāciju, kurā tika pausta vēlēšanās nākotnē iegūt dalībvalsts statusu OECD, kas ir viens no nozīmīgākajiem globālās ekonomikas veidošanas forumiem. 2004. gadā MK pieņēma *Latvijas un OECD sadarbības politikas pamatnostādnes*, kurās definēts Latvijas mērķis – OECD dalībvalsts statusa iegūšana.

Nemot vērā reformu īstenošanas laikā uzkrāto unikālo pieredzi un ātro ekonomisko izaugsmi, Latvija ir gatava pilntiesīgai dalībai OECD, atbilst organizācijas izvirzītajiem kritērijiem un spēj sniegt ieguldījumu organizācijas darbā. Dalība šajā organizācijā veicinās Latvijas ekonomisko konkurētspēju. Ieviešot OECD standartus Latvijai svarīgās nozarēs, tiks sekmēta tālaka ekonomiskā izaugsme.

Ar 2013. gada 5. martu Latvija ir pievienojusies OECD Deklarācijai par zalo izaugsmi (OECD Declaration on Green Growth), savukārt ar 2013. gada 30. aprili – OECD Deklarācijai par pamatošību, integritatīti un pārredzamību starptautiskā biznesa un finanšu vadīšanā (OECD Declaration on Propriety, Integrity and Transparency in the Conduct of International Business and Finance), kura nosaka politiskās saistības tādās jomās kā konkurence, korporatīvā pārvaldība, investīcijas, atbildīgas uzņēmējdarbības veicināšana, sadarbība nodokļu jomā, cīņa ar korupciju, valdību un biznesa mijiedarbību, regulējuma kvalitāte, zināšanas par finansēm un patēriņāju aizsardzība.

Tāpat jau ilgāku laiku Latvija veiksmīgi darbojas dažādās OECD darba grupās un komitejās, piemēram, dalībnieka statusā – *Vietejas ekonomikas un nodarbinātības attīstības programmā*, Investīciju komitejā u.c., savukārt novērotāja statusā – Valsts kapitāla pārvaldīšanas un privatizācijas prakses darba grupā, Konkurences komitejā u.c.

Daudzpusējās attiecības

2013. gada pirmajā pusē zīmīga ir Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) dalībnieku skaita palielināšanās līdz 159 valstīm¹, nemot vērā Laosas un Tadžikistānas pievienošanos organizācijai attiecīgi 2013. gada 2. februārī un 2. martā. Tieks sagaidīts, ka 2013. gadā izdosies pabeigt arī šobrīd noslēguma fāzē esošo Kazahstānas un Bosnijas un Hercegovinas iestāšanās PTO sarunu procesus, kurus galvenokārt kavē nenoslēgtās divpusējās sarunas par preču un pakalpojumu tirgus pieejamību.

Nemot vērā Krievijas dalību PTO un tās uzņemtās saistības, ar 2012. gada 1. septembri darbojas tarifu kvotu sistēma, kas paredz pazeminātas eksporta nodevas noteiktu Krievijas izcelsmes skujkoku apālkoku importam ES (eglei un priedei). Noteiktie

kvotu apjomī ir balstīti uz vēsturiski lielākajiem Krievijas koksnes importa rādītājiem, un, nemot vērā vispārējo situāciju starptautiskajā tirgū, tuvākajos gados tie būs pietiekami ES kokrūpniecības nozares importa vajadzībām.

2001. gada novembrī uzsāktajās daudzpusējās PTO Dohas raunda (DDA) sarunās PTO dalībvalstis turpina centienus rast kopsaucējus būtiskai tirdzniecības ierobežojumu mazināšanai. Šobrīd turpinās neformālas PTO dalībvalstu konsultācijas par noteiktu dalībvalstu grupu priekšlikumiem, galvenokārt lauksaimniecības, attīstības un tirdzniecības veicināšanas jomās, un to, kā DDA procesā virzīties tālāk. Tomēr būtiska virzība pagaidām nenotiek, un zināmas cerības procesa tālākā virzībā tiek liktas uz 2013. gada 3.-6. decembrī Bali (Indonēzijā) plānoto 9. PTO Ministru konferenci.

¹ Šobrīd iestāšanās sarunas PTO turpina 26 kandidātvalstis, no kurām Latvijai nozīmīgākās ir Azerbaidžāna, Baltkrievija, Kazahstāna un Serbija.

Neskatoties uz to, PTO dalībvalstis dažādos formātos (divpusēji, reģionāli, vairākpusēji u.tml.) strādā, lai tiktu uzlaboti specifiski tirdzniecības noteikumi, kas nākotnē varētu sekmēt daudzpusējo tirdzniecības noteikumu tālāku attīstību. Viena no jaunākajām iniciatīvām ir saistīta ar vairāku valstu¹ ieceri noslēgt starptautisku pakalpojumu tirdzniecības nolīgumu (*TiSA*), kas atbilstoši pašreizējām PTO normām padziļinātu savstarpējo pakalpojumu tirdzniecības liberalizāciju. Savukārt publiskā iepirkumu jomā 2012. gadā tika panākta vienošanās par grozījumiem 1994. gadā noslēgtajā *PTO Valsts iepirkumu nolīgumā*, kas nodrošinās skaidrākus un pārredzamākus nosacījumus līgumslēdzēju pušu² iepirkuma procedūrās. Grozījumi stāsies spēkā, kad puses būs pabeigušas nepieciešamās apstiprināšanas procedūras.

Divpusējās attiecības ES kopējās tirdzniecības politikas ietvaros

ES ir noslēgusi virkni preferenciālo līgumu, kas paredz savstarpēji labvēligus tirdzniecības nosacījumus ar tādiem partneriem kā Andora, Balkānu valstis³, Eiropas Ekonomiskās zonas valstis⁴, Sanmarīno, Šveice, Čīle, Dienvidāfrika, Dienvidkoreja⁵, Meksika un Turcija.

2013. gada pirmajā pusē par būtiskāko aktualitāti ES divpusējās tirdzniecības attiecībās ar trešajām valstīm ir uzskaņā februārī ES un ASV galotņu paustā gatavība vasarā sākt vēsturiski lielākās divpusējās sarunas par *Transatlantisko tirdzniecības un investīciju partnerību* (skatīt 6.5. ielikumu). Tāpat nozīmīga ir ES-Japānas BTL sarunu uzsākšana un pirmās kārtas norise, ES-Peru BTL stāšanās spēkā pagaidu kārtā ar 2013. gada 1. martu, kam gada otrajā pusē varētu sekot arī pārējo 2012. gadā noslēgto līgumu, proti, ar Kolumbiju un Centrālamerikas valstīm⁶, spēkā stāšanās.

6.5. ielikums

ES-ASV Tirdzniecības un investīciju partnerības līgums

2013. gada 13. februārī ES un ASV pauða gatavību sākt sarunas par tirdzniecības un investīciju partnerības līguma noslēgšanu. Attiecīgi 2013. gada 12. martā EK nāca klajā ar ES Padomes priekšlikumu sarunu norādēm attiecīgo sarunu sākšanai. ES Padome gala lēmumu provizoriķi ir plānojusi pieņemt 2013. gada 14. jūnijā.

Sarunas par nākotnē pasaulē lielāko brīvās tirdzniecības partnerību plānots uzsākt īsi pēc lēmuma pieņemšanas, t.i., 2013. gada jūlijā un pabeigt divu gadu laikā. Lēmumu par divpusēju tirdzniecības un investīciju līguma slēgšanu puses veicināja pieņemt virzības trūkums 2001. gadā uzsāktajās daudzpusējās tirdzniecības liberalizācijas sarunās. Tieks cerēts, ka šis līgums nākotnē sekmēs PTO daudzpusējo sarunu pabeigšanu un mudinās citas valstis tiekties uz lielāku ekonomisko integrāciju.

Latvija sagaida, ka gaidāmais tirdzniecības un investīciju nolīgums pastiprīnās jau vēsturiski ciešās tirdzniecības saites ar ASV, un cer, ka sarunu rezultātā izdosies noslēgt padziļinātu, visaptverošu un ambiciozu līgumu. Nemet vērā, ka starp ES un ASV piemērotie vidējie importa tarīfi ir salīdzinoši zemi (4,8% ASV un 6,7% ES), Latvijas uzņēmumu lielākais ieguvums ir sagaidāms tieši no netarīfu barjeru samazināšanas (piemēram, vienkāršotas muitas procedūras, harmonizēti tehniskie noteikumi un standarti, kā arī sanitārās un fitosanitārās prasības), īpaši jau tādās nozarēs kā farmācija, pārtikas rūpniecība un kokrūpniecība. Tāpat no šāda līguma noslēgšanas iegūtu ne tikai tie uzņēmumi, kuri tieši eksportē uz ASV, bet arī uzņēmumi, kas ražo un piegādā izejmateriālus un komponentes citiem ES uzņēmumiem, kas tālāk produkciju eksportē uz ASV.

Tāpat ar līguma noslēšanu plānots samazināt ierobežojumus pakalpojumu tirdzniecībā, nodrošināt lielāku piekļuvi publisku iepirkumu tirgiem u.tml. Sarežģītākie jautājumi, par kuriem pusem būs jāpanāk vienošanās, ir ģenētiski modifīcētās pārtikas izmantošana, lauksaimniecības subsīdijas un patentu aizsardzība.

No aktīvajiem preferenciālo tirdzniecības līgumu sarunu procesiem pēdējā laikā nozīmīga ir ES-Kanādas *Visaptverošā ekonomikas un tirdzniecības nolīguma* un ES-Singapūras BTL sarunu procesu atrašanās noslēguma fāzē. Būtiski, ka šie būs pirmie nolīgumi, kuros paredzēts iekļaut noteikumus attiecībā uz ĀTI aizsardzību (skatīt. 6.6. ielikumu). Jāatzīmē arī ES

BTL sarunu procesu aktivizācija un kopumā veiksmīgā virzība ar Armēniju, Gruziju un Moldovu, kur sarunas pilnībā varētu tikt noslēgtas 2013. gada otrajā pusē. Tāpat sagaidāms, ka novembrī plānotajā ES un Austrumu partnerības valstu samitā Vilniū (Lietuva) tiks parakstīts ES-Ukrainas Asociācijas nolīgums, kas tika parafēts 2012. gada aprīlī.

¹ ASV, Austrālija, Čīle, Dienvidkoreja, ES, Honkonga, Īlande, Izraēla, Japāna, Jaunzēlande, Kanāda, Kolumbija, Kostarika, Meksika, Norvēģija, Pakistāna, Panama, Peru, Šveice, Taivāna un Turcija

² Armēnija, ASV, ES, Izraēla, Īlande, Japāna, Kanāda, Koreja, Honkonga, Lihtenšteina, Nīderlande, Norvēģija, Singapūra, Šveice un Taivāna

³ Albānija, Bosnija un Hercegovina, Horvātija, Maķedonija, Melnkalne un Serbija

⁴ Īlande, Lihtenšteina un Norvēģija

⁵ Pagaidu kārtā stājas spēkā ar 2011. gada 1. jūliju (līdz visu pušu ratifikācijas procedūru pabeigšanai, Latvija līguma ratifikāciju ir pabeigusi 2011. gada 4. augustā)

⁶ Kostarika, Salvadora, Gvatemala, Honduras, Nikaragua un Panama

Paralēli ES šobrīd risina BTL sarunas arī ar Indiju, Malaiziju, Vjetnamu, Taizemi un Vidusjūras reģiona valstīm¹, kā arī ekonomiskās partnerības līgumu sarunas (*EP-A*) ar lielāko daļu Āfrikas, Karību un Klusā okeāna reģiona valstīm (*ACP*). Uzsākto sarunu

pabeigšana ar Persijas līča sadarbības padomes valstīm² (*GCC*) un Dienvidu kopējā tirgus valstīm³ (*Mercosur*) tuvākajā laikā nav gaidāma, nēmot vērā šo reģionu valstu atšķirīgās nostājas attiecībā uz ekonomisko integrāciju ar ES.

6.6. ielikums

ES ieguldījumu aizsardzība

Kopš *Lisabonas līguma* stāšanās spēkā 2009. gada 1. decembrī ĀTI ir daļa no ES kopējās tirdzniecības politikas. 2010. gadā EK nāca klajā ar komunikācijas stratēģiju *Celā uz visaptverošu Eiropas starptautisko ieguldījumu politiku*, uzsverot divus galvenos aspektus ES ieguldījumu politikā – palielināt tirgus pieejamību, kā arī veicināt tiesisko pašāvību un causpīdīgumu. 2012. gada 12. decembrī stājās spēkā *Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 1219/2012*, ar ko nosaka pārejas pasākumus divpusējiem ieguldījumu nolīgumiem starp dalībvalstīm un trešajām valstīm, kurus ietvaros dalībvalstis pazīnoja visus spēkā esošos ieguldījumu nolīgumus ar trešajām valstīm (OV C 131, 08.05.2013.), lai tos saglabātu spēkā atbilstoša ES līmena nolīguma noslēgšanai.

Tāpat šobrīd notiek aktīvas diskusijas par EK priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai (ES), ar ko izveido sistēmu tādas finansiālās atbildības pārvaldībai, kas saistīta ar ieguldītāju un valsts strīdu izšķiršanas tribunāliem, kuri izveidoti ar tādiem starptautiskiem nolīgumiem, kuros ES ir līgumslēdzēja puse (COM(2012) 335, 21.06.2012.) un kuri nākotnē noteiks ietvaru finansiālās atbildības sadalījumam starp ES un dalībvalstīm investoru un valsts strīdus gadījumos.

Divpusējā ekonomiskā sadarbība

Lai veicinātu un padziļinātu divpusējo ekonomisko sadarbību ar nozīmīgākajiem tirdzniecības partneriem, Latvija ir noslēgusi divpusējās ekonomiskās sadarbības līgumus ar Krieviju, Ķīnu, Baltkrieviju, Ukrainu, Kazahstānu, Azerbaidžānu, Gruziju, Moldovu, Uzbekistānu, Kirgizstānu, Turkmenistānu, Tadžikistānu un Armēniju. To ietvaros ir izveidotas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos (SVK) un Apvienotās

komitejas (AK), kas nodrošina šo līgumu darbības uzraudzību un meklē iespējas turpmākās sadarbības uzlabošanai.

Jāatzīmē, ka 2013. gada martā ir saņemts arī Turcijas Ekonomikas ministrijas piedāvājums izveidot Latvijas-Turcijas Apvienotās ekonomikas un tirdzniecības komiteju, kas darbotos ministru līmenī. Latvija šo priekšlikumu atbalsta un šobrīd norisinās tā izveide.

6.7. ielikums

Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padome

Balstoties uz 2011. gada 9. augustā noslēgtā *Saprašanās memorandu par sadarbību starp Latvijas Republikas Ārlietu ministriju, Latvijas Republikas Ekonomikas ministriju, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru un Latvijas Darba devēju konfederāciju*, ar 2012. gada maiju ir izveidota Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padome. Padomes mērķis ir nodrošināt saskaņotu pušu sadarbību sekmīgās ārējās ekonomiskās politikas veidošanā un īstenošanā Latvijas tautsaimniecības konkurenčspējas celšanai.

Līdz šim ir notikušas četras padomes sēdes, kuru ietvaros, lai uzlabotu sagatavošanās procesu valsts amatpersonu vizīšu koordinēšanai, ir apstiprinātas vadlīnijas augstu valsts amatpersonu vizīšu koordinēšanai, izstrādāti priekšlikumi indikatoru sistēmas izveidošanai un ieviešanai Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību un Latvijas diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību ekonomiskās darbības izvērtējumam, panākta vienošanās par Latvijas ekonomiskās sadarbības mērķa valstīm 2013.-2014. gadam. Tāpat ir izstrādāts un tiešsaistē pieejams augstu valsts amatpersonu ekonomiska rakstura vizīšu kalendārs, kas ļauj uzņēmējiem savlaicīgi iepazīties ar amatpersonu plānotajām vizītēm, kurās iespējama uzņēmēju līdzdalība (<http://www.mfa.gov.lv/h/Arpolitika/ekspertu-padomes/arejas-ekonomiskas-politikas-koordinacijas-padome/kalendars>).

Šobrīd ir uzsākta Latvijas Institūta mājas lapas (www.latvia.eu) pilnveide. Pēc integrētās informācijas sistēmas izveidošanas tajā būs pieejama informācija par Latvijas biznesa vidi, tirdzniecības nozarēm, investīcijām un eksporta iespējām.

Ir vairākas būtiskas aktivitātes Latvijas divpusējā ekonomiskajā sadarbībā 2013. gada pirmajā pusē:

- 2013. gada 27. maijā Rīgā tika aizvadīta **Latvijas-Kazahstānas SVK** līdzpriekšēdētāju tikšanās. Tās laikā tika pārrunāti vairāki ekonomiskās sadarbības jautājumi, tostarp iespējas paplašināt ekonomisko sadarbību transporta jomā (attīstīt tranzīta pārvadājumus

un noslēgt starpvalstu nolīgumu aviācijas jomā). Savukārt 2013. gada 3.-4. jūnijā Valsts prezidenta A. Bērziņa oficiālās vizītes ietvaros notika vairākas divpusējās tikšanās ar Kazahstānas augstākajām amatpersonām, kā arī biznesa forumi Astanā un Almati. Vizītē piedalījās vairāk nekā 50 Latvijas komersanti,

¹ Alžīrija, Ēģipte, Izraēla, Jordānija, Libāna, Maroka, Palestīnas Pašpārvalde, Sirija un Tunīsija

² Bahreina, Kuveita, Omāna, Katara, Saūda Arābija un Apvienotie Arābu Emirāti

³ Argentīna, Brazīlija, Paragvaja, Urugvaja un Venecuēla

- kas pārstāvēja tādas jomas kā transports un logistika, pārtikas rūpniecība, mašīnbūve, metālapstrāde, projektēšana un arhitektūra, tūrisms, lauksaimniecība, finanses un juridiskās konsultācijas u.c.;
- lai arī Latvijas-Moldovas tirdzniecības apjomi ir salīdzinoši nelieli, pastāv potenciāls savstarpējo ekonomisko un tirdzniecības attiecību tālākai attīstīšanai un padziļināšanai. Latvijas komersanti aktīvi izrāda interesi par sadarbības attīstīšanu ceļa būvē, elektroiekārtu ražošanā, farmācijā u.c. jomās. Šie un citi Latvijas un Moldovas ekonomiskās sadarbības jautājumi tika apspriesti **Latvijas-Moldovas SVK** otrajā sēdē 2013. gada 6. februārī Rīgā un Ministru prezidenta V. Dombrovska vizītes laikā 2013. gada 19.-21. februārī. Līdzās SVK 6. februārī Rīgā notika arī Latvijas-Moldovas biznesa seminārs. Gan biznesa seminārā, gan Ministru prezidenta vizītē piedalījās vairāk nekā 20 Latvijas uzņēmēju liela delegācija, pārstāvot tādas jomas kā mašīnbūve un metālapstrāde, elektronika, būvniecība un arhitektūra, pārtikas rūpniecība, farmācija u.c.;
  - 2013. gada 24. aprīlī Baku notika **Latvijas-Azerbaidžānas SVK** piektā sēde, kurās ietvaros tika pārrunātas turpmākās divpusējās ekonomiskās sadarbības veicināšanas iespējas tādās savstarpējo interešu jomās kā rūpniecība, enerģētika, transports, IKT, kosmosa pakalpojumi, zinātnē un izglītība, lauksaimniecība, bankas, kultūra un tūrisms, reģionālā attīstība un vides aizsardzība, kā arī veselības aprūpe. SVK sēde notika Valsts prezidenta A. Bērziņa oficiālās vizītes ietvaros un paralēli tai notika arī Latvijas-Azerbaidžānas biznesa forums, kurā piedalījās vairāk nekā 80 Latvijas uzņēmēji, pārstāvot tādas jomas kā finanses un juridiskie pakalpojumi, nekustamais īpašums, veselības aprūpe, transports, logistika, telekomunikācijas, pārtikas rūpniecība, mašīnbūve un metālapstrāde, būvniecība un arhitektūra, dizains, ķīmija, farmācija, tūrisms, lauksaimniecība, izglītība u.c.;
  - 2013. gada 14.-15. martā tika aizvadīta Valsts prezidenta A. Bērziņa vizīte Ukrainā. Prezidentu pavadīja 49 Latvijas uzņēmēju delegācija. Latvijas uzņēmēji vizītes ietvaros divpusēji tikās ar Ukrainas uzņēmējiem Kijevā un Odesā, iegūstot vērtīgus kontaktus turpmākās sadarbības attīstīšanai. Valsts prezidentam tiekoties ar Ukrainas augstākajām amatpersonām, liela uzmanība tika pievērsta jautājumiem, kas skar ekonomiskās sadarbības uzlabošanu, kā arī Ukrainas un ES integrācijas procesu, t.sk. Ukrainas gatavību 2013. gada otrajā pusē parakstīt *Asociācijas līgumu*, kas ietver arī brīvās tirdzniecības zonas izveidi. Puses vienojās nākamo jeb sesto **Latvijas-Ukrainas SVK** sēdi noturēt 2013. gada otrajā pusē Ukrainā;
  - lai gan **Latvijas un Turkmenistānas ekonomiskā sadarbība** pagaidām ir neliela, pēdējo gadu laikā vērojams pakāpenisks Latvijas preču un pakalpojumu eksporta pieaugums, kā arī Latvijas uzņēmēju interese sadarboties ar šo Centrālāzijas reģiona valsti. Būtisku impulu attiecību veicināšanai deva Turkmenistānas dalība 18. starptautiskās tekstila, apgārbu, ādas izstrādājumu un ražošanas iekārtu izstādē *Mode un teksīls 2013* 2013. gada 17.-21. aprīlī Rīgā, kā arī Valsts prezidenta A. Bērziņa vizīte Turkmenistānā 2013. gada 13.-15. maijā. Valsts prezidenta vizītes laikā tika aizvadīts abu valstu biznesa forums, kurā piedalījās 39 Latvijas uzņēmumu un institūciju pārstāvji. Tas deva iespēju apzināt turpmākās sadarbības iespējas tādās jomās kā finanses un juridiskie pakalpojumi, transports un logistika, IT un telekomunikācijas, pārtikas rūpniecība, mašīnbūve un metālapstrāde, elektroaparātu rūpniecība, ūdens apgāde un kanalizācija, projektēšana un būvniecība, ķīmiskā rūpniecība un farmācija, lauksaimniecība un bioenerģija, transporta līdzekļi, izglītība, kā arī pasta pakalpojumi;
  - 2013. gada 4.-5. aprīlī notika ekonomikas ministra D. Pavļuta darba vizīte Maskavā, kurās mērķis bija Latvijas dienu *Novērtē Latviju (Оцену Латвию)* atklāšana, dalība Krievijas-Latvijas uzņēmēju „apaļajā galda” un ministra divpusējās tikšanās ar Krievijas valdības un lietīšķo aprindu pārstāvjiem. Latvijas dienu mērķis bija veicināt Latvijas tēla atpazīstamību un iepazīstināt ar labāko, ko Latvija var piedāvāt. Savukārt darba tikšanos laikā ar Krievijas amatpersonām un uzņēmējiem tika uzsvērta nepieciešamība attīstīt ekonomisko sadarbību ar Krievijas reģioniem, kā arī uzlabot robežšķēršanas sistēmas efektivitāti;
  - lai padziļinātu ekonomisko sadarbību ar Krievijas reģioniem, paverot plašākas iespējas abu valstu ekonomisko un tirdzniecības sakaru attīstībai, kā arī savstarpējās sadarbības veicināšanai 2013. gada pirmajā pusē ir sagatavotas parakstīšanai ekonomiskās sadarbības vienošanās ar Jaroslavļas apgabalu un Kalugas apgabalu. Pēdējo plānots parakstīt **Latvijas-Krievijas SVK** Reģionālās darba grupas trešajā sēdē, kas provizoriiski plānota 2013. gada otrajā pusē Kalugā (Krievija);

- 2013. gada 2.-3. aprīlī Turcijas prezidenta Abdullah GÜLL oficiālās vizītes ietvaros Rīgā notika **Latvijas-Turcijas biznesa forums**. No Latvijas puses forumā piedalījās 146 uzņēmēji. Būtiski, ka foruma laikā tika noslēgts *Saprašanās memorands starp Turcijas Neatkarīgo rūpnieku un uzņēmēju asociāciju un LDDK (MUSLAD – Independent Industrialists and Businessmen's Association)*, kas ir nozīmīgs instruments papildus 2012. gadā atjaunotajai Latvijas-Turcijas biznesa padomei;
- 2013. gada 29.-30. maijā Rīgā notika **Baltijas Attīstības Forumu samits Jauna realitāte – Jaunas iespejas. Konkurēspēja, investīcijas un uzņēmēdarbības attīstība Baltijas Jūras reģionā** (*New Realities – New Opportunities. Competitiveness, investments and business development in the Baltic Sea Region*), kura mērķis bija veicināt Baltijas jūras reģiona turpmāko attīstību konkurēspējas, ilgtspējīgas ekonomiskās izaugsmes un infrastruktūras attīstības ziņā, kā arī citos jautājumos saskaņā ar ES Stratēģiju Baltijas jūras reģionam. Paralēli samita norisei notika Riga IT Demo Center apskate, Baltijas biznesa arēna (uzņēmēju kontaktbirža), tika pasniegtas *Baltic Sea Region Award* un *Baltic Innovation Award* balvas u.c. pasākumi. Samitā tika prezentēti ikgadējie ziņojumi par Baltijas jūras reģiona ekonomisko un politisko situāciju. Samita laikā notika arī neformālā Baltijas Ministru padome un ikgadējā Latvijas augstāko amatpersonu un Ārvalstu investoru padomes Latvijā augsta līmenē pārstāvju tikšanās. Samitam tika piesaistīti 400 reģiona ietekmīgākie lēmumu pieņēmēji no politiskām, uzņēmējdarbības un akadēmiskajām aprindām. Samita ietvaros tika apspriestas tādas tēmas kā konkurēspēja, investīcijas un uzņēmējdarbība, transports, enerģētika, Baltijas jūras reģiona sadarbība ar Krieviju, IKT, Baltijas jūras reģiona „zila” ekonomiskā izaugsme, izpēte un inovācijas, Baltijas valstu prezidentūras ES u.c.

Eksportētāju tirgus pieejamības veicināšana trešajās valstīs

2013. gada pirmajā pusē ES Tirgus pieejamības stratēģijas ietvaros darbu turpināja 12 darba grupas¹ un 33 tirgus pieejamības vienības², kuru mērķis ir

identificēt un mērķtiecīgi rast risinājumu specifiskiem tirdzniecības ierobežojumiem trešajās valstīs. Tajās aktīvi darbojas arī Latvijas ekonomiskie un diplomātiskie pārstāvji ASV, Izraēlā, Japānā, Kazahstānā, Krievijā, Ķīnā, Turcijā un Ukrainā.

Savukārt, sākot ar 2011. gadu, lai ES politiskajā līmenī pieņemtu lēmumus par piemērotākajiem pasākumiem tirdzniecības barjeru un protekcionisma pasākumu risināšanai, 2013. gada 14.-15. martā Eiropadomē tika apstiprināts jau trešais *Tirdzniecības un investīciju barjeru ziņojums*. Tas aptver jaunākos un ES uzņēmējiem būtiskākos tirdzniecības ierobežojumus dažādās pasaules valstīs, īpaši ASV, Argentīnā, Brazīlijā, Indijā, Krievijā un Ķīnā, kā arī sniedz informāciju par rezultātiem ierobežojumu izskaušanai, lai veicinātu šo valstu tirgus atvērtību.

ES tāpat kā lielākajā daļā citu pasaules valstu, kas importē citu valstu preces un izejvielas, darbojas *tirdzniecības aizsardzības instrumenti* (TAI) – antidempinga un pretsubsīdiju³, kā arī iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi⁴.

Sobrīd ES kopumā pret dažādiem citu valstu produktiem tiek piemēroti 107 antidempinga un 11 pretsubsīdiju pasākumi. Vairāk nekā puse no minētajiem pasākumiem tiek piemēroti pret Ķīnu, Indiju, Indonēziju, Krieviju, Taivānu, Taizemi un Ukrainu. Šobrīd ES nav spēkā neviens iekšējā tirgus aizsardzības pasākums.

Latvija antidempinga pārbaudēs iestājas par atvērtu tirdzniecību, ražotājiem un lietotājiem nepieciešamo izejvielu, starppatēriņa preču pieejamību, kā arī to piegāžu kēžu dažādību. 2013. gada pirmajā pusē Latvijai kā nozīmīgākās TAI pārbaudes minamas antidempinga pārbaude attiecībā uz biodizeļdegvielas importu no Argentīnas un Indonēzijas, kā arī antidempinga pārbaude attiecībā uz keramikas galda un virtuves piederumu importu no Ķīnas.

Tāpat kā ES piemēro tirdzniecības aizsardzības pasākumus, arī citas trešās valstis kādu no aizsardzības mehānismiem var piemērot gan pret visiem ES attiecīgā produkta eksportētājiem (piemēram, iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi), gan pret kādas ES dalībvalsts konkrētā produkta eksportētājiem (piemēram, antidempinga pasākumi).

Latvijas ekonomiskās intereses visbūtiskāk skar ASV 2001. gadā ieviestie antidempinga pasākumi pret tērauda stieņu importu no ES. Nēmot vērā, ka PTO Strīdus izskatīšanas institūcija ir atzinusi ASV nodevas aprēķinos izmantoto antidempinga starpības

¹ Izveidotās darba grupas ES tirgus pieejamības jomā – SPS/Dzīvnieku izcelsmes produkti; SPS/Augu izcelsmes produkti; Medicīnās ierīces; Elektronika un informācijas un komunikāciju tehnoloģijas; Riepas; Autobuve; Pasta pakalpojumi; Izplatīšanas pakalpojumi; Tekstilizstrādājumi; Alkoholiskie dzērieni; Ādas; Ķīnijas nozare

² ES Tirgus pieejamības vienības (*Market Access Teams*) darbojas Argentīnā, Alžīrijā, ASV, Austrālijā, Brazīlijā, Čīlē, Dienvidāfrikā, Ēģiptē, Filipīnās, Indijā, Indonēzijā, Izraēlā, Islandē, Japānā, Jaunzēlandē, Kanādā, Kazahstānā, Kolumbijā, Korejā, Krievijā, Ķīnā – Honkongā un

Makao, Malaizijā, Meksikā, Marokā, Nigērijā, Norvēģijā, Šveicē, Taivānā, Turcijā, Tunisijā, Ukrainā, Venecuēlā, Vjetnamā

³ Antidempinga un pretsubsīdiju pasākumu mērķis ir aizsargāt ES ražotājus pret zaudējumiem, kurus nodara trešo valstu uzņēmumu negodīga konkurence vai valdību piešķirtās subsīdijas

⁴ Iekšējā tirgus aizsardzības pasākumu piemērošanai izšķirošais pamats ir tāds importa pieaugums, kas nodara zaudējumus vietējiem ražotājiem, bet nav negodīgas konkurences pazīmes

aprēķināšanas metodi (*Zeroing*) par PTO normām neatbilstošu, 2012. gada maijā ASV veica nodevas pārrēķinu, samazinot Latvijas uzņēmumam piemērojamo nodevas apmēru. Neskatoties uz to, 2012. gada 2. jūlijā tika uzsākts otrs termiņa beigu pārskats, kura rezultāti par nodevas turpināšanu uz nākamajiem pieciem gadiem vai tās pilnīgu atcelšanu ir gaidāmi 2013. gada jūnijā.

Lai veicinātu mazo un vidējo uzņēmumu iesaisti TAI pārbaudēs, ir izveidots ES MVU palīdzības dienests, izstrādāti ceļveži antidempinga un pretsubsīdiju pārbaužu uzsākšanai, ka arī tapusi rokasgrāmata¹, kuras mērķis ir uzlabot ES uzņēmēju izpratni par to tiesībām un pienākumiem trešo valstu veiktajās pārbaudēs. Turpinot 2012. gadā uzsākto sabiedrisko apspriešanos, 2013. gadā notiek darbs pie *TAI modernizācijas iniciatīvas*, kuras mērķis ir ieviest lielāku pārskatāmību EK veiktajās pārbaudēs, uzlabojot TAI efektivitāti kopumā un vienkāršojot ieinteresēto pušu dalību TAI pārbaužu procedūrās.

6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus

ES iekšējais tirgus aptver 30 valstis (ieskaitot Eiropas Ekonomikas zonas valstis – Norvēģiju, Islandi un Līhtenšteinu) ar aptuveni 500 milj. patēriņtāju. ES iekšējais tirgus nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprite. Pēc ilgstoša un nopietna darba ES ietvaros ir panākta vienota noteikumu kopuma izveidošana saimnieciskās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgāka komercdarbības vide, patēriņtājiem nodrošināts plašaks preču un pakalpojumu klāsts, radītas jaunas darba vietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot, strādāt, mācīties un doties pensijā citā valstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, kā arī nodrošināti daudzi citi labumi. Tomēr ES iekšējā tirgus potenciāls joprojām nav izmantots pilnībā, un tā pilnveidošana aizvien turpinās, veicinot ES ekonomikas ilgtspējīgu, stabili attīstību un iedzīvotāju labklājību.

Latvijā ES iekšējā tirgus direktīvu ieviešana risinās veiksmīgi. Kopumā ES 23 dalībvalstis ir sasniegūšas noteikto 1% deficitu direktīvu ieviešanā, tādējādi nodrošinot 2009. gada Lisabonas mērķi – pārņemt 99% direktīvu prasību jeb pieļaut direktīvu pārņemšanas deficitu 1% apmērā. Turklat Īrija ir ieviesusi visas ar ES iekšējo tirgu saistītās direktīvas. Latvija ir ierindojušies to 13 dalībvalstu starpā, kurām direktīvu pārņemšanas deficitā rādītājs ir zem 0,5% (konkrēti – 0,4%).

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 34.-36. un 49.-62. pantā noteikto principu ieviešanu saistībā ar preču aprites brīvību un pakalpojumu

sniegšanas brīvību un tiesībām veikt komercdarbību Latvijā uzrauga un koordinē Ekonomikas ministrija, pastāvīgi identificējot tiesību normas, kas potenciāli vai faktiski var kavēt ES iekšējā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

Tehnisko noteikumu paziņošanas procedūra (*direktīvas 98/34/EK un 98/48/EK*), kura nosaka ES dalībvalstu pienākumu iesniegt EK un pārējām ES dalībvalstīm un Eiropas Ekonomikas zonas valstīm izvērtēšanai tehnisko noteikumu projektus, kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču, kā arī informācijas sabiedrības pakalpojumu apritei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES dalībvalstu atbildīgās institūcijas, tajā var iesaistīties ikviens komersants, lai sniegtu savus komentārus un iebildumus par citu ES dalībvalstu sagatavotajiem projektiem, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu sniegšanu. Informācija par dalībvalstu paziņotajiem tehnisko noteikumu projektiem ir brīvi pieejama *Tehnisko noteikumu informācijas sistēmas* (TRIS) datubāzē <http://ec.europa.eu/enterprise/tris/default.htm>. TRIS datubāze ir bezmaksas pakalpojums, un lielāko daļu TRIS datubāzē paziņoto tehnisko noteikumu projektu var aplūkot latviešu valodā. Ja komersantam ir radušies iebildumi par citu valstu tehniskajiem noteikumu projektiem, kuri potenciāli vai faktiski var ietekmēt viņa produkta noīetu attiecīgās ES valsts tirgū, komersants ir tiesīgs iesniegt savus iebildumus atbildīgajā ministrijā, kuras kompetencē ir attiecīgas politikas jomas koordinēšana Latvijā. Saraksts ar atbildīgo ministriju kontaktpersonām ir pieejams Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30412>.

Savstarpējās atzīšanas princips ar *direktīvu 98/34/EK* un *98/48/EK* izveidoto procedūru tehnisko noteikumu projektu saskaņošanai ir vienīgais tiesiskais mehānisms preču brīvas aprites nodrošināšanai neharmonizētajā nacionālo tehnisko noteikumu un standartu piemērošanas jomā. Lai uzlabotu savstarpējās atzīšanas principa piemērošanu valsts kompetento iestāžu administratīvajā praksē, 2008. gada 2. septembrī stājās spēkā *Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 764/2008*, ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko atceļ *Lemumu Nr. 3052/95/EK*. Līdz ar to ir sperts būtisks solis pret jauna juridiska instrumenta ieviešanai ES līmenī. Regulas prasību piemērošana Latvijā un pārējās dalībvalstīs tiek nodrošināta ar 2009. gada 13. maiju.

¹ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/october/tradoc_146710.pdf

Regulas mērķis ir noteikt kārtību, kādā savstarpejās atzišanas princips ir jāievēro valsts institūciju darbā, piemērojot valsts tehniskos noteikumus Eiropas Ekonomikas zonas valstīs ražotajām vai brīvā apgrozībā likumīgi laistajām precēm, tiesību un pienākumu sadalījumu starp valsts kompetentajām iestādēm un saimnieciskās darbības veicējiem savstarpejās atzišanas procedūras ietvaros, kā arī īstenojamo administratīvo procedūru vienkāršošanas labad nosaka pienākumu valstij izveidot vienu vai vairākus produktu informācijas punktus saimnieciskās darbības veicēju informatīvajam atbalstam. Latvijā *Produktu informācijas kontaktpunkta* funkcijas pilda Ekonomikas ministrija (e-pasts: pfp@em.gov.lv). 2012. gadā *Produktu informācijas kontaktpunkts* ir atbildējis uz 14 citu ES dalībvalstu komersantu informācijas pieprasījumiem par nacionālajām prasībām dažādiem produktiem.

Lai veicinātu komercdarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no Latvijas prioritātēm ES ir pakalpojumu sniegšanas brīvības veicināšana. Pakalpojumu jomā sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām un valsts pārvaldes iestādēm tiek regulāri veikta normatīvo aktu prasību analīze un gatavoti priekšlikumi nepieciešamajām izmaiņām, lai mazinātu esošo administratīvo slogu komersantiem. Tieki pārskatītas pastāvošās administratīvās barjeras un procedūras, attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atļauju (licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu) izsniegšanai, kā arī radot iespēju nokārtot nepieciešamās procedūras elektroniski. Tieki turpināta atļauju darbības termiņa pagarināšanas procedūru vienkāršošana un atļaujas saņemšanai iesniedzamo dokumentu saraksta un skaita pārskatīšana, prasību pēc atļaujas aizstāšana ar reģistrācijas prasību, personu resertifikācijas procedūru atvieglošana, kā arī citu administratīvo procesu vienkāršošana. Papildus tam turpinās vienas pieturas aģentūras principa ieviešana, uzlabojot publiskās pārvaldes sniegto pakalpojumu pieejamību vienuviet – vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv.

Par vienu no publiskās pārvaldes modernizāciju veicinošiem instrumentiem, lai samazinātu iestāžu kavēšanos lēmumu pieņemšanā, izmaksas un nelabvēlīgas sekas, kas rodas maziem un vidējiem komersantiem, piemēram, no procedūru pārkāšanās vai pārliekas birokrātijas saistībā ar dokumentu iesniegšanu, ir uzskatāms „klusēšanas-piekrišanas” princips. Tas nosaka, ka gadījumā, ja noteiktajā termiņā nav saņemta atbildīgās iestādes atbilde uz atļaujas pieteikumu, uzskatāms, ka atļauja pakalpojumu sniedzējam ir piesķirta un pakalpojuma sniedzējs ir tiesīgs uzsākt pakalpojuma sniegšanu. Šādu „klusēšanas-piekrišanas” mehānismu jau ir pieņēmušas daudzas ES valstis,

uzņēmēju un iedzīvotāju labā cenšoties panākt publiskās pārvaldes vienkāršošanu. Latvijā šobrīd plānots atbildīgajām iestādēm veikt nepieciešamos grozījumus normatīvajos aktos, lai paredzētu „klusēšanas-piekrišanas” principa piemērošanu atsevišķu atļauju saņemšanai.

Lai nodrošinātu ES valsts pārvaldes iestāžu administratīvo sadarbību, EK ir izveidojusi **Iekšējā tirgus informācijas sistēmu (IMI)**. IMI sistēma ļauj ES dalībvalstu (arī Norvēģijas, Islandes un Lihtenšteinas) atbildīgajām iestādēm gan valsts, reģionālā, gan vietējā līmenī veiksmīgi īstenot ātru un vienkāršu saziņu savā un citu dalībvalstu starpā. IMI sistēma nodrošina sadarbībai nepieciešamo citu dalībvalstu atbildīgo iestāžu meklēšanas iespējas, iepriekš sagatavotu jautājumu un atbilžu kopu, kas nodrošina lietotājiem vienkāršu IMI sistēmas ikdienas lietošanu. Vienlaikus IMI sistēma tās lietotājiem nodrošina informācijas apmaiņas pārskatāmību, kas ļauj efektīvi sekot līdzīgi informācijas apritei IMI sistēmā. Izmantojot IMI sistēmu, dalībvalstīm ir iespēja pārbaudīt juridisko personu un privātpersonu iesniegto, citās dalībvalstīs izdoto dokumentu autentiskumu, papildu jautājumu gadījumā sazināties ar dokumentu izdevējiinstitūciju. Tādējādi dokumentu iesniedzējs tiek atbrīvots no papildu birokrātiskiem šķēršļiem dažādu jautājumu risināšanai ES iekšējā tirgū. Šobrīd IMI sistēma darbojas *Pakalpojumu direktīvas (2006/123/EK)*, *Profesionālās kvalifikācijas direktīvas (2005/36/EK)* un *Darbinieku nosūtīšanas direktīvas (96/71/EK)* jomā. Atbilstoši *Pakalpojumu direktīvai* dalībvalstīm ir pienākums informēt citai citu par pakalpojumiem, kas var radīt būtisku kaitējumu cilvēku veselībai, dzīvībai un videi, IMI sistēmā ir izveidots *Bridinajuma mehānisms*, kas nodrošina veiksmīgu uzraudzības iestāžu pārrobežu sadarbību risku novēršanā. IMI sistēmā ir reģistrētas 54 Latvijas atbildīgās iestādes, kas atbild par vienu vai vairāku jomu informācijas apriti. Šobrīd pakalpojumu jomai ir piesaistītas 44 IMI sistēmā reģistrētās atbildīgās iestādes, 14 – profesionālās kvalifikācijas jomai un 6 – darbinieku nosūtīšanas jomai (vienna iestāde var tikt piesaistīta vairākām jomām), Brīdinājuma mehānismā šobrīd ir iesaistītas 6 uzraudzības iestādes – Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, Valsts vides dienests, Veselības inspekcija, Valsts Policijas Kriminālmeklēšanas pārvalde, Veselības ministrija un Ekonomikas ministrija kā *Bridinajuma paziņojumu koordinatori*. Nacionālais IMI sistēmas koordinators Latvijā ir Ekonomikas ministrija.

Kopš 2012. gada janvāra Latvijā IMI sistēmā ir reģistrēti 224 informācijas pieprasījumi: 13 – pakalpojumu jomā, 33 – darbinieku nosūtīšanas jomā, 178 – profesionālās kvalifikācijas jomā.

Kopš 2004. gada Latvijā darbojas EK un dalībvalstu izveidots alternatīvs ES *Iekšējā tirgus*

problēmu risināšanas tiešsaistes tīkls – SOLVIT koordinācijas centru tīkls. SOLVIT koordinācijas centru tīkla uzdevums ir rast ātru un praktisku risinājumu ES iekšējā tirgus problēmām, kuras ir izraisījusi valsts iestāžu darbība, nepareizi piemērojot ES tiesību normas. Situācijās, kad iedzīvotājs vai uzņēmējs cieš no citu dalībvalstu atbildīgo iestāžu prettiesiski pieņemtajiem lēmumiem, SOLVIT koordinācijas centrs darbojas kā bezmaksas problēmu risināšanas papildu instruments pirms lietas iesniegšanas tiesā. SOLVIT koordinācijas centri atrodas katrā ES dalībvalstī (arī Islandē, Norvēģijā,

Lihtenšteinā). Kopš 2013. gada janvāra Latvijas SOLVIT koordinācijas centrs ir saņēmis 34 sūdzības. Lai iesniegtu sūdzību SOLVIT koordinācijas centrā, lietai jāatbilst šādiem risināšanas kritērijiem: 1) lēmumu ir pieņemusi valsts iestāde; 2) valsts iestāde atrodas citā ES dalībvalstī (pārrobežu elements); 3) ir pārkāptas ES tiesību normas (regulas, direktīvas u.tml.). Visbiežāk Latvijas SOLVIT koordinācijas centrā risinātās iedzīvotāju lietas ir bijušas saistītas ar uzturēšanās atļauju izsniegšanu citās dalībvalstīs, uzņēmējiem – ar pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumiem un profesionālās kvalifikācijas atzišanu.

6.3. Industriālā politika

Latvijas ekonomikā ir notikušas nozīmīgas makroekonomiskās korekcijas. Ir beidzis pastāvēt ekonomiskais modelis, kurā ārējā kapitāla pieplūduma dēļ strauji palielinājās iekšējais pieprasījums, kas bija izaugsmes galvenais virzītājspēks. Šāds modelis nebija ilgtspējīgs, jo novēda ekonomiku pie dziļas krīzes izteikto makroekonomisko disproporciju dēļ (augsta inflācija, liels maksājumu bilances tekošā konta deficitis u.c.).

Vienlaikus Latvijas ekonomika pārkārtojas uz ilgtspējīgu attīstības modeli, kurā galvenais attīstības dzinējspēks ir eksports, spēja konkurēt iekšējos un ārējos produktu tirgos, kā arī būt konkurentsējīgiem kapitāla piesaistē, lai kāpinātu Latvijas ražīgo potenciālu.

Līdz ar kopējās ekonomiskās paradigmas maiņu pieaug nepieciešamība Latvijā veidot efektīvu Nacionālo industriālo politiku (NIP), kuras uzmanības centrā būtu uz eksportu vērsto nozaru attīstība un tautsaimniecības struktūras maiņa par labu šīm nozarēm. Šai politikai jānodrošina tirgojamo nozaru konkurētspējas un eksporta ienesīguma palielināšana, tādējādi veicinot valsts kopējo ienākumu pieaugumu. Tāpēc NIP uzdevums ir paliidzēt/nodrošināt/atbalstīt – motivēt uzņēmējus konkurētspējas priekšrocību veidošanā un pārvaldībā celā uz augstāku produktivitāti.

Latvijas Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes tika apstiprinātas MK 2013. gada 28. maijā un to mērķis ir veicināt ekonomikas strukturālās izmaiņas par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, t.sk. rūpniecības lomas palielināšanai, rūpniecības un pakalpojumu modernizācijai un eksporta komplikētbai.

Izstrādātās pamatnostādnes ir cieši saistītas ar ilgtermiņa plānošanas dokumentiem – Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam (Latvija 2030), Latvijas nacionālo reformu programmu „ES 2020” stratēģijas iestenošanai, Nacionālo attīstības plānu, Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un arvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnēm 2013.-2019. gadam,

Pētniecības, tehnoloģiju attīstības un inovācijas pamatnostādnēm 2014.-2020. gadam.

Lai iesniegtu pamatnostādnes definēto mērķi, Latvijas Nacionālās industriālās politikas ietvaros ir noteikti šādi sasniedzamie rezultatīvie rādītāji:

- apstrādes rūpniecības īpatsvars iekšzemes kopprodukta 2020. gadā – 20%;
- apstrādes rūpniecības produktivitātes pieaugums 2020. gadā pret 2011. gadu – 40%;
- apstrādes rūpniecības pieaugums 2020. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, – 60%;
- ieguldījumi pētniecībā un attīstībā – 1,5% no IKP.

NIP izstrādē tika balstīta uz mūsdienīgām un aktuālām ekonomikas teorētiķu izstrādātajām zinātniskajām koncepcijām. Ekonomikas zinātniskajā literatūrā par vienu no modernākajām ekonomikas koncepcijām tiek atzīta jaunas industriālās politikas koncepcija, kuras viens no definētajiem pamatprincipiem ir nevis „uzvarētāju atklāšana”, bet process, kas ietver publiskā un privātā sektora dialogu, lai atklātu ierobežojumus, kas kavē jaunās ekonomiskās aktivitātes, un piedāvātu risinājumus to novēršanai vai pārvarešanai.

Industriālās politikas ietvaros būtiski ir ne tikai izprast nozares attīstības globālos izaicinājumus, bet svarīgi ir skaidri apzināt valsts ekonomiskās priekšrocības un produktu, finanšu un darba tirgus funkcionalos šķēršļus, kas traucē rūpniecības ilgtspējīgai attīstībai. Funkcionālo šķēršļu novēršanas mērķis ir pilnveidot tirgus spēku darbību, palielinot to spēju adaptēties mainīgiem apstākļiem un stimulēt ekonomiskos subjektus veikt atbilstošo strukturālo pārkārtošanos konkurētspējas paaugstināšanai. Tirgus darbības funkcionālā uzlabošana ļauj mazināt tirgus nepilnības, vienlaikus minimizēt valsts intervences nepieciešamību.

Lai identificētu tirgus nepilnības, ir jānovērtē strukturālās transformācijas iespējas. Tāpēc tika veikta eksportspējgāko nišu un produktu un pakalpojumu ar augstāku pievienotās vērtības potenciālu noteikšana un padzīlināta ražotāju analīze, balstoties uz *Latvijas konkurētspējas ziņojuma 2011. gadam* padzīlinātā pētījuma *Preču telpas analīze un struktūrālās transformācijas iespējas Latvijā* rezultātiem.

Latvijas konkurētspējas ziņojuma pētījums balstās uz R. Hausmana un B. Klingera (*Hausmann and Klinger (2006)*), kā arī R. Hausmana, Dž. Hvanga un D. Rodrika (*Hausmann, Hwang and Rodrik (2005)*) izstrādāto metodoloģiju. Tās galvenā priekšrocība, salīdzinot ar citām pieejām, ir iespēja novērtēt Latvijas ražošanas diversifikācijas potenciālu un iespējas pāriet

uz augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanu, nemit vērā esošo eksporta struktūru un ražošanas salīdzinošās priekšrocības, bez nepieciešamības veikt apjomīgus aprēķinus cītiem konkurētspējas rādītājiem.

Lai identificētu uzņēmuma līmenī pastāvošās tirgus un valdības klūdas, 2012. gadā Ekonomikas ministrija veica strukturētas padzīlinātās intervijas, kas balstītas uz M.Portera piecu spēku un stratēģisko priekšrocību teorētisko koncepciju atziņām. Interviju laikā tika identificētas vairākas konkurētspējas priekšrocības un trūkumi (izaicinājumi), kuri ir būtībā līdzvērtīgi visos intervējamajos uzņēmumos neatkarīgi no to lieluma, vērtējot pēc darbinieku skaita, pārstāvētās nozares vai produkta tipa (starpprodukts vai gala produkts) (skatīt 6.8. ielikumu).

6.8. ielikums

Latvijas galvenās priekšrocības un izaicinājumi

Strukturēto padzīlināto interviju galvenie rezultāti ir šādi.

Galvenās priekšrocības:

- cenas priekšrocība;
- kvalitātes priekšrocība;
- darbība nišas produktu un produkcijas ar augstu pielāgotības pakāpi ražošanā;
- elastība;
- pasūtījuma piegāde laikā;
- augstas kvalifikācijas speciālistu esamība;
- zīmols „ražots ES”.

Galvenie izaicinājumi:

- **darbaspēka pieejamība un zināšanas** – šķērslis, kas ir identificēts šobrīd, bet ar ilgtermiņa raksturu, ir nodarbinātības un kvalificēta darbaspēka pieejamība. Kā īpaši kritiska tiek atzīmēta situācija ar augstākās profesionālās kvalifikācijas speciālistu pieejamību. Uzņēmēji ir norādījuši, ka atsevišķas profesijās, kurās nesagatavo Latvijas augstākās izglītības sistēmā, jau šobrīd darbojas darbinieki pirmspensijas un pensijas vecumā;
- **menedžmenta prasmes un zināšanas** – uzņēmumu tālakas darbības attīstībai, jo īpaši motivācijai pāriet uz jaunu produktu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanu vai jauna uzņēmuma attīstības līmeņa sasniegšanai ir nepieciešams uzlabot tādas menedžmenta prasmes kā pārdošana, riska un kvalitātes vadība, finanšu plānošana un vadība, bet jo īpaši ražošanas procesa vadība un optimizācija;
- **ierobežota piekļuve finansējumam** – pēc respondentu sniegtās informācijas, šobrīd tiek piedāvāts reālajām vajadzībām neatbilstošs pakalpojumu loks vai arī uzņēmumam tiek piemērota paaugstināta riska procenta komponente, palielinot maksu par finanšu līdzekļiem, vai arī tiek atteikts bankas finansējums, jo pārāk lielo analizējamo faktoru variācijas ietekmē finanšu iestāde nav spējīga izvērtēt uzņēmuma finanšu stāvokli un attīstības perspektīvas;
- **ierobežots industriālo zonu un telpu piedāvājums** – primāri āpus Rīgas aglomerācijas robežām. Respondenti ir norādījuši, ka ir sarežģīti atrast rūpniecības vajadzībām atbilstošas telpas āpus Rīgas aglomerācijas robežām. Vienlaikus respondenti no reģioniem, kas neietilpst bijušo industriālo objektu zonā un neatrodas tiešā nacionālās vai reģionālās nozīmes attīstības centrā, tipiski saskaras ar kvalitatīvās industriālās infrastruktūras nodrošinājuma problēmu, kas sevī ietver pievedceļus, elektību, gāzi, komunikāciju u.c. pakalpojumus;
- **jaunu tirgu apgūšanas izmaksas** – sadarbības partneru apzināšana, piedaloties izstādēs, individuālos biznesa braucienos, valsts amatpersonu vizītēs, ietver sevī saīdīzinoši lielus finanšu līdzekļus, kuru atdevē ne vienmēr ir vērtējama lietderīgi, tāpēc pastāv identificētais šķērslis, kas pie esošā eksporta potenciāla, neuzņemoties risku attiecībā uz tirgus apgūšanas izmaksu palielināšanu, neļauj vēl vairāk paplašināt ekonomikas eksporta apjomu;
- **regulējuma slogans eksporta tirgos** – eksporta tirgos, jo īpaši trešo valstu tirgos, sevišķi attiecībā uz reglamentētajām produktu grupām, pircēji pieprasī katram eksporta tirgum specifiskas produkta reģistrācijas un kvalitātes nodrošināšanas prasības, kas palielina izmaksas, kurās saistītas ar jauna produkta ieicēšanu tirgū, kā arī esošo produktu ražošanas izmaksas, kurās arvien nozīmīgāku lomu sāk iegemt kvalitātes pārbaužu un laboratorisko izmeklējumu izmaksas;
- **izmaksu, jo īpaši energējas sadārdzinājums** – vidējā terminā, pēc respondentu sniegtās informācijas, ir identificējams risks cenas priekšrocības uzturēšanai pie nosacījuma, ka ir paredzams dažādu resursu sadārdzinājums;
- **sadarbība ar zinātni produktu izstrādē** – pēc respondentu sniegtās informācijas lielākā daļa produkta izstrādes notiek pašu uzņēmumu laboratorijās un sadarbība ar zinātniskajām organizācijām un institūcijām ir vāji attīstīta, neregulāra vai apstākļu radīta.

Rezumējot analīzi, var secināt, ka svarīgākie NIP izaicinājumi, uz kuriem vēršama valsts aktīva rīcība, ir:

- finansējuma ierobežojumi;
- darbaspēka izmaksas un cenu konkurētspēja;
- zema produktivitāte un vājš inovācijas sniegums;
- starptautiskā biznesa transformācija;
- demogrāfiskā situācija (darbaspēka novecošanās).

Nemot vērā Latvijas uzņēmumu priekšrocības un galvenos izaicinājumus, NIP noteiktie rīcības virzieni ir vērsti uz:

- **darbaspēka pieejamības un prasmes jautājumiem**, tādiem kā profesionālās izglītības sistēmas un augstākās izglītības sistēmas tālāku reformu īstenošana, koncentrējot un piemērojot darba tirgus prasībām atbilstošas profesionālās izglītības programmas, kā arī palielinot praktiskās programmas daļas īpatsvaru; valsts atbalsta instrumentu turpināšana, kuri ir vērsti uz uzņēmumā nodarbināto speciālistu kvalifikācijas un prasmju paaugstināšanu, pārkvalificēšanās iespējām uz tirgū pieprasītām specialitātēm; vispārējo vidējo izglītību apgūstošo izglītojamo skaita mazināšana par labu profesionālās izglītības sistēmai;
- **industriālo zonu attīstības jautājumiem**, tādiem kā esošu industriālo zonu pielāgošana, ceļu un inženierkomunikāciju (elektrība, ūdensvads, kanalizācija, gāze, apgaismojums u.c.) sakārtošana līdz ražošanas objektiem, jaunu industriālo zonu izveide starptautiskas, nacionālās un reģionālās nozīmes centros;
- **finanšu pieejamības jautājumiem**, tādiem kā jaundibināto, mikro un mazo uzņēmumu nodrošināšana ar nepieciešamo finansējumu, atbalsta sniegšana apgrozāmo līdzekļu nodrošināšanai vai sākotnējo investīciju veikšanai, aizdevumu garantiju izsniegšanas turpināšana, UIN atvieglojuma ražošanas veicināšanai, iegādājoties jaunas ražošanas iekārtas, turpināšana, riska kapitāla veida instrumentu radīšana, kas stimulētu investīcijas uzņēmumu attīstībā un darbības paplašināšanā;
- **inovācijas veicināšanas jautājumiem**, tādiem kā komersantu pētniecības un inovācijas

kapacitātes paaugstināšana, UIN nodokļa atlaides pētniecības un attīstības izmaksām aizstāšana ar jaunu atvieglojumu, nosakot noteiktu pētniecības un attīstības izmaksu norakstīšanu trīskāršā apmērā, pētniecības bāzes un izcilības attīstība;

- **eksporta veicināšanas jautājumiem**, tādiem kā klasteru iniciatīvas atbalstišana, eksporta darījuma risku minimizēšana, ārējo tirgu apgūšana un sertifikācijas izmaksu kompensācija.
- **energoressursu izmaksas jautājumiem**, tādiem kā atbalsta programmas energoefektivitātes paaugstināšanas un emisiju samazināšanas risinājumu rūpniecības sektorā izstrāde.

Atbilstoši piedāvātajiem rīcības virzieniem ir izstrādāts detalizēts aktivitāšu plāns (NIP 4. pielikums, paredzot katram rīcības virzienam vairākas aktivitātes, nosakot par aktivitātēm atbildīgās institūcijas, kā arī definējot sasniedzamos darbības rezultatīvos rādītājus.

Industriālās politikas būtiskākais institucionālā risinājuma elements ir **nozaru modernizācijas veicināšana**, no kurās izrietoti un saistīti ir turpmākie rīcības virzieni – uzlabota dialoga (*Dialog 2.0*) ietvaros veikta plaša nozaru spēju un prasmju, tai skaitā valdības kļūdu (*government failure*) analīze, līdz šim definēto valsts prioritāro nozaru analīze uzņēmumu (mikro) un tautsaimniecības (makro) līmenī, kā arī pastāvošo atbalsta instrumentu revīzija pret identificējamām tirgus nepilnībām, lai veicinātu atbalstu eksporta produktu komplikētības paaugstināšanai. Dialoga ietvaros ir jāpanāk vienošanās par uzraudzības mehānismu, kas regulāri veic pastāvošās industriālā atbalsta politikas efektivitātes analīzi, izvērtējot gan ieguvumus, gan trūkumus un kļūdas.

Ir skaidrs, ka *Nacionalā industrialā politika* nav laikā ierobežots jautājums un šīs politikas ieviešana Latvijā nenoslēdzas ar *Nacionalās industrialās politikas pamatnostādņu* apstiprināšanu MK. Turklat, kā ir norādījis D.Rodriks savās atzinās, industriālā politika ir pastāvīgs konsultāciju process ar regulārām politikas rīcības korekcijām.

6.4. Enerģētikas politika

Enerģētikas politikas galvenie virzieni ir vērsti uz valsts energoapgādes drošības un energoefektivitātes paaugstināšanu, pirmāro energoresursu piegāžu dažādošanu un elektroenerģijas ģenerēšanas pašnodrošinājuma pieaugumu, kā arī reģiona

elektroenerģijas tirgus izolācijas novēršanu ar jaunu starpsavienojumu palīdzību. Būtiska nozīme ir arī konkurences apstākļu radīšanai atjaunojamo un vietējo energoresursu izmantošanas veicināšanai, kā arī apkārtējās vides aizsardzībai.

6.9. ielikums

Enerģētika Latvijā

Latvijā izmanto importētos (dabasgāze, elektroenerģija, naftas produkti, ogles, kokss u.c.) un vietējos (hidroenerģija, vēja enerģija, kurināmā koksne, kokogles, salmi, cita biomasa, biogāze, bioetanol, biodīzeldegviela, kūdra, nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai) energoresursus tautsaimniecības nozaru, komerciālo patēriņu un iedzīvotāju nodrošināšanai ar kurināmo, elektroenerģiju un siltumenerģiju.

Daļu elektroenerģijas saražo Latvijas HES, TEC, biomasas, biogāzes un vēja elektrostacijas, daļa tiek importēta. Siltumenerģijas ražošanā galvenokārt izmanto importēto kurināmo – dabasgāzi, ogles un mazutu un vietējo kurināmo – kurināmo koxnsi.

2012. gadā Latvijā saražotie energoresursi un otrreizēji pārstrādātie produkti sasniedza 91,7 PJ apjomu, bet energoresursu imports bija 172,2 PJ, no tā dabasgāzes imports – 57,8 PJ.

2012. gadā Latvijas kopējais primāro energoresursu patēriņš sasniedza 182,9 PJ, kas ir par 1% mazāk nekā 2011. gadā. Pašnodrošinājums kopējā primāro energoresursu patēriņā 2012. gadā bija 35,8%. Kopējā primāro energoresursu patēriņā no vietējiem energoresursiem visvairāk tika izmantota kurināmā koksne, kuras kopējais patēriņš bija 46,5 PJ, turpretim hidroelektrostacijas un vēja elektrostacijas saražotā elektroenerģija bija 13,7 PJ.

2006. gada 27. jūnijā MK apstiprināja *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam*. Pamatnostādnes ietver valdības politiku, attīstības mērķus un prioritātes enerģētikas jomā gan vidējā termiņā, gan arī ilgtermiņā. Nemot vērā politikas prioritātes un būtiskās izmaiņas Latvijas ekonomikā, ir izstrādāts enerģētikas nozares attīstības ilgtermiņa redzējums – Informatīvais ziņojums *Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai*, kas tika apstiprināts Ministru kabineta 2013. gada 28. maija sēdē. *Enerģētikas stratēģijas 2030* galvenais mērķis ir – enerģētikas sektora pozitīva ietekme uz Latvijas tautsaimniecību, vienlaikus tiecoties uz diviem pakārtotiem mērķiem – energoapgādes drošību un ilgtspēju.

Enerģētikas stratēģijā 2030 noteikti šādi enerģētikas politikas mērķi:

- konkurētspējīga tautsaimniecība – sabalansēta, efektīva, ekonomiski, sociāli un ekoloģiski pamatoata, uz tirgus principiem balstīta enerģētika, kas nodrošina tautsaimniecības tālāko attīstību, tās konkurētspēju reģionā un pasaule;
- ilgtspējīga enerģija – mazināta atkarība no energoresursu importa, veicinātas jaunas efektīvas atjaunojamo energoresursu izmantošanas tehnoloģijas, veikti energoeffektivitātes uzlabošanas pasākumi;
- apgādes drošums – enerģijas lietotājiem pieejamas stabilas enerģijas piegādes un attīstīta infrastruktūra.

Saskaņā ar MK sēdes protokollēmumu Ekonomikas ministrijai līdz 2014. gada 1. maijam jāizstrādā jaunas enerģētikas politikas pamatnostādnes laika periodam no 2014.-2020. gadam, kas būtu balstītas uz *Enerģētikas stratēģijā 2030* noteiktajiem enerģētikas politikas attīstības virzieniem.

Elektroenerģijas tirgus

Vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas saražo AS „Latvenergo”, kas nodrošina arī elektroenerģijas importu un piegādi patēriņjiem.

Pašlaik licences elektroenerģijas tirdzniecībai ir saņēmuši 46 tirgotāji. Elektroenerģijas tirgū aktīvi darbojas seši tirgotāji, kas ir noslēguši sistēmas lietošanas līgumu ar AS „Sadales tīkls”.

Līdz 2012. gada 1. aprīlim tiesības saņemt elektroenerģiju par regulētu cenu bija mājsaimniecībām un komersantiem, kuru gada apgrozījums vai bilances kopsumma nepārsniedza 7 milj. latu un kuru algoto darbinieku skaits bija mazāks par 50 darbiniekiem. Pie šādiem nosacījumiem elektroenerģiju par vienošanās cenu pirkta aptuveni 1700 elektroenerģijas lietotāju (energoietilpīgie un lielie komersanti), aizņemot aptuveni 35% no Latvijas gada elektroenerģijas patēriņa.

Samazinot saistīto elektroenerģijas lietotāju loku Latvijā, kopš 2012. gada 1. aprīla tirgū tika iesaistīti lietotāji, kuru pieslēguma spriegums pārsniedz 400V un ievadaizsardzības aparāta nominālā strāva pārsniedz 100A, proti, vidēji lieli elektroenerģijas patēriņi. Tirgū vēl tika iesaistīti aptuveni 4800 lietotāju ar vidējo patēriņu 200 MWh/gadā, kas Latvijas elektroenerģijas tirgus brīvo daļu palielināja līdz aptuveni 66 procentiem.

Nemot vērā iepriekšējo tirgus atvēršanas sekmīgo norisi un apstāklus, MK 2012. gada 28. augustā atbalstīja grozījumus *Elektroenerģijas tirdzniecības un lietošanas noteikumos*, kas noteica, ka no 2012. gada 1. novembra tiesības saņemt elektroenerģiju par regulētu cenu ir tikai tiem lietotājiem, kas elektroenerģiju patērē mājsaimniecības vajadzībām. Ar šādu regulējumu elektroenerģijas tirgū tika iesaistīti vēl aptuveni 18500 lietotāju, kas ir 2,3% no lietotājiem un patērē ap 9% no Latvijā kopā patēriņtās elektroenerģijas, līdz ar to Latvijas atvērtā elektroenerģijas tirgus daļa sasniegas 75% no kopējā patēriņa.

MK 2012. gada 20. novembrī atbalstīja *Informatīvais ziņojums par Latvijas elektroenerģijas tirgus pilnīgi atvēšanu iekļautos priekšlikumus par turpmāko darbību elektroenerģijas tirgus pilnīgai atvēšanai, akceptējot ierosinājumu Latvijas elektroenerģijas tirgus atvēršanu*

pabeigt līdz 2013. gada 1. septembrim. MK komiteja 2013. gada 18. februārī akceptēja grozījumus *Elektroenerģijas tirgus likumā*, kas paredz atvērt tirgu mājsaimniecībām noteiktajā termiņā. Tomēr, pastāvot bažām par tarifu pieaugumu mājsaimniecībām pēc tirgus liberalizācijas, it īpaši saistībā ar obligātā iepirkuma komponentes pieaugumu, Ekonomikas ministrija pieņēma lēmumu plānoto elektroenerģijas tirgus pilnīgu atvēršanu atlīkt, līdz tiks veikta virkne pasākumu, lai ierobežotu elektroenerģijas cenu kāpumu un minimizētu tā sekas. Piemēram, rīcības plāna ieviešana, lai tiesā veidā mazinātu obligātā elektroenerģijas iepirkuma komponentes

elektroenerģijas kopējā cenā pieauguma riskus, sociālā instrumenta (dzīvokļa pabalsta) ieviešana, aizvietojot līdzšinējo starta tarifu un Latvenergo dāvanu kartes, jo esošajā situācijā ar regulētā tarifa palīdzību ir iespējams labāk pasargāt mājsaimniecības no elektrības izmaksu kāpuma.

No 2005. gada 1. septembra elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Augstsrieguma tīkls”, kurš no 2012. gada 1. janvāra ir neatkarīgs pārvades sistēmas operators. Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” meitas sabiedrība AS „Sadales tīkls”.

6.3. tabula

Primāro energoresursu patēriņš Latvijā, PJ

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Kopējais patēriņš* tai skaitā:	163,8	191,9	196,5	189,0	200,5	184,7	182,9
ogles un kokss	3,1	3,3	4,4	3,5	4,5	5,0	3,6
kūdra	2,5	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0
naftas produkti	56,4	61,9	69,3	62,4	64,6	59,6	58,4
dabasgāze	45,6	56,9	55,8	51,4	61,3	54,0	50,8
kurināmā koksne	39,7	49,4	46,0	52,6	51,4	46,9	46,5
elektroenerģija**	16,6	19,9	20,5	18,6	16,0	15,1	18,4
citi energoresursi***	-	0,5	0,5	0,5	2,7	4,1	5,3

* Visi energoresursi rēķināti pēc zemākās siltumspējas

** Hidroenerģija, vēja enerģija un elektroenerģijas neto imports

*** Nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, kokgles, salmi, cita biomasa, biogāze, bioetanolis, biodizeļdegviela

Labi funkcionējošam iekšējam elektroenerģijas tirgum jāsniedz ražotājiem atbilstīgi stimuli ieguldīt jaunos enerģijas ražošanas veidos, tostarp elektrības ražošanā no atjaunojamiem enerģijas avotiem. Saskaņā ar ES *Trešājā enerģijas iekšējā tirgus liberalizācijas tiesību aktu pakete* noteikto, nenodalot tīklu pakalpojumus no ražošanas un tirdzniecības darbībām (efektīva nodalīšana), pastāv ne vien risks saskarties ar diskrimināciju tīkla vadīšanā, bet arī risks, ka vertikāli integrēti komersanti zaude stīmulu veikt pienācīgus ieguldījumus tīklī. Īpašumtiesību nodalīšana pārvades līmenī uzskatāma par visefektīvāko līdzekli, lai nediskriminējoši veicinātu ieguldījumus infrastruktūrā, jaunu dalībnieku taisnīgu piekļuvi tīklam un pārredzamību tirgū.

Īstenojot pārvades sistēmas operatora īpašumtiesību nodalīšanu, vertikāli integrētā uzņēmuma AS „Latvenergo” īpašumā tiek saglabāta pārvades sistēma (tīklu aktīvi), bet darbības, kas saistītas ar pārvades sistēmas operatora funkciju pildīšanu (pārvades pakalpojuma sniegšana, pārvades sistēmas un tai pieslēgtā ģenerējošo vienību operatīvā vadība, balansēšana, elektroenerģijas plūsmu

dispečervadība, pārrobežu elektroenerģijas tirdzniecības vadīšana, ilgtspējīgas pārvades sistēmas plānošana, dalība Eiropas pārvades sistēmu operatoru apvienībā ENTSO-E u.c.) ir izdalītas no AS „Latvenergo”. Tā rezultātā 2011. gada 1. aprīlī darbu sāka AS „Latvenergo” meitas sabiedrība pārvades sistēmas aktīvu īpašniece AS „Latvijas elektriskie tīkli”, bet 2012. gada 1. janvārī darbību uzsāka AS „Augstsrieguma tīkls” kā neatkarīgs uzņēmums ārpus „Latvenergo” koncerna. Latvijas elektroenerģijas tirgus tāpat kā visas Baltijas enerģētikas tirgus pašlaik ir savienots ar kopējo Eiropas enerģētikas tirgu tikai ar Igauniju un Somiju savienojošo zemūdens kabeli *Estlink*, kura pārvades kapacitāte ir nepietiekama. Nemot vērā, ka šāda situācija būtiski samazina energoapgādes drošību, ES par vienu no prioritātēm ir izvirzījusi Baltijas valstu enerģētiskās izolētības novēršanu.

2009. gada 17. jūlijā starp EK, virkni dalībvalstu, tostarp Latvijas Republiku, tika noslēgts nodomu protokols par **Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plānu** (BEMIP) izveidošanu.

6.10. ielikums

Elektroenerģija un centralizētā siltumenerģija Latvijā

Elektroenerģijas izstrādes daudzums Latvijā ir atkarīgs no Daugavas caurteces. Pēc Ignalinas AES slēgšanas 2009. gada beigās situācija Baltijas elektroenerģijas tirgū ir mainījusies. Latvija vairāk nav vienīgā valsts šajā reģionā, kurai nepietiek ar savās spēkstacijās saražoto elektroenerģiju, elektroenerģiju šobrīd importē arī Lietuva. Līdz ar to par elektroenerģijas piegādēm Latvijai pamatā konkurē piegādātāji no Igaunijas un Krievijas.

2012. gadā kopējā elektroenerģijas piegāde bija 7459 GWh, kas ir par 1,6% vairāk nekā 2011. gadā. AS „Latvenergo” saražoja 68% no kopējās elektroenerģijas piegādes, 15% – iepirkta no mazajiem elektroenerģijas ražotājiem un 17% – veidoja elektroenerģijas neto imports.

Centralizētās siltumapgādes patēriņš struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījusies, un centrālā apkure tajā ir 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No 2012. gada kopējā centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa rūpniecībai realizēti 1,2%, mājsaimniecībām – 72,0%, citiem patēriņājiem – 26,8%. Savukārt centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa sadalījums pa reģioniem ir šāds: Rīgas reģions – 51,7%, Pierīgas reģions – 11,6%, Vidzeme – 6,1%, Kurzeme – 10,5%, Zemgale – 8,1% un Latgale – 12 procenti.

2012. gadā centralizēto siltumenerģiju pārdošanai ražoja 663 katlumājās un 132 koģenerācijas stacijās, kuras pārdošanai kopā saražoja 7,46 TWh centralizētās siltumenerģijas.

2012. gadā centralizētās siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanā pārsvarā tika izmantota dabasgāze. Saražotās centralizētās siltumenerģijas īpatsvars, par kurināmo izmantojot dabasgāzi, bija 78,4%, kurināmo šķeldu – 14,2%, malku – 2,2%, mazutu – 1,1%, pārējos kurināmā veidus – 4,1 procenti.

BEMIP ietvaros identificēti veicamie pasākumi efektīva kopējā Baltijas elektroenerģijas tirgus izveidei un Baltijas elektroenerģijas tirgus integrācijai ar Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgu. Funkcionējoša reģionāla tirgus izveide tiek uzskaitīta par nepieciešamu priekšnoteikumu tālākai Baltijas integrācijai Ziemeļvalstu elektroenerģijas biržas *Nord Pool* reģionā, vienlaikus pārņemot arī *Nord Pool* darbības principus. Galvenie BEMIP paredzētie pasākumi ir saistīti ar elektroenerģijas iekšējo tirgu (attīstīta pārrobežu tirdzniecība, pārvades sistēmas operatoru nodalīšana, konkurenčspējīgas cenas), elektroenerģijas starpsavienojumiem un ģenerējošām jaudām un gāzes iekšējo tirgu un infrastruktūru.

Lai attīstītu pārrobežu tirdzniecību, kā arī panāktu konkurenčspējīgas elektroenerģijas cenas, BEMIP rīcības

plāns paredz, ka valstis veic nepieciešamos pasākumus, lai Baltijā, tajā skaitā Latvijā, sāktu darboties elektroenerģijas birža. Laika posmā no 2011. gada līdz 2013. gadam ir jāievieš Baltijas kopējā elektroenerģijas tirdzniecība nākamajai dienai *Nord Pool Spot* tirdzniecības platformā, elektroenerģijas tirdzniecība tekošās dienas ietvaros, kā arī uz tirgus principiem balstīta *Nord Pool Spot* organizēta tīkla sastrēgumu un pārslodzes vadība un netiešo izsoļu rīkošana.

2013. gadā 3. jūnijā *Nord Pool Spot* atvēra Latvijas cenu zonu biržas ietvaros.

2012. gada 1. janvāri spēkā stājās MK Noteikumi par publisko elektroapgādes tīklu sprieguma prasībām, kas nosaka par obligāti piemērojamu Latvijā pārņemto ES standartu *LVS EN 50160: 2010 Publisko elektroapgādes tīklu sprieguma raksturielumi*.

6.34 tabula

Elektroenerģijas piegāde Latvijā, GWh

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Kopējā elektroenerģijas piegāde	5922	7054	7794	7223	7500	7340	7459
Elektroenerģijas bruto izstrāde tai skaitā:	4136	4906	5274	5569	6627	6095	6164
no atjaunojamiem energoresursiem:	2824	3414	3213	3555	3635	3078	4105
lielās HES*	2794	3263	3038	3391	3445	2823	3627
mazās HES	25	62	71	66	75	64	79
biomasas un biogāzes elektrostacijas	-	42	45	48	66	120	287
vēja elektrostacijas	5	47	59	50	49	71	112
no fosiliem energoresursiem:	1312	1492	2061	2014	2992	3017	2059
lielās TEC**	1163	1278	1524	1476	2402	2425	1409
citas TEC	149	214	537	538	590	592	650
Elektroenerģijas neto imports	1786	2148	2520	1654	873	1245	1295

* Daugavas kaskāde – Rīgas HES, Ķeguma HES un Pļaviņu HES

** Rīgas TEC-1 un Rīgas TEC-2, avots: AS „Latvenergo”

Dabasgāzes tirgus

Pašreiz Latvijas dabasgāzes tirgū darbojas viens komersants – AS „Latvijas Gāze”, kuram saskaņā ar 1997. gadā noslēgto *Privatizācijas līgumu* ir ekskluzīvas tiesības veikt dabasgāzes pārvadi, sadali, uzglabāšanu un tirdzniecību.

Dabasgāzes patēriņš 2012. gadā bija 1508 milj. m³, kas ir par 6% mazāk nekā 2011. gadā. Lielākie dabasgāzes patērētāji 2012. gadā bija AS „Latvenergo” TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 63,9%, rūpniecība – 15%, pārējie patērētāji – 18,2%, bet pārējo daļu veidoja dabasgāzes patēriņš enerģētikas sektorā un zudumi. Rīgas reģionā tiek patērti aptuveni 65% no Latvijā izmantotās dabasgāzes.

Latvijas gāzes apgādes sistēma nav savienota ar ES kopējo gāzes apgādes sistēmu. Latvija dabasgāzi saņem tikai no Krievijas, jo lielāko daļu gāzes Latvijai piegādā Krievijas uzņēmums AS „Gazprom” un nelielu daudzumu – AS „Gazprom” kontrolētais uzņēmums SIA „Itera Latvija”. Gāzes apgādes biznesa vide reģionā un spēkā esošie gāzes piegādes līgumi būtībā izslēdz trešās puses, izņemot reģiona pārvades sistēmas operatoru, pieeju Inčukalna pazemes gāzes krātuvei. Gāzesvada *Valdajs-Pleskava* jauda nav pietiekama, lai nodrošinātu gāzes piegādi Baltijas valstīm un Krievijas ziemērietumu reģionam ziemā. Līdz ar to gāzes tirgu Latvijā šobrīd varētu atvērt tikai formāli.

ES mērogā dabasgāzes tirgu regulē Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 13. jūlijā *Direktīvas 2009/73/EK* par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par *Direktīvas 2003/55/EK* atcelšanu.

Pašlaik situācijai Latvijā atbilst divas dažādas atkāpes no Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 13. jūlijā *Direktīvas 2009/73/EK* par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par *Direktīvas 2003/55/EK* atcelšanu (*Direktīva 2009/73/EK*) prasībām: „jauna tirgus” atkāpe, kas ir spēkā līdz 2014. gada 4. aprīlim, kad būs pagājuši 10 gadi kopš pirmās komerciālās dabasgāzes piegādes saskaņā ar pirmo ilgtermiņa līgumu un „izolēta tirgus” atkāpe, kas darbojas līdz brīdim, kad Latvija būs savienota ar jebkuras dalībvalsts, izņemot Igaunijas, Lietuvas un Somijas, starpsavienotu sistēmu vai dominējošā piegādātāja tirgus daļa samazināsies zem 75 procentiem.

Pašlaik Ekonomikas ministrija saskaņā ar MK doto uzdevumu strādā pie *Direktīvas 2009/73/EK* ieviešanas Latvijā divās fāzēs un izstrādā grozījumus *Enerģētikas likuma atsevišķu pantu spēkā stāšanās kārtības likumā* un *Enerģētikas likumā*, atdalot un precizējot normas, kurām jāstājas spēkā 2014. gada 4. aprīlī, no tām, kuru ieviešana var tikt atlakta arī turpmāk.

Lai diversificētu dabasgāzes tirgu Latvijā un visā Baltijas reģionā, nepieciešams nodrošināt alternatīvu dabasgāzes piegādātāju tirgū. To iespējams panākt,

izbūvējot starpsavienojumu ar kādu ES valsti, izņemot izolētā reģiona valstis – Igauniju, Lietuvu un Somiju, kā arī attīstot **reģionālu sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) termināli**. Diskusijas par SDG termināli norit jau vairākus gadus, taču, Baltijas reģiona valstīm nespējot vienoties par terminālim piemērotāko vietu, EK 2012. gada martā uzsāka neatkarīgu izpēti, piesaistot itāļu konsultantus Booz&Co. Izpēte tika pabeigta 2012. gada novembrā beigās un tās secinājumi norāda, ka optimālā vieta reģionālam LNG terminālim, nemot vērā Somijas vēlmī iesaistīties SDG termināla projektā, būtu Igaunija vai Somija. Nespējot panākt vienošanos, 2013. gada maijā Igaunija kopā ar Somiju vienojās vērsties EK, lai saņemtu neatkarīgu vērtējumu par to, kur vajadzētu atrasties jaunajam reģionālajam sašķidrinātās gāzes terminālim Somu līci. Jāpiezīmē, ka jebkurā no variantiem nozīmīga loma Austrumbaltijas dabasgāzes tirgus funkcionēšanā ir Inčukalna pazemes gāzes krātuvei. Ja Igaunija un Somija līdz 2013. gada jūnija beigām nespēs vienoties par jaunā SGT atrašanās vietu, projekts var nesaņemt ES finansējumu šajā finansēšanas kārtā un tam atkal pieteikties varēs tikai 2016. gadā.

Lai stiprinātu dabasgāzes apgādes drošību ES 2010. gada 20. oktobrī tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes *Regula (ES) Nr. 994/2010* par gāzes piegādes drošības aizsardzības pasākumiem un Eiropas Padomes *Direktīvas 2004/67/EK* atcelšanu (*Regula 994/2010*). *Regula 994/2010* cita starpā paredz dalībvalsts kompetentās iestādes (Latvijas gadījumā Ekonomikas ministrijas) pienākumu izstrādāt *Preventīvās rīcības plānu* un *Ārkartas rīcības plānu*.

Preventīvās rīcības plāna ir norādīti pasākumi Latvijas dabasgāzes piegādes drošības riska novērtējumā identificēto risku novēršanai vai mazināšanai gan dabasgāzes piegādes jomā (ieguldījumi infrastruktūrā, ilgtermiņa līgumu izmantošana, darbību avārijas gadījumā plānošana), gan pieprasījuma jomā (pārtraucamu līgumu izmantošana, kurināmā aizstāšana), preventīvie pasākumi, kuri saistīti ar nepieciešamību uzlabot starpsavienojumus starp kaimiņos esošajām dalībvalstīm un iespēju dažādot gāzes celus un piegādes avotus.

Ārkartas rīcības plāna ir norādīti pasākumi gāzes piegādes traucējumu radītās ietekmes novēršanai vai mazināšanai, ja tos nav iespējams novērst, izmantojot *Preventīvās rīcības plāna* noteiktās darbības, un energoapgādes komersanti vieni paši vairs nespēj atbilstīgi reaģēt uz gāzes piegādes traucējumiem. Latvijas *Ārkartas rīcības plāns* ir izstrādāts, balstoties uz *Regulā 994/2010* noteiktajiem trīs galvenajiem krizes līmeniem:

- savlaicīgas brīdināšanas līmenis (savlaicīga brīdināšana);
- traucksme līmenis (traucksme);
- ārkārtas stāvokļa līmenis (enerģētikā krīze).

Ārkārtas rīcības plānā ir norādīti dabasgāzes uzņēmumu un enerģijas ražotāju loma un pienākumi, kompetentās iestādes un citu struktūru, kurām ir deleģēti uzdevumi, loma un pienākumi katra no krizes līmeņiem, procedūras un pasākumi, kas jāievēro attiecībā uz katru krizes līmeni, personas, kas atbild par riska pārvaldību, un to lomas, īstenojamie pasākumi, lai novērstu trauksmes stāvokļa līmeņa situāciju un mazinātu ārkārtas stāvokļa līmeņa situāciju, dabasgāzes uzņēmuma ziņošanas pienākumi, darbības gāzes piegādes nodrošināšanai ārkārtas situācijā, kā arī mehānismi sadarbībai ar citām dalībvalstīm.

Latvijas Preventīvās rīcības plāns un Ārkārtas rīcības plāns ir apstiprināts ar Ekonomikas ministrijas valsts sekretāra 2013. gada 23. maija rīkojumu Nr. 98, un tas ir publiski pieejams Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē (<http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30177>).

Atjaunojamie energoresursi

Latvija tāpat kā citas ES dalībvalstis ir apņēmusies sasniegta Direktīva 2009/28/EK par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu un ar ko groza un sekojoši atceļ Direktīvas 2001/77/EK un 2003/30/EK un Latvijas nacionālajā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošanai minēto Latvijas kvantitatīvo mērķi – panākt atjaunojamās enerģijas 40% īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā, kā arī 10% atjaunojamās enerģijas īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā transporta sektorā. Ekonomiski pamatota vietējo energoresursu izmantošana un droša energoapgāde ir viens no galvenajiem valsts ekonomiskās neatkarības un energoapgādes drošības nosacījumiem. Līdz ar to aizvien ir būtiska esošo siltumapgādes sistēmu efektivitātes uzlabošana, energoresursu efektīvāka izmantošana, kas sniedz arī būtisku ieguldījumu siltumnīcefektu izraisošo gāzu emisiju samazināšanā.

6.11. ielikums

Atjaunojamā enerģija Latvijā

2012. gadā bruto elektroenerģijas ražošanas apjoms sasniedza 6164 GWh, kas ir par 1,1% vairāk nekā 2011. gadā. No kopējā saražotā bruto elektroenerģijas daudzuma 66,6% (4105 GWh) tika saražoti no AER (HES, vēja, biogāzes, biomasas u.c.). Savukārt kopējā uzstādītā jauda elektroenerģijas ražošanai no AER 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, pieauga par 65 MW, kopā veidojot 1707 MW.

Latvijā 2012. gadā transportā realizētas un savam patēriņam izmantotas kopumā 1 milj. tonnu degvielas, tajā skaitā biodegvielas tūrā veidā vai fosilās degvielas un biodegvielas sajaukumos – 24,5 tūkst. tonnu. 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, biodegvielu patēriņš enerģijas galapatēriņā transportā samazinājās, sasniedzot bioetanolā patēriņu 279 TJ (2011. gadā – 318 TJ) un biodīzeldegvielas patēriņu 526 TJ (2011. gadā – 616 TJ).

MK 2013. gada 9. aprīla sēdē tika izskatīts un pieņemts zināšanai informatīvais ziņojums *Rīcības plāns elektroenerģijas kopējās cenas pieauguma risku ierobežošanai*, ar kuru var iepazīties Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē: <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30168>. Rīcības plāns ietver pasākumus, lai ierobežotu obligātā iepirkuma komponentes (OIK) pieaugumu.

Rīcības plāns paredz virknī 2013. gadā veicamo risinājumu to Ekonomikas ministrijas izdoto lēmumu par tiesību piešķiršanu pārdot elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai saņemt garantēto maksu par uzstādīto elektrisko jaudu projektu, kas vēl nav īstenoti, revīzijai un kontrolei. Rīcības plānā arī iekļauti pasākumi pastiprinātai uzraudzībai pār jau īstenotajiem projektiem, lai nodrošinātu, ka komersanti un to īpašumā esošās elektrostacijas izpilda visas uz tiem attiecināmās prasības, tai skaitā par siltumenerģijas lietderīgu izmantošanu. Tāpat rīcības plāns paredz, ka tiek veikta enerģijas ražošanas izmaksu analīze atkarībā no enerģijas resursa veida, kā arī koģenerācijas staciju atbalsta intensitātes izmaiņu ietekmes uz siltuma tarifiem izvērtēšana, kā rezultātā iespējama obligātā iepirkuma cenu aprēķināšanas formulu pārskatīšana, samazinot ietekmi uz OIK.

Nemot vērā, ka elektroenerģijas kopējās cenas pieaugums atstātu plašu ietekmi uz Latvijas ekonomiku un tās turpmāko attīstību, Ekonomikas ministrija uzskata, ka pēc iespējas ātrāk nepieciešams ieviest tādas izmaiņas enerģētikas politikā, kas nodrošinātu saistīto politiku līdzsvaru, lai Latvija varētu sasniegta Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 23. aprīla Direktīva 2009/28/EK atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu un ar ko groza un sekojoši atceļ Direktīvu 2001/77/EK un 2003/30/EK noteiktos saistošos mērķus, bet vienlīdz veiksmīgi tikt nodrošināta arī ekonomikas konkurenčspējas attīstība un novērsta iedzīvotāju dzīves līmeņa paslīktināšanās.

MK 2013. gada 23. aprīla sēdē tika izskatīts un pieņemts zināšanai informatīvais ziņojums *Par situāciju biodegvielas ražošanas nozarē* un Ekonomikas ministrijai trīs mēnešu laikā tika uzdots izstrādāt grozījumus normatīvajos aktos par benzīna un dīzeldegvielas atbilstības novērtēšanu un normatīvajos aktos par biodegvielas kvalitātes prasībām, atbilstības novērtēšanu, tirgus uzraudzību un patēriētāju informēšanas kārtību, lai nodrošinātu, ka ar 2014. gada 1. aprīli dīzeldegvielai tiek noteiks obligātais 6,5-7% biodīzeldegvielas piejaukums (pēc tilpuma), kā arī sadarbībā ar Satiksmes ministriju, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju un Latvijas pašvaldību savienību trīs mēnešu laikā izstrādāt priekšlikumus par iespējām nodrošināt, ka konkursos par sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu un valsts un pašvaldību iepirkumos par transporta līdzekļu iegādi tiek ietverti nosacījumu papildu vērtēšanas punktu piešķiršanu, ja tiek piedāvāti transporta līdzekļi, kas kā degvielu izmanto tīru biodegvielu vai fosilo degvielu un biodegvielu sajaukumu (ar biodegvielas saturu virs 10%).

Periodā līdz 2020. gadam ne tikai esošo instrumentu devums, bet arī tuvākajos gados izvēlētie atbalsta pasākumi no atjaunojamiem energoresursiem ražotai enerģijai būs izšķiroši, lai Latvija sniegtu savu

devumu klimata pārmaiņu novēršanā un samazinātu fosilo energoresursu importu, īpašu uzsvaru liecot uz siltumapgādes sektorū. Tādēļ, ieviešot jaunus atbalsta pasākumus elektroenerģijai, kas saražota, izmantojot

atjaunojamos energoresursus, ir jāierobežo ekonomiski neizdevīgu projektu attīstību, kas var tikt nodrošināts, piemēram, ar tehnoloģiski neitrālas piemaksas piemērošanu, tādējādi samazinot izmaksas patēriņajiem.

Lai sasniegtu noteikto mērķi attiecībā uz enerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem, īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņa transporta sektorā, būtu jāveicina biodegvielu patēriņš dažādos enerģijas galapatēriņa sektorus, videi draudzīgākā gan privātā, gan sabiedriskā transporta izmantošana, kā arī papildus jāsteno pasākumi publiskās un privātās elektrotransporta infrastruktūras, piemēram, dzelzceļa elektrofikācijas un privāto elektrisko transportlīdzekļu uzlādes infrastruktūras attīstīšanai.

Energoefektivitāte

Energoefektivitātes monitoringa pārskats par 2011.-2012. gadu rāda, ka 2011. gadā nav iegūts enerģijas ietaupījums pakalpojumu un rūpniecības sektoros, bet būtisks enerģijas ietaupījums iegūts mājsaimniecību sektorā (1700 GWh), kurā sekmīgi tiek realizēti energoefektivitātes pasākumi daudzdzīvokļu dzīvojamās mājās, izmantojot ES struktūrfondu atbalstu.

Lai veicinātu enerģijas ietaupījumus rūpniecībā, apstiprināti MK 2013. gada 12. martā *Noteikumi par rūpniecisko energoauditu*. Tie nosaka rūpnieciskā energoaudita veikšanas kārtību, kā arī energoaudita veicējiem izvirzāmās prasības. Energoauditoru akreditācijas nosacījumi stājas spēkā ar 2013. gada 1. augustu.

2012. gada 4. decembrī stājās spēkā Eiropas parlamenta un Padomes *Direktīva 2012/27/ES* (2012. gada 25. oktobris) par energoefektivitāti, ar ko groza *Direktīvas 2009/125/EK* un *2010/30/ES* un atceļ *Direktīvas 2004/8/EK* un *2006/32/EK*, kurās prasības izvirza jaunus izaicinājumus energoefektivitātes jomā, tostarp dalībvalstīm noteikt indikatīvus enerģijas ietaupījuma mērķus 2020. gadam, iesaistīt enerģijas sadales un mazumtirdzniecības uzņēmumus enerģijas galapatērētāju energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu realizācijā, veicināt energoservisa pakalpojumu attīstību un noteikt obligātas prasības valdības īpašumā un izmantošanā esošo ēku renovācijā. 2013. gada maijā Latvija paziņoja EK indikatīvo enerģijas ietaupījuma mērķi – līdz 2020. gadam ietaupīt 0,67 Mtoe no primārās enerģijas patēriņa. *Direktīvas 2012/27/ES* prasības jāpārņem nacionālajā likumdošanā līdz 2014. gada 5. jūnijam.

Enerģiju patērieošo preču energoefektivitāte

EK turpinās darbs enerģiju patērieošu ražojumu energoefektivitātes (ekodizaina) uzlabošanai, lai mazinātu šo ražojumu negatīvo ietekmi uz vidi un panāktu lielākus energoīetaupījumus to ekspluatācijas laikā. Kopš 2008. gada ir pieņemtas vairāk nekā 20 EK

ekodizaina un energomarķējuma regulu, kuras nosaka stingrākas prasības enerģiju patērieošajiem ražojumiem un ir saistošas Latvijas ražotājiem, importētājiem un izplatītājiem. Ekodizaina un energomarķējuma regulas attiecas uz tādām preču grupām kā elektropreces, apgaismojums, sadzīves tehnika, sildierīces un dzesēšanas iekārtas, rūpnieciskās un komerciālās iekārtas u.c. (pilns pieņemto ekodizaina regulu saraksts ir pieejams Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē (<http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30641>). Tuvāko divu gadu laikā ir paredzēts pieņemt jaunas ekodizaina regulas vēl 27 preču grupām.

Investīcijas enerģētikas sektorā

Pašlaik tiek realizēti vairāki BEMIP iekļautie infrastruktūras attīstības projekti, kas nodrošinās veiksmīgu Ziemeļvalstu un Baltijas valstu elektroenerģijas tirgu integrāciju.

Trans Eiropas Enerģētikas Tīklu (TEN-E) programmas ietvaros tika realizēts projekts **Kurzemes loka ietekmes uz vidi novērtējums un trases izpēte**. Projekts tika pabeigts 2012. gada jūnijā, un tā kopējās izmaksas ir 0,65 milj. eiro. Darbs norit trīs posmos: Grobiņa-Ventspils, Ventspils-Tume un Tume-Rīga.

EK 2010. gada 6. augustā pieņēma lēmumu finansiāli atbalstīt elektropārvades infrastruktūras izbūvi Latvijā, piešķirot līdzfinansējumu *Kurzemes loka projektam* kopējā *NordBalt projekta* ietvaros. Lietuvas-Zviedrijas starpsavienojuma izbūvē EK plāno ieguldīt 131 milj. eiro, savukārt 44 milj. eiro atvēlēti tīklu infrastruktūras pilnveidošanai Latvijā *Kurzemes loka projekta* ietvaros. *Kurzemes loka projekta* pirmā un otrā posma kopējās izmaksas – 88 milj. eiro, izpildes termiņš – 2014. gads. Šobrīd tiek plānots izbūvēt arī trešo projekta posmu – 330 kV pārvades līniju Ventspils-Dundaga-Tume-Imanta, kura termiņš ir 2018. gads. Šim projektam plānots piesaistīt ES līdzfinansējumu jaunā *Eiropas Savienojumu instrumenta* (CEF) ietvaros, kas tiks izveidots ES 2014.-2020. gada budžeta ietvaros. Latvija CEF enerģijas tirgu izolācijas novēršanā un minētā finanšu instrumenta ietvaros ir pieteikusi iekļaušanai Kopējas intereses projektu sarakstā 4 projektus – *Kurzemes loka projekta* trešu kārtu un *Latvijas-Igaunijas trešo starpsavienojumu elektroenerģijā, Inčukalna pažemes gāzes krātuvē (PGK) modernizācijas un krātuvē paplašināšanas projektu* un *Baltijas reģionalā sašķidrinātās dabasgāzes (SDG)* termināla būvniecību gāzes sektorā.

Pašlaik lielākais dabasgāzes infrastruktūras attīstības un reģiona apgādes drošības uzlabošanas projekts ir **Divīvīzienu dabasgāzes plūsmas palielināšana starp Latviju un Lietuvu**, kura ietvaros Latvijā tika veikta jauna Daugavas pazemes šķērsojuma izbūve, rekonstruēti 15 urbumi Inčukalna PGK un caurulīvadu diagnostikai izveidots jauns attīrošo un intelektuālo virzuļu pieņemšanas kameras mezglis. Īstenojot projektu, tika paaugstināta gāzes piegādes drošība abos

virzienos un radīta iespēja Latvijas lietotājiem piegādāt gāzi no Lietuvas. Iespēju piegādāt dabasgāzi no Lietuvas varēs izmantot gadījumos, ja ziemā pārtrūkst dabasgāzes padeve pa gāzesvadu no Rīgas uz Bausku. Projekts tika pabeigts 2011. gada beigās, tomēr tā termiņš tika pagarināts līdz 2012. gadam papildu darbu veikšanai, jo pamataktivitātēm netika izlietots viss tam piešķirtais finansējums.

Pēc Ignalinas atomelektrostacijas slēgšanas 2009. gada beigās viens no aktuālākajiem jautājumiem Baltijas valstu enerģētikas politikas kontekstā ir jaunās **Visaginas AES projekts**. Latvija atbalsta *Visaginas AES projektu*, pamatojoties uz reģionālās solidaritātes principu, kā arī uz projekta ekonomisko izdevīgumu, tomēr kamēr nav saņemtas atbildes uz vairākiem būtiskiem jautājumiem par projekta realizēšanu, ir pāragri lemt par Latvijas energokompānijas Latvenergo līdzdalību. Turklat pēc 2012. gada oktobra Lietuvas Seima vēlēšanām un referendumā par Visaginas AES, kurā lielākā daļa vēlētāju balsoja pret atomstacijas būvniecību, projekta attīstība kļuvusi neskaidra pašā tās attīstītājvalstī. Būtisku ietekmi uz kopējo Baltijas enerģijas tirgu un piegāžu drošību Latvijā atstās nākotnē pieņemtie lēmumi par Narvas degslānekļa termoelektrostacijas bloku rekonstrukciju Igaunijā.

Lai paaugstinātu siltumenerģijas ražošanas efektivitāti, samazinātu siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās un sekmētu fosilo kurināmā veidu aizvietošanu ar atjaunojamajiem kurināmajiem, Kohēzijas fonda (KF) ietvaros tiek īstenoti vairāki projekti. Projektu iesniegumu atlases pirmās un otrās kārtas ietvaros darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma

3.5.2.1. aktivitātē ***Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai*** uz 2012. gada 25. oktobri kopā ir apstiprināti 58 projektu iesniegumi par KF finansējumu 34,2 milj. latu, no tiem ir pabeigti 15 projekti par KF finansējumu 7,7 milj. latu.

Lai būtiski palielinātu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem, dažādotu primāro enerģijas resursu piegādes un paaugstinātu elektroenerģijas pašnodrošinājumu, tiek īstenota darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.2. aktivitātē ***Atjaunojamo energoresursu izmantojošu kogenerācijas elektrostaciju attīstība***. Projektu iesniegumu atlases ietvaros ir noslēgti līgumi par 10 projektu īstenošanu ar KF finansējumu 21,4 milj. latu.

6.5. Būvniecības un mājokļu politika

Izstrādājot politiku ilgtspējīgas un konkurētspējīgas **būvniecības nozares** attīstībai, tiek ņemti vērā principi, kas būtiski ietekmē labvēlīgu un konkurētspējīgu uzņēmējdarbības vidi, samazinot administratīvos šķēršļus, nodrošinot operatīvu būvniecības informācijas aprīti un palielinot būvniecības pakalpojumu sniedzēju produktivitāti. Līdzās atbilstošas infrastruktūras un atbalsta pieejamībai ne mazāk svarīga ir normatīvā vide, kurā būvuzņēmējs darbojas.

Saeima turpina skatīt otrajā lasījumā atbalstīto **jauno Būvniecības likumu**, kas paredz vienkāršot būvniecības administratīvo procesu, atsakoties no daudzajiem starplēnumiem. Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisija pašreiz skata un vērtē *Būvniecības likumprojekta* trešajam lasījumam iesniegtos priekšlikumus.

Jaunā *Būvniecības likumprojekta* galvenais mērķis ir būtiski atvieglot būvniecības procesu un sekmēt tā caurspīdīgumu, kā arī veicināt būvniecības tirgus un līdz ar to arī visas tautsaimniecības attīstību. Likumprojektā ietvertie principi, kas būtu jāievēro būvniecības procesā:

- arhitektoniskās kvalitātes princips – būves projekti, līdzsvarojot būvniecības funkcionālos, estētiskos, sociālos, kultūrvēsturiskos,

tehnoloģiskos, ekonomiskos aspektus, kā arī pasūtītāja un sabiedrības intereses, izcelot dabas vai pilsētas ainavas individuālo identitāti un organiski iekļaujot kultūrvīdē, tādējādi to bagātinot un veidojot kvalitatīvu dzīves telpu;

- inženiertehniskās kvalitātes princips – būves inženiertehniskais risinājums ir drošs lietošanā, kā arī ekonomiski un tehnoloģiski efektīvs;
- atklātības princips – saskaņā ar kuru būvniecības process ir atklāts un sabiedrība tiek informēta par paredzamo būvniecību un saistībā ar to pieņemtajiem lēmumiem;
- ilgtspējīgas būvniecības princips – būvniecības procesā rada kvalitatīvu dzīves vidi esošajām un nākamajām paaudzēm, tai skaitā palielinot atjaunojamo energoresursu un sekmējot citu dabas resursu efektīvu izmantošanu;
- vides pieejamības princips – būvniecības procesā veido vidi, kurā ikviens persona var ērti pārvietoties un izmantot būvi atbilstoši tās funkcijai.

Ir veikti **grozījumi spēkā esošajā Būvniecības likumā**, kas paredz saīsināt būvatļaujas apstrīdēšanas kārtību un mainīt sabiedrības informēšanas kārtību. Grozījumi *Būvniecības likumā* atvieglos un veicinās gan

pašu, gan ārvalstu komersantu investīciju piesaistīšanu Latvijā, būvniecības process būs vienkāršāks, paredzamāks un neradīs risku apturēt uzsāktu investīciju projektu un zaudēt jau veiktos ieguldījumus.

Sākot ar 2013. gada 1. jūniju, visos gadījumos būvatlaujas apstrīdēšanas termiņš būs viens mēnesis. Kā speciālais regulējums būvniecībā noteikts, ka iestāde administratīvo lietu izskata mēneša laikā, bet, ja nepieciešams papildu izvērtējums, termiņu varēs pagarināt, nepārsniedzot kopējo izskatišanas termiņu – divus mēnešus.

Ja persona, pārsūdzot būvatlauju, tiesai nelūgs būvatlaujas darbību apturēt, tad tā atjaunosis ar dienu, kad būvnieks par to saņems paziņojumu. Savukārt, ja tiesa saņems šādu lūgumu, tiesnešiem vienlaikus ar

lietas ierosināšanu būs jāvērtē, vai būvatlaujas darbību nepieciešams apturēt. Būvatlauja paliks spēkā, ja tiesa norādis personas lūgumu apturēt tās darbību.

Izmaiņas paredzētas arī sabiedrības informēšanas kārtībā, nosakot, ka būvniecības pasūtītājam turpmāk par saņemto būvatlauju trīs darba dienu laikā būs jāinformē nekustamo īpašumu īpašnieki, kuru īpašumi robežojas ar būvniecībai plānoto zemes gabalu, nosūtot paziņojumu ierakstītā pasta sūtījumā uz deklarēto dzīvesvietas vai juridisko adresi un arī izvietojot zemes gabalā informējošu būvtāfeli. Savukārt pašvaldībai būs pienākums trīs darba dienu laikā publicēt savā mājaslapā informāciju par saņemto būvniecības iesniegumu.

6.12. ielikums

Būvniecības nozari raksturojošie dati

CSP dati liecina, ka 2013. gada 1. ceturksnī būvniecības produkcijas apjoms faktiskajās cenās bija 142,8 milj. latu.

2013. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2012. gada 4. ceturksni, būvniecības produkcijas apjoms pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās pieauga par 1,4%, tai skaitā ēku būvniecības apjoms – par 4%, bet inženierbūvju būvniecības apjoms samazinājās par 2,4 procentiem.

2013. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2012. gada 1. ceturksni, būvniecības produkcijas apjoms pēc kalendāri izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās pieauga par 9,8%. Ēku būvniecības apjoms palielinājās par 16,1%, tai skaitā dzīvojamā māju būvniecība pieauga vairāk nekā divas reizes. Inženierbūvju produkcija pieauga par 2,2%, un tam par iemeslu bija būtisks produkcijas apjoma palielinājums maģistrālo cauruļvadu, speka un komunikācijas līniju būvniecībā 2,6 reizes.

2013. gada 1. ceturksnī izsniegtas 313 būvatlaujas viena dzīvokļa māju būvniecības uzsākšanai, kapitālajam remontam, rekonstrukcijai un restaurācijai 78 tūkst.m² kopējā platībā (2012. gada 1. ceturksnī – attiecīgi 304 būvatlaujas 66,7 tūkst.m² platībā), tai skaitā 185 būvatlaujas jaunu vienu dzīvokļa māju būvniecībai 42,5 tūkst. m² platībā. Salīdzinot ar pagājušā gada attiecīgo periodu, izsniegtu būvatlauju jaunu vienu dzīvokļa māju būvniecībai skaits palika nemainīgs, bet par 8,7% pieauga kopējā platība.

Savukārt rūpnieciskās ražošanas ēku un noliktavu būvniecībai ar kopējo platību 163,5 tūkst.m² izsniedza 74 būvatlaujas, tai skaitā 38 būvatlaujas jaunu rūpniecības ēku un noliktavu būvniecībai ar kopējo platību 58,2 tūkst.m². Salīdzinājumam gadu iepriekš 1. ceturksnī izsniegtas attiecīgi 80 būvatlaujas ar kopējo platību 93,2 tūkst.m², tai skaitā 49 būvatlaujas jaunu rūpniecības ēku un noliktavu būvniecībai ar kopējo platību 41,3 tūkst.m².

2013. gada 1. ceturksnī ārpus valsts robežām Latvijas būvnieku spēkiem veikto būvdarbu apjoms (faktiskajās cenās) bija 12,3 milj. latu, salīdzinot ar 2012. gada 1. ceturksni (12,9 milj. latu), veikto būvdarbu apjoms samazinājies par 0,6 milj. latu. Savukārt 2013. gada 1. ceturksnī citu valstu būvnieki Latvijā veikuši būvdarbus 2045,6 tūkst. latu apmērā, kas ir par 333,3 tūkst. latu mazāk nekā 2012. gada 1. ceturksnī (2378,9 tūkst. latu).

2013. gada 1. ceturksnī būvniecības izmaksas palielinājās vidēji par 5,2%. Strādnieku darba samaksa pieauga par 13,7%, izmaksas mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai – par 3,7% un būvmateriālu cenas – par 1,3 procentiem.

Mājokļu politikā tiek turpināta *Dzīvojamo telpu īres likumprojekta* izstrādē atbilstoši mūsdienu tiesiskajai izpratnei, līdzsvarojot īrnieka un izīrētāja tiesības un pienākumus, pilnveidojot īres līgumu uzskaiti, precizējot īrnieka un viņa ģimenes locekļu tiesības un pienākumus, kā arī respektējot brīvā īres tirgus darbības principus.

Daudzdzīvokļu mājās kopš ekonomiskās lejupslīdes perioda ir aktualizējusies problēma, kas saistīta ar iedzīvotāju parādiem par siltumapgādi. Pētot parādu veidošanās iemeslus, kā galvenos var minēt personas rīcībā esošo līdzekļu nepietiekamību vai to samazinājumu, maksājumu disciplīnas trūkumu, sadarbības trūkumu starp pakalpojuma sniedzēju vai pārvaldnieku un parādnieru (tajā skaitā ilgstoši netiek veikta parādu piedziņa), dažādo pieeju sociālās palīdzības politikas veidošanā (t.sk. dzīvokļa pabalsta noteikšanā) pašvaldībās.

Šīs problēmas risināšanai Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi un Saeima 2012. gada 24. maijā pirmajā lasījumā ir pieņemusi likumprojektu *Grozījumi Dzīvojamo māju pārvaldišanas likumā*. Likumprojekts izstrādāts, lai:

- paredzētu dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistrā ierakstāmo ziņu dalījumu publiskojamā un nepubliskojamā informācijā;
- noteiktu pārvaldniekam pienākumu kontrolēt dzīvokļa īpašnieku maksājumu saistību izpildi par dzīvokļa īpašuma lietošanu.

2013. gada 21. martā stājās spēkā grozījumi likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju*, kas paredz vairākas izmaiņas dzīvojamo māju privatizācijas procesā, kas skar rīcību ar īpašumā iegūto telpu pirms mājas privatizācijas uzsākšanas, termiņa pagarināšanu

dzīvojamo māju privatizācijas uzsākšanai, kā arī dzīvojamo māju pārvaldišanas jautājumus pēc dzīvokļu privatizācijas pabeigšanas. Grozījumi paredz pagarināt termiņu līdz 2014. gada 31. decembrim, kādā var pieņemt lēmumu par dzīvojamās mājas privatizācijas uzsākšanu. Lai veicinātu dzīvojamo māju pārņemšanu dzīvokļu īpašumu pārvaldišanā, likumā ir noteikts dzīvokļu īpašnieku pienākums pārņemt dzīvojamās mājas, kurās privatizēti visi privatizācijas objekti,

pārvaldišanas tiesības sešu mēnešu laikā pēc kopsapulces sasaukšanas dienas. Pēc attiecīgā termiņa notecejuma izbeidzas valsts dzīvojamās mājas valdītāja vai pašvaldības pienākums pārvaldīt dzīvojamo māju, par to paziņojot arī komunālo pakalpojumu sniedzējiem, un gadījumā, ja dzīvokļu īpašnieki nav parakstījuši dzīvojamās mājas nodošanas pieņemšanas aktu, dzīvojamās mājas valdītājs vai pašvaldība turpina glabāt attiecīgās dzīvojamās mājas lietu.

6.13. ielikums

VSS izsludinātie projekti

2012. gada 4. oktobrī VSS tika izsludināts MK noteikumu projekts *Grozījumi Ministru kabineta 2008. gada 9. decembra noteikumos Nr. 1013 „Kārtība, kadā dzīvokļa īpašnieks daudzdzīvokļu dzīvojamā māja noreķinās par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu”*. Noteikumu projekts ir izstrādāts, lai novērstu situāciju, ka par ūdens patēriņu daudzdzīvokļu mājas samērā bieži tiek aprēķināta nesamērīgi liela ūdens patēriņa starpība papildus ūdens patēriņa skaitāju, kas atrodas dzīvokļa īpašumā, rādījumiem. Noteikumu projekts paredz arī mainīt maksas aprēķināšanas kārtību par vairākiem pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu.

Pamatojoties uz iepriekš minēto MK noteikumu projektu, 2013. gada 28. februārī VSS tika izsludināts Ministru kabineta noteikumu projekts *Grozījumi Ministru kabineta 2006. gada 12. decembra noteikumos Nr. 999 „Kārtība, kadā dzīvojamās telpas īrnieks un izņemtās noreķinās ar pakalpojumu sniedzēju par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvojamās telpas lietošanu”*, lai novērstu situāciju, ka īrniekiem privatizētos un neprivatizētos dzīvokļos maksā par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvojamās telpas lietošanu, tiktu aprēķināta atšķirīgi.

2013. gada 10. janvārī VSS tika izsludināts likumprojekts *Grozījumi Dzīvokļa īpašuma likumā*, ar kuru tiek noteikti dzīvokļa īpašuma atsavināšanas nosacījumi, lai veicinātu parādu samaksu par pārvaldišanas pakalpojumiem un pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu, dzīvokļa īpašuma atsavināšanas gadījumos, kā arī tiek precīzēts termiņš, ar kuru dzīvokļa īpašuma ieguvējamā ir pienākums uzsākt norēķināties par pārvaldišanas pakalpojumiem un pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu, ja dzīvokļa īpašums tiek atsavināts piespedu izsoles celā.

Attiecībā uz dzīvokli, mākslinieka darbnīcu vai nedzīvojamo telpu, ko persona ieguvusi īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai un nav noslēgusi pirkuma līgumu pazīnojumā par pirkuma līguma slēgšanu norādītajā termiņā, likumā noteikts aizliegums pēc 2013. gada 15. marta veikt jebkādus darījumus ar īpašumu līdz dzīvojamās mājas privatizācijai. Ar grozījumiem likumā privatizētā objekta īpašniekam ir noteikts pienākums maksāt nomas maksu par valsts vai pašvaldības īpašumā esošā privatizējamā zemes gabala domājamām daļām, sākot ar 2013. gada 1. aprīli, ja īpašnieks uzaicinājumā norādītajā termiņā nenoslēdz vienošanos par zemes domājamo daļu iegūšanu īpašumā bez atlīdzības.

Lai veicinātu konkurētspēju dzīvojamo māju pārvaldišanas tirgū un kvalitatīvu dzīvojamo māju pārvaldišanu, Ekonomikas ministrijā turpina darboties 2012. gadā izveidotais dzīvojamo māju pārvaldniekus reģistrs, kurā šobrīd ir reģistrējušies 455 pārvaldnieki. Minētā reģistra galvenais uzdevums ir nodrošināt aktuālu informāciju par personām, kas nodarbojas vai vēlas nodarboties ar dzīvojamo māju pārvaldišanu un atbilst pārvaldniekam *Dzīvojamo māju pārvaldišanas likumā* izvirzītajiem kritērijiem pārvaldišanas darbību veikšanai.

2013. gada 9. janvārī stājās spēkā *Ēku energoefektivitātes likums*, kas papildus iepriekš spēkā esošajam likuma regulējumam papildināts ar pārstrādātajā Eiropas Parlamenta un Padomes

2010. gada 19. maija *direktīvā 2010/31/ES* par ēku energoefektivitāti ieviestajiem jauninājumiem. Lai *direktīvu 2010/31/ES* pārņemtu pilnībā, jāpieņem *Ēku energoefektivitātes likumā* deleģētie MK noteikumi: 1) *Noteikumi par neatkarīgiem eksperkiem ēku energoefektivitātes jomā* (projekts izsludināts VSS 2013. gada 28. martā), 2) *Ēku energoefektivitātes aprēķina metode* (projekts izsludināts VSS 2013. gada 2. maijā), 3) *Noteikumi par ēku energosertifikāciju* (projekts izsludināts 2013. gada 6. jūnijā), kā arī līdz 2013. gada beigām jāizstrādā normatīvie akti būvniecības jomā, kuros tiks noteiktas minimālās ēku energoefektivitātes prasības saskaņā ar *direktīvas 2010/31/ES* 5. pantu un *ES Regulu 244/2012*¹.

Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi ziņojumu *Par ēku renovācijas finansēšanas risinajumiem*. Informatīvais ziņojums ir izstrādāts, lai īstenotu valsts energoefektivitātes politikas dokumentos noteiktos mērķus un sekmētu ēku sektora, īpaši mājokļu, renovāciju atbilstoši ēku energoefektivitātes prasībām. Papildus ziņojumā iekļauta informācija par uzdevumiem, kas izriet no ES direktīvām attiecībā uz valsts un pašvaldību ēkām. Ziņojuma mērķis ir izvērtēt iespējamos ēku renovācijas finansēšanas modeļus,

¹ *Komisijas deleģēta regula (ES) Nr. 244/2012* (2012. gada 16. janvāris), ar kuru papildina Eiropas Parlamenta un Padomes *Direktīvu 2010/31/ES* par ēku energoefektivitāti, nosakot salīdzinošās metodoloģijas sistēmu izmaksu ziņā optimālu minimālo energoefektivitātes prasību līmeni aprēķināšanai ēkām un būves elementiem

identificēt riskus un noteikt risināmos uzdevumus. Informatīvais ziņojums 2013. gada 13. maijā ir nosūtīts Valsts kancelejai.

Turpinās ERAF DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.4.4.1. aktivitātes **Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi** īstenošana.

Kopš 3.4.4.1. aktivitātes *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* īstenošanas uzsākšanas 2009. gada aprīlī līdz 2013. gada 23. maijam izskatīti 1324 projektu iesniegumi, no kuriem pabeigta 208 projektu īstenošana, par 550 projektu īstenošanu noslēgti līgumi ar LIAA. 51 projektu iesniegums ir apstiprināts (tiks uzsākti pēc līguma noslēgšanas), savukārt 62 projektu iesniegumi atrodas izvērtēšanas procesā.

Visaktīvākais reģions ar 356 iesniegumiem projektiem ir Kurzemes reģions, tam seko Vidzemes reģions ar 299 projektu iesniegumiem. Vidēju aktivitāti saglabājuši divi reģioni – Rīgas reģions ar 279 projekta iesniegumiem un Zemgales reģions, no kura saņemti 215 projektu iesniegumi. Vismazākais projektu iesniegumu skaits saņemts no Latgales reģiona – 53 projektu iesniegumi. Nemot vērā iedzīvotāju un mājokļu skaitu Rīgā, var uzskatīt, ka šis pilsētas

aktivitāte ar 122 iesniegumiem projektiem joprojām ir zema.

Kopējais 3.4.4.1. aktivitātes ietvaros pieejamais līdzfinansējums ir 62,75 milj. latu. Līdz 2013. gada 23. maijam ir sadalīti un rezervēti 54,75 milj. latu (87%), atlikušais pieejamā finansējuma apjoms ir 8 milj. latu (13%).

Vidējais siltumenerģijas ietaupījums, kas tiek iegūts renovācijas pasākumu īstenošanas rezultātā, svārstās no 30% līdz pat 57%, tādējādi aktivitātes īstenošanas rezultātā tiek panākta būtiska daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitāte. Papildus tiek uzlabots dzīvojamais fonds, kura sakārtošana bez šāda atbalsta nenotiktu.

Mājokļu renovācijas process ir būtiski iespaidojis arī dzīvokļu īpašnieku biedrību un dzīvokļu īpašnieku kooperatīvo sabiedrību veidošanu, jo visbiežāk, vienojoties par renovācijas uzsākšanu, mājas apsaimniekošanas jautājumus mājas iedzīvotāji vēlas risināt paši. Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm, nemot vērā pabeigto projektu kopējās izmaksas un projektus, par kuru īstenošanu ir noslēgti līgumi, būvniecības nozare no šīs aktivitātes īstenošanai pašlaik ir saņēmusi aptuveni 100 milj. latu.

6.6. Tūrisma politika

Latvijā tūrisma politika tiek veidota tā, lai sekmētu vietējā un starptautiskā tūrisma attīstību, panākot tūrisma nozares konkurēspējas palielināšanos un tūrisma pakalpojumu eksporta pieaugumu.

2010. gadā tika izstrādāta un apstiprināta *Latvijas tūrisma marketinga stratēģija 2010.-2015. gadam*, kurā definēta Latvijas tūrisma attīstības vīzija un mērķi tās

sasniegšanai, kā arī noteikti prioritārie Latvijas tūrisma produkti, to attīstības pamatprincipi un mērķa tirgi. Saskaņā ar stratēģijā izvirzītajām prioritātēm un iesaistot tūrisma nozares pārstāvju, tika izstrādāts jauns Latvijas tūrisma tēls, kas tagad ir vienojoša ideja un kopīgs elements publiskā un privātā sektora produktu un mārketinga veidošanas aktivitātēm.

6.14. ielikums

Tūrisma attīstības rādītāji

Saskaņā ar ANO Pasaules tūrisma organizācijas (ANPTO) sniegtajiem datiem starptautisko tūristu skaits 2012. gadā pieauga par 4%, sasniedzot 1,035 miljardus. Reģionu vērtējumā vislabākie rezultāti sasnieti Āzijā un Okeānijā (+7%), starp subreģioniem pirmās vietas ieņēma Dienvidaustrumāzija un Ziemeļāfrika (katrā +9%), kā arī Centrālā un Austrumeiropā (+8%).

Tūrisma nozare Latvijā ir nozīmīgs eksporta ienākumu avots, kas sniedz ievērojamu pieresonumu valsts iekšzemes kopprodukta. 2010. gadā tūrisma raksturīgo nozaru (viesnīcas un restorāni, pasažieru dzelzceļa transports un autotransports, ūdens transports, gaisa transports, transporta palīgdarbu pakalpojumi, transporta līdzekļu iznomāšana, tūrisma operatoru un ceļojumu biroju darbība, atpūtas, kultūras un sporta pakalpojumi) īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā bija 5,3 procenti.

2012. gadā pamatā saglabājās 2011. gada tūrisma plūsmas apjomī. Ārvilstu ceļotāji 2012. gadā 5,6 milj. reizes šķērsoja Latvijas robežu (2011. gadā – 5,5 milj. robežšķērsojumu), mūsu valstī iztērējot 383,6 milj. latu jeb par 1,1% vairāk nekā gadu iepriekš. No kopējā ārvilstu ceļotāju skaita 1,4 milj. jeb 26% bija vairākdienu ceļotāji, kas Latvijā uzturējās vidēji 4 diennaktis.

2012. gada beigās Latvijā bija 632 viesnīcas un citas tūristu mītnes – par 9 mazāk nekā 2011. gada nogalē, taču, neraugoties uz to, 2012. gadā par 4% palielinājās naktsmītnēs apkalpoto personu skaits (1,6 milj.). Jāatzīmē, ka ievērojami lielāko daļu jeb 67% no visu apkalpoto viesu skaita veidoja ārvilstu ceļotāji.

Lai veicinātu tūrisma nozares attīstību, laika periodam līdz 2015. gadam ir izvirzīti šādi nozares ekonomiskie mērķi:

- palielināt ārvalstu tūristu, kas uzturas 3 un vairāk diennaktis, īpatsvaru;
- palielināt tūrisma pakalpojumu eksporta pieaugumu katru gadu par 5-10% pret iepriekšējo gadu;
- nodrošināt, ka vietējā tūrisma pakalpojumu procentuālajam pieaugumam katru gadu ir tendence apsteigt kopējo tūrisma pakalpojumu eksporta procentuālo pieaugumu.

Ekonomikas ministrijas padotības iestādes Tūrisma attīstības valsts aģentūras (TAVA) galvenās prioritātes

saistītas ar kvalitatīvas tūrisma infrastruktūras attīstības un vienotas tūrisma informācijas sistēmas sekmēšanu, Latvijas tūrisma tēla atpazīstamības veicināšanu un Latvijas kā tūrisma galamērķa popularizēšanu, mārketinga pētījumu veikšanu vietējā un starptautiskajā tūrisma tirgū, tūrisma pakalpojumu kvalitātes uzlabošanu, kā arī vietējā tūrisma attīstību un starptautiskās sadarbības īstenošanu.

Lai nodrošinātu konsekventu nozares partneru iesaisti tūrisma politikas īstenošanā, ir izveidota un darbojas TAVA konsultatīvā padome, kas apvieno pilnvarotos pārstāvju no profesionālajām un reģionālajām tūrisma asociācijām, reklāmas nozares, kā arī Ārlietu ministrijas un Rīgas Tūrisma attīstības biroja.

6.15. ielikums

TAVA aktivitātes 2013. gada pirmajā pusē

TAVA 2013. gada pirmajā pusē organizēja mārketinga aktivitātes ārvalstu mērķa tirgos un nodrošināja pasākumus tūrisma produktu attīstībai un vietējā tūrisma veicināšanai:

- sadarbībā ar Latvijas tūrisma nozari organizēja Latvijas nacionālā stenda dalību 7 starptautiskajās tūrisma izstādēs (Krievijā, Somijā, Vācijā, Zviedrijā, Igaunijā, Lietuvā, ASV), nodrošināja Latvijas stenda dalību specializētajā kempingu izstādē „Caravan Fair” Somijā un dalību starptautiskajā tūrisma izstādē „Balttour” Latvijā;
- starptautisko tūrisma izstāžu ietvaros organizēja virknī pasākumu nozares profesionāļiem - darba semināru žurnālistiem un tūrisma profesionāļiem Helsinkos, Baltijas valstu preses konferenci Berlīnē, semināru un kontaktbiržu tūrisma firmām un preses konferenci masu medijiem Maskavā, piedalījās tūrisma foruma „Balttour forums. NVS valstu fokuss” Rīgā;
- uzsāka reklāmas kampaņu īstenošanu interneta medijos Vācijā, Krievijā, Lietuvā, Igaunijā, Somijā un Zviedrijā, veicinot Latvijas atpazīstamību un Latvijas tūrisma produktu pieprasījuma pieaugumu aktivās tūrisma sezonas laikā;
- izdeva Latvijas tūrisma informatīvos materiālus – Latvijas tūrisma maršrutu brošūras, Kultūras tūrisma brošūru, karti *Atpūta ģimenem ar bērniem*, Kurzemes, Latgales, Vidzemes un Zemgales tūrisma kartes, Rīgas un apkārtnes tūrisma kartes, Latvijas tūrisma karte, brošūru *Latvijas tūrisma top 10 galamērķi*, Baltijas tūrisma kartes;
- organizēja darbseminārus un Latvijas tūrisma prezentācijas Krievijā (Sanktpēterburgā, Pleskavā, Kaļiņingradā un Maskavā), Latvijas tūrisma prezentāciju Hamburgā, organizēja ārvalstu tūroperatoru un masu mediju pārstāvju vizītes uz Latviju;
- īstenoja publicitātes un mārketinga aktivitātes Somijas, Zviedrijas, Krievijas, Vācijas tūrisma tirgos, īstenojot publicitātes pasākumus profesionālajai auditorijai mērķa tirgos, adaptējot tūrisma apkārtraksta ziņas mērķa tirgiem, sniedzot atbalstu TAVA reklāmas aktivitātēm, analizējot mērķa tirgus, komunicējot ar mērķa tirgu nacionālajiem un reģionālajiem medijiem;
- nodrošināja Latvijas tūrisma portāla www.latvia.travel attīstību atbilstoši mērķa tirgu pieprasījumam, nodrošinot portāla saturu 9 valodās un tūrisma portāla www.latvia.travel mobilo aplikāciju iPhone un Android viedtālruniem 4 valodās;
- uzsāka vietējās sabiedrības informēšanas pasākumus par aktuālajiem tūrisma jautājumiem sadarbībā ar Latvijas masu medijiem (laikrakstiem, radio, televīziju);
- katru mēnesi izdeva Latvijas tūrisma ziņu apkārtrakstu angļu, krievu un vācu valodā, izsūtot to 12500 ārvalstu tūrisma profesionāļu un žurnālistu;
- piešķīra Latvijas tūrisma pakalpojumu kvalitātes sistēmas *Q-Latvia* kvalitātes zīmes tūrisma uzņēmumiem, lai paaugstinātu Latvijas tūrisma uzņēmumos sniegtu tūrisma pakalpojumu kvalitātes līmeni;
- organizēja apmācību pasākumus Latvijas tūrisma nozarei par tūrisma produktu veidošanu un tūrisma galamērķu attīstību atbilstoši mērķa tirgu prasībām;
- uzsāka vietējā tūrisma veicināšanas kampaņu *Atklāj Latviju no jauna!*, aicinot Latvijas iedzīvotājus apceļot Latviju un sagatavojojot atpūtas piedāvājumus ģimenēm ar bērniem;
- īstenoja projektu *Eiropas izcilakie tūrisma galamērķi*, kura tēma 2013. gadā ir *Pieejams tūrisms*. Starptautiskā konferencē Rīgā tika apbalvots Latvijas konkursa uzvarētājs – Liepāja, kas nodrošina vislielāko pieejamo tūrisma pakalpojumu skaitu Latvijā.

2013. gadā TAVA turpina darbu pie iepriekšējā gadā noteiktajām prioritātēm, kas saistītas ar tūrisma mārketingu vietējā un ārvalstu tirgū (tūrisma portāla attīstību un tūrisma informācijas izplatīšanu internetā, Latvijas stenda dalību starptautiskajās tūrisma izstādēs, reklāmas kampaņu organizēšanu augsti prioritārajos tūrisma tirgos – Krievijā, Vācijā, Somijā, Zviedrijā, Igaunijā un Lietuvā), tūrisma produktu un vietējā tūrisma attīstību, apmācībām un kompetences paaugstināšanu tūrisma nozares pārstāvjiem, sadarbību ar Baltijas valstīm kopēju projektu īstenošanai un Baltijas mārketinga aktivitātēm tālajos tirgos.

Atbalsta pasākumi

Tūrisma attīstības veicināšanai paredzētais ikgadējais valsts budžeta finansējums 2011.-2013. gadā ir ieplānots kā valsts līdzfinansējums ERAF darbības

programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas papildinājuma*

- 2.3.1. aktivitātes *Arejo tirgu apgūšana*
- 2.3.1.2. apakšaktivitātes *Arejo tirgu apgūšana – nozaru*

starptautiskās konkurencējas stiprināšana īstenošanai. Apakšaktivitātes ietvaros tiek atbalstītas šādas darbības:

- nacionālo stendu organizēšana starptautiskajās izstādēs ārvalstīs;
- reklāmas kampaņu organizēšana ārvalstīs;
- konsultāciju pakalpojumu sniegšana komersantiem, pašvaldībām un ostu pārvaldēm par ārvalstu tirgiem, tai skaitā tiešo vizīšu, tirdzniecības misiju organizēšana, atbalsts dalībai izstādēs un sadarbības partneru atrašana.

2013. gadā kopējais finansējuma apjoms (valsts budžeta finanšu līdzekļi un ERAF līdzfinansējums, kā arī finansējums projekta EDEN VI īstenošanai) tūrisma mārketingam veido 1,47 milj. latus.

Normatīvās bāzes pilnveidošana

2012. gada 18. decembrī valdībā tika apstiprināta *Kūrorta statusa piešķiršanas un anulēšanas kārtība*. Tā nosaka kārtību, kādā pašvaldība iesniedz pieteikumu par kūrorta statusa piešķiršanu un tajā iekļaujamo informāciju, kā arī kārtību, kādā pašvaldība sniedz pārskatu par teritorijas attīstības plānošanas dokumentos paredzēto kūrorta attīstību un vides kvalitātes rādītājiem. 2013. gada sākumā Ekonomikas ministrija sadarbībā ar Veselības ministrijas un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas ekspertiem ir uzsākusi Jūrmalas pilsētas domes pieteikuma par kūrorta statusa piešķiršanu Jūrmalas pilsētai vērtēšanu.

2013. gada 1. janvārī spēkā stājās *Turisma attīstības valsts aģentūras nolikums*, kas precīzē TAVA statusu saskaņā ar spēkā esošo *Valsts parvaldes iekārtas likumu* un *Publisko aģenturu likumu*, mainot to no valsts aģentūras uz valsts iestādi.

Lai nodrošinātu efektīvu *Eiropas Padomes 13.06.1990. direktīvas* par kompleksiem ceļojumiem, kompleksām brīvdienām un kompleksām ekskursijām izpildi, informējot gan patērētājus, gan arī citus interesentus par nozarē strādājošo komersantu darbību, kā arī veicinot krāpniecības gadījumu novēršanu nozarē, Ekonomikas ministrija 2010. gadā ir izveidojusi *Turisma aģentu un tūrisma operatoru (TATO) datubāzi* (<http://tato.em.gov.lv>). 2013. gada 20. maijā datubāzē reģistrēti kopumā 553 komersanti, no kuriem 40 ir reģistrējuši savu darbību kā tūrisma operatori, 149 – kā tūrisma aģenti un operatori, bet 364 – kā tūrisma aģenti. Datubāzē iekļautā informācija ir publiski pieejama ikviens interesentam.

Lai nodrošinātu „klusēšanas-piekrišanas” principa (atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra *direktīvai 2006/123/EK* par pakalpojumiem iekšējā tirgū) ietveršanu tūrisma aģentu un operatoru darbības reģistrācijā Tūrisma aģentu un tūrisma operatoru (TATO) datubāzē, 2013. gada 8. februārī spēkā stājās grozījumi *Noteikumos par tūrisma operatora, tūrisma aģenta un klienta tiesībām un pienākumiem, kompleksa tūrisma pakalpojuma sagatavošanas un īstenošanas kārtību, klientam sniedzamo informāciju un naudas drošības garantijas iemaksas kārtību*.

Starptautiskā sadarbība tūrisma jomā

2013. gadā Latvija turpina attīstīt ciešāku sadarbību tūrisma jomā ar citām valstīm, īpaši ar augsti prioritārajiem tūrisma mērķa tirgiem: Lietuvu, Igauniju, Somiju, Zviedriju, Krieviju un Vāciju. Jautājumi, kas attiecas uz sadarbības veicināšanu tūrisma jomā, regulāri tiek iekļauti starpvadību komisiju un valsts augstāko amatpersonu ārvalstu vizīšu darba kārtībā.

Sadarbība tūrisma jomā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas nacionālo tūrisma administrāciju līmenī notiek saskaņā ar 2002. gada 26. jūnijā noslēgto *Latvijas Republikas valdības, Igaunijas Republikas valdības un Lietuvas Republikas valdības nolīgumu par sadarbību tūrisma jomā*. Nemot vērā nozīmīgās pārmaiņas nacionālā un starptautiskā līmenī, kas notikušas kopš nolīguma parakstīšanas laika līgumslēdzēju pušu valstīs, Latvija, Lietuva un Igaunija ir atzinušas nepieciešamību aktualizēt minēto nolīgumu. Ievērojot vienošanos, Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi nolīguma grozījumu projektu, kas šobrīd tiek saskaņots ar Lietuvas un Igaunijas nacionālajām tūrisma administrācijām.

Nolīguma īstenošanai ir izveidota un sekmīgi darbojas Apvienotā tūrisma komiteja (ATK) un Baltijas valstu Mārketinga padome. Kārtējā ATK sanāksme notika 2013. gada 14.-15. maijā Vilnā, kurās ietvaros tiek apspriesti aktuālākie Baltijas valstu sadarbības projekti: darbseminārs *Baltic Connecting 2013*, aktivitātes tālajos tirgos – ASV, Japānā un Ķīnā, vietējā tūrisma veicināšanas kampaņa *Dīžā Baltijas apceļošana*, kā arī citas aktivitātes.

Starptautiskā līmenī Latvijas interešu tūrisma jomā pārstāvniecība pamatā tiek nodrošināta, piedaloties Eiropas tūrisma institūciju darbā. Latvija regulāri piedalās EK Tūrisma konsultatīvās komitejas darbā, kā arī Latvija ir aktīvs biedrs Eiropas Ceļojumu komisijā, kas nodarbojas ar Eiropas, tostarp Latvijas kā tūrisma galamērķa atpazīstamības veicināšanu.

6.7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana

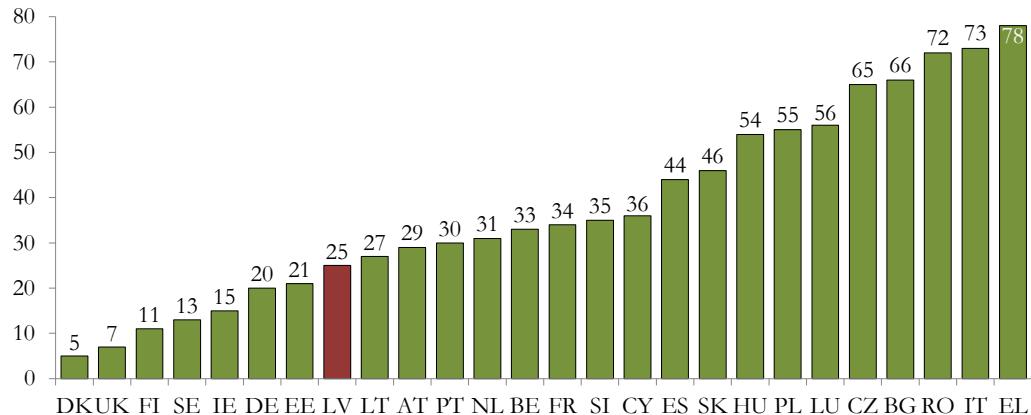
Būtisks instruments uzņēmējdarbības vides novērtēšanā ir Pasaules Bankas starptautiskais pētījums *Doing Business*, kā arī pētījums *Administratīvo procedūru*

ietekme uz uzņēmējdarbības vidi, ar kuru palīdzību tiek izzināts uzņēmēju viedoklis par to darbību kavējošiem faktoriem un sagatavots veicamo uzdevumu saraksts

ikgadējā *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* ietvaros.

6.6. attēls

Latvijas un ES dalībvalstu vietas Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business 2013.* gadā (uzņēmējdarbības vide kopumā)

Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business 2013. gadam*, kura atskaites periods ir no 2011. gada 2. jūnija līdz 2012. gada 1. jūnijam, **185 valstu konkurencē Latvija ierindota 25. vietā (2012. gada pētījumā Latvija tika ierindota 21. vietā).** Uzņēmējiem labvēlīgas vides novērtējumā Latvija atrodas 8. vietā ES dalībvalstu vidū, kas ir par 1 pozīciju zemāk nekā gadu iepriekš. Igaunija ir zaudējusi savas pozīcijas par divām vietām (no 19. vietas uz 21. vietu), savukārt Lietuva ir saglabājusi nemainīgu pozīciju (27. vieta).

Salīdzinot ar pētījumu *Doing Business 2012*, Latvija būtiski uzlabojusi vērtējumu nodokļu nomaksas rādītājā un nekustamā īpašuma reģistrācijā, bet lielākās problēmas joprojām konstatētas jautājumos, kas saistīti ar tieslietu sistēmas efektīvu darbību un būvniecības procesu.

6.5. tabula

Latvijas salīdzinošie rādītāji Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business 2012.-2013. gadā*

	2012	2013	Izmaiņas
Uzņēmējdarbības uzsākšana	50	59	-9
Būvniecības atlaujas	109	113	-4
Darbinieku nodarbināšana	-	-	-
Pieslēgums elektroenerģijai	83	83	0
Īpašuma reģistrācija	32	31	+1
Kredītu reģistrs	4	4	0
Investoru tiesību aizsardzība	66	70	-4
Nodokļu maksāšana	62	52	+10
Pārrobežu tirdzniecība	17	16	+1
Līgumu izpilde	16	24	-8
Uzņēmējdarbības izbeigšana	33	33	0

Latvijā pasākumi uzņēmējdarbības vides uzlabošanai tika paredzēti jau 1999. gadā, kad Ekonomikas ministrijā tika sagatavots pirmsais *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns*. Plāns katru gadu, arvien aktīvāk iesaistoties plašākam uzņēmējus pārstāvošo organizāciju lokam, tiek atjaunots un to apstiprina valdība.

Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna 2012. gadam mērķis ir „vienkārši un kvalitatīvi pakalpojumi uzņēmējdarbībā: vairāk e-pakalpojumu”, un tajā tika iekļauti 30 pasākumi, no kuriem nozīmīgākie ir turpmāk norādītie.

Uzņēmējdarbības uzsākšanā ar 2012. gada 21. novembri ieviesta jauno uzņēmumu elektroniskā reģistrēšana Komercreģistrā ar portāla www.latvija.lv starpniecību, tādējādi būtiski atvieglojot uzņēmējdarbības uzsākšanu, samazinot uzņēmējiem nepieciešamo laiku un izmaksas uzņēmuma dibināšanā. Papildus noteikta samazināta valsts nodeva 10% apmērā gadījumā, ja pieteicējs pieteikumu Uzņēmumu reģistrām iesniedz elektroniski. Samazinātā valsts nodeva stājās spēkā ar 2013. gada 1. maiju.

Papildus ar 2013. gada 1. janvāri stājies spēkā jaunais *Pierienotās vērtības nodokļa (PVN) likums*, kas paredz ar PVN apliekamo personu reģistrāciju Valsts ieņēmumu dienestā (VID) 5 dienu laikā (2011. gadā procedūra aizņēma 7 dienas).

Būvniecības procesā 2013. gada 14. martā *Būvniecības likumprojekts* apstiprināts Saeimā 2. lasījumā, kas paredz samazināt būvatļaujas sanemšanas procedūru skaitu un vienkāršot saskaņošanas procedūras. Plānots, ka *Būvniecības likumprojektu* apstiprinās līdz 2013. gada beigām un tas stāsies spēkā ar 2014. gadu. Līdz ar *Būvniecības likumprojekta* apstiprināšanu šobrīd tiek izstrādāti ar *Būvniecības likumprojektu* saistītie MK noteikumu projekti, lai

nodrošinātu būvniecības procesa pilnīgu sakārtošanu. Tāpat līdz 2013. gada beigām plānots uzsākt *Būvniecības informācijas sistēmas* (BIS) ekspluatāciju.

Investoru tiesību aizsardzībā 2012. gada 10. jūlijā stājās spēkā grozījumi *Komerclikumā, Finanšu instrumentu tirgus likumā* un *Gada pārskatu likumā* investoru tiesību aizsardzībai – ir precizēta lēmuma pieņemšana uzņēmumā, ja dalībniekiem pastāv interešu konflikts, tādējādi nodrošinot uzņēmēju, kas ir valdes locekļi attiecīgajos uzņēmumos, darījumu caurskatāmību. Grozījumi *Komerclikumā* paredz valdes un padomes locekļu un dalībnieku interešu konfliktu novēršanu darījumu slēgšanā.

Nekustamā īpašuma reģistrēšanā MK 2013. gada 16. aprīļa sēdē atbalstīti likumprojekti *Grozījumi Nekustamā īpašuma valsts kadastra likumā, Grozījumi Zemesgrāmatu likumā un Grozījumi likumā „Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās”*, paredzot ieviest vienas pieturas aģentūras principu īpašuma datu reģistrēšanā un īpašumtiesību nostiprināšanā. Šobrīd minētie projekti ir iesniegti apstiprināšanai Saeimā.

Nodokļu jomā no 2013. gada 1. janvāra jaunais PVN likums nosaka PVN likmi – 21%, kā arī paredz vienkāršotu šī nodokļa piemērošanas kārtību. Tāpat 2012. gadā VID ir pilnveidota *Elektroniskās deklarešanas sistēmas* (EDS) funkcionalitāte, tādējādi atvieglojot deklarācijas aizpildīšanu uzņēmējiem.

Līgumu izpilde 2012. gadā tika izstrādāti grozījumi *Civilprocesa likumā*, kas paredzēja samazināt komercstrīdu izskatīšanai nepieciešamo instanču (tiesu) skaītu. 2013. gada 14. februārī Saeimā 3. lašījumā apstiprināti grozījumi *Civilprocesa likumā*, kas paredzēja speciālo tiesvedības kārtību ar komercdarbību saistīto jautājumu izskatīšanai un reiderisma apkarošanai. Tomēr likumprojekts nav izsludināts, un Valsts prezidents 2013. gada 22. februārī to ir nosūtījis atpakaļ Saeimai otrreizējai caurlūkošanai.

E-pakalpojumu attīstībā ar 2012. gada 18. maiju ieviesta *eKase* – uzņēmējiem vairs nav jāiesniedz izziņa kā apliecinājums par veiktajiem maksas pakalpojumiem, valsts nodevām un nodokļu maksājumiem. Tāpat ievests centralizētais e-iesniegums iestādēm portālā www.latvija.lv – komersanti ērtākai saziņai ar valsts un pašvaldību iestādēm savus ienesiegumus var iesniegt elektroniski minētajā portālā, autorizējoties portālā ar internetbankas, e-paraksta autentifikāciju.

Turpinot sakārtot uzņēmējdarbības vidi, 2013. gada 24. aprīlī ar MK rīkojumu Nr. 165 apstiprināta

Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna 2013.-2014. gadam projekta sagatavošana. Plāns ietver 31 pasākumu, no kuriem nozīmīgākie ir šādi:

- **uzņēmējdarbības uzsākšanā** – izvērtēt uzņēmumu (t.sk., mikrouzņēmumu) darbinieku reģistrācijas procesa optimizācijas iespēju, samazināt nodevu uzņēmumu reģistrācijai, ja tiek izmantota elektroniskā reģistrācija, paplašināt e-paraksta funkcionalitāti uzņēmumu reģistrācijai portālā www.latvija.lv;
- **būvniecības procesā** neatliekami pieņemt *Būvniecības likumprojektu* un izstrādāt ar to saistīto MK noteikumu grozījumus (lai nodrošinātu būvniecības procesa pilnīgu sakārtošanu), kā arī nodrošināt BIS projekta darbības uzsākšanu līdz 2013. gada beigām;
- **investoru tiesību aizsardzībā** ieviest jaunu UR pakalpojumu – paziņojuma nosūtīšanu par UR vestajos reģistros reģistrēto subjektu lietās pieteiktajām izmaiņām;
- **nodokļu jomā** ieviest elektronisko algas nodokļu grāmatiņu, nodrošināt brīdinošas informācijas aprīti EDS par darījuma partnera apturēto saimniecisko darbību;
- **nekustamā īpašuma reģistrēšanā** ieviest nekustamā īpašuma reģistrēšanu elektroniski, izstrādājot *Valsts vienotas datorizētas zemesgrāmatas* funkcionalitāti elektroniskām nostiprinājuma lūguma formām;
- **līgumsaistību izpilde** pieņemt *Šķirjetiesu likumprojektu*, veikt pasākumus papildu tiesnešu piesaistei, lai mazinātu tiesu noslodzi un paātrinātu lietu izskatīšanu, sagatavot grozījumus procesuālajos likumos, lai nodrošinātu elektronisko dokumentu aprites un e-pakalpojumu pakāpenisku ieviešanu tiesu iestādēs (piemēram, tiesu prakses publicēšanu un bezmaksas pieejamību interneta).

Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna 2013.-2014. gadam izstrādē piedalījās gan nozaru ministriju un to padotībā esošo iestāžu pārstāvji, gan sadarbības partneri no LTRK, LDDK, Ārvālstu investori padomes Latvijā.

Informācija par *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* īstenošanas gaitu pieejama Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē: <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30209>.

6.8. Mazie un vidējie uzņēmumi

Latvijā mazie un vidējie uzņēmumi (MVU) tāpat kā citur Eiropā veido lielu tautsaimniecības daļu, un

tiem ir nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un nodarbinātībā.

6.16. ielikums

Mazo un vidējo uzņēmumu skaits Latvijā

Saskaņā ar CSP 2011. gada informāciju Latvijā bija 80708 ekonomiski aktīvie individuālie komersanti un komercsabiedrības (bez zemnieku, zvejnieku saimniecībām un pašnodarbinātām personām, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem 99,53% atbilda MVU kategorijai. Latvijā ekonomiski aktīvo MVU sadalījums: mikro uzņēmumi – 84,94%, mazie uzņēmumi – 12,08%, vidējie uzņēmumi – 2,51%, lielie uzņēmumi – 0,47%. Būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs ir ekonomiski aktīvo komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 10 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 39 – 2011. gadā.

Tikpat nozīmīgi ir akcentēt individuālo darba veicēju (pašnodarbināto) skaitu – 2011. gadā 47878 (23 uz 1000 iedzīvotājiem) un zemnieku, zvejnieku saimniecību skaitu – 2011. gadā 13192 (6 uz 1000 iedzīvotājiem). Nēmot vērā to, ka ES dalībalstu vidū nepastāv vienota metodoloģiskā prakse tāda ekonomisko aktivitāti raksturojošā rādītāja aprēķināšanā kā uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (*enterprises per 1000 inhabitants*), ir grūti veikt objektīvu šī raksturieluma salīdzinošo analīzi. Pašreizējā ES atbildīgo institūciju prakse liecina, ka uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem aprēķinā tiek iekļauti kā individuālie komersanti un komercsabiedrības, tā arī individuālā darba veicēji, zemnieku, zvejnieku saimniecības u.c. Tādējādi, piemērojot analogu praksi, Latvijā 2011. gadā bija 69 saimnieciskās darbības veicēji uz 1000 iedzīvotājiem.

Saskaņā ar *Uzņēmumu reģistra* statistiku 2011. gadā Uzņēmumu reģistra vestajos reģistros reģistrēti 19942 subjekti un likvidēts 4041 subjekts. Savukārt 2012. gadā Uzņēmumu reģistra vestajos reģistros ir reģistrēti 18574 subjekti, izslēgti – 4443 subjekti.

MVU definīcija

Komercdarbības atbalsta kontroles likumā, MK 2008. gada 25. novembra noteikumos Nr. 964 *Noteikumi par komercsabiedrību deklarešanas kārtību atbilstoši mazajai vai videjai komersabiedrībai* un *EK regulā 800/2008* noteiktā MVU definīcija:

videjie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 50 – 249;
  - gada apgrozījums nepārsniedz 50 milj. euro;
  - gada bilances kopsumma nepārsniedz 43 milj. euro;
- mazie uzņēmumi:
- darbinieku skaits: 10 – 49;
  - gada apgrozījums nepārsniedz 10 milj. euro;
  - gada bilances kopsumma nepārsniedz 10 milj. euro;
- mikro uzņēmumi:
- darbinieku skaits: 1 – 9;
  - gada apgrozījums nepārsniedz 2 milj. euro;
  - gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 milj. euro.

Lai veicinātu mazo un vidējo komersantu attīstību, kā arī uzņēmējdarbības vides attīstību kopumā, politika tiek veidota un veicināta trīs virzienos:

- mikrouzņēmumu veidošanas veicināšanas un attīstības atbalsta pasākumu izstrāde;
- uzņēmējdarbības uzsākšanas veicināšanas pasākumu veidošana (Biznesa īnkubatoru

programma, Latvijas Hipotēku un Zemes banka u.c.);

- finanšu pieejamības nodrošināšana uzņēmējdarbības veicējiem (Latvijas Hipotēku un Zemes banka, Latvijas Garantiju aģentūra).

6.17. ielikums

ES aktivitātes uzņēmējdarbības atbalstam

Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai

EK 2008. gada 25. jūnijā apstiprināja ziņojumu *Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai*, kura galvenais mērķis ir, integrējot *domā par mazajiem vispirms* principa pielietojumu politikas dokumentu sagatavošanas procesā, uzlabot vispārējo politisko pieeju attiecībā uz uzņēmējdarbību, jo īpaši veicinot MVU attīstību un palīdzot novērst tās attīstību kavējošos šķēršļus. Akts ietver 10 politiski saistošu vadlīniju un vairākus konkrētus normatīvo aktu regulējuma priekšlikumus.

Eiropas Uzņēmējdarbības plāns 2020. gadam

Turpinot *Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai* noteikto vadlīniju ieviešanu, EK 2013. gada 9. janvārī publicēja *Rīcības plānu uzņēmējdarbības jomā 2020.gadam. Uzņēmējdarbības gara atdzīvināšana Eiropā*, kurā iekļautas Eiropas līmeņa uzņēmējdarbības aktivitātes, lai Eiropā atsāktos izaugsme un nodarbinātības līmenis būtu augstāks, uzsverot, ka nepieciešams sniegt atbalstu MVU un īpaši jaunizveidotiem uzņēmumiem. Dokumentā ir izvirzīti 3 prioritāri rīcības virzieni:

6.17. ielikuma turpinājums

– I pīlārs – *Uzņēmējdarbibas izglītības un prasmju attīstība*

EK norāda, ka uz uzņēmējdarbību vērts domāšanas veids palīdz uzņēmējiem pārvērst idejas darbos un būtiski uzlabot piemērotību darba tirgum. Līdz ar to EK aicina ES un dalībvalstis uz aktīvāku rīcību uzņēmējdarbības prasmju apguves nodrošināšanai skolēniem izglītības sistēmā, sniedzot praktiskas zināšanas un komunikāciju ar uzņēmēju pārstāvjiem, tostarp veicinot uzņēmējdarbības ievirzi augstskolās.

– II pīlārs – *Vide, kurā uzņēmumi var plaukt un attīstīties*

EK norāda, ka MVU veiksmīgu attīstību kavē joprojām sarežģītā piekluve finansējumam, kā arī maldinošā tirgzinību prakse. EK aicina ES un dalībvalstis kopīgi likvidēt šķēršļus vienotajam tirgum, sniegt uzņēmējiem visaptverošu informāciju, veidojot vienotus kontaktpunktus (t.sk. informāciju par digitālo iespēju izmantošanu), sniegt atbalstu un sekmēt jauno uzņēmumu attīstību dažādos to darbības posmos, mazināt administratīvo slogu un veidot skaidrākas un vienkāršākas no normatīvajiem aktiem izrietošās prasības, nodrošinot ar nodokļiem saistīto izmaksu samazinājumu, pilnveidot uzņēmumu nodošanas procesu un maksātnespējas procedūras.

– III pīlārs – *Uzņēmējdarbibas kulturas pastiprinašana: jaunas uzņēmēju paaudžes veidošana*

EK norāda, ka Eiropā vēl joprojām nav daudz zināmu uzņēmējdarbības veiksmes stāstu un uzņēmēja profesija netiek pienācīgi novērtēta. Līdz ar to EK aicina ES un dalībvalstis veicināt uz uzņēmējdarbību vērstu domāšanu, informējot sabiedrību par uzņēmēju gūtajiem panākumiem, īpaši pievēršot uzmanību tādām iedzīvotājā grupām kā jaunieši, sievietes, personas ar invaliditāti un migranti.

Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa

Lai īstenotu Mazās Uzņēmējdarbibas Aktā *Eiropai* noteikto mērķu īstenošanu, 2012. gadā EK organizēja gadskārtējo Eiropas mēroga kampaņu *Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa*, lai sniegtu esošajiem un topošajiem uzņēmējiem informatīvu atbalstu (seminārus, konferences, diskusijas u.c.) par ES dalībvalstu reģionālo un pašvaldību institūciju aktivitātēm uzņēmējdarbības sakārtosanā, tādējādi popularizējot uzņēmējdarbību un izrādot atzinību uzņēmējiem par ieguldījumu Eiropas labklājībā, darbavietu radīšanā, inovācijās un konkurētspējā.

MVU nedēļas 2012 Latvijā ietvaros septembrī un oktobrī tika organizēti reģionālie un tematiskie semināri tādos jautājumos kā intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība, interneta mārketinga stratēģija, nozaru sadarbība, ārējo tirgu mārketingi, konsultācijas un risinājumi eksporta spējas veicināšanai, aktuālās atbalsta programmas uzņēmumiem u.c. Galvenais *MVU nedēļas 2012 Latvijā* pasākums 2012. gada oktobrī bija ES Vienotā tirgus forums, lai izglītotu uzņēmējus un palīdzētu izprast ES vienotā tirgus regulējumai un piedāvātās iespējas, identificētu šķēršļus un apzinātā uzņēmēju veiksmes stāstus, kā arī piedāvātu kontaktu biržu turpmākajai biznesa attīstībai. Kopumā *MVU nedēļas 2012 Latvijā* ietvaros organizēti vairāk nekā 12 uzņēmēju informēšanas pasākumu Latvijā, iesaistot vairāk nekā 1000 uzņēmēju.

Mikrouzņēmumu veidošanas veicināšanas un attīstības atbalsta pasākumu izstrāde

MK 2009. gada 30. oktobrī apstiprināja *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, kuras mērķis ir radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību, izveidot mikrouzņēmumu darbību veicinošu komercdarbības vidi, samazinot bezdarba līmeni, kā arī attīstīt uzņēmēja spējas, tādējādi palielinot uzņēmēju īpatsvaru kopējo nodarbināto skaitā. Koncepcija veiksmīgi tiek īstenota, un to apliecinā būtiskākie panākumi uzņēmējdarbības pilnveidošanā.

2010. gada maija grozījumi *Komerclikumā* būtiski samazināja uzņēmējdarbības uzsākšanas izmaksas, nosakot, ka **sabiedrību ar ierobežotu atbildību var dibināt ar samazinātu pamatkapitālu** (sākot no 1 lata). Tāpat tika samazinātas valsts nodevas, reģistrējot šādu SIA. 2013. gada 29. janvārī apstiprināti MK *Oficiālo publikāciju noteikumi*, ar kuriem samazināta publikācijas maksa par jaunas SIA ierakstīšanas *Komercreģistrā* izsludināšanu līdz 19 LVL (līdzšinējo 24 LVL vietā). Saskaņā ar Uzņēmumu reģistra datiem no 2010. gada 1. maija līdz 2012. gada 1. maijam reģistrētas 47428 SIA, no tām – 67% jeb 31787 SIA ar samazinātu pamatkapitālu.

No 2010. gada 1. septembra juridiskas un fiziskas personas **var iegūt mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja statusu**, ja atbilst noteiktiem kritērijiem

(dalībnieki ir fiziskās personas, apgrozījums nepārsniedz 70000 latu kalendārā gadā un darbinieku skaits ir ne lielāks par pieciem), un veikt mikrouzņēmumu nodokļa maksājumus 9% apmērā (ietver visus valsts noteiktos nodokļu maksājumus, izņemot patēriņa nodokļus) no apgrozījuma jeb saimnieciskās darbības ieņēmumiem. No 2010. gada 1. septembra līdz 2012. gada 1. maijam VID kopumā bija reģistrēti vairāk nekā 28268 mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji, t.sk. no tiem 67% ir jaundibināti uzņēmumi. Mikrouzņēmumos ir nodarbināti vairāk nekā 50000 darbinieki. Šiem mikrouzņēmumiem ir atvieglota formalitāšu kārtošana VID (deklarācijas četras reizes gadā).

2012. gadā tika izstrādāti grozījumi *Mikrouzņēmuma nodokļa likumā*, kas paredz noteikt mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusa zaudēšanas termiņu un piemērojamo mikrouzņēmumu nodokļa likmi, ja mikrouzņēmumu nodokļa deklarācijā tiek precīzēta informācija par iepriekšējo taksācijas periodu, mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja atbildību, ja darbinieki nav brīdināti par nodokļu maksāšanas režīma maiņu ar nākamo taksācijas periodu, kā arī nodrošināt *Darba likuma* normu ievērošanu attiecībā uz mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja darbinieku atlīdzību. Likumprojekts 2012. gada 18. decembrī ir atbalstīts MK un uz 2013. gada 1. maiju atrodas Sacīmā

uz 2. lasījumu. Plānots, ka grozījumi *Mikrouzņēmuma nodokļa likumā* stāsies spēkā līdz 2013. gada beigām.

No 2010. gada 1. janvāra **fiziska persona, kas veic saimniecisko darbību noteiktās profesijās vai darbibās, var izvēlēties maksāt patentmaksu**, kas ir galīgs nodokļa maksājums par fiziskās personas saimniecisko darbību noteiktā profesijā (pārsvārā amatniecības pakalpojumiem). Patentmaksas maksātāji ir nodrošināti ar atbilstošām sociālajām garantijām. Kopš 2010. gada 1. janvāra līdz 2013. gada 1. maijam VID kopumā iesniegti 6020 reģistrācijas iesniegumi patentmaksas veikšanai. Vidējais patentmaksas maksātāju skaits mēnesī ir aptuveni 350. Veikt patentmaksas galvenokārt izvēlas tādu saimnieciskās darbības veidu veicēji kā dabas velšu – ogu, sēnu, savvaļas ārstniecības augu – vācēji, fotogrāfi, frizeri, nagu kopšanas speciālisti, šuvēji.

2012. gada 24. septembrī MK konceptuāli atbalstīta koncepcija *Par mazo uzņēmumu nodokļu maksāšanas režimu konsolidāciju un vienkāršošanu*. Koncepcija paredz samazināt vienkāršoto nodokļu režimu skaitu un palielināt saimnieciskās darbības veicēju skaitu, panākot, ka darbību legalizē nereģistrēti saimnieciskās darbības veicēji, un radīt mehānismu, kas veicinātu mazos uzņēmumus neslēpt izaugsmi un iekļauties vispārējā nodokļu maksāšanas sistēmā, kā arī palielināt mazo uzņēmēju un mikrouzņēmumu darbinieku sociālās garantijas ilgtermiņā. Koncepcija paredz šādus galvenos pasākumus:

- pārskatīt *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā* noteikto darbinieku mēneša ienākumu ierobežojumu apmēru saistībā ar kopējo darba algu pieaugumu valstī un nepiemērot papildu nodokļa likmi, pārsniedzot noteikto apgrozījuma sliksni mikrouzņēmumiem, ja nodokļa maksātājs pēdējo trīs taksācijas gadu laikā savos pārskatos uzrādījis stabili apgrozījuma pieauguma tendenci;
- atteikties no fiksētā ienākuma nodokļa režīma, kas zināmā mērā dublē mikrouzņēmumu nodokļa sistēmu, nosakot divus gadus ilgu pārejas periodu;
- saglabāt patentmaksu sistēmu, to vajadzības gadījumā papildinot ar citiem saimnieciskās darbības veidiem un regulāri (reizi gadā) pārskatīt un nepieciešamības gadījumā aktualizēt patentmaksu apmērus;
- iekļaut vispārīgu nodokļu pretizvairīšanās normu likumā *Par nodokļiem un nodevām*, minētās

normas piemērojot attiecībā uz vispārējiem režīmiem un vienkāršotajiem režīmiem, un vienkāršot normatīvajos aktos noteikto kārtību saimnieciskās darbības pārtraukšanai;

- izveidot *Nodokļu maksāšanas režīmu karti*, ievietot to VID interneta vietnes sadalā, kas paredzēta personām, kuras plāno sākt saimniecisko darbību, un nodrošināt Nodokļu maksāšanas režīmu kartes pieejamību arī papīra formā;
- Labklājības ministrijai katru gadu sagatavot informāciju par mazo saimnieciskās darbības veicēju – pašnodarbināto personu un patentmaksu maksātāju VSAOI faktisko apmēru un iespējām ar to nodrošināt valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumu sniegšanu.

Nepieciešamie grozījumi attiecīgajos likumos tiks virzīti valsts budžeta 2014. gada projekta likumprojektu paketē.

Uzņēmējdarbības uzsākšanas veicināšanas pasākumi

Lai veicinātu mikro, mazo un vidējo komersantu veidošanos un attīstību, LIAA īsteno ERAF līdzfinansētu programmu **Biznesa inkubatoru**¹. Aktivitātes mērķis ir veicināt jaunu, dzīvotspējīgu un konkurētspējīgu komersantu veidošanos un attīstību Latvijas reģionos, nodrošinot tos ar komercdarbībai nepieciešamo vidi un konsultatīvajiem pakalpojumiem. Biznesa inkubators ir infrastruktūras un personāla apvienojums, kas veidots, lai palīdzētu attīstīties jauniem un nelieliem komersantiem, atbalstot tos agrīnās attīstības stadijā ar infrastruktūru, ikdienas konsultācijām un pakalpojumiem par pamata komercdarbības attīstības jautājumiem.

Līdz 2013. gada aprīla beigām desmit biznesa inkubatoros inkubācijas pakalpojumus saņēmuši 570 mikro, mazie un vidējie komersanti, kuros tiek nodrošinātas (saglabātas) 1096 darba vietas. 2013. gada 1. ceturksnī biznesa inkubatoros jaunuzņemti 42 komersanti. Kopējais programmā pieejamais finansējums ir 20,2 milj. lati, un aktivitāti plānots īstenot līdz 2014. gada 31. oktobrim.

Kopš 2009. gada ir uzsākta programma, kas piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātiem komersantiem. Programma **Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības veicināšanai** tiek īstenota **Latvijas Hipotēku un zemes bankā** (par programmu un bankas pārējām programmām – sadalā zemāk).

6.18. ielikums

Hipotēku bankas pārveide par Attīstības banku

2009. gada decembrī MK akceptēja konцепciju *“Valsts akciju sabiedrības „Latvijas Hipotēku un zemes banka” pārveide par Attīstības banku”*. Konцепcijas mērķis bija izvēlēties optimālākos variantus Hipotēku bankas pārveidei par attīstības banku, samazinot komercbankas darījumus un koncentrējot bankas darbību uz virzieniem, kas šobrīd ir izšķiroši tautsaimniecībai. Tika atbalstīts konцепcijas 1. modelis, paredzot attīstības bankas izveidi uz Hipotēku bankas bāzes un pakāpenisku komercbankas funkciju pātraukšanu ne vēlāk kā līdz 2013. gada 31. decembrim.

2011. gada novembrī MK pieņēma lēmumu par Hipotēku bankas komerdaļas pārdošanas stratēģiju, nosakot, ka komerdaļa tiks pārdota 6 paketēs, pārdodot gan aktīvus, gan saistības. Līgumi par 4 Hipotēku bankas komerdaļu pakešu pārdošanu tika noslēgti 2012. gada jūnijā. Swedbank iegādājās Hipotēku bankas komerdaļas paketes, kurās ir privātpersonu un juridisko personu komercaizdevumi, noreķinu un noguldījumu pakalpojumi, un SIA „Swedbank lizings” iegādājās SIA „Hipopizings”. Savukārt pensiju 2. līmeņa plānu pārvaldišanas paketi iegādājās „SEB Wealth Management”. 2013. gada maijā MK uzsklausīja informātīvo ziņojumu par Hipotēku bankas komerdaļas pārdošanas stratēģijas ieviešanas gaitu un apstiprināja atlikušo komercaktīvu pakešu pārdošanu. Atbilstoši konsultanta izvērtējumam un ieteikumam komerdaļas pakete, kurā ietilpst nekustamo īpašumu attīstītāju aizdevumi, tiks pārdota AS „Rietumu Banka”, kuras piedāvājums tika atzīts par atbilstošu tirgus situācijai. Plānots, ka darījums un klientu pāreja notiks mēneša laikā pēc tam, kad to būs apstiprinājusi Finanšu un kapitāla tirgus komisija. Nenot vērā, ka atlikušajām komerdaļām no privāto investoru puses tika saņemti neapmierinoši zemas cenas piedāvājumi, valdība pieņēma zināšanai, ka SIA „Hipotēku bankas nekustamo īpašumu aģentūra” (HipoNIA) kapitāldalas tiks nodotas VAS „Privatizācijas aģentūra”, kas ir alternatīvs risinājums aktīvu nodošanai privātajā sektorā. Plānots, ka saskaņā ar likumu par valsts budžetu HipoNIA tiks izsniegti aizdevums no Valsts kases, lai tādējādi dzēstu HipoNIA saistības pret Hipotēku banku. Tāpat valdība pieņēma zināšanai informāciju par Hipotēku bankas meitas sabiedrības SIA „Risku investīciju sabiedrību” piederošo 51,31% akciju sabiedrības „Ieguldījumu pārvaldes sabiedrība „Hipo Fonds”” akciju pārdošanu SIA „Biznesa Sistēmas”. Hipotēku bankas komerdaļas pārdošanas process noslēgsies pēc tam, kad tiks noslēgti līgumi un darījumi tiks pabeigti.

2012. gada novembrī veiksmīgi noslēdzās Hipotēku bankas komerdaļas klientu datu pārnese uz AS „Swedbank”, šo klientu apkalošanu turpinot AS „Swedbank”. Kopumā Hipotēku banka nodeva AS „Swedbank” klientu noguldījumus jeb saistības pret klientiem 147,7 milj. latu apmērā, bez tam AS „Swedbank” pārēmumi aptuveni 7 tūkst. komercīlā segmenta aizdevumu 86,5 milj. latu apmērā. Komerdaļas pārdošanas procesā no Hipotēku bankas uz AS „Swedbank” tika pārcelti vairāk nekā 70 tūkst. klientu kontu, no tiem aptuveni 95% ir privātpersonu un 5% – juridisko personu kontu.

Hipotēku banka turpina apkalpot valsts atbalsta programmu klientus un turpina izsniegt jaunus valsts atbalsta aizdevumus. Tāpat banka turpina apkalpot privatizācijas sertifikātu kontus, zemes izpirkuma līgumus un vērtspāpīru kontus.

Hipotēku bankas pārveides mērķis ir izveidot attīstības institūciju valsts atbalsta programmu īstenošanai, maksimāli efektīvi izmantojot Hipotēku bankas infrastruktūru, intelektuālo un finansiālo potenciālu, veicot bankas pārveidi valstij izdevīgā veidā un vienlaicīgi nodrošinot valsts atbalsta programmu īstenošanas nepārtrauktību. Pārveides procesa gaitā Hipotēku bankas darbība tiek fokusēta uz tautsaimniecībai būtiskiem virzieniem – mazo un vidējo uzņēmumu finansēšanu, uzņēmējdarbības uzsākšanas veicināšanu, infrastruktūras attīstīšanu un citiem nacionālās attīstības projektiem Ministru kabineta apstiprinātu programmu ietvaros.

2012. gada oktobrī MK tika atbalstīts informatīvais ziņojums par vienotas attīstības finanšu institūcijas (AFI) izveidi. Plānots, ka vienota AFI īstenos valsts atbalsta programmas, kas tiek realizētas finanšu instrumentu veidā, ko līdz šim ir veikusi Hipotēku banka, Latvijas Garantiju aģentūra, Lauku attīstības fonds un Vides investīciju fonds, nodrošinot esošo programmu nepārtrauktību, jaunu programmu uzsākšanu, vienlaikus spējot pildīt iepriekš uzņemtās saistības. AFI arī veicinās vienas pieturas tipa valsts atbalsta pakalpojumu sniegšanu, nodrošinās kvalitatīvāku ieguldīto līdzekļu pārraudzību un izmaksu optimizāciju. 2013. gada 2. aprīlī MK nolēma vienoto AFI veidot kā jaunu komercsabiedrību, kas darbosies kā holdings, apvienojot trīs institūcijas – Hipotēku banku, Latvijas Garantiju aģentūru un Lauku attīstības fondu. Hipotēku banka būs viens no šīs komercsabiedrības meitas uzņēmumiem. Hipotēku bankas darbība vienotās AFI sastāvā plānota bez kreditiestādes licences, atbilstoši pārkārtojot tās darbību. Jaunās komercsabiedrības akciju turētājs būs Finanšu ministrija. Institūcijas pārvaldei tiks veidota padome, iekļaujot tajā pārstāvju no Ekonomikas ministrijas, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas un Zemkopības ministrijas. AFI iecerēts izveidot līdz 2013. gada beigām.

Finanšu pieejamības nodrošināšana uzņēmējdarbības veicējiem

Nozīmīga loma atbalsta instrumentu īstenošanā ir **Latvijas Hipotēku un zemes bankai** (Hipotēku banka), kas ir valstij 100% piederoša banka un veic attīstības bankai raksturīgās funkcijas.

2013. gadā Hipotēku banka turpina īstenuot šādās atbalsta programmas:

- ERAF līdzfinansēto *Komersantu konkurentspejas uzlabošanas atbalsta programmu*;
- ESF līdzfinansēto atbalsta programmu *Atbalsts pašnodarbinātības un komercdarbības uzsākšanai*;
- *Latvijas un Šveices mikrokreditešanas programmu*;
- *MVU izangsmes aizdevumu programmu*;
- *Lauksaimniecības apgrozīmo līdzekļu programmu*;

- *Lauksaimniecības zemes iegādes kreditēšanas programmu*.

Šobrīd pēc kredītu apjoma nozīmīgākā atbalsta programma, ko īsteno Hipotēku banka, ir 2008. gada maijā MK akceptētā **Komersantu konkurentspejas uzlabošanas atbalsta programma**. Programmas ietvaros tiek atbalstīti Latvijā reģistrēti mikro, mazie un vidējie komersanti, kuriem ir ekonomiski pamatooti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kreditiestāžu finansējums paaugstinātu risku dēļ. Programmas ietvaros tiek izsniegti investīciju aizdevumi (līdz 1 milj. latu) un apgrozīmo līdzekļu aizdevumi (līdz 500 tūkst. latu). Ja aizdevums paredzēts virs 350 tūkst. latu, klientam pirms aizdevuma

saņemšanas Hipotēku bankā jāsaņem akcepts no savas komercbankas, ja klientam tajā ir saistības. Paredzēts, ka Hipotēku banka līdz 2013. gada decembrim izsniegs aizdevumus komersantiem konkurētspējas uzlabošanai 210 milj. latu apmērā¹. Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas ietvaros kopš tās darbības sākuma līdz 2013. gada aprīļa beigām ir piešķirti 409 aizdevumi 176,9 milj. latu apmērā, tai skaitā izsniegti aizdevumi 120,2 milj. latu apmērā. No programmas ERAF finansētās daļas piešķirti 96 aizdevumi 87,4 milj. latu apmērā, tai skaitā izsniegti aizdevumi 46,4 milj. latu apmērā². Biežāk pārstāvētās atbalstīto projektu nozares ir kokapstrāde, elektroenerģijas ražošana, farmaceitisko produktu ražošana un pārtikas rūpniecība.

2009. gada martā MK apstiprinātā ESF līdzfinansētā programma ***Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai*** piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātajiem komersantiem, t.i., konsultācijas, apmācības un finansējumu aizdevumu (līdz 54 tūkst. latu) un grantu veidā³ sava biznesa uzsākšanai. Uz atbalstu var pretendēt iedzīvotāji darbaspējas vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibinātie komersanti. Par jaundibinātiem komersantiem šīs programmas izpratnē tiek uzskatīti komersanti, kuri ir reģistrējuši savu darbību likumā noteiktajā kārtā ne agrāk kā 3 gadus pirms griešanās pēc atbalsta programmas ietvaros, kā arī uzņēmēji ar komercdarbības pieredzi, kuri paredz ražot pilnīgi jaunu produktu vai sniegt jaunu pakalpojumu, ja viņi šim mērķim veido jaunu komersantu. Biznesa plānā paredzētā projekta apjoms nedrīkst pārsniegt 60 tūkst. latu, vienlaicīgi projektiem, kuriem aizdevuma summa pārsniedz 5 tūkst. latu, ir jānodrošina līdzfinansējums sava biznesa plāna īstenošanai vismaz 10% apmērā no biznesa plānā paredzētās projekta summas.

Kopējais programmas finansējums ir 23 milj. latu, tajā skaitā no ESF un valsts budžeta – 14 milj. latu, Hipotēku bankas līdzfinansējums – 9 milj. latu. Kopējā programmas finansējuma ietvaros aizdevumiem paredzēti 16,5 milj. latu, grantiem, apmācībām un konsultācijām – 6 milj. latu. Paredzēts, ka programmas darbības ietvaros līdz 2013. gada beigām tiks apmācti

1200 uzsācēju, bet finansējumu (aizdevums un granti) saņems 800.

Programmas praktiskā īstenošana uzsākta 2009. gada augustā. Kopš programmas uzsākšanas ar 3421 programmas interesentu ir noslēgta sadarbības vienošanās, 1878 klienti ir iesnieguši biznesa plānus, t.sk. jau ir atbalstīts 971 uzsācēju projekts par kopējo aizdevumu summu 11 milj. latu apmērā. 863 projektu gadījumā ir piešķirti arī granti 3,6 milj. latu apmērā.

Kopš 2010. gada janvāra programmas ietvaros visā Latvijas teritorijā ir pieejamas apmācības tiem programmas dalībniekiem, kuriem nepietiek teorētisko un praktisko zināšanu komercdarbības veikšanai un biznesa plāna sagatavošanai⁴. Apmācības pēc modulārās metodes notiek tādos moduļos kā komercdarbības pamati (mazā biznesa organizācija), vadības pamati, uzņēmējdarbības tiesiskais regulējums, uzņēmuma finanšu vadība, saimnieciskās darbības uzskaite un nodokļi, mārketinga pamati. Līdz 2013. gada aprīļa beigām apmācīti 1300 programmas dalībnieki.

2009. gada septembrī MK pieņēma noteikumus par aizdevumiem sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai. Atbilstoši šiem noteikumiem Hipotēku banka 2010. gada februārī uzsāka ***MVU izaugsmes aizdevumu programmas*** īstenošanu. Programmas mērķis ir uzlabot Latvijā reģistrētu saimnieciskās darbības veicēju pieeju finansējumam, tādējādi veicinot tautsaimniecības attīstību. Paredzēts, ka programmas ietvaros līdz 2013. gada decembrim sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai būs pieejami apgrozāmo līdzekļu un investīciju aizdevumi 140 milj. latu apmērā. Investīciju aizdevumu maksimālā summa vienam saimnieciskās darbības veicējam ir 300 tūkst. latu, lauksaimniekiem – 2 milj. latu, apgrozāmo līdzekļu aizdevumu maksimālā summa ir 200 tūkst. latu. Bez tam atbilstoši programmas nosacījumiem pakalpojumu jomās strādājošajiem mazajiem komersantiem aizdevumu maksimālā summa ir 30 tūkst. latu. Līdz 2013. gada aprīļa beigām programmas ietvaros ir piešķirti 764 aizdevumi 35 milj. latu apmērā, tai skaitā jau izsniegti aizdevumu apjoms veido 30 milj. latu.

Hipotēku banka 2010. gada maijā uzsāka ***Apgrozāmo līdzekļu aizdevumu programmu lauksaimniecības produktu ražotājiem***. Apgrozāmo līdzekļu aizdevumus no 5 tūkst. līdz 700 tūkst. latu uz termiņu līdz 2 gadiem var saņemt lauksaimniecības

¹ Programmas kopējie resursi šobrīd ir 140,2 milj. latu. Programmas līdzekļus veido Ziemeļu Investīciju bankas (NIB) resursi (70,3 milj. latu), ERAF resursi (43,3 milj. latu), kā arī Hipotēku bankas līdzekļi (26,6 milj. latu).

² Šīs un pārējo aprakstīto programmu gadījumā informācija pēc stāvokļa uz 2013. gada 30. aprīli.

³ Grants saimnieciskās darbības uzsākšanai (līdz 3,6 tūkst. latu, bet ne vairāk kā 35% no aizdevuma summas); grants aizdevuma dzēšanai līdz 2 tūkst. latu (bet ne vairāk kā 20% no aizdevuma summas). Ar 2013. gada februāri programmas ietvaros jauni granti un apmācības netiek piešķirtas. Šobrīd ar EK tiek saskaņota jauna šo atbalsta veidu shēma, plānots, ka jaunās izmaiņas tiks pieņemtas MK noteikumu grozījumos 2013. gada jūnijā.

⁴ Rīgas reģionā apmācības nodrošīna uzņēmējsabiedrību „Grāmatvedības un finanšu koledža” un „Biznesa komplekss” apvienība; Vidzemes un Latgales reģionos – SIA „Mācību un konsultāciju centrs ABC” un SIA „Mensarius” apvienība; Kurzemes un Zemgales reģionos – SIA „Stockholm School of Economics in Riga”.

produktu ražotāji, kā arī augļu un dārzeņu ražotāju grupas, lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajām sabiedrībām maksimālais aizdevums var sasniegt 2 milj. latu. Šiem aizdevumiem var tikt pieteiktais arī Lauku attīstības fonda garantijas. Līdz 2013. gada aprīļa beigām programmas ietvaros piešķirti 844 aizdevumi par 27,5 milj. latu, t.sk. izsniegti aizdevumi par 26,4 milj. latu.

MK 2011. gada septembrī tika apstiprināta *Latvijas un Šveices Mikrokredītēšanas programma*. Programmas mērķis ir palielināt mikrouzņēmumu iespēju saņemt finansiālo atbalstu saimnieciskās darbības uzsākšanai vai attīstīšanai. Programma tiek īstenota Latvijas un Šveices sadarbības programmas ietvaros, un tās kopējais finansējums ir 5,1 milj. latu¹, t.sk. 4,6 milj. latu paredzēti mikro aizdevumiem investīcijām un apgrozāmiem līdzekļiem līdz 10 tūkst. latu, kā arī 436 tūkst. latu – grantiem aizdevumu dzēšanai². Programma darbosies līdz 2015.gada jūnijam. Līdz šim mikro aizdevumi piešķirti 683 mikrouzņēmumiem 4 milj. latu apmērā, t.sk. izsniegti aizdevumi 3,6 milj. latu apmērā. Bez tam 565 aizdevumu gadījumā piešķirti arī granti 385 tūkst. latu apmērā.

2012. gada maijā MK apstiprināja *Lauksaimniecības zemes iegādes kredītēšanas programmas* noteikumus. Programmas ietvaros pieejami aizdevumi līdz 100 tūkst. latu lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādei lauksaimniecības produktu ražošanai un uz tās esošu būvju iegādei, ja būvju kadastrālā vērtība nepārsniedz 30% no zemes kadastrālās vērtības. Programmas kopējais budžets ir 10 milj. latu, un aizdevumi tās ietvaros būs pieejami līdz 2013. gada beigām. Atbilstoši MK noteikumiem Hipotēku banka programmas ietvaros pieņem un izvērtē aizdevumu pieteikumus, izsniedz un administrē aizdevumus, bet lēmumu par aizdevuma piešķiršanu, pamatojoties uz bankas ieteikumu, pieņem VAS „Lauku attīstības fonds”. Programmas praktiskā darbība tika uzsākta 2012. gada jūlijā, un līdz 2013. gada aprīļa beigām jau ir piešķirti 108 aizdevumi 3,6 milj. latu apmērā.

SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA) ir valsts kapitālsabiedrība, kuras mērķis ir veicināt finansējuma pieejamību Latvijā reģistrētiem komersantiem. LGA uz šo brīdi piedāvā sešus dažādus finanšu instrumentus konkurētspējas uzlabošanai:

- uzņēmumiem tiesā veidā sniegtie instrumenti:
- kreditu garantijas, kuru mērķis ir palīdzēt komersantiem pieteikīt kredītresursus gadījumos, kad to rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu saņemšanai;
  - eksporta kredīta garantijas, kuru mērķis ir atbalstīt eksportētājus, sedzot ar eksporta darījumiem saistītos politiskos un komerciālos riskus;
  - mezanīna aizdevumi ilgtermiņa finansējumam Latvijas komersantiem papildus bankas izsniegtajam aizdevumam, lai segtu visas ieguldījumu projekta izmaksas materiālos un nemateriālos aktīvos.

uzņēmumiem netiesā veidā (caur finanšu institūcijām) sniegtie instrumenti:

- sēklas kapitāla investīcijas, kuru mērķis nodrošināt finansējumu, kas paredzēts produkta vai biznesa idejas sākotnējās koncepcijas izpētei, novērtēšanai un attīstīšanai. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš Imprimatur Capital;
- sākuma (*start-up*) kapitāla investīcijas, kuru mērķis nodrošināt finansējumu komersantu produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš Imprimatur Capital;
- riska kapitāla investīcijas, kuru mērķis ir nodrošināt finansējumu produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam, komersantu izaugsmei un darbības paplašināšanai, paaugstinot ražošanas jaudas, attīstot noīeta tirgus un produktus vai pieteikot papildu apgrozāmo kapitālu. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš BaltCap;
- komercaizdevumi. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš AS „SEB banka” un AS „Swedbank”. Programma tika slēgta 2012. gada 26. septembrī, jo sāka dublēt privāto komercbanku kreditēšanas aktivitātes.

Vēl vairāki instrumenti atrodas izstrādes stadijā.

2009. gada 10. martā MK pieņema noteikumus *Par darbības programmas „Uzņēmēdarbība un inovācijas” papildinājuma 2.2.1.3. aktivitāti „Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai”*. Noteikumu mērķis ir nodrošināt komersantiem pieeju finansējumam komercdarbības

¹ Programmas ietvaros finansiālā atbalsta – mikro aizdevumu un grantu sniegšanai izveidots Aizdevumu fonds, un to finansē Šveices puse 80% apmērā un hipotēku banka – 20% apmērā. Savukārt programmas vadības izdevumus finansē Šveice 80% apmērā un valsts budžets – 20% apmērā.

² Granta apmērs Rīgā, pašvaldībās ap Rīgu, kā arī republikas pilsētās ir 500 latu, kamēr pārējā Latvijas teritorijā – 750 latu.

attīstībai un ES fondu projektu ieviešanai, saņemot garantijas situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresurs piesaistei nepieciešamajā apjomā un bankas komersantu novērtē kā pārāk riskantu, kā arī veicināt Latvijas komersantu konkurētspēju, sekmēt jaunu tirgu apgūšanu un nostiprināšanos esošajos.

2009. gada aprīlī LGA uzsāka aktivitātes ***Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai*** īstenošanu. Šobrīd aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF finansējums ir 11,3 milj. latu.

LGA sniedz garantijas par tādiem finanšu pakalpojumiem kā aizdevumi investīcijām, apgrozāmo līdzekļu aizdevumi, finanšu līzings, vietējais faktorings, kā arī banku garantijas (konkursa, avansa maksājuma, maksājuma, izpildes vai laika garantija). Garantijas sedz līdz 80% no finanšu pakalpojuma pamatsummas, bet ne vairāk kā 1,5 milj. eiro vienam uzņēmumam.

Kopš aktivitātes uzsākšanas brīža līdz 2013. gada aprīļa beigām ***Kredītu garantiju programmas*** ietvaros:

- izsniegtas 333 garantijas 227 uzņēmumiem;
- izsniegti garantiju apjoms – 81,4 milj. latu;
- garantēto kredītu apjoms – 185,8 milj. latu.

2009. gada maijā MK pieņēma noteikumus ***Īstermiņa eksporta kredīta noteikumi***, kas nosaka ***īstermiņa eksporta kredītu garantiju*** segumu, saņēmējus, garantiju sniegšanas kārtību un kārtību, kādā garantētājs sedz zaudējumus. LGA eksporta kredīta garantija sedz līdz 90% no atliktā maksājuma apjoma, bet ne vairāk kā 1 milj. eiro vai ekvivalentu citā valūtā. Atliktā maksājuma termiņš nevar pārsniegt 2 gadus.

Kopš aktivitātes uzsākšanas brīža līdz 2013. gada aprīļa beigām ***Eksporta kredītu garantiju programmas*** ietvaros:

- saņemti 210 pieteikumi no 57 uzņēmumiem;
- izsniegtas 112 garantijas 31 uzņēmumam;
- izsniegti garantiju apjoms – 7,4 milj. latu.

Lielākā daļa (94%) no uzņēmumiem, ar kuriem noslēgti līgumi, pārstāv apstrādes rūpniecību (piemēram, sakaru iekārtu ražošana, sadzīves elektroiekārtu ražošana, finiera lokšņu un koka panelu ražošana, ziepju, mazgāšanas, tīrišanas un spodrināšanas līdzekļu ražošana, pārtikas produktu ražošana u.c.). Valstu sadalījumā lielākā daļa garantiju izsniegtas uz NVS valstu tirgiem – Krieviju (31%) un Baltkrieviju (27%), kā arī uz tādām valstīm kā Kazahstāna (18%), Brazīlija (6%), Nigērija (3%), Ukraina (2%), Vācija (2%) u.c.

2011. gada augustā MK pieņēma noteikumus ***Noteikumi par mezanīna aizdevumiem saimnieciskās darbības veicēju konkurētspējas uzlabošanai***, kas nosaka atbalsta piešķiršanas nosacījumus mezanīna aizdevuma veidā saimnieciskās darbības veicēju konkurētspējās

uzlabošanai. Mezanīna aizdevuma maksimālais apmērs ir 700000 latu. Aizdevuma apmērs nepārsniedz 40% no ieguldījumu projekta kopējām izmaksām. Kopējais aizdevumu apmērs 17,7 milj. latu.

Līdz 2013. gada aprīļa beigām izsniegti 3 mezanīna aizdevumi 1038,3 tūkst. latu apmērā un iesniegti 5 mezanīna aizdevumu pieteikumi. Mezanīna aizdevuma mērķis ir sniegt ilgtermiņa finansējumu Latvijas komersantiem papildus bankas izsniegtajam aizdevumam, lai segtu visas ieguldījumu projekta izmaksas materiālos un nemateriālos aktīvos, kas ir saistīti ar jauna komersanta izveidi, esoša komersanta paplašināšanu, produkcijas daudzveidošanu ar jauniem papildu produktiem vai vispārējā ražošanas procesa būtisku maiņu.

2012. gada janvārī tika pabeigta aktivitātes 2.2.1.1. ***Ieguldījumu fonds investīcijām garantijas, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitala fondos un cita veida finanšu instrumentos pārņemšana no Eiropas Investīciju fonda***.

Ieguldījumu fonda aizdevumu instrumenta ietvaros līdz 2013. gada aprīļa beigām ir noslēgti 32 aizdevuma līgumi 10,6 milj. latu apmērā un riska kapitāla instrumentu ietvaros 24 dažādu stadiju riska kapitāla ieguldījumu līgumi 9,3 milj. latu apmērā.

Nemot vērā fonda kopējo apjomu (91,5 milj. eiro) un šīs aktivitātes finansējuma apguves pašreizējos tempus, LGA plāno ieviest papildu finanšu instrumentus – izaugsmes kapitāla fondu (fondus) ar plānoto budžetu 30-40 milj. eiro apmērā un mikro aizdevumu fondu ar plānoto budžetu 5 milj. eiro apmērā. 2013. gada 10. maijā jau tika parakstīts līgums ar Imprimatur Capital par papildu līdzekļu 1,8 milj. eiro apmērā piešķiršanu sēklas kapitāla fondam, lai finansētu agrīnā sēklas stadijas investīcijas līdz 50 tūkst. eiro apmērā, īpašu uzmanību pievēršot akceleratoru beidzēju finansēšanai. 2012. gadā notika šo finanšu instrumentu izstrāde un ieviešanas uzsākšana izaugsmes kapitāla fondiem, 2013. gadā plānots pabeigt abu jauno instrumentu ieviešanu un uzsākt finansējuma sniegšanu komersantiem.

MK 2012. gada 29. maijā apstiprināja jaunas riska kapitāla valsts atbalsta programmas – ***Izaugsmes kapitāla fondu*** – ieviešanu, lai turpinātu nodrošināt Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu pieju riska kapitāla finansējumam uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai, kā arī veicinātu uzņēmēju konkurētspēju un izaugsmi. Izaugsmes kapitāla fondi pilnveidos un paplašinās riska kapitāla nozari Latvijā, papildinot citu LGA jau ieviesto riska kapitāla fondu piedāvājumu. Izaugsmes kapitāla fondi ļaus saņemt riska kapitālu situācijās, kad uzņēmuma paša nodrošinājums nav pietiekošs un uzņēmuma plānoto ieguldījumu risks ir pārāk augsts, lai varētu piesaistīt kredītestāžu finansējumu nepieciešamajā apjomā.

Izaugsmes kapitāla fondi varēs veikt investīcijas mikro, mazos un vidējos uzņēmumos, kuru

saimnieciskās darbības vieta ir Latvija. Investīcijas līdz 1 milj. latu vienā uzņēmumā varēs saņemt, lai nodrošinātu finansējumu uzņēmuma produkta vai biznesa idejas sākotnējās koncepčijas izpētei, novērtēšanai un attīstīšanai, produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam, izaugsmei un darbības paplašināšanai, paaugstinot ražošanas jaudas, attīstot noīeta tirgus un produktus. Izaugsmes kapitāla fondi investēs uzņēmumos ar augstu izaugsmes potenciālu. Izaugsmes kapitāla fondi tiks finansēti no ES struktūrfondu apakšaktivitātes *leguldījumu fonda investīcijām garantijās, paangustināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos ietvaros pieejamā finansējuma*. Paredzēts, ka izaugsmes kapitāla fondu kopējais investīciju apjoms Latvijas uzņēmumos varētu sasniegt līdz 40 milj. eiro (aptuveni 28 milj. latu).

2012. gada 26. septembrī starp Baltijas valstīm un Eiropas Investīciju fondu tika parakstīts līgums par *Baltijas Inovāciju fonda* (BIF) izveidi, kurā pieejamais finansējums varētu būt līdz 200 milj. euro, no kuriem 100 milj. eiro būs publiskie līdzekļi un atlikušos 100 milj. eiro plānots piesaistīt no privātajiem investoriem. Latvijas līgumslēdzējpuse ir LGA. BIF veicinās finansējuma pieejamību Baltijas valstu mikro, maziem un vidējiem uzņēmumiem, kuri vēlas attīstīt darbību Baltijā un starptautiskā līmenī, tam piesaistot riska kapitāla investīcijas vienam uzņēmumam līdz pat 15 milj. eiro, tādējādi radot jaunas darba vietas un veicinot uz zināšanām balstītas ekonomikas izveidi Baltijas valstīs. Tāpat BIF veicinās riska kapitāla nozares attīstību un Baltijas valstu tirgus pievilkību investoriem. Latvija nepieciešamo līdzfinansējumu BIF izveidei 20 milj. eiro apmērā nodrošinās no LGA pieejamajiem resursiem.

6.9. Inovācija un jaunās tehnoloģijas

Eiropas Komisijas publicētajā ikgadējā pētījumā *Innovation Union Scoreboard 2013* Latvija 27 pētījumā iekļauto ES dalībvalstu vidū ierindojas 25. vietā (Igaunija – 14., Lietuva – 23. vietā), reitingā apsteidzot Bulgāriju un Rumāniju. Jāatzīmē, ka pētījumā ietverto rādītāju vidējais pieaugums Latvijā pēdējo piecu gadu laikā ir 4,4%, kas ir ievērojami augstāks nekā vidējais ES dalībvalstu rādītājs – 1,6%. Atbilstoši pētījumam Latvijas relatīvi stiprās putas ir cilvēkressursu attīstības un finansējuma un atbalsta jomās. Zemāki ir pētniecības vides, uzņēmumu investīciju, sadarbības un uzņēmējdarbības un ekonomisko efektu rādītāji. 2012. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada pētījumu rezultāti uzlabojušies jomā, kas raksturo inovatīvo uzņēmumu attīstību, un jomā „intelektuālais īpašums”, procentuāli lielāko izaugsmi sasniedzot rādītājos „kopienas preču zīmes” un „kopienas dizainparaugi”.

Saskaņā ar *Eurostat* datiem laika posmā no 2008.–2010. gadam Latvijā vidēji 29,9% no uzņēmumiem bija inovatīvi, tajā pašā laikā ES valstīs šis rādītājs vidēji veidoja 52,9 procentus.

Salīdzinoši zems ir augsto tehnoloģiju produktu īpatsvars kopējā eksportā. 2012. gadā šis rādītājs bija 12,4% (2011. gadā – 12,8%). Vidēji augsto tehnoloģiju produktu īpatsvars kopējā eksportā 2012. gadā bija 19,9% (2011. gadā – 20,4%), bet kopumā augsto un vidēji augsto tehnoloģiju produktu eksporta īpatsvars 2012. gadā bija 32,3% no kopējās eksporta struktūras (2011. gadā – 33,2%).

Galvenās aktivitātes Latvijas inovācijas sistēmas pilnveidošanai ir šādas:

- zinātniskās darbības potenciāla attīstība;

- uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības platformas izveide;
- atbalsts inovatīvu komersantu attīstībai.

Zinātniskās darbības potenciāla attīstībai 2013. gadā tiek īstenoti vairāki pasākumi, kuru mērķis ir palielināt nodarbināto skaitu zinātnē un pētniecībā, izveidot konkurētspējīgas zinātniskās institūcijas ar modernu materiāltechnisko nodrošinājumu, konsolidējot valsts zinātniskās institūcijas un stiprinot to infrastruktūru.

Izglītības un zinātnes ministrija 2013. gadā turpina atbalstīt 5 valsts pasūtītu starpnozaru zinātnisko pētījumu veikšanu *Valsts pētījumu programmas* ietvaros piecos MK apstiprinātajos prioritārajos pētniecības virzienos. Esošo valsts pētījumu programmu īstenošana beigsies 2013. gadā, un šogad piešķirtais finansējums programmai ir 4 milj. latu.

Lai pilnveidotu zinātnisko un pētniecības aprīkojumu vadošajos valsts nozīmes pētniecības centros, tiek īstenota ES struktūrfondu aktivitāte *Zinātnes infrastruktūras attīstība* ar kopējo publisko finansējumu 103,7 milj. latu. Aktivitātes pirmās kārtas ietvaros tiek sniegti atbalsts 9 projektu īstenošanai, modernizējot un atbilstoši aprīkojot 9 valsts nozīmes pētniecības centrus par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 56,3 milj. latu apjomā. Aktivitātes otrs projektu atlases kārtas ietvaros 2012. gadā ir atbalstīti 11 komersantu projekti par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 46,3 milj. latu apjomā, piešķirot līdzekļus pētniecības infrastruktūras attīstīšanai, lai sekmētu pētniecību privātajā sektorā un pētniecības pakalpojumu sniegšanu privātajam sektoram.

ES struktūrfondu aktivitātēs *Atbalsts zinātnei un pētniecībai* ietvaros atbalsts tiek sniepts praktiskas ievirzes pētniecības projektu īstenošanai valstij prioritārajos zinātnes virzienos. 2013. gadā turpinājās iepriekšējā gadā noslēgto 122 projektu līgumi īstenošana par kopējo ES fondu finansējuma apjomu 33,5 milj. latu. Līdz šim projektu ietvaros ir publicētas 289 starptautiski atzītas publikācijas un pieteikti 24 starptautiskie patentu pieteikumi.

Uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības sekmēšanai, atbalstot projektus, kas vērsti uz pētniecības rezultātu komercizāciju, tiek īstenotas valsts atbalsta programmas *Kompetences centri* un *Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti*.

Kompetences centri ir izveidoti sešās Latvijas tautsaimniecībai nozīmīgās nozarēs (farmācija un ķīmiskā rūpniecība, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, meža nozare, elektrisko un optisko iekārtu ražošana, vides, bioenerģētikas un biotehnoloģijas nozare, transports un mašīnbūvē). Programmu plānots īstenot līdz 2015. gadam, un tās kopējais publiskais finansējums ir 37,4 milj. latu, tostarp paredzams, ka kompetences centru darbības rezultātā papildus tiks piesaistīts vismaz 22 milj. latu privātā sektora līdzfinansējuma. Kompetences centros kopumā ir iesaistīti 72 komersanti un 17 zinātniskās institūcijas.

*Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti*¹ darbojas Latvijas Universitātē, Rīgas Tehniskajā universitātē, Latvijas Lauksaimniecības universitātē, Rīgas Stradiņa universitātē, Ventspils Augstskolā, Rēzeknes Augstskolā, Daugavpils Universitātē un Latvijas Mākslas akadēmijā. Programmas kopējais pieejamais ES struktūrfondu finansējums līdz 2013. gadam ir 1,9 milj. latu. Astoņu tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu darbības rezultātā laika posmā no 2008. gada līdz 2013. gada 1. ceturksnim sagatavoti 364 pētniecības projektu rezultātu komercizācijas piedāvājumi, iesniegti 190 pieteikumi patentu reģistrācijai Latvijā un 22 starptautiskie patentu pieteikumi, kā arī noslēgti 228 komersantu un zinātnieku sadarbības līgumi par pasūtījumu pētījumu veikšanu, pētniecisko pakalpojumu sniegšanu un rūpnieciskā īpašuma vai tā lietošanas tiesību pārdošanu.

Turpinās no ES struktūrfondiem līdzfinansētās *Klasteru programmas* īstenošana, kuras ietvaros 2012. gada septembrī tika parakstīti 11 līgumi ar dažādu tautsaimniecības nozaru klasteru vadītājiem. *Klasteru programmas* mērķis ir veicināt nozares

savstarpēji iesaistītu komersantu, pētniecības, izglītības un citu institūciju sadarbību, tādējādi veicinot nozaru un komersantu konkurētspējas celšanu, eksporta apjomu palielināšanu, inovācijas un jaunu produktu veidošanos.

Programmas ietvaros atbalsts tiek sniepts šādiem klasteriem:

- Latvijas Informācijas tehnoloģiju klastera projekts *IT KVĀP Latvijas Informācijas tehnoloģiju klastera vēstniecības, akademija, platformas*;
- Latvijas Elektrotehnikas un elektronikas rūpniecības asociācijas projekts *Latvijas Elektronikas un elektrotehnikas nozares klasteris*;
- Latvijas Pārtikas uzņēmumu federācijas projekts *Pārtikas produktu kvalitātes klasteris*;
- Latvijas Koka būvniecības klastera projekts *Latvijas koka būvniecības eksporta un konkurencēspējas attīstība*;
- Mašīnbūves un metālapstrādes rūpniecības asociācijas projekts *Metālapstrādes klastera attīstība*;
- Latvijas Ķīmijas un farmācijas uzņēmēju asociācijas projekts *Farmācijas un saistīto nozaru klastera dalībnieku sadarbības veicināšana nozares produktivitātes paaugstināšanai un eksportspējas attīstīšanai, izmantojot kombinēto stratēģiskās plānošanas, kooperatīvās loģistikas un mārketinga un speciālizētās pētnieciski - tehnoloģiskas infrastruktūras metodē*;
- “Passive House Latvija” projekts *Industriālās energoefektivitātes klasteris*;
- Ventspils Augsto tehnoloģiju parka projekts *Kosmosa tehnoloģiju un pakalpojumu nozares klastera attīstība 2012-2015*;
- Latvijas Biotehnoloģijas asociācijas projekts *Tīro tehnoloģiju klasteris*;
- Siguldas reģiona tūrisma biedrības projekts *Ganjas Nacionālā parka tūrisma klastera attīstība*;
- Latvijas Tūrisma aģentu un operatoru asociācijas projekts *Latvijas Ilgtspējīga tūrisma klasteris*.

Klasteru programmā ir iesaistīti vismaz 300 komersanti, 22 izglītības un pētniecības iestādes, kā arī vairākas nevalstiskās organizācijas un pašvaldības. Kopējais programmas ES struktūrfondu finansējums līdz 2015. gadam ir 3,4 milj. latu, vienam klasterim piešķirot ne vairāk kā 300 tūkst. latu.

Uzņēmumu inovācijas kapacitātes paaugstināšanai LIAA turpina sniegt finansējumu programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* 1. projektu atlases kārtā un programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* 1. un 2. iesniegumu atlases kārtā atbalstīto projektu īstenošanā, kas paredz izstrādāt un ieviest ražošanā jaunus vai nozīmīgi

¹ Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti ir augstākās izglītības iestāžu izveidotas struktūrvienības, kas atbalsta un veicina gan zināšanu un tehnoloģiju pārneses aktivitātes, apzinot uzņēmēju pieprasījumu pēc pētniecības rezultātiem, gan augstākās izglītības iestāžu vai zinātnisko institūtu potenciālu sniegt pētniecības vai produktu attīstīšanas pakalpojumus atbilstoši uzņēmēju vajadzībām.

uzlabotus produktus, tehnoloģijas vai tehnoloģiskos procesus. Vienlaikus LIAA turpina atbalstīt programmu *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai*. Visās trijās programmās kopā ir noslēgti 210 līgumi par kopējo summu 36,8 milj. latu, un līdz 2013. gada maijam ir pabeigtī 167 projekti par kopējo summu 21,7 milj. latu.

Turpinās valsts atbalsta programmas *Augstas pierienotās vērtības investīcijas* ietvaros 2012. gadā organizētajā projektu pieteikumu atlases 2. kārtā par kopējo pieejamo ES struktūrfondu finansējumu 26 milj. latu atbalstīto projektu īstenošana. Projektu atlases 2. kārtā atbalstīti 17 komersantu projektu pieteikumi par pieprasīto atbalsta apjomu 33,9 milj. latu. Vienlaikus 2013. gadā tiek turpināta programmas pirmajā projektu iesniegumu atlases kārtā atbalstītā 21 projekta īstenošana par kopējo finansējumu 45,8 milj. latu. Programmas abās kārtās uz 2013. gada maiju pabeigtī 10 projekti par kopējo finansējumu 22,9 milj. latu. Programmas mērķis ir kāpināt Latvijas ražojošo uzņēmumu potenciālu, ieguldīt zināšanu vai tehnoloģiju intensīvos projektos, tostarp piesaistīt ārvalstu investīcijas jomās ar augstu pievienoto vērtību, atbalstot ražošanas iekārtu iegādi, ražotņu būvniecību vai modernizāciju, lai sekmētu jaunu darba vietu rašanos.

2012. gada nogalē LIAA tika uzsākta atklāta konkursa projektu iesniegumu pieņemšana aktivitātē *Mikro, mazo un vidējo komersantu jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības programma*. Aktivitātes mērķis ir veicināt mikro, mazo un vidējo komersantu inovāciju, jaunu produktu vai tehnoloģiju attīstību, tehnoloģiju pārnesi un konkurētspējas stiprināšanu. Kopējais programmā pieejamais ES struktūrfondu finansējums ir 2 milj. latu. Finansējuma apjoms vienam finansējuma saņēmējam ir 10 tūkst. latu ar maksimāli pieļaujamo finansējuma intensitāti 60%. Līdz 2013. gada maijam atbalstīti 2 projekta pieteikumi par pieprasīto atbalsta apjomu 18 tūkst. latu, un šobrīd izvērtēšanai saņemti vēl 5 jauni projektu iesniegumi par pieprasīto atbalsta apjomu 43 tūkst. latu. Plānots, ka kopumā programmā tiks atbalstīti vismaz 200 mikro, mazie un vidējie

uzņēmumi, piesaistot privātā sektora līdzfinansējumu vismaz 1,2 milj. latu apmērā.

2013. gadā plānots uzsākt jaunu atbalsta programmu komersantiem *Inovācijas „Zaļas” ražošanas joma* – granti un subsidēti pakalpojumi videi draudzīgākas un zināšanu ietilpīgas ražošanas attīstībai, kur Norvēģijas finanšu instrumenta līdzfinansētās programmas paredzētais kopējais finansējums ir 8,8 milj. latu. Programmas ietvaros tiks izveidots „*Zaļo* tehnoloģiju inkubators, kurā komersantiem būs pieejams atbalsts videi draudzīgu inovatīvu produktu un tehnoloģiju izstrādei 1,6 milj. latu apmērā. Atbalsts aktivitātei paredzēts līdz 2017. gadam.

Sabiedrības izpratnes veicināšanai un izglītošanai par inovāciju un uzņēmējdarbību, tostarp, lai motivētu pievērsties uzņēmējdarbībai, inovatīvu ideju un risinājumu izstrādei un tālākai to attīstīšanai, LIAA turpina īstenot ES struktūrfondu programmu *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai*. 2013.gada pirmajā pusē mentoringa programmas ietvaros tiek turpināts sniegt atbalstu jaunajiem uzņēmējiem, kā arī TV tika demonstrēta jauno uzņēmēju sacensību *Firmas noslēpums* 2. seansa. 2013. gadā tiks īstenoti arī dažādi informatīvie un apmācību pasākumi, piemēram, organizēts *Ideju kausis 2013*, semināru cikls inovatīvu biznesa ideju autoriem, apmācību semināri tehnoloģiju komercializēšanas veicināšanai, apmācību kurss *Klūsti par uzņēmēju 5 dienās*. Kopējais programmā pieejamais ES struktūrfondu finansējums līdz 2013. gadam ir 2,11 milj. latu.

Šobrīd turpinās *Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādņu 2014.-2020. gadam* projekta izstrāde. Pamatnostādnes ietvers arī *Latvijas viedās specializācijas stratēģiju* (*Smart Specialization Strategy*), kas ir priekšnoteikums ES fondu ieguldījumu pētniecībā un inovācijās plānošanai 2014.-2020. gadam. Viedās specializācijas stratēģijā tiks identificētas jomas, kur koncentrēt ierobežotos resursus, lai sasniegtu nepieciešamo kritisko masu, iegūtu nozīmīgus rezultātus un attīstītu konkurētspējas priekšrocības.

6.10. Informācijas sabiedrība

Informācijas sabiedrība ir sabiedrības attīstības fāze, kas balstās uz brīvu savstarpēju informācijas apmaiņu un attīsta uz zināšanām balstītu ekonomiku. Informācijas sabiedrību veido tehnoloģiskā bāze (infrastruktūra, programmatūra), sabiedrībai pieejamo informācijas

pakalpojumu klāsts, kā arī individuālā prasmju un zināšanu līmenis.

Informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju¹ (IKT) attīstības rezultātā informācija un zināšanas arvien plašāk tiek izmantotas darbā un darba attiecībās, mācībās, kā arī sadzīvē (skatīt 6.19. ielikumu).

6.19. ielikums

IKT sektora loma

Pēc CSP datiem, 2011. gadā IKT sektora īpatsvars IKP sastādīja 3,3%. 2011. gadā IKT sektora Latvijā darbojās 3370 uzņēmumi, kas nodarbināja vairāk nekā 18,3 tūkst. strādājošo, uzņēmumu apgrozījums sasniedza 1,6 miljardus latu, personāla izmaksas – 141 milj. latu. IKT ražošanas pievienotā vērtība sasniedza 30 milj. latu, IKT pakalpojumu sniegšanā – 350 milj. latu. IKT arējās tirdzniecības bilance bija negatīva – -87,9 milj. latu, jo imports pārsniedza eksportu, kas bija attiecīgi 410,6 milj. latu un 322,7 milj. latu. Jāatzīmē, ka 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, IKT produktu imports pieauga par 10,7%, eksports – par 19,3 procentiem.

Atbilstoši CSP apsekojuma *Datoru un interneta lietošana mājsaimniecībā* datiem 2012. gadā no visām mājsaimniecībām datori bija 70%, bet interneta pieslēgums bija 69% mājsaimniecību (mājsaimniecības, kurās dzīvo vismaz 1 persona vecumā no 16-74 gadiem). Datoru un interneta pieejamības ziņā mājsaimniecībām vislabākā situācija bija Rīgas reģionā (datori – 77%, internets – 76%), Zemgales reģionā (datori – 72%, internets – 71%) un Pierīgas reģionā (datori – 71%, internets – 70%), bet pārējos reģionos – Latgales reģionā (datori – 64%, internets – 61%), Vidzemes reģionā (datori – 63%, internets – 62%) un Kurzemes reģionā (datori – 60%, internets – 60%) situācija bija sliktāka. Regulāri (vismaz reizi nedēļā) datoru lietoja 71%, bet internetu 70% iedzīvotāju vecumā no 16 līdz 74 gadiem. Platjoslas interneta pieslēgums bija 67% no visām mājsaimniecībām.

2012. gadā datori bija 95% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem, interneta pieslēgums – 91% šādu uzņēmumu, sava tīmekļa vietne internetā – 53% šādu uzņēmumu. 2011. gadā sadarbībā ar valsts un pašvaldību institūcijām internetu izmantoja 98% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem. 2012. gadā no visiem uzņēmumu darbiniekiem internetam pieslēgtu datoru lietoja 39% darbinieku.

2012./2013. mācību gada sākumā vispārizglītojošas skolās mācību procesam tika izmantoti 33,6 tūkst. datoru, kas ir aptuveni 1 dators uz 6 skolēniem. No 831 skolas ar interneta pieslēgumu sava mājas lapa internetā bija 563 skolām jeb 67,7% skolu.

Informācijas sabiedrības attīstību Latvijā nosaka MK 2006. gada 19. jūlijā apstiprinātās *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2006.-2013. gadam*. Nemot vērā nākošā ES struktūrfondu plānošanas perioda tuvošanos, ir izstrādāts *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādņu 2014.-2020. gadam projekts*, kurā analizēti sasniegtie rezultāti un noteiktas prioritātes līdz 2020. gadam.

No sasniegtajiem politikas rezultātiem būtiskākie ir augstais regulāro interneta lietotāju skaits, salīdzinoši lielais mājsaimniecību īpatsvars ar platjoslas interneta pieslēgumu, augstais darbinieku skaits, kuri lieto datoru un internetu ikdienā, kā arī salīdzinoši augstais iedzīvotāju īpatsvars, kuri izmanto tālmācības pakalpojumus. Savukārt no nesasniegtajiem politikas rezultātiem būtiskākie ir nesasniegtais IKT nozares īpatsvars IKP, nelielais iedzīvotāju skaits, kuri iepērkas internetā un nelielais uzņēmumu apgrozījums no pārdošanas internetā.

Nemot vērā iepriekšējā plānošanas perioda rezultātus, pamatnostādnes jaunajam plānošanas periodam ir izvirzīti šādi mērķi:

- palielināt publiskās pārvaldes darbības efektivitāti (optimizējot procesus);
- uzlabot uzņēmējdarbības vidi (uzlabojot e-komercijas rādītājus);

- palielināt iedzīvotāju e-prasmju līmeni (uzlabojot vidējo prasmju līmeni un samazinot interneta nelietotāju īpatsvaru);
- palielināt interneta pieejamību (palielinot mājsaimniecību interneta pieejamību);
- nodrošināt pakalpojumu ērtu pieejamību elektroniskā vidē (palielinot gan iedzīvotāju, gan uzņēmumu īpatsvaru, kuri izmanto internetu sadarbībā ar valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī ārstniecības iestādēm);
- palielināt ieguldījumu pētniecībā un inovācijā (palielinot ieguldījumu apjomu un inovatīvo uzņēmumu īpatsvaru).

Risinot nozaru problēmas, ministrijas ir sagatavojušas koncepcijas un pamatnostādnes, kurās ir noteiktie vispārīgie mērķi, sagaidāmie rezultāti,

¹ IKT sektors ir noteikts atbilstoši OECD definīcijai, kura nosaka šādu saimniecībās darbības veidu (NACE 2. red.) iekļaušanu: IKT ražošana (elektronisko komponentu ražošana; elektronisko plāšu ražošana; datoru un perifēro iekārtu ražošana; sakaru iekārtu ražošana; sadzīves elektronisko iekārtu ražošana; magnētisko un optisko datu nesēju ražošana), IKT vairumtirdzniecība (datoru, to perifēro iekārtu un programmatūras vairumtirdzniecība; elektronisko ierīci, telekomunikāciju iekārtu un to daļu vairumtirdzniecība) un IKT pakalpojumu sniegšana (datorprogrammatūras tiražēšana; telekomunikācijas; datorprogrammatūras konsultēšana un ar to saistītās darbības, interneta portālu darbība; datoru, to perifēro iekārtu un sakaru iekārtu remonts).

iespējamie risinājumi un plānotie finansējuma avoti, piemēram, koncepcija *Valsts informacijas un komunikācijas tehnoloģiju pārvaldības organizatoriskais modelis*, *Koncepcija par publisko pakalpojumu sistēmas pilnveidi, Latvijas Republikas elektronisko sakaru nozares politikas pamatnostādnes 2011.-2016. gadam u.c.*, kā arī ir izstrādāti šo pamatnostādņu īstenošanas programmas un rīcības plāni, piemēram, *Elektroniskās pārvaldes attīstības plāns 2011.-2013. gadam u.c.*

Risinot atsevišķu informācijas sistēmu ieviešanas gaitā radušās problēmas un meklējot iespējas optimizēt informācijas sistēmu apkalpošanas izmaksas, palielināt

to drošību, ir sagatavoti informatīvie ziņojumi, piemēram, *Informatīvais ziņojums par priekšlikumiem elektroniskā paraksta plašakas lietošanas nodrošināšanai*, *Informatīvais ziņojums par īstenotajiem valsts informācijas sistēmu attīstības projektiem un par priekšlikumiem valsts informācijas sistēmu attīstībai*, *Informatīvais ziņojums par koncepcijas „Platību tiklu attīstības stratēģija 2006.-2012. gadam” izpildes gaitu*, *Informatīvais ziņojums par īstenotajām aktivitātēm valsts informācijas sistēmu attīstības projektos 2012. gada*, *Informatīvais ziņojums par koncepcijas „Elektronisko iepirkumu sistema” īstenošanas gaitu 2012. gadā u.c.*

6.20. ielikums

Digitalās programmas Eiropai rīcības plāns

Digitalajā programmā Eiropai ir noteikti septiņi prioritārie pasākumi (rīcības jomas): digitāla vienotā tirgus izveide, IKT rīku un pakalpojumu sadarbspējas pamatnosacījumu uzlabošana, interneta drošības un lietotāju uzticēšanās palielināšana, ātrāka piekļuve internetam, vairāk ieguldījumu pētniecībā un izstrādē, digitālo prasmju, iemānu un iekļautības uzlabošana, kā arī IKT piemērošana, lai risinātu sabiedrībā aktuālos problēmas, piemēram, klimata pārmaiņas, veselības aprūpi un sabiedrības novecošanos. Programmā minētajās jomās paredzēts 101 pasākums, tai skaitā 31 likumdošanas iniciatīva un 23 pasākumi, kas realizējami ES dalībvalstīs.

Rīcības plānā kā īpaši atbalstāmas ir atzīmētas šādas jomas:

- *atra un īpaši ātra interneta pieejamība*. Lai nodrošinātu elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgu pieejamību visā Latvijas teritorijā: jāizstrādā un jārealizē valsts platjostas tīkla ieviešanas plāns, jāpieņem atbilstoši tiesību akti, kas atvieglo tu ieguldījumus platjostas tīklos, pilnībā jāizmanto ES struktūrfondu (skaitā nodaļu par platjostas internetu) un Lauku attīstības fonda līdzekļi un jāīsteno Eiropas radiofrekvenču spektra politikas programma;
- *digitālo prasmju, iemānu un iekļautības uzlabošana*. Lai veicinātu informācijas sabiedrības attīstību, sniedzot iespēju Latvijas iedzīvotājiem apgūt e-prasmes atbilstoši viņu izglītības un profesionālās aktivitātes līmenim: jāievieš ilgtelpīga e-prasmju un digitālo līdzekļu lietošanas prasmju politika un jāveicina attiecīga MVU un nelabvēlīgā situācijā esošu grupu motivācija; jāievieš telesakaru regulējuma un *Audiovizuālo plašsazīnas līdzekļu pakalpojumu direktīvas* noteikumi par invaliditāti; valsts izglītības un apmācības modernizēšanas politikā jāintegre e-mācības;
- *uzticība un drošība*. Lai vairotu cilvēku uzticēšanos interneta izmantošanai: jāpievienojas un jāizmanto Eiropas mēroga *Informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas tīkls* (CERT tīkls); jāveic plaša mēroga uzbrukuma imitācija un jātestē apkarošanas stratēģija; jāievieš karstās līnijas ziņošanai par aizvainojošu vai kaitīgu tiešsaistes saturu, jāorganizē izpratnes veidošanas kampaņas par interneta drošību bērniem.

Rīcības plāns paredz pasākumus arī pārējās rīcības jomās. Rīcības jomā *Digitalais vienotais tirgs*: jāīsteno galvenās direktīvas, kas atbalsta digitālo vienoto tirgu, ieskaitot *Pakalpojumu direktīvu*, *Negodīgas komercprakses direktīvu* un telesakaru regulējumu, kā arī jāpielāgo likumdošana par rēķinu piesūtīšanas noteikumiem. Rīcības jomā *Sadarbspeja un standarts*: jāpiemēro *Eiropas sadarbspējas regulejums* (t.sk. ģeotelpiskās informācijas jomā) un jāīsteno *Malmes un Granadas Deklarācijas* noteiktās saistības sadarbspējas un standartu jomā. Rīcības jomā *Pētniecība un inovācijas*: līdz 2020. gadam jādubulto publiskā sektora kopējie izdevumi IKT, attiecīgi piesaistot līdzvērtīgus privātos izdevumus, un jāiesaistīs plaša mēroga izmēģinājuma projektos, lai testētu un izstrādātu novatoriskus un sadarbspējīgus risinājumus sabiedrības interešu jomās. Rīcības jomā *ES sabiedrības ieguvumi no IKT*: jāievieš viedie skaitītāji un jāvienojas par to papildu funkcijām, apgaismes iekārtu iepirkumu specifikācijās jāiekļauj nosacījumi par iekārtu kopējām darbmūža izmaksām; jāuzlabo e-pārvaldes pakalpojumu sadarbspēja; jānodrošina vienoto kontaktpunktu atbilstība *Pakalpojumu direktīvi*; jāvienojas par galveno pārrobežu sabiedrisko pakalpojumu kopīgu sarakstu; jāizpilda *Eiropas dzelzceļa satiksmes vadības sistēmas* prasības.

Lai izvērtētu *Digitalās programmas Eiropai* (kopā ar 2012. gada nogalē papildināto pasākumu sarakstu) sasniegto rezultātus par laiku no 2012. gada jūnija līdz 2013. gada maijam, Eiropas Komisija ir sagatavojuši trešo progresu ziņojumu (*Digital Agenda Scoreboard*). Tajā ir analizēts 132 politikas pasākumu un 13 mērķu sasniegšanas progress. Kopumā pasākumu ieviešana norit veiksmīgi. 70 pasākumi jau ir realizēti, 54 tiek realizēti atbilstoši laika grafikam, bet 8 pasākumu izpildē pastāv aizkavēšanās risks. ES kopumā labs progress ir sasniegts regulāro interneta lietotāju skaita pieaugumā. Interneta lietotāji daudz vairāk ir iepirkūšies un lietojuši e-pārvaldes pakalpojumus tiešsaistē. Izmaiņas likumdošanā ir lāvušas būtiski samazināt mobilo sakaru viesabonēšanas cenas. Pamata platjostas interneta pārkājums ES tuvojās 100%, lai gan ne visur tiek izmantotas fiksētās sakaru līnijas. LED apgaismojuma izplatība turpinās. Tādējādi secināts, ka visās jomās mērķi līdz 2020. gadam varētu tikt sasniegti.

Progresu ziņojumā ir izvērtēts ES dalībvalstu progress. Latvijai ir bijis ievērojams progress gan platjostas interneta izplatībā (vismaz 30 Mbit/s), gan īpaši ātra platjostas interneta izplatībā (vismaz 100 Mbit/s), kuros pārsniegti ES vidējie līmeni. Tomēr platjostas internets koncentrēts galvenokārt pilsētās. Arī fiksēto sakaru līmiju pārkājums Latvijā ir viens no zemākajiem ES. Ziņojumā ir atzīmēts arī straujais progress iepirkumu veikšanā ārzemēs tiešsaistē, kas iepriekš bija ļoti zemā līmenī, un straujais iedzīvotāju īpatsvara pieaugums saziņā ar valsts pārvaldes iestādēm, izmantojot internetu, kas iepriekš bija neliels. Tāpat ziņojumā ir atzīmēta Latvijas augstā (viena no augstākajām ES) iedzīvotāju interneta lietošana ārpus darba un mājām, izmantojot portatīvo datorus, un vienlaicīgi nelielais (viens no zemākajiem ES) uzņēmumu īpatsvars, kas nodrošina savus darbiniekus ar internetam pieslēgtām portatīvajām ierīcēm.

Arī nozares NVO aktīvi piedalās informācijas sabiedrības veidošanā. Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija (LIKTA) ir izstrādājusi IKT nozares prioritāšu hartu. Hartas mērķis ir noteikt skaidrus un izmērāmus uzdevumus informācijas sabiedrības izveidei Latvijā turpmākajiem 5 gadiem, nosakot sešus mērķa virzienus: IKT jomā izglītoti un ar e-vides infrastruktūru aprīkoti iedzīvotāji, moderna e-pārvalde, uz IKT balstīta konkurētspējīga uzņēmējdarbības vide, aktīva labklājība (e-veselība, mūžizglītība) un vienkārši pieejams kultūras mantojums. Hartas parakstīšana notika 2012. gada 13. jūnijā. Hartu parakstīja vairākas ministrijas, nozares NVO, darba devēju organizācijas, vadošās augstskolas, nozares uzņēmumi un citas organizācijas.

Līdz ar iestāšanos ES Latvijai ir kļuvušas saistošas ES iniciatīvas, kas attiecas uz informācijas sabiedrības veidošanu.

EK 2010. gada 26. augustā pieņemtajā paziņojumā *Digitalā programma Eiropai* tika nosprausts mērķis – atbilstoši ES 2020 stratēģijai gūt tautsaimniecisku un

sabiedrisku labumu no digitālā vienotā tirgus, kas balstīts uz ātru un īpaši ātru internetu.

2012. gada 22. maijā MK sēdē tika izskatīts *Informātīvais ziņojums „Par Stratēģijas ES 2020 pamatinic平tīvas „Digitalā programma Eiropai” ieviešanas Latvijā koordinēšanu”*, kurā tika noteikts rīcības plāns programmas īstenošanai (skatīt 6.20. ielikumu). Par atbildīgo institūciju šīs programmas ieviešanas koordinēšanā tika noteikta Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija.

2012. gada 18. decembrī EK, izvērtējot *Digitalā programma Eiropai* izpildes progresu, formulēja steidzami darāmo darbu sarakstu digitālajā jomā nākamajiem 2 gadiem, īpaši uzsverot platjoslas interneta nozīmi ekonomiskās attīstības veicināšanā Eiropā (skatīt 6.21. ielikumu).

Savukārt 2013. gadā *E-prasmju nedēļa* (no 18. līdz 24. martam) tika parakstīts sadarbības memorands par „E-prasmju partnerības” izveidi Latvijā. To parakstīja valsts sektora, IKT nozares un NVO pārstāvji, atbildot uz ES iniciatīvu „*Lielā digitālo darbvielu koalicija*” (*The Grand Coalition for digital jobs creation*).

6.21. ielikums

EK paziņojums Digitālo darbu saraksts: jaunās digitālās prioritātes 2013.-2014. gadam

2012. gada 18. decembrī EK formulēja steidzami darāmo darbu sarakstu digitālajā jomā, kurā nosauca 7 galvenās prioritātes 2013.-2014. gadam:

- jaunas un stabīlas platjoslas interneta normatīvās vides izveide;
- jaunas publisko digitālo pakalpojumu infrastruktūras izveide, izmantojot Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumentu;
- Lielās digitālo darbvielu koalicijas izveide digitālo prasmju un IKT nodarbinātības veicināšanai;
- ES kiberdrošības stratēģijas un direktīvas ierosināšana;
- ES autortiesību regulējuma atjaunināšana;
- mākoņskaitlošanas plaša pielietošana, izmantojot publiskā sektora resursus;
- jaunas elektroniskās rūpniecības stratēģijas veidošana.

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstībai tiek izmantots ES struktūrfondu finansējums, kā arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi.

Atbilstoši Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas informācijai 2012. gada augusta beigās informācijas sistēmu un elektronisko pakalpojumu attīstībai kopējais pieejamais finansējums bija 99,3 milj. latu, lielāko daļu no kura veido ERAF finansējums. Projektu realizācijas rezultātā plānots elektronizēt aptuveni 280 pakalpojumu un uzlabot aptuveni 70 informācijas sistēmu.

Atbilstoši 2012. gada beigās apkopotajai informācijai par 45 projektiem dažādās izstrādes stadijās 2012. gadā tika pabeigli 24 projekti, apgūti 9,6 milj. latu (tajā skaitā ERAF finansējums 6,6 milj. latu).

Elektroniskie pakalpojumi

Latvijā kā vienots piekļuves punkts valsts un pašvaldību pakalpojumiem ir izveidots interneta portāls www.latvija.lv. Pavisam publisko pakalpojumu katalogā ir pieejama informācija par vairāk nekā 2120 pakalpojumiem.

Informācija par e-iepirkumiem un e-pakalpojumu attīstību ir pieejama Valsts reģionālās attīstības aģentūras tīmekļa vietnē (www.vraa.gov.lv), bet informācija par e-pārvaldi un informācijas sabiedrības politiku ir pieejama Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas tīmekļa vietnē (www.varam.gov.lv).

Pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūras datiem, 2012. gadā valsts un pašvaldību iestādes ir iegādājušas preces *Elektronisko iepirkumu sistēmā* par 18,3 milj. latu (2011. gadā – 13,4 milj. latu), kas deva valsts un pašvaldību iestādēm gandrīz 4,1 milj. latu lielu tiešo un netiešo ietaupījumu cenu un administratīvo izdevumu samazinājuma dēļ. Lielāko daļu sastādīja datortehnikas, ārstniecības līdzekļu, drukas iekārtu piederumu un kancelejas preču iepirkumi.

Atbilstoši *Eurostat* datiem 18% Latvijas uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk 2012. gadā izmantoja internetu, piedāvājot preces vai pakalpojumus valsts iestāžu elektronisko iepirkumu sistēmā Latvijā (vidēji ES – 11%) un 8% citās ES valstīs (vidēji ES – 2%).

2012. gada 2. aprīlī tika uzsākta elektronisko identifikācijas karšu (eID) izsniegšana. Līdz gada beigām tika izsniegtas 106 190 elektronisko identifikācijas karšu. Paredzams, ka izsniegtu karšu skaits 2013. gadā trīskāršosies. Karte vienlaicīgi ir gan personu apliecinš dokuments, kas līdzvērtīgs pasei, gan arī droša elektroniskā paraksta nesējs (tajā iekļauti 120 bezmaksas laika zīmogi dokumentu parakstīšanai ar drošu elektronisko parakstu).

Platjoslas internets

Atbilstoši *Eurostat* datiem 2013. gada janvārī Latvijā platjoslas interneta piekļuves līniju skaits sasniedza 23,1 (vidēji ES – 28,8) uz 100 iedzīvotājiem (ar platjoslu interneta piekļuves līniju saprotot līniju, kurā datu pārraides ātrums ir lielāks par 144 kbit/s vai vienāds ar to). 2012. gadā jau 98% no visiem interneta pieslēgumiem nodrošināja platjoslas interneta ātrumu. Pie tam 43,4% no visiem platjoslas pieslēgumiem bija ar ātrumu virs 30 Mbit/s (vidēji ES – 14,8%) un 20% pat ar ātrumu virs 100 Mbit/s (vidēji ES – 3,4%).

Saskaņā ar interneta pētījumu kompānijas „Ookla Net Metrics” interneta ātruma mērījumu vietnē *speedtest.net* publicētajiem datiem 2013. gada jūnija beigās Latvija ar lejupielādes ātrumu 26,5 Mbit/s ierindojas 18. vietā un augšupielādes ātrumu 17,7 Mbit/s – 9. vietā starp 184 pasaules valstīm.

2011. gada 9. novembrī EK saskaņā ar ES valsts atbalsta noteikumiem ir apstiprinājusi 71,5 milj. latu vērtu atbalsta shēmu, kas paredzēta īpaši ātrdarbīga platjoslas interneta tīkla izvēršanai Latvijā.

No 2012. gada oktobra līdz 2015. gada augustam, izmantojot ERAF finansējumu 16,2 milj. latu un privāto finansējumu 2,4 milj. latu apmērā, plānots realizēt projekta *Nākamās paaudzes elektronisko sakaru tīklu attīstība lauku reģionos* pirmo kārtu. Projektu īstenos VAS „Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs”, izveidojot 165 interneta piekļuves punktus un ierīkojot optisko kabeļu trases 1900 km garumā, kas ļaus nodrošināt iedzīvotājiem un uzņēmumiem kvalitatīvu internetu ar ātrumu no 30 līdz 100 Mbit/s un samazinās digitālo plāisu starp pilsētas un lauku teritorijām. Savukārt projekta otrajā kārtā plānots turpināt jaunu piekļuves punktu izbūvi un optisko kabeļu trašu ierīkošanu. Otra kārtu plānots pabeigt līdz 2018. gadam. Plānotais finansējums ir 55,3 milj. latu (ieskaitot ES struktūrfondus).

Lai noteiktu turpmākos nākamās paaudzes elektronisko sakaru tīkla attīstības virzienus, 2012. gada 7. decembrī MK atbalstīja *Nākamās paaudzes platjoslas elektronisko sakaru tīklu attīstības konцепciju 2013.-2020. gadam* piedāvāto risinājumu pirmos variantus, kas paredz turpmāku maģistrālo tīklu attīstību, jaunu

interna optiskās piekļuves punktu izveidi pagastos (281 teritoriālai vienībai), jaunu elektronisko sakaru komersantu piesaistīšanu tīkla izveidē, valsts atbalsta programmas izstrādi abonentliniju („pēdējās jūdzes”) izveidei u.c. pasākumus.

MK 2013. gada 21. maijā atbalstīja Ekonomikas ministrijas sagatavoto rīkojuma projektu par UIN atlaides piešķiršanu SIA „Latvijas Mobilais Telefons” investīciju projekta „Nākamās paaudzes mobilo sakaru tīkla attīstība Latvijas mazāk blīvi apdzīvotajās teritorijās” īstenošanai. SIA „Latvijas Mobilais Telefons” projekta ietvaros, veicot ieguldījumus 29,01 milj. latu apmērā, nodrošinās iedzīvotājiem arī mazāk apdzīvotās vietās ātrāku piekļuvi jaunākās paaudzes 4G platjoslas internetam. Savukārt Satiksmes ministrijai ar šo rīkojumu ir uzdots izvērtēt plānotās investīcijas un attiecīgi koriģēt platjoslas infrastruktūras attīstības plānus.

2013. gada 18. jūnijā MK atbalstīja normatīvo aktu grozījumus, kuri valsts atbalsta programmas projekta *Nākamās paaudzes tīkli lauku teritorijās* ietvaros paredz iespēju bez atlīdzības izvietot elektronisko sakaru optisko tīklu piekļuves punktus publisku personu nekustamajos īpašumos. Šāds lēmums ļaus nesadārdzināt interneta piekļuves pakalpojumus, nodrošinot lauku teritorijās tādas pašas cenas kā pilsētās.

Cīna ar datorpirātismu

Datorpirātisma līmenis atbilstoši starptautiskās datorprogrammu autortiesību aizsardzības organizācijas „Business Software Alliance” datiem Latvijā 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, samazinājās par 2% un sasniedza 54%. Datorpirātisma nodarītie zaudējumi Latvijas ekonomikai sastādīja 16 milj. latu.

E-komercija

Pēc *Eurostat* datiem 2012. gadā preces vai pakalpojumus tiešsaistē pasūtījuši 27% Latvijas iedzīvotāju (ES vidēji – 45%), savukārt preces vai pakalpojumus tiešsaistē no citām ES valstīm pasūtīja 13% Latvijas iedzīvotāju (ES vidēji – 11%).

2012. gadā 23% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk pirkusi preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus (ES vidēji – 34%). Savukārt 9% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk 2012. gadā ir pārdevuši preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus (ES vidēji – 16%). E-komerçijas apgrozījums sastādījis 7% no šo uzņēmumu kopējā apgrozījuma (ES vidēji – 15%).

6.11. Konkurences politika un sabiedrisko pakalpojumu regulēšana

6.11.1. Konkurences politika

Par konkurences politikas ieviešanu valstī ir atbildīga Konkurences padome (KP), kas nodrošina konkurences aizsardzību, veicinot administratīvo šķēršļu samazināšanu, tirgu liberalizāciju un uzņēmēju darbību spēcīgas konkurences apstākļos, lai nodrošinātu patēriņtājiem daudzveidīgu, labas kvalitātes preču un pakalpojumu izvēli. Lai sabiedrībā kopumā paaugstinātu izpratni par godīgas konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību, tā atpazītu konkurences tiesību pārkāpumus un kļūtu neiecietīga pret tiem, KP veic sabiedrības informēšanas un citus konkurences veicināšanas pasākumus.

KP darbs notiek saskaņā ar *Konkurences likumu*, citemi normatīvajiem aktiem un iestādes darbības plānu, kas ietver šādus būtiskus darbības virzienus:

- konkurences aizsardzība;
- konkurences veicināšana.

Konkurences aizsardzība

Konkurences aizsardzība ietver darbības, kas vērstas pret tādiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem kā aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana. KP veic arī uzņēmumu apvienošanās kontroli.

KP prioritāte ir smagāko *Konkurences likuma* pārkāpumu – aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, atklāšana un novēršana.

Konkurences likums definē vairākus jautājumus, kuros vienošanās starp tirgus dalībniekiem ir aizliepta, jo to mērķis vai sekas kavē, ierobežo vai deformē konkurenci, tostarp – tieša vai netieša cenu vai tarifu noteikšana jebkādā veidā vai to veidošanas noteikumi, kā arī tādas informācijas apmaiņa, kura attiecas uz cenām vai realizācijas noteikumiem. Par šīs likuma normas iespējamo pārkāpumu KP ierosināja lietu pret trim lielākajiem degvielas mazumtirgotājiem Latvijā – SIA „Statoil Fuel & Retail Latvia”, SIA „Neste Latvija” un SIA „Lukoil Baltija R” (skatīt 6.22. ielikumu).

6.22. ielikums

KP noslēdz degvielas tirgus izpēti

2013. gada 18. martā KP ir noslēgusi degvielas mazumtirdzniecības tirgus izpēti – tās ietvaros tika veikta iestādes pastāvēšanas vēsturē plašākā datu analīze un secināts, ka degvielas mazumtirgotāji darbojas atbilstoši tirgus apstākļiem un to starpā nav konstatējama aizliegta vienošanās.

2010. gada pavasarī KP ierosināja lietu par iespējamu aizliegtu vienošanos starp trim lielākajiem degvielas mazumtirgotājiem Latvijā – SIA „Statoil Fuel & Retail Latvia”, SIA „Neste Latvija” un SIA „Lukoil Baltija R”. Bažas par iespējamo aizliegto vienošanos radīja uzņēmumu ilgstoši īstenotās cenu maiņas līdzīgos laika periodos un par līdzīgu intervālu – lai arī šāda rīcība pati par sevi nav pārkāpums, lietas ietvaros tika pārbaudīts, vai cenas netiek apzināti saskaņotas, likvidējot konkurenci un maldinot patēriņtājus.

Lietas ietvaros KP veica degvielas izmaksu, cenu veidošanas principu un izmaiņu ekonometrisko analīzi, kā arī kibertehnisko analīzi datiem, kas no uzņēmumiem tika iegūti pēc tiesas sankcijas, nepazīotas inspekcijas laikā. Veiktā analīze KP ļāva secināt, ka lielajiem degvielas tirgotājiem ir raksturīga savstarpēja novērošana un paralēla darbību veikšana jeb tā dēvētā intelīgentā pielāgošanās, tomēr cenas uzņēmumi ir noteikuši neatkarīgi un starp tiem pastāv konkurence. Tādējādi cenas ir veidojis tirgus spēku – piedāvājuma un pieprasījuma – samērs, nevis konkurenci uzņēmumu vienošanās par cenu līmeni.

Nemot vērā degvielas cenas lielo lomu gan mājsaimniecību, gan uzņēmumu izdevumos, KP arī turpmāk sekos līdzi procesiem šajā tirgū. Ja nākotnē KP konstatētu, ka SIA „Statoil Fuel & Retail Latvia”, SIA „Neste Latvija” un SIA „Lukoil Baltija R” paralēlās darbības cenu noteikšanā ir savstarpēji saskaņojušas vai kā citādi par tām panākušas vienprātību, uzņēmumi tiku sauktī pie atbildības par aizliegutu vienošanos.

Konkurences likums nosaka, ka jebkuram tirgus dalībniekam, kas atrodas dominējošā stāvoklī, ir aizliegts jebkādā veidā ļaunprātīgi to izmantot Latvijas teritorijā. Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana var izpausties arī kā netaisnīgu pirkšanas vai pārdošanas cenu vai citu netaisnīgu tirdzniecības noteikumu tiesa vai netieša uzspiešana vai piemērošana. Šīs normas pārkāpumu KP konstatēja Autortiesību un komunicēšanās konsultāciju

āģentūras/Latvijas Autoru apvienības (AKKA/LAA) darbībās (skatīt 6.23. ielikumu).

Kontroli par tirgus dalībnieku apvienošanos KP veic, ja apvienošanās dalībnieku kopējais apgrozījums iepriekšējā finanšu gadā ir bijis ne mazāks par 25 milj. latu vai arī to kopējā tirgus daļa konkrētajā tirgū pārsniedz 40%. *Konkurences likums* nosaka, ka šiem tirgus dalībniekiem pirms apvienošanās ir jāiesniedz KP ziņojums par plānoto darījumu.

6.23. ielikums

KP atkārtoti soda AKKA/LAA par pārmērīgu tarifu piemērošanu

2013. gada 2. aprīlī KP pieņēma lēmumu par monopolstāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu sodīt autortiesību kolektīvā pārvaldījuma biedrību AKKA/LAA, piemērojot tai sodu 45646 latu apmērā. AKKA/LAA mazajiem un vidējiem veikalim un pakalpojumu sniedzējiem par mūzikas atskanošanu apmeklētājiem domātās telpās piemērojusi tarifu, kas ir ievērojami augstāks par līdzīgiem tarifiem ne vien Lietuvā un Igaunijā, bet arī vairumā citu ES dalībvalstu.

Latvijas mazajiem un vidējiem uzņēmumiem par mūzikas atskanošanu telpās, kas nepārsniedz 300 m², jāmaksā vismaz divtik vairāk kā līdzīgiem uzņēmumiem Lietuvā un Igaunijā – valstis ar līdzīgu tautsaimniecību un iedzīvotāju labklājību. Tarifi Igaunijā ir ievērojami zemāki visiem uzņēmumiem, savukārt Lietuvā mazāk jāmaksā visiem uzņēmumiem, kuru platība nepārsniedz 850 m², bet lielākajiem tarifi ir nedaudz augstāks nekā Latvijā.

Savukārt, salīdzinot ar vidējo tarifu līmeni ES dalībvalstīs, redzams, ka Latvijā uzņēmumiem atkarībā no to lieluma par mūzikas atskanošanu ir jāmaksā par 50-100% vairāk. Salīdzinājumu starp ES dalībvalstīm KP veica, izmantojot pirkspējas paritātes indeksu, kas ļauj objektīvi salīdzināt valstis, kuru iedzīvotajiem ievērojami atšķiras ienākumu līmenis.

Īpaši netaisnīgus tarifus AKKA/LAA piemēroja mazākajiem un vidējiem uzņēmumiem, tāpēc pārkāpuma rezultātā tie tika nostādīti nevienlīdzīgā situācijā ar lielākajiem konkurentiem. Tā kā tirgotāji savus izdevumus ietver pārdodamo preču cenās, pārmēru augstie tarifi būtībā radīja papildu izdevumus patēriņajiem.

AKKA/LAA ir vienīgā organizācija Latvijā, pie kuras var vērsties tirgotāji un pakalpojumu sniedzēji, lai iegūtu tiesības atskānot mūziku apmeklētājiem domātās telpās. Tā kā AKKA/LAA pārstāv gan Latvijas, gan ārvalstu autorus, turklāt ar pārmēru augstākiem tarifiem samazina Latvijas uzņēmēju konkurētspēju ārvalstu tirgos, ar lēmumu KP atzinusi, ka noticis gan Latvijas *Konkurences likuma*, gan *Līguma par Eiropas Savienības darbību pārkāpumus*.

Pirma reizi KP konstatēja, ka AKKA/LAA ļaunprātīgi izmanto savu tirgus varu, 2008. gada nogalē. Toreiz KP secināja, ka gada maksā par muzikālo darbu publisko izpildījumu Latvijā ir vairākas reizes augstāka nekā Lietuvā un Igaunijā, un AKKA/LAA piemēroto tarifikācijas sistēmu, kuras pamatā ir mūzikas lietotāju iedalījums grupās pēc ģeogrāfiskā principa, atzina par nepamatotu. Pēc KP lēmuma AKKA/LAA tarifikācijas principus mainīja.

KP ir tiesīga ar lēmumu aizliegt apvienošanos, ja tās rezultātā rodas vai nostiprinās dominējošais stāvoklis. Apvienošanos var aizliegt arī tad, ja tā var būtiski samazināt konkurenci jebkurā konkrētajā tirgū. Ja plānotā apvienošanās nerada būtisku negatīvu ietekmi, KP pieņem lēmumu, ar kuru apvienošanās tiek atļauta.

Savukārt, lai novērstu negatīvās sekas attiecībā uz konkurenci tirgū, KP var atļaut apvienošanos, nosakot apvienošanās dalībniekiem saistošus noteikumus. Tieši šāda KP atļauja ar nosacījumiem tika dota SIA „BALTCOM TV” un SIA „IZZI COM” (skatīt 6.24. ielikumu).

6.24. ielikums

KP ar nosacījumiem atļauj Baltcom un Izzi apvienošanos

2013. gada 8. aprīlī KP pieņēma lēmumu atļaut SIA „BALTCOM TV” un SIA „IZZI COM” apvienošanos. Tomēr, ja šie uzņēmumi uzvarēs tuvāko mēnešu laikā plānotajā valsts konkursā par zemes apraidi, tiem jāizstrādā un jāiesniedz KP nosacījumi, kurus tie ievēros, lai nepieļautu kaitējumu konkurencei. Ja uzņēmumi nespēs izstrādāt šādus nosacījumus, apvienošanās atļauja zaudēs spēku.

Izvērtējot apvienošanās ietekmi uz tirgu, KP secināja, ka būtisku kaitējumu konkurencei apvienošanās varētu radīt vien tad, ja apvienotais uzņēmums uzvarētu konkursā par maksas televīzijas pakalpojuma nodrošināšanu zemes apraidei, ko šobrīd nodrošina SIA „Lattelecom”.

Tāpēc, lai aizsargātu tirgu un patēriņāju intereses, KP noteiks apvienošanās darījuma ierobežojumus vien tad, ja minētā konkursa rezultātā būtiski mainīsies konkurences situācija.

Izvērtējot konkurences situāciju tirgū šobrīd, KP secināja, ka paredzētā apvienošanās ietekmēs maksas televīzijas pakalpojumu tirgu Rīgā, Jēkabpilī, Ludzā un Balvos, bet ietekme balss telefonijas tirgū Latvijā, interneta, datu pārraides tirgū un maksas televīzijas kanālu vairumtirdzniecības tirgū kopumā nebūs būtiska.

Lēnumā KP norāda, ka maksas televīzijas pakalpojumu tirgū pastāv alternatīvie pakalpojumu sniedzēji. Viena no būtiskākajām alternatīvām ir zemes apraides maksas televīzija, jo tā aptver visu Latvijas teritoriju un jebkuram klientam, kas vēlas saņemt tieši maksas televīzijas pakalpojumu, bet tam nav citas izvēles iespējas, šī ir tuvākā alternatīva. Kā alternatīva zemes televīzijai, ja nav pieejama kabeļtelevīzija, var būt satelittelevīzija, taču tā saturā un cenas ziņā nedaudz atšķiras un ne visur ir iespējams uzstādīt nepieciešamās iekārtas. Kā jauna, būtiska un perspektīvā alternatīva ir interneta televīzija, kuru piedāvā SIA „Lattelecom” un perspektīvā arī mobilā telefona operatori.

KP uzskata, ka pēc apvienošanās īstermiņa un vidējā termiņa perspektīvā SIA „Lattelecom” un apvienotā tirgus dalībnieka pozīcijas pakāpeniski izlīdzināsies, bet tas būs atkarīgs no tirgus dalībnieku spējām pielāgoties mainīgajiem tirgus apstākļiem, piedāvāt inovācijas, labāku apkalošanas kvalitāti, kā arī no konkursa par zemes apraidi rezultātiem.

Konkurences veicināšana

Šajā darbības virzienā ietilpst tirgus sektorū uzraudzība un izpēte, kā arī konkurences kultūras veidošana sabiedrībā. KP uzdevums ir mērķtiecīgi strādāt, lai tiktu savākta un analizēta visaptveroša

informācija par konkurences situāciju dažādos tirgos, veicināt konkurenci tirgos, kuros konkurences nav vai tā ir nepietiekama, uzlabot sabiedrības izpratni par konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību.

Tirdzniecības ietvaros iegūstot informāciju par mērķtiecīgi izvēlētiem tirgiem, KP veic konkurences situācijas analīzi, nepieciešamības gadījumā izstrādā un iesniedz atbildīgajām institūcijām priekšlikumus konkurences situācijas uzlabošanai, kā arī pārbauda, vai uzraugāmajā tirgū netiek veikti *Konkurences likuma* pārkāpumi.

Viena no šādām uzraudzībām tika veikta autogāzes tirgū, kuras ietvaros tika izvērtēta konkurences situācija autogāzes vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības tirgos, kā arī ar tiem saistītajā tirgū – autogāzes iekārtu uzstādišanas tirgū. Veicot minēto uzraudzību, tika secināts, ka gan autogāzes vairumtirdzniecības tirgus, gan arī mazumtirdzniecības tirgi ir augsti koncentrēti, tie ir vērtējami kā oligopola vai atsevišķos gadījumos pat kā monopola tirgi, norādot uz augstiem iespējamajiem konkurences riskiem. Tomēr uzraudzības ietvaros netika iegūta informācija, kas pirmšķietami liecinātu par iespējamiem *Konkurences likuma* normu pārkāpumiem tirgus dalībnieku darbībās. Savukārt autogāzes iekārtu uzstādišanas tirgū (tirgū pastāvot spēcīgai konkurencei) netika identificēti iespējami konkurenci ierobežojoši vai deformējoši riski.

Lai apzinātu uzņēmēju informētību un viedokļus par konkurences politiku un tās īstenošanu, KP veica uzņēmumu, asociāciju un advokātu biroju aptauju. Kopumā uzņēmēji atzinīgi novērtējuši KP paveikto, tomēr norādījuši uz nepieciešamību saņemt plašāku informāciju par konkurences tiesībām, konkrētiem KP lēmumiem un ar tiem saistītajiem tiesu spriedumiem. Tāpat uzņēmēji, un jo īpaši advokātu biroji, sniegusi ieteikumus KP darba uzlabošanai, starp tiem minot nepieciešamību nostiprināt iestādes neatkarību un pārkāpumu izmeklēšanā piesaistīt nozaru ekspertus. Pētījumā iegūtie rezultāti tiks izmantoti, lai pilnveidotu KP darbību un savstarpējo sadarbību ar tirgus dalībniekiem un sabiedrību.

Lai novērtētu pašvaldības uzņēmumu izveides nepieciešamību un to darbības ietekmi uz konkurenci, pēc KP pasūtījuma tika veikts pētījums par konkurences apstākļiem tirgū un konkurences situāciju pēc pašvaldību iesaistīšanās komercdarbībā. No pētījuma ir secināms, ka pašvaldības mēdz iesaistīties tirgos, ko finansiāli atbalsta ES un kuru attīstībai ir izveidots īpašs valsts normatīvais regulējums, piemēram, atkritumu apsaimniekošana un atjaunojamo energoresursu ražošana. Tradicionālās jomas, kurās iesaistās pašvaldības, ir ūdenssaimniecības pakalpojumi, tvaika piegādes un kondicionēšanas pakalpojumi, nekustamā īpašuma pārvaldišana, veselības pakalpojumu sniegšana un atkritumu savāksana, savukārt netipiskākās jomas ir apbedīšana un ar to saistītās darbības, spirta

destilēšana, restorānu pakalpojumi, televīzijas programmu izstrāde, būvniecības projektu izstrāde, auto apkope, elektroenerģijas ražošana un tirdzniecība, žurnālu un periodisko izdevumu izdošana un citas jomas. Pētījums *Pašvaldību uzņēmumu darbība preču un pakalpojumu tirgū un tās ietekmes uz konkurences vidi novērtējums* ir pieejams KP mājas lapā (<http://www.kp.gov.lv/documents/18f2763ff0b78297523649c32b52774a1c99857>).

Lai veicinātu izpratni par konkurences politikas jautājumiem, KP piedalījās Latvijas pašvaldību izpilddirektoru sanāksmē, sniedzot prezentāciju, kā arī aicinot klātesošos uz diskusiju par šobrīd aktuālo konkurences tiesību problemātiku pašvaldību darbības kontekstā. Starp būtiskākajiem sarunas tematiem minama atkritumu apsaimniekošanas joma un pašvaldību iesaistīšanās uzņēmējdarbībā, kā arī nepieciešamība uzņēmējdarbību veidot saskaņā ar sociālās atbildības principiem. Tāpat tika aplūkoti jautājumi, kas saistīti ar pašvaldību organizētiem vietējās pārtikas iepirkumiem, kā arī pārrunātas iespējas atpazīt un nepielaut iepirkumu pretendēntu kartelu vienošanās.

Lai informētu uzņēmumu īpašniekus, vadītājus, finanšu direktorus, biznesa attīstības vadītājus, juristus un mārketinga vadītājus, KP Deloitte Latvia organizētajā seminārā *Biznesa darījumu ierobežojumi no konkurences tiesību perspektīvas* stāstīja par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu mazumtirdzniecībā. *BIG event* organizētajā konferencē *Kompensējamie medikamenti 2013-2020* KP sniedza savu redzējumu diskusijā par konkurenci zāļu iegādes kompensācijas sistēmas ietvaros. Savukārt seminārā Balvu pašvaldības pārstāvjiem tika sniegtā informācija par pazīmēm, kas liecina, ka starp publiska iepirkuma pretendēntiem varētu būt notikusi aizliegta vienošanās.

Kopš 2013. gada sākuma KP darbu ir uzsākusi jauna struktūrvienība, kuras galvenais uzdevums – mērķtiecīga un koncentrēta cīņa pret karteliem, gan atklājot un novēršot šādus pārkāpumus, gan informējot un izglītojot uzņēmumus un budžeta iestādes visā Latvijā. Aizliegas vienošanās starp konkurentiem jeb karteli ir īpaši smags konkurences tiesību pārkāpums, kas kroplo tirgu un nodara kaitējumu patēriņajiem, mākslīgi paaugstinot cenu līmeni, samazinot izvēli vai preču kvalitāti, kavējot godīgi strādājošu uzņēmumu iespējas attīstīties. Tāpēc cīņa pret šādiem pārkāpumiem ir nemainīga KP prioritāte.

Meklējot iespējas palīdzēt uzņēmumiem labāk izprast un izmantot savas konkurences tiesības, kā arī dot iespēju vienkopus iepazīties ar būtiskākajiem konkurences uzraudzības jomas jaunumiem Latvijā un Eiropā, KP ir sagatavojis un turpmāk regulāri izdos apkārtrakstu *Konkurence tūplānā*.

6.11.2. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija ir daudznozaru regulators, kas veic regulēšanas funkcijas enerģētikas, elektronisko sakaru, pasta, dzelzceļa transporta, ūdenssaimniecības un sadzīves atkritumu apsaimniekošanas nozarēs. Komisijas uzdevums ir nodrošināt visiem lietotājiem iespēju saņemt nepārtrauktus un drošus pakalpojumus par ekonomiski pamatošām cenām, bet komersantiem, kas sniedz sabiedriskos pakalpojumus, – iespēju attīstīties ar ekonomiskajai situācijai atbilstošu rentabilitāti.

Komisija ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un nav pakļauta valdības un citu valsts institūciju lēmumiem. Komisijas padomes locekļus amatā ieceļ *Saeima*, Komisijas pieņemtos lēmumus par prettiesiskiem var atzīt un atceļt tikai tiesa. Komisijas darbība tiek finansēta no komersantu maksātas valsts nodevas par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu, ko aprēķina no regulējamo pakalpojumu apgrozījuma.

Komisijas funkcijās ietilpst regulējamo nozaru un tajās darbojošos komersantu regulēšana, aizstāvot lietotāju intereses un veicinot sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju attīstību, nosakot tarifu aprēķināšanas metodiku un apstiprinot tarifus saskaņā ar katras nozares likumiem, izsniedzot licences vai reģistrējot

komersantus, sekmējot konkurenci regulējamās nozarēs, veicot strīdu izskatīšanu, kā arī uzraudgot sniegtos pakalpojumu atbilstību licences vai vispārējās atļaujas nosacījumiem un noteiktām kvalitātes prasībām.

Komisijai Latgales, Kurzemes un Vidzemes reģionos ir izveidotas un darbojas reģionālās struktūrvienības, kas atrodas attiecīgi Daugavpilī, Saldū un Cēsīs.

Saskaņā ar 2011. gada 14. jūlijā Saeimā pieņemtajiem grozījumiem likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem* Komisija ir institucionāli un funkcionāli neatkarīgs, pilntiesīgs, autonoms publisko tiesību subjekts un ir patstāvīga sava likumā noteiktā budžeta izpildē atbilstoši ES tiesību aktu prasībām.

Likuma grozījumi paredz efektīvāku no sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas attiecībām izrietošo strīdu izskatīšanas kārtību, detalizēti reglamentējot strīdu izskatīšanas procesu un Komisijas lēmuma pārsūdzības kārtību.

Vienlaicīgi likuma grozījumi precīzē Komisijas funkcijas energoapgādes komersantu uzraudzības jomā, regulējamo sabiedrisko pakalpojumu tarifu izskatīšanas kārtību, valsts nodevas par sabiedrisko pakalpojumu aprēķināšanas un maksāšanas kārtību, Komisijas padomes lēmumu pieņemšanas kārtību un Komisijas padomes locekļiem noteiktos ierobežojumus.

6.12. Eksporta veicināšanas un investīciju piesaistes politika

Lai sasniegtu Nacionālajā attīstības plānā ietverto Latvijas „ekonomikas izrāvienu” un sekmīgi īstenotu Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnēs ietvertos mērķus, MK 2013. gada 28. maija sēdē tika atbalstītas *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2013.-2019. gadam*. To sekmīga realizēšana ir tieši atkarīga no Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņu īstenošanas, kas nosaka nepieciešamo strukturālo reformu virzienus.

Latvijas uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšana, mērķtiecīgi pasākumi ārvalstu tiešo investīciju piesaistei un atbalsts komersantiem ārējo tirgu apgūšanai ir galvenie pamatnostādnēs ietvertie rīcības virzieni, kas nodrošinās Latvijas kā investīcijām labvēlīgas vides veidošanu un veicinās tās atpazīstamību starptautiskajā līmenī, sekmēs Latvijas uzņēmumu iziešanu ārējos tirgos.

Pamatnostādnēs definēti eksporta un ārvalstu tiešo investīciju (ĀTI) piesaistes veicināšanas politikas galvenie mērķi, principi un rīcības virzieni turpmākajiem septiņiem gadiem. Pamatnostādņu sekmīgai īstenošanai nozīmīgi ir izveidot vienotu un

dinamisku visu pušu sadarbības modeli, kas sevī ietvertu gan valsts un pašvaldību institūcijas, gan privāto sektoru un zinātniskās institūcijas.

Konkrēti pasākumi šajos rīcības virzienos tiek īstenoti saskaņā ar *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes paredzēto uzdevumu un pasākumi plānu 2013.-2019.gadam*, kas ir pievienots pamatnostādņu dokumentam.

Ārvalstu tiešo investīciju piesaiste

ĀTI piesaistes politika ir vērsta uz Latvijas kā investīcijām pievilkīgas vides konkurētspējas celšanu, ķemot vērā investoriem svarīgākos aspektus: valstu makroekonomiskos rādītājus, uzņēmējdarbības vidi – birokrātisko procedūru vienkāršību un stabili nodokļu politiku, atbilstošas kvalifikācijas darbaspēka pieejamību, tirgus potenciālu, nepieciešamās infrastruktūras pieejamību, piedāvātos atbalsta instrumentus un stimulus. Būtiski ir piesaistīt ārvalstu investīcijas nozarēs, kas nodrošina tautsaimniecības struktūras maiņu par labu uz ārējo pieprasījumu

orientētām¹ nozarēm, īpaši nozarēs, kas tiek definētas kā vidēji augstas un augstas tehnoloģiju nozares².

ĀTI Latvijas ekonomikas tālakās izaugsmes sekmēšanā ir nozīmīgas gan ar dažādu ražošanas un menedžmenta prasmju apgūšanu, gan jaunu darba vietu izveidi, kas rada iespēju izmantot jaunas tehnoloģijas un priekšnosacījumus tehnoloģiju pārnesei, veicina valsts integrēšanos starptautiskajā tirdzniecībā un uzņēmumu iesaistīšanos ražošanas nojetu kēdēs.

Ārvalstu investīciju piesaistē prioritāri jāorientējas uz ģeogrāfiski tuvajām kaimiņvalstīm, kurās Latvija ir atpazīstama, un nav jāiegulda papildu resursi informatīviem pasākumiem, ekonomiski stabilām un attīstītām valstīm, kurās tautsaimniecības nozaru attīstības potenciāls un vajadzības atbilst Latvijas perspektīvas sadarbības iespējām, kā arī valstīm, no kurām globāli ir lielākās izejošo investīciju plūsmas (ASV, Francija, Vācija, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste, Japāna, Ķīna, Krievija, Indija).

Lai veiksmīgi konkurētu investīciju piesaistes tirgū un pilnveidotu valstīj nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu virzību, LIAA, sākot ar 2010. gadu, ir uzsākusi investīciju piesaistes **metodoloģijas Polaris īstenošanu**, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu īstenošanā, kā arī privātā sektora, universitāšu un zinātnisko institūciju iesaisti.

Saskaņotu starpresoru sadarbību sekmīgai investīciju projektu īstenošanai nodrošina 2010. gadā izveidotā Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome, kuras sastāvā darbojas ekonomikas, satiksmes, finanšu, ārlietu, zemkopības, vides aizsardzības un reģionālās attīstības un pašvaldību lietu, izglītības un zinātnes ministri, kā arī pieaicināti valsts un pašvaldību institūciju, infrastruktūras uzņēmumu, nevalstisko organizāciju pārstāvji un citi eksperti.

Padomes sēdēs tiek risināti jautājumi par investīciju piesaistes stratēģiju un veicamajām aktivitātēm, apzināti problēmātājumi, kas kavē investīciju projektu virzību, piemēram, elektroenerģijas pieslēguma un to kvalitātes uzlabošana ražošanas teritorijās, un doti uzdevumi atbildīgajām institūcijām to risināšanai, nodrošinot investīciju projektu sekmīgu īstenošanu.

Nemot vērā ierobežotos resursus, ĀTI piesaistei 2013.-2015. gadā paredzēta aktivitāšu koncentrēšana uz nelielu skaitu mērķa valstu (Ziemeļvalstis, Vācija, Apvienotā Karaliste) un atsevišķām mērķa nozarēm (metālapstrāde un mašīnbūve, kokrūpniecība un informācijas tehnoloģijas, t.sk. ārpakalpojumu centru (*shared service center*) izveide). Plašāka informācija par piesaistītajām ārvalstu tiešajām investīcijām ir sniegta ziņojuma 4.3.3. nodaļā.

Investīciju veicināšanas pasākumi

Līdz ar esošajiem nodokļu stimuliem, lai veicinātu investīciju veikšanu un veidotu Latvijā uzņēmējdarbībai pievilcīgu vidi, 2012. gada martā MK tika apstiprināta ES struktūrfondu līdzfinansēta atbalsta programma jaunu darba vietu radīšanas projektiem, kas vērsta uz labi atalgotu darbavietu skaita palielināšanu un pievienotās vērtības un eksporta pieaugumu. Šobrīd notiek projektu izvērtēšana. Lai veicinātu apstrādes rūpniecības komersantu attīstību, 2013. gada 21. maijā MK tika apstiprināti *Noteikumi par darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinājuma 2.3.2.2. apakšaktivitāti „Atbalsts ieguldījumiem ražošanas telpu izveidei vai rekonstrukcijai”,* kas ir jauna ES struktūrfondu līdzfinansēta atbalsta programma ražošanas telpu izveidei vai rekonstrukcijai. Šobrīd pieejamais finansējums ir 12,6 milj. latu, kas līdz 2015. gadam ļaus sniegt atbalstu vismaz 27 apstrādes rūpniecības uzņēmumiem, bet nākamajā struktūrfondu periodā industriālo zonu attīstībai ir plānots novirzīt jau vairāk nekā 200 milj. latu. Atbalsts industriālo telpu izveidei un rekonstrukcijai tiks sniegs komersantiem un ostu pārvaldēm, kas veiks ražošanas ēkas vai būves būvniecību, renovāciju vai rekonstrukciju, kā arī jaunuzcelto, renovēto vai rekonstruēto ražošanas ēku izrēs vismaz trīm savstarpēji nesaistītiem apstrādes rūpniecības nozares sīkiem (mikro), maziem vai vidējiem komersantiem vismaz uz desmit gadiem, kuri izveidos kopā vismaz 50 jaunas darba vietas. No pieejamā finansējuma 6,6 milj. latu ir ERAF līdzfinansējums, bet valsts budžeta virssaistību finansējums veido 6 milj. latu. Projekta īstenošanai pieejamais maksimālais ERAF līdzfinansējuma apmērs no kopējām projekta attiecīnāmajām izmaksām ir 50%, projekta minimālais ERAF līdzfinansējuma apmērs nav ierobežots, maksimālais apmērs – viens miljons latu. Projekts būs jāsteno pilsētas teritorijā vai 10 km attālumā no tās robežas ar pastāvīgo iedzīvotāju skaitu vīrs 20 tūkst., izņemot Rīgu. Projekta pieņemšana sāksies 2013. gada vasaras vidū, programmu administrēs LIAA.

Lai veicinātu lielo investīciju piesaisti Latvijai, 2011. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi likumā *Par uzņēmumu ienākuma nodokli*, kas paredz atjaunot **uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaidi** par atbalstāmo investīciju projekta ietvaros veiktajiem

¹ Uz ārējo pieprasījumu orientētās nozares – lauksaimniecība, ieguvē rūpniecība, apstrādes rūpniecība, transports un glabāšana, informācijas un komunikācijas pakalpojumi.

² Vidēji augstas un augstas tehnoloģiju nozares – farmācijas produktu, datoru, elektronisko, optisko iekārtu, lidaparātu un to iekārtu un medicīnas instrumentu ražošana un ķīmisko vielu, ieroču, elektrisko iekārtu, mehānismu un darba mašīnu, automobiļu, kuģu, dzelzceļa u.c. transporta (bez lidaparātiem) ražošana un iekārtu un ierīču remonts un uzstādīšana (NACE 2. red. 20, 25.4, 27, 28, 29, 30 (bez 30.3), 33)

sākotnējiem ilgtermiņa ieguldījumiem, kuri nodrošina jauna darbības profila uzsākšanu vai esošās darbības modernizāciju vai paplašināšanu, ietver jaunu produktu ražošanu, esošās darbības maiņu, pārejot no viena produktu veida ražošanas uz cita produktu veida ražošanu vai no viena pakalpojumu veida sniegšanas uz cita pakalpojumu veida sniegšanu, vai vispārēju darbības procesu būtisku maiņu. Minētā nodokļa atlaide, kas klasificēta kā valsts atbalsts, ir spēkā līdz 2013. gada 31. decembrim un ir piemērojama nozarēs ar augstu eksporta potenciālu vai nozīmīgu ieguldījumu pievienotās vērtības un eksporta pieaugumā atbilstoši 2009. gadā noteiktajām valsts prioritātēm vidējā termiņā.

Saskaņā ar likuma *Par uzņēmumu ienākuma nodokli* 17.² pantā noteikto regulējumu nodokļu maksātājiem ir tiesības par atbalstāmo investīciju projekta ietvaros veiktajiem sākotnējiem ilgtermiņa ieguldījumiem piemērot nodokļa atlaidi 25% apmērā no kopējās sākotnējās ilgtermiņa ieguldījumu summas līdz 35 milj. latu un 15% apmērā no kopējās sākotnējās ilgtermiņa ieguldījumu summas daļai, kas pārsniedz 35 milj. latu.

Līdz 2013. gada 1. jūnijam MK ir atbalstījis 9 atbalstāmo investīciju projektus par kopējo ieguldījumu summu 97,11 milj. latu, kas nākotnē varētu samazināt budžetā maksājamo uzņēmumu ienākuma nodokli par 22,23 milj. latu.

Eksporta atbalsta instrumenti

Latvijas eksportētājiem ir pieejams plašs tiešo eksporta atbalsta pakalpojumu klāsts, kas ietver konsultācijas ar eksportu saistītos jautājumos, tostarp par ārvalstu tirgiem, specifiskām tirdzniecības prasībām un biznesa partneru meklēšanu. Tāpat tiek organizēti eksporta prasmju un informatīvie semināri par ārējiem tirgiem un notiek eksporta un investīciju projektu identificēšana un virzīšana.

LIAA 2012. gadā ir sniegusi vairāk nekā 2000 konsultācijas ar eksportu saistītos jautājumos, t.sk. konsultācijas par ārējiem tirgiem un biznesa partneru meklēšanu, organizēti 34 informatīvie semināri (t.sk. Eiropas Biznesa atbalsta tīkla organizētie semināri) par ārējiem tirgiem un ārējās tirdzniecības jautājumiem, kā arī sagatavoti 22 nozaru tirgus apskati. Organizētas 33 tirdzniecības misijas (uzņēmēju skaits – 305) uz Ķīnu, Līča valstīm, Zviedriju, Poliju, ASV u.c. valstīm un 63 individuālās biznesa vizītes pie potenciālajiem sadarbības partneriem ārvalstīs. Tāpat notiek eksporta un investīciju projektu identificēšana un virzīšana.

2013. gada 1. ceturksnī ir sniegtas konsultācijas par ārējiem tirgiem un biznesa partneru meklēšanu vairāk nekā 600 uzņēmumiem, organizētas 5 tirdzniecības misijas (uzņēmēju skaits – 106), t.sk. biznesa delegācijas uz Ukrainu LR Valsts prezidenta vizītes ietvaros un uz Moldovu LR Ministru prezidenta vizītes ietvaros.

2012. gadā LIAA ir noorganizējusi Latvijas uzņēmumu nacionālos stendus 16 starptautiskajās nozaru (apstrādes rūpniecības, IT, metālapstrādes un mašīnbūves un būvniecības u.c.) izstādēs ārvalstīs (uzņēmēju skaits – 111). 2013. gadā LIAA plāno organizēt Latvijas uzņēmumu nacionālos stendus 16 starptautiskajās nozaru (apstrādes rūpniecības, IT, metālapstrādes un mašīnbūves, dizains, pārtika, būvniecības u.c.) izstādēs ārvalstīs. 2013. gada 1. ceturksnī noorganizēti nacionālie stendi starptautiskajās izstādēs: *EcoBuild 2013*, Lielbritānijā (būvniecība), *Cebit 2013* Vācijā (informācijas un komunikācijas tehnoloģijas), *Norsk Hytteliv*, Norvēģijā (koka būvniecība). Stendos kopumā piedalījās 23 Latvijas uzņēmumi.

Būtisku ieguldījumu Latvijas komersantu eksporta veicināšanā un ārvalstu investīciju piesaistē sniedz Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības Vācijā, Lielbritānijā, Zviedrijā, Francijā, Krievijā, Niderlandē, Dānijā, Norvēģijā, Japānā, Polijā, Lietuvā, Ukrainā, Ķīnā un Baltkrievijā.

Pārstāvniecības nodrošina atbalstu Latvijas komercsabiedrībām biznesa kontaktu veidošanā un uzturēšanā, kā arī ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā un sniedz informāciju par attiecīgo ārvalstu tirgus prasībām. Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības un LIAA pakalpojumus komersantiem nodrošina pēc vienas pieturas aģentūras principa: uzņēmējiem, meklējot biznesa partnerus ārvalstīs, ir pieejama stabila, ātra, rīcībspējīga atbalsta sistēma: *komersants – LIAA – Pārstāvniecība*. Tādējādi pārstāvniecības nodrošina uzņēmēju individuālās biznesa vizītes, sniedz atbalstu uzņēmumu dalībai starptautiskajās izstādēs ārvalstīs, apstrādā eksporta pieprasījumus/projektus, kā arī ārvalstu investīciju piesaistes jomā nodrošina konsultāciju/informācijas pieprasījumu apstrādi.

2012. gadā pārstāvniecības ir organizējušas 51 individuālo biznesa vizīti, sniegušas atbalstu uzņēmumu dalībai 28 starptautiskajās izstādēs ārvalstīs, apstrādāti 566 eksporta pieprasījumi/ projektu būvniecības, metālapstrādes, pārtikas rūpniecības, kokapstrādes, tirdzniecības, farmācijas u.c. jomās. Ārvalstu investīciju piesaistes jomā nodrošināta 166 konsultācijas/informācijas pieprasījumu apstrāde.

2013. gada 1. ceturksnī ir apstrādāti jau 288 eksporta pieprasījumi/projekti, Latvijā uzņemtas 25 ārvalstu kompāniju vizītes.

2013. gada aprīlī tika īstenots plaša starptautiskā mārketinga pasākumu kopums Krievijā, Maskavā *Novertē Latviju (Очень Латвии)*.

2012. gada 15. maijā MK apstiprināja Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padomes izveidi ārlieņu ministra vadībā. Padomes sastāvā ir iekļauti ekonomikas, satiksmes, zemkopības ministri, Valsts prezidenta un Ministru prezidenta biroja pārstāvji, kā

arī LIAA direktors, Latvijas Darba devēju konfederācijas ģenerāldirektore un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras valdes priekšsēdētājs. Padomes galvenais mērķis ir nodrošināt saskaņotu valsts pārvaldes iestāžu un uzņēmēju organizāciju sadarbību sekmīgas ārējās ekonomiskās politikas veidošanā un īstenošanā Latvijas tautsaimniecības konkurētspējas celšanai un eksportspējas stiprināšanai.

*ES struktūrfondu darbības programmas 2007.-2013. gadam Uzņēmējdarbība un inovācijas pasākuma Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes ietvaros tiek īstenota 2.3.1.1. aktivitāte **Ārējo tirgu apgūšana**. Tās ietvaros*

komersantiem tiek sniegti plašs atbalsts ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā – dalībai izstādēs, kontaktbiržās, tirdzniecības misijās, semināru un konferenču organizēšanā. Aktivitātes ietvaros līdz 2013. gada 1. jūnijam ir noslēgti 712 jauni līgumi ar uzņēmumiem par dalību ārējā mārketinga pasākumos.

Lai sekmētu uzņēmumu kopējo eksporta apjomu (sevišķi uz valstīm ar augstu riska pakāpi) palielināšanu un eksporta tirgu paplašināšanu (NVS reģions, strauji augošās ekonomikas u.c.), kā arī nostiprināšanos esošajos eksporta tirgos, ir pieejamas īstermiņa eksporta kredītu garantijas, kas plašāk aprakstītas 6.8. nodaļā.

6.13. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (PTAC) ir galvenā un koordinējošā institūcija patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu uzraudzības jomā, kuras darbības mērķis ir efektīvas patērētāju tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšana. Lai nodrošinātu iestādes funkciju izpildi, PTAC realizē patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzības aktivitātes (gan patērētāju ekonomisko interešu aizsardzības jomā, gan patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzību līgumu projektos un līgumos, ko patērētāji slēdz ar ražotājiem, pārdevējiem vai pakalpojumu sniedzējiem), izskata patērētāju sūdzības, nodrošina patērētāju un uzņēmēju informēšanu un sniedz konsultācijas, realizē negodīgas komercprakses, e-komercijas un reklāmas uzraudzības pasākumus, preču un pakalpojumu drošuma un atbilstības uzraudzības pasākumus, veic valsts metroloģisko uzraudzību, bīstamo iekārtu uzraudzību un bīstamo iekārtu avāriju izmeklēšanu.

Patērētāju tiesību uzraudzībā PTAC 2012. gadā sniedzis 35007 konsultācijas patērētājiem un juridiskām personām. Patērētāji, pieprasot konsultācijas, visbiežāk interesējušies par jautājumiem, kas saistīti ar viņu tiesībām, ja iegādāta līguma noteikumiem neatbilstoša prece vai saņemts līguma noteikumiem neatbilstošs pakalpojums, kā arī līgumslēdzēju tiesiskās vienlīdzības principa neievērošanu. Savukārt komersanti visbiežāk interesējušies par dažādiem tirgus uzraudzības un negodīgas komercprakses, reklāmas un e-komercijas jautājumiem.

2012. gadā PTAC saņemis 2151 patērētāju sūdzību un iesniegumu. Salīdzinot ar 2011. gadu, vērojams neliels iesniegto sūdzību skaita pieaugums – par 2%, ko varētu skaidrot ar to, ka stabilizējusies iedzīvotājū ekonomiskā aktivitāte. Visbiežāk sūdzībās patērētāji izteikuši pretenzijas par līguma noteikumiem neatbilstošiem pakalpojumiem, iegādātām līguma noteikumiem neatbilstošām precēm un līgumslēdzēju tiesiskās vienlīdzības principa neievērošanu. No

saņemtajām sūdzībām par precēm visvairāk sūdzību ir par apavim, mobilajiem telefoniem un elektroprecēm. Pakalpojumu jomā lielākā daļa sūdzību ir par avio, elektronisko sakaru pakalpojumiem un ūres un komunālajiem pakalpojumiem 2012. gadā visvairāk sūdzību saistībā ar tiesiskā vienlīdzības principa neievērošanu saņemts par patērētāju kreditēšanas līgumiem un kredītu devēju rīcību. Pēdējo gadu laikā iesniegto sūdzību satura dinamika būtiski mainījusies. Tomēr jāmin, ka, pieaugot nebanku patērētāju kreditēšanas pakalpojumu popularitātei un dažādu sabiedrības grupu interesei par jomā pastāvošajām problēmām, pagājušā gada nogalē būtiski pieaudzis patērētāju sūdzību īpatsvars tieši saistībā par nebanku patērētāju kreditēšanas pakalpojumiem.

Patērētāju ekonomisko interešu aizsardzībā PTAC 2012. gadā tika īstenotas uzraudzības aktivitātes tādās jomās kā patērētāju kolektīvo interešu aizsardzība elektronisko sakaru pakalpojumu sniegšanā, patērētāju kreditēšanā, automašīnu nomas pakalpojumu sniegšanā, ārpus pastāvīgās tirdzniecības vai pakalpojumu sniegšanas vietas īstenotās komercprakses uzraudzība, komercprakses uzraudzība ēterisko eļļu jomā „vides pazīņojumu” komercprakses uzraudzība, kompleksa tūrisma pakalpojumu sniedzēju patērētājiem sniegtu drošības garantiju un piedāvāto līgumu noteikumu uzraudzība. Tāpat, ķemot vērā straujo sūdzību skaita un konsultāciju pieprasījumu pieaugumu, kā viena no prioritātēm tika noteikta patērētāju tiesību ievērošana tiešsaistes kolektīvās iepirkšanās portālos.

Patērētāju kolektīvo interešu aizsardzības un līgumu uzraudzības jomā par veiksmīgu var dēvēt PTAC 2012. gadā noslēgtu uzraudzības projektu elektronisko sakaru pakalpojumu jomā. Pēc pārbaužu un galveno problēmu identificēšanas gan elektronisko sakaru pakalpojumu līgumos, gan īstenotajā komercpraksē, lai uzlabotu situāciju un veicinātu

vienotu izpratni par piemērojamām prasībām, PTAC izstrādāja vadlīnijas elektronisko sakaru pakalpojumu sniedzējiem. Projekta īstenošanas gaitā novērota pozitīva tendence, kas rāda, ka komersanti aizvien biežāk atsaucas uz PTAC aicinājumiem labprātīgi novērst konstatētas neatbilstības normatīvo aktu prasībām: no 43 lietās izteiktajiem aicinājumiem

aptuveni 75% gadījumu komersanti iesnieguši PTAC rakstveida apņemšanās nepiemērot netaisnīgos līguma noteikumus vai veikt labprātīgās darbības negodīgas komercprakses novēršanai. No pārbaužu rezultātiem secināms, ka elektronisko sakaru pakalpojumu tirgū pieļauto patērētāju tiesību pārkāpumu skaitam ir novērojama tendence samazināties.

6.25. ielikums

Normatīvās bāzes pilnveidošana

Lai paaugstinātu patērētāju tiesību aizsardzību pirkuma un pakalpojuma līgumos, kurus komersants slēdz ar patērētāju, Ekonomikas ministrija ir sagatavojuši grozījumus *Patērētāju tiesību aizsardzības likumā* un 2013. gada 22. maijā iesniedza tos apstiprināšanai MK. Likumprojekts izstrādāts, ieviešot Latvijas tiesību aktos Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 25. oktobra *direktīvas 2011/83/ES par patērētāju tiesībām* normas. Ar likumprojektu precizētas spēkā esošās normas attiecībā uz to, kādi līgumi ir uzskatāmi par distances līgumiem un ārpus pastāvīgās saimnieciskās vai profesionālās darbības vietas noslēgtiem līgumiem, kā arī skaidri noteiktas pušu tiesības un pienākumi gadījumos, kad patērētājs izmanto atteiku tiesības, t.i., 14 dienu laikā atkāpjās no līguma. Lai risinātu šobrīd praksē konstatētos sarežģījumus, piemērojot *Patērētāju tiesību aizsardzības likumu*, likumprojektā ir pilnveidotas prasības attiecībā uz pārdevēja un pakalpojuma sniedzēja atbildību par neatbilstošām precēm vai pakalpojumiem, prasījumiem, kādus patērētājs var izvīzīt pārdevējam vai pakalpojuma sniedzējam preces vai pakalpojuma neatbilstības gadījumā, kā arī netaisnīgiem līgumā noteikumiem. Cita starpā likumprojekts paredz grozījumus arī attiecībā uz patērētāju kreditēšanas līgumiem, lai izvairītos no gadījumiem, kad komersants izsniedz kredītus, nepietiekami izvērtējot patērētāja maksātspēju.

Saistībā ar eiro ieviešanas pasākumu nodrošināšanu 2013. gada 7. maijā MK tika apstiprināta *Kārtība, kādā norādāmas preču un pakalpojumu cenas*, kas izstrādāta, pamatojoties uz *Eiro ieviešanas kārtības likuma* 13. panta trešo daļu, kas paredz noteikt kārtību, kādā notiek preču un pakalpojumu cenu paralelā atspoguļošana. Paralelās atspoguļošanas periodā, proti, no 2013. gada 1. oktobra līdz 2014. gada 30. jūnijam preču un pakalpojumu cenas norādāmas gan latos, gan eiro. Kārtība izstrādāta, lai sniegtu iespēju patērētājiem sekot līdzi preču un pakalpojumu cenām un aprast ar jauno valūtu, kā arī ļaut sabiedrībai jau laikus sagatavoties norēķinu valūtas maiņai un atvieglotu preces vērtības salīdzināšanu abās valūtās. Preču un pakalpojumu cenu norādīšana abās valūtās notiks saskaņā ar oficiālo lata un eiro maiņas kursu, strikti ievērojot matemātiskos principus. Šādas prasības cenu norādišanai abās valūtās paredzēta, lai nodrošinātu patērētāju tiesību aizsardzību, kā arī lai palīdzētu patērētājiem pieņemt uz informāciju balstītu un ekonomiski pamatotu lēmumu.

2012. gada 8. novembrī Sacima pieņēma *Parādu ārpustiesas atgūšanas likumu*, kura mērķis ir aizsargāt fiziskās personas no agresīvas parādu piedziņas prakses, veicināt parādu labprātīgu atmaksu, kā arī dot iespēju potenciālajiem aizdevējiem novērtēt personas iespējas izpildīt uzņemtās saistības. Saskaņā ar likumā noteikto deleģējumu 2013. gada 29. janvārī stājās spēkā Ekonomikas ministrijas izstrādātie noteikumi *Parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzēju licencešanas kārtība*, kā arī *Noteikumi par parāda atgūšanas izdevumu pielaujamo apmēru un izdevumiem, kuri nav atlīdzināmi*. Ministru kabineta noteikumi *Parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzēju licencešanas kārtība* nosaka, kā tiks izsniegtā, izmantota, pārreģistrēta, apturēta un anulēta speciālā atlauja (licence) parāda atgūšanas pakalpojuma sniegšanai, kā arī nosaka valsts nodevas apmēru par speciālās atlaujas (licences) izsniegšanu un pārreģistrāciju, un prasības parāda ārpustiesas atgūšanas pakalpojuma sniedzējam speciālās atlaujas (licences) saņemšanai. *Noteikumi par parāda atgūšanas izdevumu pielaujamo apmēru un izdevumiem, kuri nav atlīdzināmi* paredz, ka ārpustiesas parāda piedziņas pakalpojuma sniedzējs drīkst prasīt segt izdevumus, kas saistīti ar parāda atgūšanu, taču izdevumi kopumā nevar pārsniegt 12 latu.

2013. gada 23. aprīlī ES Ministru Padome apstiprināja priekšlikumu *Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patērētāju alternatīvajiem strīdu risināšanas mehāniškiem (ADR) un Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par patērētāju alternatīvo strīdu risināšanu tiešsaistē (ODR)*. Tiesību akti izstrādāti, lai veicinātu patērētāju un uzņēmēju uzticību pārrobežu darījumu slēgšanai ES vienotajā tirgū. Direktīva paredz ES dalībvalstu pienākumu nodrošināt, ka to ADR struktūras atbilst tādiem kvalitātes kritējiem kā profesionālitāte, objektivitāte, pārredzamība, efektivitāte un taisnīgums, kā arī uzņēmumu pienākumu informēt patērētājus par ADR struktūru, kura var izšķirt potenciālu līgumisku strīdu starp viņiem. Regula par patērētāju ODR paredz Eiropas mērogā tiešsaistes platformas izveidi, kas būs vienots piekluves punkts patērētājiem un uzņēmējiem līgumisko strīdu izšķiršanai, automātiski nosūtot patērētāju sūdzību kompetentajai ADR struktūrai. ES dalībvalstīm tiesību aktu prasības jāpārņem divu gadu laikā.

2012. gadā turpinājās diskusijas par 2011. gada 31. martā EK apstiprināto priekšlikumu *Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patērētāju noslēgtiem kreditlīgumiem saistībā ar nekustamo īpašumu*. Direktīvas projekts paredz noteikt prasības hipotekārās kreditēšanas pakalpojumu reklāmai, pirms līguma noslēgšanas sniedzamajai informācijai, patērētāja kreditīspējas pārbaudei, gada procentu likmes aprēķinam, kredīta pirmstermiņa atmaksai, pieejai kreditīspējas izvērtēšanas datu bāzēm, kā arī kredīta starpnieku un kredīta devēju uzraudzības mehānišmu un kompetences prasības minētajiem pakalpojumu sniedzējiem. Pēc panāktās vienošanās par direktīvas projektu Eiropas Padomē 2012. gada vasarā tika uzsāktas diskusijas par Eiropas Parlamenta komentāriem, kas turpinās 2013. gadā.

Savukārt 2013. gadam noteiktas tādas prioritārās jomas kā komercprakses uzraudzība, norādot aviobiļešu cenas tiešsaistē, piedāvājot uztura bagātinātājus, komercprakses uzraudzība patērētāju kreditēšanā, automašīnu nomas pakalpojumu sniegšanā, autoskolu pakalpojumu jomā, cenu salīdzināšanas mājaslapās īstenotās komercprakses

jomā, kolektīvās iepirkšanās tiešsaistes jomā, komercprakses uzraudzība ēterisko ēļu jomā un kompleksa tūrisma pakalpojumu sniedzēju patērētājiem sniegtu drošības garantiju un piedāvāto līgumu noteikumu uzraudzība, kā arī komercprakses preču un pakalpojumu cenu norādišanas jomā uzraudzība saistībā ar eiro ieviešanu. Papildus

uzraudzības projektu īstenošanai, ņemot vērā izmaiņas normatīvajā regulējumā, 2013. gada sākumā tika uzsākts ārpustiesas parādu piedziņas pakalpojumu sniedzēju licencēšanas process.

Atbalstu un informāciju patēriņtājiem neveiksmīgu ES pārrobežu pirkumu gadījumos turpina nodrošināt *Eiropas Patēriņtāju informešanas centrs* (ECC Latvia). ECC Latvia ir *Eiropas Patēriņtāju centru tīkla* (ECC-NET) dalībnieks, kas darbojas PTAC ietvaros ar Eiropas Komisijas atbalstu. Pārrobežu kontekstā 2012. gadā patēriņtāji visbiežāk vērsušies ECC Latvia ar strīdiem par problēmām, izmantojot avio pakalpojumus, kas ir aptuveni 37% no saņemto sūdzību un sniegtu konsultāciju kopskaita, otrs aktuālākais jautājums ir pirkumi internetā.

Tirdzniecības tirgus uzraudzībā 2012. gadā PTAC realizējis uzraudzības projektus tādām preču grupām kā transportlīdzekļu sastāvdaļas, individuālie aizsardzības līdzekļi, rotālietas, mašīniekārtas (zāles plāvēji), būvizstrādājumi, vispārējā preču un pakalpojumu drošuma jomā (pārtikas imitācijas preces, sveces, ēdas lampas, batuti, bērnu staigāšanas palīgierīces – rāmji bērniem (staiguļi), augstie (barošanas krēslī) krēslī bērniem un kancelejas preces), elektroprecēm.

Saistībā ar 2012. gada sākumā SIA „Olimpiskais centrs „SIGULDA”” slēpošanas trasē *Pilsētas trase* notikušo nelaimes gadījumu, kurā miesas bojājumus guva 11 gadus vecs slēpotājs, tika veiktas bīstamo iekārtu ārkārtas uzraudzības darbības. Izmeklējot nelaimes gadījumu, secināts, ka nepieciešamas papildu pārbaudes arī citās trasēs, kas pārskata periodā veiktas vēl 5 slēpošanas kompleksos. Tika konstatētas daudzas problēmas gan pacēlāju ekspluatācijas jomā, gan arī vispārējā pakalpojuma drošuma jomā. Lai uzlabotu situāciju, PTAC izstrādāja *Slēpošanas trašu drošuma vadlīnijas*, piesaistot ekspertus no Slēpošanas trašu

asociācijas, kā arī Latvijas Slēpošanas un snovborda instruktoru asociācijas. Pēc vadlīniju ieviešanas PTAC veica pārbaudes 15 slēpošanas trasēs, kur konstatēts, ka visās no pārbauditajām slēpošanas trasēm nodrošināti lietošanas noteikumi un pirmās palīdzības sniegšanai nepieciešams inventārs. Nozīmīgi uzlabojumi novēroti attiecībā uz patēriņtāju brīdināšanu par riskiem un drošības aprīkojuma lietošanu, izvietojot drošības polsterējumus, tīklus, žogus.

2013. gadā tirdzniecības tirgus uzraudzībā PTAC noteikti tādi prioritārie virzieni kā pakalpojumu drošuma un atbilstības uzlabošanas, bīstamo iekārtu un valsts metroloģiskajās uzraudzībā tādās jomās kā spiedieniekārtu, būvizstrādājumu drošums un atbilstības uzlabošana, elektropreču, rotālietu, individuālo aizsardzības līdzekļu, mašīniekārtu, vispārējais preču un pakalpojuma drošums, kā arī mērišanas līdzekļu tirgus un fasēto preču saturā daudzuma un tā apzīmējuma atbilstības kontrole to ražošanas uzņēmumos. Tāpat tiks realizēts cenu uzraudzības projekts, kurā tiks pārraudzīta cenu norādišanas kārtība un arī cenu norādišana sakarā ar eiro ieviešanu.

Valsts metroloģiskajā uzraudzībā 2012. gadā PTAC veicis pārbaudes mērišanas līdzekļu atbilstības novērtēšanai normatīvajām prasībām to lietošanas vietās. 76 ražošanas, tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas uzņēmumos valsts metroloģiskajai uzraudzībai tika pakļauti 3075 mērišanas līdzekļi (tai skaitā tika pārbaudīti neautomātiskie svari, degvielas uzpildes aparāti). Līdz šim realizēti PTAC darbības plānā paredzētie fasēto preču kontroles pasākumi, veicot izplatīšanai paredzēto fasēto preču saturā daudzuma un tā apzīmējuma atbilstības kontroli ražošanas un vairumtirdzniecības uzņēmumos.

6.14. Kvalitātes nodrošināšana

6.14.1. Kvalitātes struktūrpolitika

Produktu un pakalpojumu atbilstības nodrošināšanas jomā valsts institūciju galvenais uzdevums ir veicināt normatīvo aktu prasību pareizu piemērošanu un ievērošanu reglamentētajā un nereglementētajā sfērā, kā arī pilnveidot normatīvo aktu bāzi atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, ņemot vērā nacionālā tirgus un tautsaimniecības vajadzības, nodrošinot produktu un pakalpojumu atbilstību, sekmējot uzņēmēju konkurenčspējas pieaugumu un starpvalstu tirdzniecības šķēršļu mazināšanu.

Latvijā kvalitātes infrastruktūras sistēmu reglamentē likums *Par atbilstības novērtēšanu, Standartizācijas likums*, kā arī likums *Par mērījumu vienotību* un citi saistītie normatīvie akti.

Galvenie politikas virzieni:

- atbilstības novērtēšanas infrastruktūras (t.sk. testēšanas un kalibrēšanas laboratoriju, inspičēšanas un sertificēšanas institūciju, vides verificētāju) nodrošināšana un pilnveidošana atbilstoši Latvijas tautsaimniecības vajadzībām, lai aizsargātu patēriņtājus un apkārtējo vidi no nekvalitatīviem produktiem un pakalpojumiem, veicinātu komersantu konkurētspēju un uzticamību Latvijas ražotāju produkcijai, kā arī Latvijas komersantu sniegtajiem pakalpojumiem;
- attiecīgās informatīvās un konsultatīvās bāzes pilnveidošana;
- nacionālo akreditācijas, standartizācijas un metroloģijas institūciju dalības nodrošināšana

- starptautiskajās organizācijās, uzturot to starptautisko atzišanu un Latvijas kvalitātes nodrošināšanas infrastruktūras atbilstību starptautiskajām prasībām;
- nacionālās metroloģijas etalonu bāzes uzturēšana un starptautiskā salīdzināšana, lai nodrošinātu nepieciešamo mērījumu izsekojamību, kā arī aizsargātu iedzīvotājus no neprecīzi veiktiem mērījumiem;
  - kvalitātes pārvaldības, vides un citu brīvprātīgo pārvaldības sistēmu ieviešanas veicināšana uzņēmumos, lai nodrošinātu augstvērtīgas produkcijas ražošanu, pakalpojumu sniegšanu un veicinātu Latvijas komersantu konkurētspēju starptautiskajos tirgos;
  - efektīvas tirgus uzraudzības veicināšana, lai nodrošinātu vienlīdzīgus nosacījumus visiem tirgus dalībniekiem un aizsargātu patēriņtājus no iespējamās komersantu negodīgas konkurencēs.

Nacionālo standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas institūciju funkcijas un uzdevumus veic Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošās kapitālsabiedrības ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” attiecīgie biroji: Standartizācijas birojs, Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs un Metroloģijas birojs.

6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija

Sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” ar 2009. gada 1. jūliju veic *Standartizācijas likumā*, likumā *Par atbilstības novērtēšanu*, likumā *Par mērījumu vienotību*, kā arī citos saistītajos likumos noteiktos uzdevumus standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas jomā.

Standartizācija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Standartizācijas birojs (LVS) atbilstoši *Standartizācijas likumam* kā nacionālā standartizācijas organizācija pārzina un koordinē Latvijas komersantu un organizāciju darbību standartizācijā.

LVS galvenās funkcijas ir, sadarbojoties ar starptautiskajām un Eiropas standartizācijas organizācijām, veidot Latvijas standartu fondu un izdot Latvijas standartus.

Kopš 2004. gada LVS ir Eiropas Standartizācijas komitejas (CEN) un Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komitejas (CENELEC) pilntiesīgs biedrs. LVS ir arī Starptautiskās standartizācijas organizācijas (ISO) korespondētājbiedrs un Starptautiskās elektrotehniskās komisijas (IEC) asociētais biedrs.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni ir standartizācijas informācijas

izplatīšana, Latvijas standartu fonda papildināšana un uzturēšana, standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana, sadarbība ar starptautiskajām, Eiropas un valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Līdz 2013. gada 1. maijam LVS reģistrēti 35937 standartizācijas dokumenti, t.sk. 31451 Latvijas standarta statusā adaptētais Eiropas standarts. LVS koordinētā 51 standartizācijas tehniskā komiteja un 4 darba grupas 2013. gada četros mēnešos adaptējušas 561 Eiropas standartu, latviešu valodā iztulkots 31 standarts un Eirokodeksi. Standartizācijas informācijas pakalpojumi sniegti 1236 juridiskām un fiziskām personām.

Turpinot standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošanu, 73% no visiem standartiem tiek pārdoti e-veikālā.

LVS ieviestā automātiskā informācijas elektroniskā izziņošanas sistēma sniegusi bezmaksas pakalpojumu *Ikmēneša ziņojums par Latvijas standarta statusā reģistrētajiem standartiem un atceltajiem Latvijas standartiem* klientu interesējošās jomās 2171 pastāvīgajam klientam katru mēnesi.

Lai nodrošinātu likumdošanas sasaisti ar standartiem un atvieglotu informācijas meklēšanu, noslēgts līgums ar Latvijas Vēstnesi par informācijas apmaiņu un savstarpējo saišu izveidošanu portālā www.likumi.lv un standartizācijas biroja mājas lapu www.lvs.lv, kā arī atjaunota informācija par piemērojamajiem standartiem saistībā ar Latvijas likumdošanu.

LVS turpina tehniskās infrastruktūras izveidi, lai nodrošinātu komersantiem ērtu pieeju standartizācijas informācijai un veicinātu plašāku Eiropas un starptautisko standartu piemērošanu uzņēmējdarbībā.

Akreditācija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” struktūrvienība Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs (LATAK) nodrošina nacionālās akreditācijas sistēmas darbību. LATAK atbilstoši *Eiropas Parlamenta un Padomes regulai 765/2008* darbojas kā nacionālā akreditācijas institūcija un ir paziņota (notificēta) Eiropas Komisijai.

Pēdējo gadu laikā akreditēto institūciju skaita pieaugums liecina par akreditācijas procesa nozīmīgumu un stabilitāti atbilstības novērtēšanas jomā. Arvien jaunas institūcijas izvēlas apliecināt savu kompetenci ar akreditāciju. Daudzas institūcijas paplašina arī savu darbības jomu. Pašlaik akreditācijas statuss tiek uzturēts 243 akreditētām institūcijām. Jaunas akreditācijas piešķirtas divām laboratorijām Krievijas Federācijā, akreditācija tiek uzturēta vienai laboratorijai Kazahstānā un vienai Azerbaidžānā. Vienas laboratorijas atbilstība tiek uzturēta atbilstoši *Labas laboratoriju prakses principiem*. Viena institūcija akreditēta atbilstoši vides vadības un audita sistēmas (EMAS) prasībām. LATAK turpina sniegt akreditācijas

pakalpojumus Ukrainā, kur akreditēta viena personāla sertifikācijas institūcija. Informācija par akreditētajām institūcijām pieejama LATAK mājas lapā www.latak.lv.

LATAK uztur akreditācijas sistēmas atbilstību *Eiropas Akreditācijas kooperācijas* (EA) *daudzpusējās atziņas līgumam* (MLA) sešās akreditācijas jomās. Lai pastāvīgi atbilstu šīm prasībām un harmonizētu akreditācijas procedūras, LATAK darbinieki piedalās vairākās EA tehniskajās komitejās – Inspicēšanas un sertificēšanas komitejās, Laboratoriju komitejā un darba grupās, Daudzpusējā atziņas līguma komitejas sanāksmēs un ģenerālajās asamblejās.

Starpvalstu sadarbības ietvaros sadarbība tiek uzturēta arī ar Baltkrievijas, Ukrainas un Uzbekistānas akreditācijas institūcijām. Tieka turpināta sadarbība arī ar Gruzijas akreditācijas institūciju, sniedzot palīdzību Eiropas un starptautisko prasību izpildē.

LATAK ir arī veicinājis nacionālo laboratoriju līdzdalību starptautisko starplaboratoriju salīdzinošās testēšanas programmās un organizējis prasmes pārbaudes. Tieka organizēti arī mācību semināri atbilstības novērtēšanas institūcijām un LATAK iestaistītajiem ekspertiem.

Metroloģija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Metroloģijas birojs no 2009. gada 1. jūlija ir Latvijas nacionālā metroloģijas institūcija (LATMB), un tās darbības mērķis ir nodrošināt un attīstīt mērījumu ticamību un izsekojamību valstī. Metroloģijas birojs pilda likuma *Par mērījumu vienotību noteiktos uzdevumus metroloģijas jomā*.

Tiek veikta Nacionālo mērvienību etalonu kalibrēšana Eiropas Savienības nacionālajos metroloģijas institūtos (NMI), kā arī izpildītas etalonu uzturēšanas procedūras.

Somijas NMI tiek veikta līdzsprieguma etalona 7000 un nacionālā daudzfunkciju kalibratora

4808 kalibrēšana, kā arī nacionālo garuma mēru etalonu kalibrēšana Somijas nacionālajā metroloģijas institūtā MIKES. Maijā tika veikta leņķisko mērījumu etalonu kalibrēšana Itālijas nacionālajā metroloģijas institūtā I.N.R.I.M.

2013. gada pirmajā pusē tika veikta nacionālo elektrisko mērvienību un garuma etalonu stabilitātes analīze un dreifa novērtēšana starpkalibrēšanas periodā. Ir izpildītas 7 kalibrēšanas rezultātu ticamības validācijas procedūras CMC (*Calibration and Measurement Capabilities*) sfērā.

Līdz 2013. gada 1. maijam tika izvērtēta atbilstība un sertificēti 11 mērlīdzekļu tipi, tai skaitā atkārtoti izvērtēta mērlīdzekļu tipu atbilstība un pagarināti sertifikāti 8 tiņiem. Regulāri tiek aktualizēts apstiprināto tipu saraksts internetā Metroloģijas biroja mājas lapā. Sniegtas 8 konsultācijas reglamentētās metroloģijas jautājumos.

Sagatavots Metroloģijas biroja kvalitātes pārvaldības sistēmas kārtējais gada pārskats un iesniegts vērtēšanai Eiropas Nacionālo metroloģijas institūtu apvienības (EURAMET) tehniskajā komitejā Kvalitāte (TC-Q). Veikti nepieciešamie pasākumi kalibrēšanas un mērišanas spēju CMC starptautiskās atziņas uzturēšanai, izmantojot starptautisko BIPM datu bāzi KCDB.

Metroloģijas birojs 2013. gadā turpina sadarboties ar EURAMET, kā arī ar Starptautisko reglamentētās metroloģijas organizāciju (OIML) un Eiropas reglamentētās metroloģijas kooperāciju (WELMEC). Turpinās sadarbība ar Lietuvas un Igaunijas metroloģijas institūcijām.

Turpinās sadarbība ar Latvijas metroloģijas institūcijām. Veikta SIA „Latvijas Nacionālais metroloģijas centrs” 31 references etalona, kā arī 2 masas komparatoru kalibrēšana.

6.15. Privatizācija

Privatizācijas mērķis ir, mainot valsts vai pašvaldības īpašuma īpašnieku, radīt labvēlīgu vidi privātā kapitāla darbībai Latvijas tautsaimniecības attīstības interesēs un sašaurināt darbību, ko valsts un pašvaldības veic kā komersanti.

Tā kā Latvijā realizētās masveida privatizācijas mērķis pamatā ir sasniegts, 2005. gada 1. septembrī

stājās spēkā Saeimas pieņemtais *Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums*, kas nosaka, kā pabeidzams privatizācijas process, zemes reforma un nodrošināma privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšana (skatīt 6.26. ielikumu).

6.26. ielikums

Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums

Privatizācijas pabeigšanas likums nosaka:

- termiņu – 2006. gada 31. augustu, līdz kuram jebkura juridiska vai fiziska persona varēja ierosināt nodot privatizācijai jebkuru valsts vai pašvaldības īpašumu;

6.26. ielikuma turpinājums

- kārtību, kādā izskata personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu un pieņem lēmumu par valsts vai pašvaldību īpašuma nodošanu privatizācijai;
- ka atteikt nodot privatizācijai un saglabāt valsts vai pašvaldības īpašumā var īpašumu, kas ir nepieciešams valsts pārvaldes funkciju vai valsts vai pašvaldības komercdarbības veikšanai;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma nodošanu privatizācijai MK vai pašvaldībai bija jāpieņem līdz 2010. gada 30. decembrim;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma, par kuru radies īpašuma tiesību strīds, nodošanu privatizācijai pieņem četru mēnešu laikā no dienas, kad spēkā stājies tiesas nolēmums vai notariāls akts;
- ka netiks privatizēta vai atsavināta valsts akciju sabiedrība „Latvenergo”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas pasts”, valsts akciju sabiedrība „Starptautiskā lidosta „Rīga””, valsts akciju sabiedrība „Latvijas dzelzceļš”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas gaisa satiksme” un valsts akciju sabiedrība „Latvijas valsts meži”;
- termiņus, līdz kuriem personām, kuras vēlas izpirk pastāvīgā lietošanā piešķirtu zemi, ir jāiesniedz zemes izpirkšanas pieprasījums (2006. gada 31.augusts vai 2007. gada 30. novembris), kā arī līdz kuram Valsts zemes dienestā vai pilsētas pašvaldībā ir jāiesniedz attiecīgi zemes robežu plāns vai apliecinājums par veikto zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas līguma slēgšanas (2008. gada 1. septembris), kā arī iesniegums lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu (2010. gada 31. maijs vai 2011. gada 31. augusts) un to, ka zemes pirkuma līgums bija jānoslēdz līdz 2011. gada 30. decembrim;
- ka privatizācijas sertifikātiem nav noteikts derīguma termiņš, bet tos var izmantot tikai privatizācijas procesa ietvaros;
- kārtību, kādā izbeidzama privatizācijas sertifikātu piešķiršana. Personām ir noteikts gala termiņš – 2007. gada 28. decembris, līdz kuram varēja iesniegt pieteikumu piešķirt privatizācijas sertifikātus.

Lai nodrošinātu veiksmīgu un atklātu privatizācijas pabeigšanas procesu norisi, MK ir noteicis kārtību, kā privatizāciju un zemes reformu veicošām institūcijām ir jāizveido publiski pieejami privatizācijas ierosinājumu un zemes izpirkšanas reģistri.

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizācija

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizāciju saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* veic un privatizācijas ierosinājumus apkopo valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra”.

Lēmumu par valsts īpašuma objekta, tai skaitā, kapitāla daļu un neapbūvēta zemesgabala nodošanu privatizācijai pieņem MK, bet apbūvēta zemesgabala, uz kura atrodas citai personai piederošas ēkas vai būves, – Privatizācijas aģentūra. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

No 2005. gada 1. septembra, kad stājās spēkā *Privatizācijas pabeigšanas likums*, līdz 2013. gada 31. maijam Privatizācijas aģentūras privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti 636 nekustamo īpašumu privatizācijas ierosinājumi, 57 valsts kapitāla daļu privatizācijas ierosinājumi un 4350 zemesgabalu privatizācijas vai privatizācijas turpināšanas ierosinājumi. Pēc 2006. gada 31. augusta privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti tie privatizācijas ierosinājumi, kas līdz šim datumam kļūdaini iesniegti citās valsts vai pašvaldību institūcijās un vēlāk pēc piekritības pārsūtīti Privatizācijas aģentūrai.

MK vēl nav izskatījis 8 privatizācijas ierosinājumus, kas saņemti par valsts īpašuma objektiem, no tiem divi privatizācijas ierosinājumi nav izskatīti, jo pašreiz norit tiesvedība par īpašuma tiesību jautājumiem. Trīs privatizācijas ierosinājumi nav izskatīti, jo to izskatīšanu pašreiz apgrūtina juridiskas problēmas. Pret trīs valsts īpašumu objektu nodošanu privatizācijai iebilst ministrijas.

Par 79 valsts īpašuma objektiem nav pieņemts lēmums par privatizāciju, jo nav noskaidrotas to īpašuma tiesības. Privatizācijas aģentūra ir pilnvarota Latvijas Republikas vārdā vērsties tiesā vai pie notāra, lai veiktu nepieciešamās darbības šo īpašuma objektu atzīšanai par bezīpašnieka vai bezmantinieka mantu. Par 12 īpašuma objektiem Privatizācijas aģentūra nav vērsusies tiesā, jo privatizācijas ierosinājumi par tiem ir nosūtīti attiecīgajām pašvaldībām vai arī to privatizācija ir atteikta. Par 67 īpašuma objektiem Privatizācijas aģentūra ir vērsusies tiesā, lai konstatētu juridisku faktu un atzītu minētos objektus par bezīpašnieka mantu, kas ir piekritīga valstij. No tiem 52 gadījumos tiesvedība ir noslēgusies un ir stājies spēkā tiesas nolēmums, ar kuru nolemts apmierināt Privatizācijas aģentūras pieteikumu un konstatēt juridisko faktu, ka nekustamie īpašumi ir bezīpašnieka lieta, kas piekritīga valstij. 12 gadījumos Privatizācijas aģentūras pieteikums ir atstāts bez izskatīšanas, pamatojoties uz *Civilprocesa likuma* 258. pantu, jo sevišķas tiesāšanās kārtībā izskatāmajā lietā radies strīds par tiesībām un šis strīds izšķirams tiesā prasības kārtībā. 3 gadījumos tiesvedība nav noslēgusies. Pēc tiesas nolēmuma pieņemšanas vai notariālā akta izdošanas par īpašuma atzīšanu par bezīpašnieka vai bezmantinieka mantu saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* pārejas noteikumu 14.² punktu MK četru mēnešu laikā no dienas, kad likumīgā spēkā stājies tiesas nolēmums vai notariāls akts par īpašuma atzīšanu par bezīpašnieka vai bezmantinieka mantu, pieņems lēmumu par īpašuma objektu nodošanu privatizācijai vai pamatotu atteikumu nodot privatizācijai.

Par valstij piederoša īpašuma (nekustamie īpašumi, kapitāla daļas, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu. Maksājumi par īpašuma objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Laika posmā no 1994. gada 17. aprīļa līdz 2013. gada 31. maijam likumā noteiktajā kārtībā kopumā apstiprināti 2514 valsts īpašuma objektu (izņemot zemi) privatizācijas noteikumi. Par publiskām akciju sabiedrībām pārveidoti 94 uzņēmumi, laižot publiskā apgrozījumā 439,14 milj. akciju. Šajā laikā gūti ieņēmumi no valsts īpašuma objektu (izņemot zemi un parādu kapitalizācijas rezultātā radušos akciju pārdošanu, kapitāla daļu un dzīvokļu atsavināšanu) privatizācijas 1,669 miljardu latu apmērā, tai skaitā 402,13 milj. latos un par privatizācijas sertifikātiem 1,267 miljardi latu nominālvērtībā. Jaunie īpašnieki pārņemuši privatizēto valsts uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) saistības par vairāk nekā 187,95 milj. latu. Noteikto investīciju apjoms bija 146,35 milj. latu, bet faktiski ieguldīto investīciju apjoms sasniedz 267,54 milj. latu.

No 1997. gada Privatizācijas aģentūra veic valstij piederošo zemesgabalu privatizāciju. Līdz 2013. gada 31. maijam ir privatizēti (noslēgti pirkuma līgumi) 5115 valsts zemesgabali. Privatizēto valsts zemesgabalu kopējā pārdošanas cena ir 201,79 milj. latu, no kuriem 98,90 milj. latu naudā, bet 102,88 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos. Ieņēmumi no zemesgabalu privatizācijas līdz 2013. gada 31. maijam ir 192,78 milj. latu, no kuriem 94,71 milj. latu un 98,08 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos.

Pašvaldību īpašuma objektu un zemesgabalu privatizācija

Lēmumu par pašvaldībai piederoša nekustamā īpašuma privatizāciju pieņem pašvaldības – pilsētas (novada) dome. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

Par pašvaldībai piederoša īpašuma (nekustamais īpašums, nekustamā īpašuma domājamā daļa, kapitālsabiedrība, kapitāla daļa, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā pašvaldību īpašumu privatizācijas procesā. Maksājumi par pašvaldības īpašumu objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Pašvaldības īpašuma privatizāciju pašvaldībā nodrošina attiecīgās pašvaldības (pilsētas, novada) īpašuma privatizācijas komisija.

Pašvaldības domes apstiprināto privatizācijas projektu, noteikumu un paziņojumu atbilstību likuma *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* un *Privatizācijas pabeigšanas likuma* noteikumiem nodrošina Ekonomikas ministrija.

No 1994. gada 17. februāra līdz 2013. gada 1. jūnijam Ekonomikas ministrija ir izskatījusi un pieņemusi zināšanai 3323 privatizācijas projektus ar kopējo nosacīto cenu 160,7 milj. latu (t.sk. maksājumi sertifikātos 59,14 milj. latu nominālvērtībā).

No 1997. gada 1. janvāra līdz 2013. gada 1. jūnijam Ekonomikas ministrijā ir izskatīti un akceptēti pašvaldību 1671 apbūvēta un neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumi (no 2005. gada 1. septembra – atsevišķi apbūvētu zemesgabalu privatizācijas paziņojumi) ar kopēju zemesgabalu vērtību 26,4 milj. latu (13,3 milj. latu jāapmaksā īpašuma kompensācijas sertifikātos).

Likuma *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* 41. panta otrā daļa uzliek par pieņākumu pašvaldības domei iesniegt Ekonomikas ministrijā lēmumu par pašvaldības īpašuma objekta privatizācijas projekta apstiprināšanu un apstiprināto privatizācijas projektu. Savukārt lēmuma par apbūvēta vai neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumu (paziņojuma) apstiprināšanu iesniegšana Ekonomikas ministrijā ir brīvpārīga un ar likumu nav uzdota.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 5. panta septyto daļu pašvaldības pēc 2006. gada 31. augusta reizi ceturksnī iesniedz Ekonomikas ministrijai ziņas par saņemtajiem pašvaldības īpašuma objektu un apbūvētu un neapbūvētu zemesgabalu privatizācijas ierosinājumiem, lēmumiem par šo objektu un zemesgabalu nodošanu privatizācijai, pārdošanas cenu un samaksai izmantojamo privatizācijas sertifikātu daudzumu.

Privatizācijas sertifikāti

Privatizācijas sertifikāts ir valsts piešķirts dematerializēts vērtspapīrs, kuru var tikai vienreiz izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldības īpašumu.

Privatizācijas sertifikātu piešķiršana un izmantošana notiek saskaņā ar likumu *Par privatizācijas sertifikātiem*. Līdz 2013. gada 31. maijam 2,4 milj. iedzīvotāju ir piešķirti kopā 112,38 milj. privatizācijas sertifikātu. No tiem 104,37 milj. privatizācijas sertifikātu piešķirti par Latvijā nodzīvoto laiku, savukārt 794,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu ir piešķirti 41,4 tūkst. personām par politiskām represijām. No visiem piešķirtajiem privatizācijas sertifikātiem 117,2 tūkst. bijušo īpašnieku vai viņu mantinieku ir piešķirts 8,01 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu, tai skaitā 691,7 tūkst. – par valsts vajadzībām paturēto mantu privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības uzņēmumos, 4896,4 tūkst. – par zemi lauku apvidos, 970 tūkst. – par namīpašumiem, 814,7 tūkst. – par pilsētu zemi, 461 tūkst. – par uzņēmumiem un citiem īpašuma objektiem, 89,8 tūkst. – par politiski represētām personām atņemto mantu un 85,6 tūkst. – par pretlikumīgi atsavināto mantu.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 27. pantā noteikto no 2007. gada 1. decembra 58 tūkst. personu ir zaudējušas tiesības ieskaitāt kontā 1,64 milj. privatizācijas sertifikātu.

Atbilstoši likumam *Par zemes privatizāciju lauku apridos* līdz 2013. gada 31. maijam pieņemti 11076

lēmumi par kompensāciju izmaksu naudā par bijušiem zemes īpašumiem lauku apvidū. Kompensācija izmaksāta 8411 personām par kopējo summu 17,45 milj. latu, dzēšot 0,62 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

6.6. tabula

Privatizācijas sertifikātu izmantošana
(līdz 2013. gada 31. maijam)

Īpašuma veids	Daudzums	Privatizācijas sertifikātu skaits (milj.)	t.sk. īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits (tūkst.)
Dzīvojamās mājas	446 tūkst. dzīvokļu privatizācijas objektu	38,0	589,8
Uzņēmumi un citi īpašumi	nav precīzu datu	7,3	109,6
Kapitāla daļas (akcijas)	nav precīzu datu	44,5	954,0
tajā skaitā:			
publiskajā piedāvājumā	128,7 milj. akciju	37,1	858,0
Zeme	317,1 tūkst. zemes gabalu	17,4	5163,2
Kopā:		107,1	6816,6
% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita		95,3%	85,1%

Dzēšot par politiskajām represijām piešķirtos 0,16 milj. privatizācijas sertifikātu, 26,2 tūkst. politiski represēto personu līdz 2013. gada 31. maijam izmaksāta kompensācija naudā 4,64 milj. latu apjomā. Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 28. pantā noteikto 3,4 tūkst. politiski represēto personu zaudējušas tiesības dzēst 16 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

Līdz 2013. gada 31. maijam valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijā izmantoti 107,11 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 95,3% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita (skatīt 6.6. tabulu). No 2008. gada 1. aprīļa līdz 2013. gada 31. maijam 474,25 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā ir izmantoti 602,38 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

Darījumu veikšanai privatizācijas sertifikātu tirgū to īpašnieki 2013. gada maijā varēja izmantot 7 licencētu starpniecības kapitālsabiedrību pakalpojumus. Starpniecības kapitālsabiedrību ar privatizācijas sertifikātiem veikto darījumu (pirkšana no fiziskām personām un pārdošana) mēneša kopējais apjoms 2013. gadā līdz 31. maijam svārstījās no 2,44 tūkst. privatizācijas sertifikātu janvārī līdz 7 tūkst. privatizācijas sertifikātu aprīlī un no 0,25 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu maijā līdz 1,72 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu aprīlī.

MK 2007. gada 16. oktobrī pieņemto *Privatizācijas sertifikātu izmantošanas noteikumu* 2. punkts nosaka, ka privatizācijas sertifikātu kontus atver un apkalpo akciju sabiedrība „Latvijas Krājbanka” un Hipotēku banka, kā arī citas kredītiestādes, kurām ir tiesības pieņemt

fizisko personu naudas noguldījumus un kuras savus iekšējos noteikumus ir saskaņojušas ar privatizācijas sertifikātu tirgus starpniecības kapitālsabiedrību licencēšanas komisiju. 2013. gada 1. maijā 380 tūkst. fizisko personu privatizācijas sertifikātu kontos bija 2,506 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 2,2% no kopējā piešķirto privatizācijas sertifikātu skaita, tai skaitā 0,108 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

2013. gada 1. maijā juridisko personu privatizācijas sertifikātu kontos bija 0,287 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 0,3% no kopējā piešķirto privatizācijas sertifikātu skaita, tai skaitā 0,006 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas padome 2011. gada 21. novembrī pieņēma lēmumu apturēt akciju sabiedrības „Latvijas Krājbanka” visu finanšu pakalpojumu sniegšanu. Rīgas apgabaltiesa 2011. gada 13. decembrī pēc FKTK pieteikuma pasludināja akciju sabiedrības „Latvijas Krājbanka” maksātnespējas procesu. Savukārt ar 2012. gada 8. maija Rīgas apgabaltiesas lēmumu tika uzsākta maksātnespējīgās akciju sabiedrības „Latvijas Krājbanka” bankrota procedūra.

Saskaņā ar *Privatizācijas sertifikātu izmantošanas noteikumu* 31.9. apakšpunktu bankai, apkalpojot klienta privatizācijas sertifikātu kontu, ir pienākums: ja banka zaudē kredītiestādes statusu vai tiesības pieņemt fizisko personu naudas noguldījumus, vai nolemj izbeigt privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanu, nekavējoties izbeigt jaunu kontu atvēršanu, turpinot kontu apkalpošanu līdz to pārcelšanai uz citu banku,

un noslēgt līgumu ar citu banku par privatizācijas sertifikātu kontu pārcelšanu, saskaņojot kontu pārcelšanas kārtību ar privatizācijas sertifikātu tirgus starpniecības kapitālsabiedrību licencēšanas komisiju. Šobrīd, ievērojot *Privatizācijas sertifikātu izmantošanas noteikumu* 2. punktu, vienīgās kreditiestādes, kurām ir tiesības atvērt un apkalpot privatizācijas sertifikātu kontus, ir Hipotēku banka un likvidējamā akciju sabiedrība „Latvijas Krājbanka”.

Pašlaik ir iestājusies normatīvajos aktos paredzētā situācija, kas uzliek par pienākumu likvidējamai akciju sabiedrībai „Latvijas Krājbanka” izbeigt jaunu privatizācijas sertifikātu kontu atvēršanu un, turpinot esošo kontu apkalpošanu, noslēgt līgumu ar citu banku par privatizācijas sertifikātu kontu pārcelšanu. Kā jau minēts, šobrīd vienīgā kreditiestāde, kura var pārņemt likvidējamā akciju sabiedrībā „Latvijas Krājbanka” esošos privatizācijas sertifikātu kontus, ir Hipotēku banka.

Nemot vērā šobrīd notiekošo Hipotēku bankas pārveides procesu (skatīt 6.8. nodāļu), par privatizācijas sertifikātu kontu pārcelšanu atbildīgās institūcijas šobrīd strādā pie optimālākā privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanas modeļa, kas varētu tikt izmantots arī turpmāk.

Ministru kabinets 2012. gada 18. decembra sēdē pieņēma noteikumu grozījumus *Privatizācijas sertifikātu izmantošanas noteikumos*, kuru mērķis ir paredzēt atvieglotu kārtību, kādā individuāli pārcelt privatizācijas sertifikātu kontus no vienas kreditiestādes uz citu.

Vienlaicīgi šobrīd tiek izstrādāti turpmākie privatizācijas sertifikātu administrēšanas risinājumi, par kuriem konceptuāls lēmums tiks pieņemts 2013. gadā.

Dzīvojamo māju privatizācijas gaita

Dzīvojamo māju privatizācija Latvijā tika uzsākta 1995. gadā. To veica Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija (no 2004. gada 1. janvāra – valsts aģentūra „Mājokļu aģentūra”, no 2008. gada 1. janvāra – Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra, kopš 2009. gada 1. jūlija – Privatizācijas aģentūra), kā arī pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas komisijas likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* noteiktajā kārtībā.

Privatizācijas aģentūras valdījumā un pārvaldišanā 2013. gada 31. maijā atradās 365 dzīvojamās mājas un 1556 valsts dzīvokļu īpašumi, no kuriem 930 valsts dzīvokļu īpašumi atrodas Privatizācijas aģentūras valdījumā esošās mājās, 625 valsts dzīvokļu īpašumi atrodas dzīvojamās mājās, kas nodotas dzīvokļu īpašumu īpašnieku pārvaldišanā.

Laika posmā no 2012. gada 1. decembra līdz 2013. gada 31. maijam ir pieņemti 9 lēmumi par valsts dzīvojamo māju privatizācijas uzsākšanu. Likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* noteiktajā kārtībā laika posmā no 2012. gada 30. novembra līdz

2013. gada 31. maijam ir izsūtīti 94 privatizācijas paziņojumi privatizējamo valsts dzīvokļu īpašniekiem un īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai nodoto dzīvokļu īpašniekiem. Laika posmā no 2012. gada 30. novembra līdz 2013. gada 31. maijam noslēgti 77 privatizējamo valsts dzīvokļa īpašumu pirkuma līgumi.

Laika posmā no 2012. gada 1. decembra līdz 2013. gada 31. maijam dzīvokļu īpašumu īpašniekiem pārvaldišanā nodotas 24 valsts dzīvojamās mājas. Republikas pilsētu un novadu pašvaldību īpašumā no 2012. gada 1. decembra līdz 2013. gada 31. maijam nodoti 79 valsts dzīvokļu īpašumi.

Zemes reforma

Zemes reformas pamatmērķis ir pārkārtot zemes lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības no komandekonomikas uz tirgus ekonomiku.

Zemes reformas procesā ietilpst brīvās, valstij piekrītošās zemes piešķiršana pastāvīgā lietošanā, īpašuma tiesību atjaunošana un pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana), īpašuma tiesību atjaunošana uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, kā arī valstij un pašvaldībai piederošās zemes privatizācija (atsavināšana). Pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana) un īpašuma tiesību atjaunošana uz pastāvīgā lietošanā piešķirto un zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi norit saistībā ar valstī realizējamo lauku apvidus un pilsētu zemes reformu.

Pilsētās un lauku apvidos ir beigusies zemes piešķiršana lietošanā un zemes nodošana īpašumā par maksu. Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likumu* zemes izpirkuma (pirkuma) līgumu ar valsts akciju sabiedrību „Latvijas Hipotēku un zemes banka” (Hipotēku banka) par lietošanā piešķirto pilsētas vai lauku apvidus zemi bija jānoslēdz līdz 2011. gada 30. decembrim.

Pavisam kopā zemes reformas laikā līdz 2011. gada 30. decembrim Hipotēku banka par lauku apvidus zemi bija noslēgusi 174231 līgumu par 181945 zemes vienībām vairāk nekā 1,2 milj. ha platībā.

Laika periodā no 1994. gada sākuma līdz 2011. gada beigām bija izpirkti aptuveni 18,5% Latvijas lauku apvidus teritorijas. Visvairāk līgumu ar Hipotēku banku noslēgti 1998. gadā, t.i., 14% no visiem 17 gadu laikā noslēgtajiem līgumiem, jo Saeima, 1997. gada 30. oktobrī pieņemot likumu *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos*, noteica, ka zemes lietotāji zemi par sertifikātiem varēja izpirkt tikai līdz 1999. gada 31. decembrim. Lai arī šie nosacījumi ir vairākas reizes mainīti, zemes lietotāju aktivitāti līdz 2004. gadam tas būtiski nav ietekmējis, jo šajā laikā noslēgti vien 6% no visiem noslēgtajiem līgumiem. Savukārt 2005. gadā noslēgto līgumu skaits strauji

pieauga, jo 2005. gada 1. septembrī spēkā stājās Saeimas 2005. gada 16. jūnijā pieņemtais Privatizācijas pabeigšanas likums, kurš atkal tāpat kā likums *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos ierobežoja termiņus, kādos zemi varēja izpirkt par privatizācijas sertifikātiem.*

2009. gadā, 2010. gadā un 2011. gadā tika grozīts *Privatizācijas pabeigšanas likums*, un zemes izpircējiem, lai tie nezaudētu priekšāpmaksā ieguldītos sertifikātus, atkārtoti tika dota iespēja noslēgt līgumu ar Hipotēku banku. Iespēju noslēgt līgumu ar Hipotēku banku no 2009.-2011. gadam bija izmantojuši apmēram 9% no visām līgumu slēdzējām personām lauku apvidos.

Ja *Privatizācijas pabeigšanas likumā* noteiktajā privatizācijas termiņa pagarinājumā – līdz 2011. gada 30. decembrim netika noslēgts zemes izpirkuma (pirkuma) līgums ar Hipotēku banku, gan pilsētas, gan lauku apvidus zemes izpircējs zaudēja iespēju izpirkt zemi par tās kadastrālo vērtību, kā arī zaudēja jau ieguldīto priekšāpmaksu, kas veikta privatizācijas sertifikātos pirms zemes kadastrālās uzmērišanas.

Saskaņā ar Hipotēkas bankas nodotajiem un Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā reģistrētajiem datiem līdz 2011. gada 30. decembrim līgumi ar Hipotēku banku nebija noslēgti gandrīz par 3 600 zemes vienībām lauku apvidus nedaudz vairāk kā 12 500 ha platībā. Atbilstoši likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* noteiktajam Valsts zemes dienesta teritorīlājām struktūrvienībām līdz 2012. gada 30. jūnijam bija jānodod pašvaldībām informācija par neizpirktais zemes vienībām, pašvaldībām līdz 2012. gada 30. septembrim saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* un likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* nosacījumiem jāpieņem lēmumi par lietošanas tiesību izbeigšanu un par zemes piekrītību pašvaldībai vai ieskaņšanu zemes rezerves fondā.

Atbilstoši Saeimas 2012. gada 15. novembrī pieņemtajam likumam *Grozījumi likumā „Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos”* (stājās spēkā 14.12.2012.) termiņš, kādā pašvaldībām jāpieņem lēmumi par zemes lietošanas tiesību izbeigšanu tām personām, kuras nebija noslēgušas zemes izpirkuma līgumu ar Hipotēku banku līdz 2011. gada 30. decembrim, pagarināts līdz 2013. gada 30. septembrim.

Likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 16. panta pirmā daļa paredzēja bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, kā arī bijušajiem zemes īpašniekiem, kuri līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkta (aizpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus no Vispārējās Lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas, vai viņu mantiniekiem, kuriem nav atjaunotas īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu vai par to nav piešķirti īpašuma kompensācijas sertifikāti, iespēju pieteikties uz

līdzvērtīgām zemes vienībām, kas ar pašvaldības lēmumu līdz 2009. gada 30. decembrim tika nodotas zemes reformas pabeigšanai.

Ja bijušie zemes īpašnieki vai viņu mantinieki vēlējās atjaunot zemes īpašuma tiesības, viņiem likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* ietvaros līdz 2007. gada 28. decembrim bija jāiesniedz pieteikums Centrālajai zemes komisijai (CZK), savukārt dokumentus, kas pierāda īpašuma un mantošanas tiesības, varēja iesniegt līdz 2008. gada 1. septembrim.

Kārtību, kādā bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem atjauno zemes īpašuma tiesības uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, paredz MK 2008. gada 20. decembra noteikumi Nr. 1030 *Centrālajā zemes komisijā iesniegto pieprasījumu izskatīšanas kārtība*.

Pirms zemes īpašuma tiesību atjaunošanas procesa uzsākšanas Valsts zemes dienests sadarbībā ar pašvaldībām pārbaudīja:

- vai pieteikuma iesniedzējam vai citai personai uz pieprasīto zemi jau nav atzītas vai atjaunotas īpašuma tiesības;
- vai nav saņemti īpašuma kompensācijas sertifikāti;
- vai iesniegums par īpašuma tiesību atjaunošanu iesniegts attiecīgajā pašvaldībā līdz 1991. gada 20. jūnijam;
- vai līdz 1996. gada 1. jūnijam par pieprasīto zemi ir iesniegti īpašuma un mantošanas tiesības apliecināšanas dokumenti;
- vai zeme ir piešķirta pastāvīgā lietošanā jeb zemes pastāvīgās lietošanas tiesības ir izbeigtas un ar pašvaldību ir noslēgts zemes nomas līgums par šo zemi.

Pēc minētās pārbaudes veikšanas CZK lēma par pretendantu pieprasījumu izskatīšanas prioritāro grupu.

Pirmās prioritātes pieprasītājiem atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumus īpašuma tiesību atjaunošanai un dokumentus, kuri apliecinā īpašumtiesības vai mantošanas tiesības, bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, taču zemi vai īpašuma kompensācijas sertifikātus nav saņēmuši, kā arī bijušie zemes īpašnieki, kuri no Vispārējās Lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkta (aizpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus, – neatkarīgi no pieprasījumu iesniegšanas datuma.

Otrās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumu īpašumtiesību atjaunošanai bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, kā arī īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecināšanas dokumentus bija iesnieguši līdz 1996. gada 1. jūlijam.

Trešās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst pretendentti, kuri pieprasījumus iesnieguši pēc

1991. gada 20. jūnija vai īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecinotus dokumentus iesnieguši pēc 1996. gada 1. jūlija.

Kopā Centrālā zemes komisija īpašuma tiesību pieprasījumus uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi atzina 1066 personām 12982,64 ha platībā. No visiem zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītājiem pirmās prioritātes pieprasītāji sastāda 14%, otrs prioritātes pieprasītāji – 3%, bet vislielāko skaitu sastāda trešās prioritātes zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītāji, t.i., 83 procentus.

Lai nodrošinātu īpašuma tiesību atjaunošanas procesu uz zemes reformas pabeigšanai nodotajām zemēm, Valsts zemes dienesta reģionālajās nodaļās ir izveidotas vietējo pašvaldību un rajona līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisijas, kā arī valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija Valsts zemes dienesta centrālajā struktūrā. Valsts zemes dienesta izveidotās komisijas organizē zemes vienību saraksta nosūtīšanu pretendentiem un apkopo pretendentu izvēlētās zemes vienības. Šo komisiju darbā obligāti piedalās attiecīgās pašvaldības pārstāvis, kurš ir pilnvarots parakstīt zemes reformas pabeigšanai nodotās zemes sadales un īpašuma tiesību atjaunošanai paredzētās zemes robežu shēmas.

Pēc notikušajām izlozēm izlozes protokolu un pretendenta parakstīto zemes robežu shēmu Valsts zemes dienesta izveidotā zemes reformas pabeigšanas komisija nosūta CZK atzinuma pieņemšanai, kura to nosūta pretendentiem tālākai īpašuma tiesību formēšanai.

2010. gadā tika uzsākts īpašuma tiesību atjaunošanas process pirmās prioritātes pretendentiem. No 2010. gada augusta pirmās prioritātes 91 pretendenta pieprasījumus izskatīja Valsts zemes dienesta izveidotā valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija.

Pirmās prioritātes pretendantu pieprasījumu izskatīšanu Valsts zemes dienesta izveidotajās vietējo pašvaldību un rajona līmeņa, kā arī valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisijās pabeidza 2011. gada marta beigās.

Pirmās prioritātes pretendenti pēc CZK atzinuma par īpašuma tiesību atjaunošanu saņemšanas veic zemes vienību kadastrālo uzmērišanu. Pēc kadastrālās uzmērišanas CZK pieņem lēmumus par īpašuma tiesību atjaunošanu, un pretendents ar šo lēmumu iegūst tiesības īpašumu ierakstīt zemesgrāmatā.

No 2011. gada aprīļa tika uzsākta zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemes vienību sarakstu sagatavošana un nosūtīšana otrs un trešās prioritātes pretendentiem attiecīgo zemes vienību izvēlei vietējās pašvaldības vai rajona līmenī. Tiem pretendentiem, kuriem pietrūka platība mantojamās zemes kompensēšanai rajona līmenī, tika dota iespēja

izvēlēties zemes vienības valsts līmenī visā Latvijas teritorijā.

Kopumā tika izskatīti 35 otrs prioritātes pretendantu zemes reformas ietvaros paredzētās zemes izvēles pieprasījumi, visvairāk otrs prioritātes pretendantu bijušo īpašumu atradās bijušajā Ludzas rajona, Valkas rajona, Cēsu rajona, Preiļu rajona un Balvu rajona teritorijā. Kopumā tika izvēlētas un parakstītas robežu shēmas par 37 zemes vienībām 155,5 ha platībā. 30% no otrs prioritātes pretendentiem atteicās no zemes vienību izvēles. Otrs prioritātes pretendantu pieprasījumu izskatīšana vietējā pašvaldības, rajona un valsts līmenī noslēdzās 2011. gada novembrī.

Kopumā tika izskatīti 693 trešās prioritātes pretendantu zemes reformas ietvaros paredzētās zemes izvēles pieprasījumi. 37 trešās prioritātes pretendenti atteicās no īpašuma tiesību atjaunošanai nodotās zemes izvēles.

Vairākās Latvijas teritorijās zemes reformai paredzētā zeme trešās prioritātes pretendentiem nepietika, līdz ar to 188 trešās prioritātes pretendentiem tika atzītas tiesības izvēlēties zemi jebkurā Latvijas lauku apvidus teritorijā. Pavisam kopā CZK atzina tiesības izvēlēties zemi visā Latvijas teritorijā 194 trešās prioritātes pretendentiem par īpašuma tiesību atjaunošanai pieprasītajiem 2650,83 ha. Valsts zemes dienesta valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija darbu uzsāka 2012. gada jūlijā beigās.

Līdz 2013. gada 1. jūnijam Valsts zemes dienesta valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija izskatīja trešās prioritātes pretendantu iesniegumus par īpašuma tiesību atjaunošanai izvēlētajām 229 zemes vienībām. 34 trešās prioritātes pretendenti ieguva visu īpašuma tiesību atjaunošanai pieprasito zemi, parakstot 137 zemes vienību zemes robežu shēmas.

Atbilstoši likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 16. panta trešajai daļai (redakcijā līdz 2012. gada 14. decembrim) lēmumu (atzinumu) pieņemšana par īpašuma tiesību atjaunošanu uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi Centrālajai zemes komisijai bija deleģēta līdz 2012. gada 30. decembrim.

Taču, nesmot vērā to, ka pretendenti bieži mainīja savas izvēlētās zemes vienības vai kavējās ar to izvēli, tika kavēta arī īpašuma tiesību atjaunošana uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi.

Nemot vērā minēto, Saeimā 2012. gada 14. decembrī stājās spēkā grozījumi likumā *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos*, ar kuru tika noteikts, ka atzinumu par īpašuma tiesību atjaunošanu uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi Centrālā zemes komisija pieņem līdz 2013. gada 30. decembrim.

Saeima 2012. gada 15. novembrī pieņēma *Grozījumus likumā „Par zemes reformas pabeigšanu pilsetās”* (stājās spēkā 14.12.2012.), ar kuriem tika pagarināts

paziņojumu un pārskatu iesniegšanas termiņš līdz 2014. gada 30. novembrim.

Taču, neskototies uz paziņojuma un pārskata iesniegšanas termiņa pagarinājumiem, līdz 2013. gada

1.jūnijam paziņojuma un pārskata sagatavošana ir uzsākta jau 4 pilsētās: Olainē, Līgatnē, Saldū un Limbažos.

6.16. Publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldības reforma

Latvijas valstij pilnībā vai daļēji pieder ievērojams skaits kapitālsabiedrību, kam ir liela ietekme uz valsts ekonomiku. Valstij piederošo kapitālsabiedrību īpašumā ir ievērojami aktīvi, un šo kapitālsabiedrību vidū ir lielākie darba devēji valstī. Tādēļ valstij ir nepieciešams regulāri sekot līdzi tai piederošo kapitālsabiedrību darbības rezultātiem, lai veicinātu atbildīgu, efektīvu un uz rezultātiem vērstu kapitālsabiedrību vadību, kā arī palielinātu kapitālsabiedrību vērtību nākotnē. Tāpat arī atsevišķu pašvaldību kapitālsabiedrību darbībai ir nozīmīga loma attiecīgas administratīvās teritorijas noteikta pakalpojuma sniegšanā.

2013. gada vidū 100% valsts līdzdalība ir 70 kapitālsabiedrībās, valsts izšķirošajā ietekmē ir

7 kapitālsabiedrības, 65 kapitālsabiedrībās valsts līdzdalība ir mazāka par 50%. Kopā valstij tieša līdzdalība ir 142 kapitālsabiedrībās.

Latvijā ir 323 kapitālsabiedrības, kurās vienīgais dalībnieks ir pašvaldība (pašvaldības kapitālsabiedrības), 39 kapitālsabiedrības ir pašvaldību izšķirošajā ietekmē un 243 gadījumos kādai no pašvaldībām pieder 50 un mazāk procentu kapitāla daļu kādā kapitālsabiedrībā. Četrām pašvaldībām nepastāv līdzdalība kapitālsabiedrībās.

MK 2012. gada 15. maija sēdē tika izskatīta un pieņemta Ekonomikas ministrijas izstrādātā *Publisko personu komercdarbības koncepcija* un *Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepcija*, kas atbilst OECD vadlīnijās par valsts kapitāla pārvaldību noteiktajiem principiem.

6.27. ielikums

Publisko personu komercdarbība

Publisko personu iesaistīšanās komercdarbībā rada tirgus izkroplojuma risku. Tāpēc publisko personu komercdarbība ir pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos, kad pastāv sevišķs attaisnojums šādas komercdarbības veikšanai. Galvenais ekonomiski pamatotais mērķis publiskās personas dalībai kapitālsabiedrībās ir tirgus nepilnību novēršana un līdz ar to sabiedrības labklājības celšana. *Valsts pārvaldes iekārtas likumā* minētie komercdarbības ierobežojumi noteikti leģitīma mērķa sasniegšanai, t.i., lai publiskā persona, nekroplojot konkurenci, darbotos kā līdzvērtīgs partneris privātajam biznesam tikai tajos gadījumos, kad tas nepieciešams drošības funkciju un valsts politikas īstenošanas nodrošināšanai kādā no sabiedrības dzīves nozarēm. Taču praksē bieži vien tie tiek tulkoti pārāk plaši, līdz ar to gan valsts, gan pašvaldības veic komercdarbību nozarēs, kas formāli atbilst *Valsts pārvaldes iekārtas likuma* 88. pantā noteiktajiem nosacījumiem, tomēr pēc būtības ir pretrunā ar minētās normas mērķi – ierobežot publiskās personas komercdarbību.

Valsts kapitāla daļu pārvaldība

Latvijā ir decentralizēts valsts kapitāla daļu pārvaldības modelis, un valsts kapitāla daļu pārvalde tiek īstenota ar kapitāla daļu turētāja – nozares ministrijas vai kādas citas institūcijas – starpniecību. Decentralizētā modelī ir iespējama situācija, ka normatīvie akti var tikt atšķirīgi interpretēti un piemēroti atkarībā no kapitāla daļu turētāja izpratnes vai citiem faktoriem. Analizējot Latvijā īstenoto valsts kapitāla daļu pārvaldības praksi, identificētas šādas būtiskākās problēmas:

- valsts kapitāla daļu turētājs īsteno vairākas lomas vienlaikus (klienta, īpašnieka un nozares politikas veidotāja loma vienā personā);
- zema kapitāla atdevē;
- nav pārskatāmi definēti sasniedzamie ekonomiskie un īpašie (nozares politikas) mērķi un nav analizēti, izvērtēti kapitālsabiedrību rādītāji attiecībā uz tiem;
- nav nodrošināta vienota un caurskatāma valsts kapitāla daļu pārvaldība;
- nepietiekami profesionāla valsts kapitāla daļu pārvaldība (tajā skaitā profesionālu piesaistīšana);
- nav vienotas pārraudzības sistēmas, kas veicinātu komercdarbības vides uzlabošanu;
- sadrumstalots, nevienu nozīmīgi interpretējams un nepilnīgs valsts kapitāla daļu pārvaldības regulējums;
- ikdiens pārvaldības lēmumu politizācija.

Lai ieviestu MK apstiprinātos, koncepcijas piedāvātos risinājuma variantus, Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi likumprojektu paketi, tajā skaitā likumprojektu *Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldības likums*, kas veidots uz šobrīd spēkā esošā likuma *Par valsts un pašvaldību kapitāla daļam*

un kapitālsabiedrībām bāzes, kā arī grozījumus *Valsts pārvaldes iekārtas likumā*, kas paredz mainīt nosacījumus, kuriem iestājoties publiska persona ir tiesīga dibināt kapitālsabiedrību vai iegūt līdzdalību esošā kapitālsabiedrībā. MK 2013. gada 28. maija sēdē

likumprojekti ir atbalstīti un tiks iesniegti izskatīšanai Saeimai.

Publisko personu kapitāla daļu pārvaldības reformas mērķis ir veicināt kapitāla atdevi un ieviest labas korporatīvās pārvaldības principus kapitālsabiedrību pārvaldībā, kā arī pārvērtēt publiskās personas komercdarbības nosacījumus. Īstenojot kapitāla daļu pārvaldības reformu, ir sagaidāma lielāka kapitāla atdeve (lielākas dividendes), sabiedrībai publiski pieejama informācija par valstij piederošo kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldi, kapitālsabiedrībām izvirzīto gan finanšu, gan nefinanšu (sociālo) mērķu sasniegšanu.

Publisko personu komercdarbības reforma paredz:

- mainīt publiskās personas komercdarbības nosacījumus, t.i., noteikt, ka publiskā persona var iegūt līdzdalību kapitālsabiedrībā, ja ir jānovērs tirgus nepilnība vai kapitālsabiedrības veikta komercdarbība ir pārvaldīt īpašumus, kas ir stratēģiski svarīgi valsts vai pašvaldības administratīvās teritorijas turpmākai attīstībai vai valsts drošībai. Turklat publiska persona var iegūt līdzdalību esošā kapitālsabiedrībā, ja tirgus nepilnības situāciju nav iespējams efektīvi novērst citā administratīvā vai atbalsta sniegšanas veidā, un šāda veida publiskas personas iesaiste ir samērīgs sabiedrības labklājības uzlabošanas veids;
- publiskai personai noteikt vispārējos stratēģiskos mērķus, ko publiskā persona vēlas sasniegt ar līdzdalību kapitālsabiedrībā un kuri izriet no tiesību aktiem un politikas plānošanas dokumentiem. No publiskās personas definētiem vispārējiem stratēģiskiem mērķiem tiek atvasināti sabiedrības nefinanšu mērķi vidējam termiņam, kas tiek iekļauti kapitālsabiedrības vidējā termiņa stratēģijā;
- pienākumu publiskai personai ne retāk kā reizi piecos gados pārvērtēt līdzdalību kapitālsabiedrībās un tās atbilstību publiskās personas komercdarbības principiem, attiecīgi pēc nepieciešamības precīzējot vispārējos stratēģiskos mērķus. Valsts līdzdalības kapitālsabiedrībā pārvērtēšanu koordinē birojs;
- noteikt, ka publiskas personas kapitālsabiedrība jāpārveido par iestādi (publisko aģentūru), ja ir konstatēts, ka publiskas personas līdzdalībai kapitālsabiedrībā attiecīgu mērķu sasniegšanai kapitālsabiedrības statuss nav atbilstošakais darbības modelis.

Valsts kapitāla daļu pārvaldības reforma paredz:

- attiecīnāt uz visām publiskām personām piederošo kapitālsabiedrību (kapitāla daļu) pārvaldību;
- ieviest valsts kapitāla daļu pārvaldības daļēji centralizētu modeli. Izveidot centralizēto pārvaldības institūciju – Valsts kapitāla daļu pārvaldes biroju. Daļēji centralizētajā modelī valsts kapitāla daļu pārvaldība tiek sadalīta starp: a) nozares ministriju, kas pārrauga nozares attīstību un ar nozares specifiku saistītos jautājumus (piemēram, normatīvo aktu izstrāde, politikas plānošanas dokumentu izstrāde, nozares politikas mērķu izstrāde, priekšlikumu izstrāde valsts budžeta projektam), kā arī nosaka kapitālsabiedrību specifiskos, nefinanšu mērķus; b) Valsts kapitāla daļu pārvaldes biroju, kas pārrauga finanšu rezultātu jautājumus un korporatīvās pārvaldības principu ieviešanu un īstenošanu;
- Valsts kapitāla daļu pārvaldes biroju veidot kā MK pārraudzībā esošu tiesības pārvaldes iestādi, pārraudzību īstenojot ar Ministru prezidenta starpniecību. Valsts kapitāla daļu pārvaldes birojs finansējams no valsts budžeta. Valsts kapitāla daļu pārvaldes birojam paredzēta šāda kompetence: 1) izstrādāt vadlīnijas, kas saistītas ar kapitālsabiedrību un kapitāla daļu efektīvu pārvaldību; 2) sniegt valsts kapitāla daļu turētājiem (ja Valsts kapitāla daļu pārvaldes birojs nav kapitāla daļu turētājs) atzinumu par kapitālsabiedrības vidēja termiņa darbības stratēģijā noteiktajiem finanšu mērķiem, to saskaņotību ar kapitālsabiedrības vidēja termiņa darbības stratēģijā noteiktajiem nefinanšu mērķiem un dividendēs izmaksājamo peļņas daļu; 3) konsultēt MK, publiskas personas kapitāla daļu turētājus un kapitālsabiedrības par korporatīvās pārvaldības ieviešanas aspektiem; 4) nodrošināt ik gadēja publiska pārskata sagatavošanu par valstij piederošajām kapitālsabiedrībām un kapitāla daļām; 5) izvērtēt kapitālsabiedrību sasniegotos finanšu mērķus un darbības rezultātus; 6) izvērtēt un sniegt atzinumu par publiskas personas līdzdalības iegūšanas, saglabāšanas vai izbeigšanas, kā arī valsts izšķirošas ietekmes iegūšanas vai izbeigšanas nepieciešamību atbilstoši likuma nosacījumiem; 7) izveidot un uzturēt valdes un padomes locekļu kandidātu datu bāzi; 8) atbilstoši kompetencēi izstrādāt un iesniegt apstiprināšanai MK tiesību aktu un politikas plānošanas dokumentu projektus; 10) īstenot kapitāla daļu turētāja funkcijas tajās kapitālsabiedrībās, kurās birojs iecelts par kapitāla daļu turētāju; 11) īstenot valsts kapitāla daļu atsavināšanu un privatizāciju;
- pienākums kapitālsabiedrībām izstrādāt vidēja termiņa darbības stratēģijas, kā arī noteikt stratēģijas saskaņošanas kārtību. Paredzēts, ka

- Valsts kapitāla daļu pārvaldes birojs iesaistīsies kapitālsabiedrības vidēja termiņa darbības stratēģijas projekta izvērtēšanā, sniedzot atzinumu;
- noteikt nosacījumus kapitālsabiedrības darbību rezultātu izvērtēšanai, ko koordinē Valsts kapitāla daļu pārvaldes birojs (labas korporatīvās pārvaldības vadlīnijas, vienotas formas par finanšu mērķu sasniegšanu). Kapitāla daļu turētājs veic izvērtēšanu, pieņem lēmumu par turpmāko rīcību aktīvu atdeves un vērtības pieaugumam;
  - noteikt prasības informācijas atklātības nodrošināšanai – iespējas iepazīties ar publisku personu kapitālsabiedrību mērķiem, rezultātiem, aktuāliem finanšu rādītājiem, pārvaldības struktūru u.c. informāciju;
  - Valsts kapitāla daļu pārvaldes birojam līdz kārtējā gada 30. jūlijam sagatavot un iesniegt zināšanai MK un Saeimai ikgadējo publisko pārskatu par valstij piederošajām kapitālsabiedrībām un kapitāla daļām iepriekšējā gadā;
  - kapitālsabiedrībā var izveidot padomi tikai gadījumā, ja kārtējā finanšu gadā sabiedrības: 1) neto apgrozījums ir lielāks par 15 milj. latu; 2) bilances kopsumma ir lielāka par 3 milj. latu; 3) vidējais darbinieku skaits ir lielāks par 50;
  - noteikt motivējošu atalgojuma sistēmu valdes un padomes locekļiem. Valdes un padomes locekļa atlīdzību nosaka dalībnieku (akcionāru) sapulce (padome, ja tāda ir izveidota) atbilstoši MK izdotiem atlīdzības noteikumiem, ko ir izstrādājis Valsts kapitāla daļu pārvaldes birojs, ņemot vērā vidējo atalgojuma apmēru un sociālās garantijas vadībai līdzīga apmēra (neto apgrozījums, bilances kopsumma, darbinieku skaits) kapitālsabiedrībās privātajā sektorā vai atsevišķos gadījumos nozarē, kurā attiecīgā kapitālsabiedrība darbojas. Atalgojums ir sasaistāms arī ar darbības rezultātiem. Atlīdzības noteikumi reizi gadā tiks pārskatīti un aktualizēti;
  - noteikt jaunu kārtību valdes un padomes locekļu nominēšanai. Valdes un padomes locekļi tiek izvirzīti, izmantojot datu bāzi, balstoties uz profesionālitātes un kompetences kritērijiem (izglītība, pieredze, zināšanas par nozari, finansēm, vadīšanu, motivācijas metodēm u.c.). Valsts kapitāla daļu pārvaldes birojs izveido valdes un padomes locekļu kandidātu datu bāzi, uztur to un periodiski atjaunina. No datu bāzes izvirzītos kandidātus izvērtē un izvirza valsts kapitāla daļas turētājam vai kapitālsabiedrības padomei nomināciju komisija, kurā iekļauj Valsts kapitāla daļu pārvaldes biroja un valsts kapitāla daļu turētāja vai padomes (ja tāda ir izveidota) izvirzītos pārstāvju, kā arī, ja nepieciešams, neatkarīgus ekspertus un attiecīgās nozares ministrijas izvērtītus pārstāvju. Vienlaikus, ja valsts kapitālsabiedrība ir nozīmīga noteiktas nozares politikas realizācijai, ne mazāk kā pusī no kapitālsabiedrības statūtos noteiktā padomes locekļu skaita valsts kapitāla daļu turētājam nominē nozares ministrija. Ministriju izvērtītajiem pārstāvjiem ir jāatbilst kvalifikācijas kritērijiem, kas nepieciešami, lai personu varētu iekļaut valdes un padomes locekļu kandidātu datu bāzē. Valsts kapitāla daļu turētājam vai padomei ir tiesības, pamatoti argumentējot, noraidīt nomināciju komisijas vai nozares ministrijas izvirzītos kandidātus. Minētajā gadījumā atkārtoti tiek organizēts atlases process nepieciešamā kandidāta atlasei;
  - noteikt dividenžu politiku – mērķis ir ieviest elastīgu, kapitālsabiedrību vērtību paaugstināšu dividenžu politiku atbilstoši katras kapitālsabiedrības, t.sk. valsts kapitālsabiedrības meitas sabiedrības mērķiem diferencēt piemērojamo dividenžu politiku ilgtermiņā.

Plānots, ka publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldības reformas ietvaros izstrādātie likumprojekti varētu stāties spēkā 2014. gada 1. janvārī. Attiecīgi ir paredzēts līdz 2014. gada 1. aprīlim izveidot Valsts kapitāla daļu pārvaldes biroju.

6.17. Tautsaimniecības padome

Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome (TSP) ir TSP dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas izveidota konsultatīva institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un darbojas saskaņā ar MK 2010. gada

23. marta noteikumu Nr. 271 Ekonomikas ministrijas nolikums 6.11. apakšpunktu un 7.2. apakšpunktu, 1999. gada 17. februārī noslēgto Vienošanos par sadarbību Tautsaimniecības padomē un 2012. gada 9. novembra Ekonomikas ministrijas TSP nolikumu Nr. 1-7-32.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas nozaru intereses, kā arī pilnveidota sadarbība starp Ekonomikas

ministriju un citām valsts institūcijām, TSP pieaicina nozaru asociācijas, kuras pārstāv savas nozares uzņēmējus un to intereses, kā arī neatkarīgos ekspertus – ekonomistus, izglītības un zinātnes pārstāvus.

TSP darbības mērķis ir veicināt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī veicināt ilgtspējīgas tautsaimniecības

attīstības principu ieviešanu un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā, identificēt uzņēmējdarbību kavējošos apstākļus un veikt visas nepieciešamās darbības to novēršanai, piedalīties komercdarbību veicinošu normatīvo aktu un politikas plānošanas dokumentu izstrādē, veicināt inovācijas un ārējo tirdzniecību.

6.28. ielikums

TSP personālsastāvs un darba organizācija

TSP personālsastāvu, pamatojoties uz Vadības komitejas lēmumu, apstiprina ekonomikas ministrs.

Ekonomikas ministrs pauž TSP uzdevumā TSP viedokli Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas un Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padomēs un citos pārnozaru forumos.

TSP Vadības komiteja ir konsultējoša un koordinējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un atbild par TSP darba plāna un TSP sēžu darba kārtību jautājumu izvērtēšanu un apstiprināšanu, kā arī TSP darba efektivitātēs nodrošināšanu un uzlabošanu.

Vadības komitejas personālsastāvu apstiprina ekonomikas ministrs. Vadības komitejas sastāvā ir ekonomikas ministrs un četru TSP dibinātāju pārstāvji, kas vienlaicīgi ir arī TSP locekļi:

- pārstāvis no Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Darba devēju konfederācijas;
- pārstāvis no Latvijas Pašvaldību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras.

TSP Vadības komitejai ir tiesības pieaicināt pārstāvus par attiecīgi kompetencei atbilstošiem, sēdē izskatāmiem jautājumiem (piemēram, Ārvalstu investoru padomi Latvijā, Latvijas Zinātņu akadēmiju, Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomi, attiecīgās valsts institūcijas un sabiedriskās organizācijas).

TSP sastāvā ir 26 TSP Vadības komitejas izvirzīti eksperti, tai skaitā ekonomikas ministrs, TSP priekšsēdētājs un uzņēmēju organizāciju, valsts struktūru un citu organizāciju pārstāvji.

TSP sēdēs novērotāju statusā piedalās pārstāvīs no Ārvalstu investoru padomes Latvijā, Rīgas Tehniskās universitātes, biedrības „Latvijas Tirgu savienība”, Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Amatniecības kameras.

Par TSP sastāva maiņu vai papildināšanu lemj TSP dibinātāji TSP Vadības komitejas sēdēs.

TSP vada padomes priekšsēdētājs, kuru no sava vidus rotācijas kārtībā ievel TSP Vadības komitejas locekļi un kura pilnvaru laiks ir viens gads.

TSP sēdes notiek vidēji reizi mēnesi.

TSP darbu nodrošina Tautsaimniecības padomes sekretariāts, kura darbību nodrošina Ekonomikas ministrija.

TSP sēžu starplaikā TSP rekomendējošos lēmumus pieņem TSP Vadības komiteja.

TSP izskata un seko tādu jautājumu un normatīvo dokumentu projektu, tautsaimniecības attīstības koncepciju, valsts budžeta un citu dokumentu risināšanai, kas ir nozīmīgi Latvijas tautsaimniecības attīstībai. TSP sagatavo priekšlikumus un pieņem rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem. TSP realizē dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju, kā arī ar citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām.

TSP pieņemtajiem lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

TSP sadarbojas ar Ministru kabinetu, ministrijām un citām valsts institūcijām, lai panāktu TSP izvirzīto uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai nepieciešamo priekšlikumu iekļaušanu atbildīgo institūciju sagatavotajos normatīvajos aktos.

2009. gada 21. maijā TSP, Ekonomikas ministrija un Finanšu ministrija parakstīja sadarbības memorandu *Izaugsmei, konkurentspejai un nodarbinātībai*. Sadarbības memoranda mērķis ir TSP, Ekonomikas ministrijas un

Finanšu ministrijas sadarbība un saskaņota rīcība Latvijas ekonomikas izaugsmes, nodarbinātības un konkurētspējas veicināšanai, kā arī aktīva dalība ilgtspējīgas Latvijas stratēģijas izstrādē un ieviešanā.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas tautsaimniecības nozaru intereses efektīvā dialogā ar Ekonomikas ministriju, TSP un citām uzņēmēju organizācijām un valsts institūcijām, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi sadarbības modeli ar tautsaimniecības nozarēm.

TSP izskata uzņēmējus pārstāvošo institūciju – asociāciju priekšlikumus likumdošanas pilnveidošanai. Nozaru asociācijas izvērtē un sniedz atzinumus par tiesību aktu projektiem. Savukārt ministrija informē normatīvo aktu sagatavotajus par TSP iesniegtiem priekšlikumiem likumdošanas pilnveidošanai, kā arī veic citus pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai.

Šobrīd Tautsaimniecības padomē ir pārstāvētas 14 nozaru (ķīmija un farmācija, finanses, transports – tranzīts, logistika, enerģētika, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, IT klasteris, tirdzniecība,

elektrotehnika, elektronika, vieglā rūpniecība, kokrūpniecība, mašīnbūve un metālapstrāde, būvniecība, tūrisms, viesnīcas un restorāni, pārtika, poligrāfija, izglītība un zinātnē) asociācijas.

6.29. ielikums

TSP par ekonomikas politikas prioritātēm

TSP uzskata, ka ir jāturmīna darbs pie tā, lai Latvijā nodrošinātu stabili makroekonomisko vidi un tautsaimniecības izaugsmi kopumā. Lai veicinātu konkurenci Latvijā, ir jāveido sabalansēts budžets, jāpastiprina konkurences uzraudzība un jāveicina konkurences attīstība visās tautsaimniecības nozarēs sabiedrības interesēs, laikus identificējot riska sektorus, kuros iespējamīgi konkurenci tiesību pārkāpumi, ierobežojot administratīvos un cītus šķēršļus konkurencē.

TSP par problemātiskām jomām joprojām uzskata nodokļu politiku un administrāciju, darbaspēka izglītību, makroekonomisko stabilitāti un tiesību aktu izmaiņu neprognozējamību.

Tāpat ir jāizvērtē normatīvie akti jau to izstrādes gaitā, lai identificētu un novērstu iespējamus konkurenci tiesību pārkāpumus, tirdzniecības tehniskās barjerās un diskriminējošos nosacījumus brīvas preču un pakalpojumu aprites un uzņēmējdarbības tiesību jomā. Jāpilnveido valsts atbalsta un iepirkuma uzraudzība, panākot augstu caurskatāmības līmeni valsts atbalsta projektiem.

Sekmējama efektīvas un konkurētspējīgas nozaru struktūras veidošana, jāveicina pētniecība un attīstība un inovācijas, it īpaši privātajā sektorā, jāizstrādā un jāievieš pasākumi, kas veicinātu izglītības, pētniecības un tautsaimniecības sektoru sadarbību, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārnesi.

Veicināma struktūrfondu ātrāka apgūšana un jāsekmē jaunu eksporta tirgu apgūšana un nostiprināšanās esošajos. Jānodrošina eksporta veicināšanas institucionālā bāze un tās kapacitātes celšana, ārējo ekonomisko pārstāvniecību attīstība, finanšu instrumentu pieejamība un atbalsts uzņēmumiem eksporta mārketingā.

Parakstot vienošanās protokolu, puses vienojās apvienot resursus programmatisko dokumentu izstrādei, veikt pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai, kā arī par to, ka nozaru asociācijas izvērtēs un sniegs atzinumus par ministriju izstrādātajiem tiesību aktu projektiem.

2013. gada pirmajā pusē ir notikušas 5 Tautsaimniecības padomes sēdes, kurās tika skatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- ekonomikas izrāviens: *Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņu 2013.-2020. gadam projekts*;
- ekonomikas izrāviens: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas izstrādātais

Reģionālās politikas pamatnostādņu projekts līdz 2020. gadam;

- ekonomikas izrāviens: *Latvijas Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkuretspējīga enerģētika sabiedrībai*;
- *Nodokļu politikas stratēģija 2014 - 2016. gadam*;
- obligātā iepirkuma komponentes izmaksu turpmākā ierobežošana un samazināšana (OIK);
- *Enu ekonomikas apkarošanas plāns* un tā statuss;
- *Viedās specializācijas stratēģijas (Smart Specialization Strategy)* izstrādes laika grafiks un tās pētniecības virzienu prioritāšu noteikšana;
- darba tirgus vidēja termiņa un ilgtermiņa prognozes.

7. REKOMENDĀCIJAS

Latvijas ekonomika pēckrižes posmā ir kļuvusi daudz ilgtspējīgāka. Ir dažādojusies mūsu ekonomikas struktūra, eksports kļuvis diversificētāks, un pārdodam savas preces un pakalpojumus vairāk un dažādākos tirgos.

Tajā pašā laikā ir jāņem vērā, ka Latvijas ekonomiskās priekšrocības pašlaik galvenokārt balstās uz zemām darbaspēka izmaksām un zemo tehnoloģiju nozarēm. Savukārt turpmākajos gados darbaspēka izmaksu pieaugums ir neizbēgams izaugsmes un atvērtā darba tirgus dēļ. Tas nozīmē, ka Latvija var zaudēt konkurētspēju zemu izmaksu segmentos ātrāk nekā iegūt priekšrocības augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanā. Lai izvairītos no zemu ienākumu „slazda”, ir nepieciešams ieviest *Nacionalo industriālo politiku*, kas sekmēs pāreju no zemu uz vidēju un augstu tehnoloģiju nozarēm.

Svarīgākie industriālās politikas izaicinājumi ir:

- **finansējuma ierobežojumi.** Lai arī situācija finanšu tirgū ir stabilizējusies, tomēr kreditēšanas apjomī joprojām ir ļoti zemā līmenī, kas lielā mērā ir saistīts ar finanšu tirgus pastiprinātu risku uztveri kā no aizdevēju, tā no aizņēmēju puses. Ierobežotās iespējas piekļuvei finansējumam daudziem uzņēmumiem kļūst par nozīmīgu investēšanas un attīstības šķērslī. Tāpēc ir nepieciešams turpināt stiprināt banku sektoru, kā arī paplašināt un pilnveidot alternatīvus investīciju finansēšanas avotus;
- **darbaspēka izmaksas un cenu konkurētspēja.** Līdz šim Latvijas konkurētspējas uzlabošanos pamatā noteica darbaspēka izmaksu samazināšana. Tomēr jāņem vērā, ka darba tirgus liberalizācijas un darbaspēka starptautiskās mobilitātes apstākļos uzturēt lēta darbaspēka priekšrocības ilgstoši nebūs iespējams, un tāpēc darbaspēka izmaksu pieaugums var kļūt par šķērslī ražotāju konkurētspējai iekšējā un ārējos tirgos. Lai mazinātu darbaspēka izmaksu pieauguma ietekmi uz Latvijas ražotāju konkurētspēju, ir nepieciešams uzlabot nodokļu sistēmu, kā arī sniegt valsts atbalstu jebkurā jomā, kas saistīta ar izmaksu samazināšanu ražošanas resursiem;
- **zema produktivitāte un vājš inovācijas sniegums.** Latvijas rūpniecības produktivitātes līmenis būtiski atpaliek no ES vidējā līmeņa. Pašreizējā zemā inovācijas absorbcija mazina iespējas panākt ātru situācijas uzlabošanos. Inovācijas process ir jāsaista ar salīdzinošo priekšrocību veidošanu. Tāpēc īpaši svarīga ir

valsts izdevumu daļa inovācijai un uzņēmējus motivācijas apstākļu veidošanai, lai uzņēmējus ieinteresētu arvien vairāk ieguldīt tehnoloģijās, pētniecībā un attīstībā. Atbalsta instrumentiem jākoncentrējas uz izmaksu un riska mazināšanu, kā arī sadarbības veicināšanu;

- **starptautiskā biznesa transformācija.** Globālie izaicinājumi veido jaunu biznesa modeli, kam raksturīgs tas, ka piegādes un ražošanas kēdes kļūst daudz izsmalcinātākas, veidojas valstu specializācija kādā noteiktā nozarē vai arī produkta pievienotās vērtības radīšanas kēdē, pastiprinās nozaru (ražošanas) iekšējā specializācija (darba dalīšana) u.tml. Tādējādi šī jaunā biznesa modeļa apzināšana un veidošana ir svarīgs priekšnosacījums ceļā uz augstāku ražošanas produktivitāti. Lai nodrošinātu Latvijas konkurētspējas priekšrocību attīstību, nepieciešams veicināt iekšējo un ārējo partnerību, ieiešanu starptautiskajās ražošanas un piegādes kēdēs dažādos veidos, atbalstot klasteru veidošanos, uzlabojot vadības prasmes, piesaistot ārvalstu tiešas investīcijas, vienlaikus aktīvi sevi piedāvājot globālajā tirgū u.tml.;

- **darbaspēka pieejamība un prasmes.** Nēmot vērā negatīvās demogrāfijas un migrācijas tendences, turpmākajos gados darbaspēka pieejamības jautājumi, attīstoties ekonomikai, Latvijā kļūs arvien aktuālāki. Rūpniecības modernizācija, kā pamatā ir jauno tehnoloģiju attīstība, izvirza augstākas prasības darbaspēka kvalitātei un profesionālai mobilitātei. Kvalificētā darbaspēka pieejamība kļūst par nozīmīgu ražošanas attīstības faktoru. Lai mazinātu demogrāfisko izmaiņu negatīvo ietekmi uz ražošanas modernizāciju, ir nepieciešams veicināt profesionālās izglītības un mūžizglītības sistēmas attīstību, nodrošinot darbaspēka piedāvājuma atbilstību pieprasījumam, lielāku uzsvaru liecot uz strādājošo prasmju pilnveidošanu un profesionālās mobilitātes paaugstināšanu. Pasākumiem jābūt regulāriem ar noteiku valsts atbalstu, kā arī ar darba devēju un darba ķēmēju ieinteresētību. Tāpat ir jāturpina iesāktā augstākās izglītības reforma, lai stimulētu kvalitāti, stiprinātu tirgus vajadzību ievērošanu un saikni ar zinātniskās izpētes iestādēm un novērstu budžeta līdzekļu sadrumstalošanu.

Ne mazāk svarīgi ir turpināt īstenot uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumus, īpaši tos, kas saistīti ar institucionālo ietvaru (likumdošana, nodokļu politika, atbalsta institūcijas) un infrastruktūras uzlabošanu. Tāpat ir jāturpina uzturēt stabili makroekonomisko vidi.

Lai sagatavotos un pielāgotos būtiskajām strukturālajām izmaiņām, ir nepieciešams veikt apsteidzošus pārkārtojumus darba tirgū. Ir jāstiprina un jāreformē sociālās palīdzības sistēma, lai tā klūtu efektīvāka un vienlaikus labāk aizsargātu trūcīgos iedzīvotājus. Nepieciešams mērķtiecīgāk organizēt un palielināt motivāciju strādāt.

Nemot vērā minēto, mūsuprāt, pašreizējās ekonomiskās politikas neatliekamie uzdevumi ir šādi:

- uzņēmējdarbības vides uzlabošanā un konkurences nodrošināšanā:

- veikt pasākumus tiesu sistēmas pārvaldības un efektivitātes uzlabošanai, jo īpaši lai samazinātu neiztiesāto lietu skaitu un tiesvedības ilgumu. Uzlabot maksātnespējas procesu un šķirējtiesu regulāciju, ieviest mediācijas procesu. Pieņemt jauno *Būvniecības likumu*, kas paredz būtiski sakārtot un uzlabot būvniecības procesu;
- izstrādāt industriālo zonu veidošanas mehānismu, lai nodrošinātu koordinētu un uz rezultātiem orientētu industriālo zonu attīstību reģionos, kas palīdzētu attīstīt uzņēmējdarbību un piesaistīt jaunas gan vietējās, gan ārvalstu investīcijas;
- restrukturizēt nodokļu sistēmu, veidojot to sociāli taisnīgāku un uzņēmējdarbībai draudzīgāku. Ir jāapanāk, lai nodokļu slogans uz uzņēmējdarbību un nodarbinātību tiktu samazināts;
- samazināt ēnu ekonomiku, atbalstot godīgos uzņēmējus un radot labvēlīgus apstāklus pārejai uz oficiālo ekonomiku, turpināt VID pārveidošanu par institūciju, kas palīdz uzņēmējiem;
- pārvērtēt publiskās personas līdzdarbību komerċdarbībā un īstenot valsts aktīvu (kapitālsabiedrību, kapitāla daļu) pārvaldības reformu;
- veicināt e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstību. Jāsamazina informācijas sistēmu un e-pakalpojumu projektu ieviešanas riski, stiprinot pasūtītāju administratīvo kapacitāti un kompetenci, projektu īstenošanas uzraudzību. Jāpaplašina e-paraksta funkcionalitāte, jānodrošina e-pakalpojumu pieejamība un jāveicina e-iepirkumu izmantošana;
- nodrošināt vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamībā. Ieviest vienas pieturas aģentūras

principu nekustamā īpašuma datu reģistrācijai, nodrošinot Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas un Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas datu apmaiņu;

- izstrādāt mūsdienīgu būvniecības procesa tiesisko regulējumu un jaunus būvnormatīvus, tai skaitā Eirokodeksa standartu adaptāciju būvniecību regulējošo normatīvo aktu sistēmā, radot priekšnoteikumus ilgtspējīgas un konkurētspējīgas būvniecības nozares attīstībai;
- pilnveidot valsts reģistros un citās informācijas sistēmās iekļaujamo rādītāju un termiņu savstarpējo saskaņotību, nodrošināt maksimāli pilnīgu un operatīvu reģistros uzkrātās informācijas aktualizāciju, lai novērstu informācijas reģistros neatbilstību reālajai situācijai, kā arī atkārtotu informācijas pieprasīšanu no respondentiem;
- veicot lietu prioritāciju, vērsties pret smagākajiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem – aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Attiecībā uz minētajiem pārkāpumiem, it sevišķi karteļu identificēšanu, būtiska ir tieši preventīva rīcība, veicot pārbaudes prioritārājos tirgos, un iecītības programmas īstenošana;
- pilnveidot apvienošanās ziņojumu izskatīšanas regulējumu, lai nodrošinātu kvalitatīvu publisko pakalpojumu. It sevišķi veicināt regulējuma harmonizēšanu ar kaimiņvalstīm, samazināt sniedzamās informācijas apjomu, sekmēt tirgus dalībnieku informētību un skaidrojošo vadlīniju izstrādi, nodrošinot ziņojumu ātrāku izvērtēšanu;

- finanšu pieejamības nodrošināšanā:

- nodrošināt finanšu resursu pieejamību visās uzņēmējdarbības attīstības stadijās, it sevišķi uzņēmējdarbības uzsākšanas stadijā;
- turpināt aizdevumu garantiju izsniegšanu. Nepieciešams nodrošināt komersantam iespēju saņemt kreditresursus komerċdarbības veikšanai situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekošs kreditresursu piesaistei nepieciešamā apjomā;
- veidot riska kapitāla instrumentu, kas stimulētu īnvestīcijas uzņēmumu attīstībā un darbības paplašināšanā. Risika kapitāla fondu finansējumam nepieciešams piesaistīt privāto investoru līdzekļus;

- zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanā:

- ieviest uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumu pētniecības un attīstības izmaksām uzņēmumu pētniecības darbības attīstībai Latvijā;

- sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, atbalstot kompetences centrus, lai veicinātu pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju īstenošanā, kā arī atbalstīt tehnoloģiju pārneses kontaktpunktus, lai mērķtiecīgi attīstītu nepieciešamo pētniecības kompetenci augstskolās un zinātniskajos institūtos un sekmētu pētniecības darbu rezultātu ieviešanu ražošanā;
- atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, veicot komersantus izvērst rūpnieciskos pētījumus, ieviest ražošanā jaunus produktus, pakalpojumus un tehnoloģijas;
- aktīvāk atbalstīt zinātnes potenciāla attīstību, koncentrējot to jomās, kurās Latvijai ir salīdzinošas priekšrocības;
- **eksporta veicināšanā:**
  - turpināt nodrošināt eksporta kredīta garantiju pieejamību, lai palielinātu pieju tirgiem ar augstāku riska pakāpi un veicinātu Latvijas preču un pakalpojumu eksportu;
  - turpināt atbalstīt uzņēmēju un to apvienību dalību starptautiskās izstādēs un tirdzniecības misijās, lai veicinātu jaunu tirgu apgūšanu;
  - attīstīt Latvijas ārējo ekonomisko pārstāvniecību tīklu, nodrošinot Latvijas uzņēmējiem plašu un viegli pieejamu valsts eksporta atbalsta pakalpojumu klāstu eksporta tirgos;
  - nodrošināt Latvijas ārējo ekonomisko interešu pārstāvēšanu tirdzniecības politikas ietvaros kā daudzpusējā, tā arī divpusējos un reģionālos formātos, lai uzlabotu starptautiskās tirdzniecības līgumtiesiskos nosacījumus;
  - turpināt vērsties pret protekcionisma pasākumiem, mazinot tirdzniecības barjeras, ar ko saskaras Latvijas uzņēmēji gan ES iekšējā, gan ārējos eksporta tirgos, tādējādi veicot pasaules valstu tirgu atvērtību un Latvijas uzņēmumu eksportspēju;
- **darbaspēka pieejamības nodrošināšanā un piedāvājuma uzlabošanā:**
  - atbilstoši darba tirgus attīstības tendencēm savlaicīgi identificēt darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstību, sniedzot informāciju izglītības politikas veidotājiem; uzlabot dažādu institūciju sadarbību darba tirgus apsteidzošu pārkārtojumu īstenošanā;
  - pilnveidot mūžizglītības sistēmu, lai novērstu jau pašlaik pastāvošās neatbilstības darba tirgū un mazinātu strukturālā bezdarba riskus;
  - paaugstināt profesionālās izglītības pievilcību un kvalitāti, nodrošinot tās atbilstību darba tirgus prasībām;
- pievērst īpašu vērību jauniešiem, kuri neatrodas apmācībā un nav arī nodarbināti, atgriežot tos izglītības sistēmā kvalifikācijas un prakses iegūšanai;
- veicināt darba devēju aktīvu līdzdalību izglītības kvalitātes pilnveidošanā – prakšu vietu veidošanā, izglītības programmu izstrādē un pilnveidošanā, kā arī aktīvās darba tirgus politikas pasākumu izstrādē un īstenošanā;
- veidot starpdisciplināras izglītības/studiju programmas, pastiprinot uzsvaru uz uzņēmējspēju attīstīšanu; palielināt eksakto un dabas zinātņu priekšmetu lomu pamat- un vidējā izglītībā;
- attīstīt 1. līmeņa profesionālo augstāko izglītību (koledžas);
- pārskatīt darba tiesisko attiecību regulāciju, paplašinot elastības iespējas starp darba devēju un darba ņēmēju;
- veicināt apmācību atbilstību darba tirgus prasībām, pilnveidojot (mainot) pašreizējo darbaspēka apmācību plānošanas sistēmu, pārskatot līdzšinējo īstermiņa darba tirgus prognozēšanas metodoloģiju un apmācību virzienu noteikšanas kārtību, lai tiktu ņemtas vērā darba tirgus vidēja termiņa prognozes, kā arī tautsaimniecības attīstības vidēja termiņa un ilgtermiņa mērķi;

energoefektivitātes uzlabošanā:

- padarīt energoefektivitāti par starpnozaru politikas mērķi, ne tikai industrijas un pakalpojumu, piemēram, enerģētikas, būvniecības, rūpniecības, iekšējā tirgus utml., politikas nozarēs, bet arī dabas resursu, lauksaimniecības ražošanas un pārstrādes politikas nozarēs (lauksaimniecības politika, meža politika, zivsaimniecības politika), vides politikas, reģionālās politikas, transporta un sakaru politikas nozarēs, kā arī to uzsvērt starptautiskās attiecībās, izglītībā un apmācībās;
- veicināt un atbalstīt energoefektivitātes paaugstināšanu daudzdzīvokļu majās, publiskajās ēkās, ražošanas ēkās, izveidojot ilgstspējīgu finansēšanas modeli (rotācijas fondu) ēku energoefektivitātes uzlabošanai;
- pārskatīt minimālās energoefektivitātes prasības ēku norobežojosām konstrukcijām un inženiertehniskajām sistēmām, ņemot vērā izmaksu optimālu līmeni, kas rada viszemākās izmaksas aplēstajā kalpošanas laikā;
- definēt kritērijus un noteikt mērķus zema vai gandrīz nulles enerģijas patēriņa ēku būvniecībai;
- veicināt sabiedrības informētību par dažādām metodēm un praksi ēku energoefektivitātes uzlabošanai, veicināt ēku energoefektivitātes labas prakses piemērošanu publiskā sektora ēkās;

- stiprināt atbalstu jaunu energoefektīvu tehnoloģiju pētniecībai, izstrādei un ieviešanai, radot iespējas dinamiskai energoefektivitātes risinājumu attīstībai, kā arī inovācijām un darbavietu izveidei;
- identificēt Latvijai piemērotāko enerģijas taupības shēmu, kas *Energoefektivitātes direktīvas 2012/27/ES* ietvaros uzliek par pienākumu enerģijas tirgotājiem ietaupīt enerģiju galapatēriņa sektoros;
- **efektīvas, drošas un ilgtspējīgas enerģijas piegādes nodrošināšanā:**
  - turpināt Latvijas un Ziemeļvalstu elektroenerģētikas tirgus integrāciju un veicināt tirgus likviditātes paaugstināšanos un objektīvu un caurskatāmu elektroenerģijas cenu veidošanos, kā arī tirgus darbību regulējošā normatīvā ietvara attīstību;
  - pabeigt risku izvērtēšanu iespējamiem Latvijas dabasgāzes tirgus liberalizācijas scenārijiem;
  - sekmēt *Baltijas enerģijas tirgus starpsrienojumu plānā* paredzēto enerģijas infrastruktūras attīstības projektu un enerģijas tirgu integrācijas pasākumu īstenošanu, kā arī panākt Latvijai svarīgo infrastruktūras projektu iekļaušanu Kopējas nozīmes projektu sarakstā;
  - izstrādāt priekšlikumus elektroenerģijas cenas pieauguma risku samazināšanai, izvērtējot esošo atbalstu;
  - izveidot ekonomiski pamatotu un elastīgu politiku atjaunojamo energoresursu izmantošanai enerģijas ražošanā.

Konsekventi īstenota struktūrpolicyka sekmēs Latvijas ekonomikas izaugsni, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviens cilvēka personīgā iniciatīva jebkurā Latvijas vietā sabiedrības savstarpējās sapratnes un dialoga apstāklos.